ഒരാഴ്ച

ഗാന്ധിയുടെ കൂടെ

228
5682
5682

ലൂയി ഫിഷർ

This is a good Book

ഒരാഴ്ച ഗാന്ധിയുടെ കൂടെ

A WEEK
WITH
GANDHI

By
LOUIS FISCHER

Translated into Malayalam

By
A. MADHAVAN

2nd Impression Copies 1500
January 1958

PUBLISHERS:
THE MANGALODAYAM PRIVATE LTD.,
TRICHUR.
(KERALA STATE)

PRICE Rs. 2-50

ഒരാഴ്ച

ഗാന്ധിയുടെ കൂടെ

5682

ഗ്രന്ഥകർത്താവ്:

ലൂയിഫിഷർ

വിവർത്തകൻ:

എ. മാധവൻ

പ്രസാധകന്മാർ:

മംഗളോദയം (പ്രൈവററ്) ലിമിററഡ്,

തൃശ്ശിവപേരൂർ.

വില: 2ക. 50 ന. പ.

ഒന്നാംപതിപ്പ് : 1945—കോപ്പി 1500
രണ്ടാംപതിപ്പ്: 1958—കോപ്പി 1500

തൃശ്ശിവപേരൂർ
ഗീതാ പ്രസ്സിൽ അച്ചടിച്ചതു്.

ഗ്രന്ഥകാരന്റെ കുറിപ്പ്.

ഈ ചെറുപുസ്തകം പ്രസിദ്ധിപ്പെടുത്തുന്നതിൽ ഞാനപരാധിയല്ല. ഗാന്ധിയുടെ കൂടെ കഴിച്ചുകൂട്ടിയ ഒരാഴ്ചക്കാലം ഞാൻ ശ്രദ്ധവെച്ചു ഡയറി എഴുതി. ഈ കുറിപ്പുകൾ കാണാതാവുകയോ നശിപ്പിക്കപ്പെടുകയോ ചെയ്യാതിരിക്കാൻവേണ്ടി, അമേരിക്കയിൽ മടങ്ങി എത്തിയശേഷം ഞാൻ അതെല്ലാം പകർത്തിവെച്ചു. എന്റെ കുറെ സ്നേഹിതന്മാർ ഈ കയ്യെഴുത്തുപ്രതി കാണുകയും അവ അപ്പടി പ്രസിദ്ധിപ്പെടുത്തുവാൻ എന്നെ നിർബ്ബന്ധിക്കുകയും ചെയ്തു. അതു് എന്റെ ഇന്ത്യാസന്ദർശനത്തെപ്പററിയുള്ള വളരെ അപൂർണ്ണമായ ഒരു വിവരണമായിരിക്കും എന്നു ഞാൻ വാദിച്ചു. ഞാൻ ഇന്ത്യയിൽവെച്ചു പ്രധാനമായ മററു പല സംഭാഷണങ്ങളും നടത്തിയിട്ടുണ്ടു്; അവ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുമില്ല എന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഗാന്ധിയെപ്പററിമാത്രമുള്ള ഒരു പുസ്തകം ഇന്ത്യയെപ്പററി ഒരു പരിപൂർണ്ണവിവരണമായിരിക്കുകയില്ല.

എന്റെ സുഹൃത്തുക്കൾ മറുപടി പറഞ്ഞു: "അതെല്ലാം ശരിയാണു്; ഒരവതാരികയിൽ അങ്ങിനെ പറഞ്ഞേയ്ക്കു." ഞാനിതാ അതു പറയുന്നു.

ഗാന്ധിയുമായി ഞാൻ നടത്തിയ സംഭാഷണങ്ങൾ ആവേശകരവും ഫലപ്രദവുമായ ഒരനുഭവമായിരുന്നു. ന്യൂഡെൽഹിയിൽവെച്ചു വൈസറോയി ലിൻലിത്ത്

ഗോ പ്രഭു എന്നോടു പറഞ്ഞു: "ഇന്ത്യയിലെ ഏററവും മഹത്തായ സംഗതി ഗാന്ധിയാണ്." അതു ശരിയാണ്. ഗാന്ധി അതുല്യമായി നില്ക്കുന്ന ഒരു പ്രകൃതിസംഭവവിശേഷമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വ്യക്തിത്വത്തോടും മനസ്സിനോടും അടുത്തുപെരുമാറുന്നതു് ഉന്മേഷകരമാണ്. അദ്ദേഹം എന്നോടു പറഞ്ഞതെല്ലാംതന്നെ, ഏതാണ്ടു് ഒരു ചുരുക്കെഴുത്തുകാരന്റെ മട്ടിൽ, ഞാൻ കുറിച്ചുവെച്ചു. ഈ പുസ്തകത്തിൽ അതെല്ലാം ഞാൻ വീണ്ടും പകർത്തുന്നു. ഗാന്ധിയെപ്പററി എനിക്കു പറയാനുള്ളതു് അവസാനത്തെ ചെറിയ അധ്യായത്തിൽ കാണാം.

This is a good Book.
5682

അവതാരിക.

ഒരാഴ്ചക്കാലത്തേയ്ക്കു മി: ഗാന്ധിയെ സന്ദർശിച്ചു മടങ്ങിവന്ന ഉടനെ ഒരമേരിക്കൻപത്രലേഖകൻ തന്റെ മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞ സംഗതികൾ രേഖപ്പെടുത്തിയതാണ് മി: ലൂയി ഫിഷറുടെ ഈ പുസ്തകം. മി: ഗാന്ധിയേയും കോൺഗ്രസ്സ്കക്ഷിയേയും സയുക്തികമായി വാദിച്ചു കുററത്തിൽനിന്നൊഴിവാക്കുവാനുള്ള ഒരു ശ്രമമെന്ന നിലയ്ക്കു്, ഇതു വായിക്കുന്നതു തികച്ചും ബുദ്ധിഹീനമായിരിക്കും. അതു് അവകാശപ്പെടുന്നതുപോലെ, ഇന്ത്യയുടെ മഹാന്റെ കൂടെ ഉന്മേഷത്തോടുകൂടി കഴിച്ചുകൂട്ടിയ ഒരു സന്ദർശനത്തെ, ഒരു പത്രലേഖകന്റെ ഒഴുക്കൻഭാഷയിൽ രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ള ഒരു വിവരണമാണതു്. പലരും ഗാന്ധിയെപ്പററി വിചാരിക്കുന്ന അവ്യക്തമായ ഒരന്തരിക്ഷത്തിൽനിന്നും പൊതുകാര്യങ്ങളുടെ അപ്രതിഹതമായ ഒഴുക്കിൽനിന്നുണ്ടായ മുഴച്ചുനില്ക്കുന്ന രാഷ്ട്രീയ പരിതസ്ഥിതിയിൽനിന്നും അകററി ലൌകികമായ ഒരു പശ്ചാത്തലത്തോടുകൂടി വീട്ടിലിരിക്കുന്ന ഗാന്ധിയെ എടുത്തുകാട്ടുന്നുവെന്ന നിലയ്ക്കു് അതിനു ഗണ്യമായ പ്രാധാന്യമുണ്ടു്. ചിലർ അതിരുകവിഞ്ഞു പ്രശംസിക്കുകയും മററു പലരും മഹാത്മാഗാന്ധിയുടെ പ്രസിദ്ധിയിന്മേൽ ചളിവാരിത്തേയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്ന ഇക്കാലത്തു്, സഹഭാവത്തോടുകൂടിയ ഈ ചിത്രം, ലേഖകന്റെ അനുമാനങ്ങളോടു ശക്തിയേറിയ അഭിപ്രായവ്യത്യാസങ്ങൾ

പല അവസരങ്ങളിലും വായനക്കാരനുണ്ടായേയ്ക്കാമെങ്കിലും, കാൎയ്യങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കുവാനും ബുദ്ധിപൂൎവ്വമായി കാണുവാനും സഹായിക്കും.

കാൎൽ ഹിത്ത്.

ISLAM HIGH SCHOOL
568.2

ഗാന്ധിയുടെ കൂടെ

ജൂൺ 3, 1942.

ന്യൂഡെൽഹിയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട ഉഷ്ണിക്കുന്ന, പൊടിനിറഞ്ഞ എക്സ്പ്രസ്സ്‌വണ്ടിയിൽ ഇരുപത്തേഴു മണിക്കൂർ കഴിച്ചുകൂട്ടിയശേഷം, മധ്യേന്ത്യയിലെ ഒരു ചെറുപട്ടണമായ വാദ്ധയിൽ ഞാൻ രാത്രി 8-30ന് എത്തിച്ചേർന്നു. ഗാന്ധിയെ ഒന്നു സന്ദർശിക്കുവാൻ ഏപ്പാടുചെയ്യണമെന്നു ഞാൻ ജവഹർലാൽ നെഹറുവിനോടു പത്തു ദിവസംമുമ്പ് ആവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നു. കുറച്ചു ദിവസങ്ങൾക്കുള്ളിൽ, ഗാന്ധി എന്നെ കാണുവാൻ സമ്മതിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു നെഹറു വാദ്ധയിൽനിന്നെനിക്കെഴുതി. സമയം നിശ്ചയിക്കുവാൻ ഗാന്ധിയുടെ സിക്രട്ടറി മഹാദേവ് ദേശായിക്ക് എഴുതുവാൻ അദ്ദേഹം എന്നെ ഉപദേശിച്ചിരുന്നു. ദേശായിയെ ഞാൻ അറിയിച്ചു, ഏതു സമയമായാലും തരക്കേടില്ലെന്ന്; മറുപടിക്കമ്പി വന്നു: "സ്വാഗതം—മഹാദേവ് ദേശായി."

വാദ്ധയിൽ വണ്ടിയിൽനിന്നു ഞാൻ ഇറങ്ങിയപ്പോൾ വെളുത്ത വസ്ത്രം ധരിച്ച ഒരു യുവാവ് എന്നെ സമീപിച്ചു; ഞാനാണോ ഫിഷർ എന്നു ചോദിച്ചു. അതേ എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരുവാ

നാണ് തന്നെ ഗാന്ധി പറഞ്ഞയച്ചത് എന്നയാൾ പറഞ്ഞു. ഒരു ടോങ്ഗാ കാത്തുനില്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ടോങ്ഗായെന്നാൽ രണ്ടു ചക്രമുള്ള ഒററക്കുതിരവണ്ടിയാണ്. യാത്രക്കാർ വണ്ടിക്കാരന്റെ പിന്നിൽ കുതിരയ്ക്കു പുറംകാട്ടിയിരിക്കുന്നു. ഇരുട്ടിലൂടെ പട്ടണത്തിന്റെ പരിസരങ്ങളിലേയ്ക്കു വണ്ടി തെളിച്ചു പോയി; ലക്ഷപ്രഭുവായ ഒരിന്ത്യൻദേശീയവാദി കോൺഗ്രസ്സിന് ഹോസ്റ്റലായി ഉപയോഗിക്കാൻ സംഭാവനചെയ്തിരുന്ന ഒരു വീട്ടിൽ ഞങ്ങൾ ഇറങ്ങി. രണ്ടാംനിലയിലെ വലിയ പൂമുഖത്ത്, തുറന്ന ആകാശത്തിന്നു ചുവട്ടിൽ; ഞാൻ കിടന്നുറങ്ങി. രാത്രി മുഴുവൻ മഞ്ഞയും വെള്ളപ്പും പച്ചയും കലന്ന ഒരു ദേശീയപതാക, കമ്പി അടിക്കുന്നപോലെ ശബ്ദങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട് അവിടെ പാറിപ്പറന്നിരുന്നു.

ജൂൺ 4, 1942.

ഞാൻ നേരത്തെ ഉണന്നു. ഗാന്ധിയുടെ ദന്തവൈദ്യനൊരുമിച്ച് ഒരു ടോങ്ഗായിൽ കയറി, ഗാന്ധി ജയിലിലല്ലാതിരിക്കുമ്പോൾ താമസിക്കുന്ന സേവാഗ്രമെന്ന ഗ്രാമത്തിലേയ്ക്കു പോയി. 'ഇംഗ്ലണ്ടു കാര്യങ്ങളെ മനസ്സിലാക്കുന്ന ഒരെജമാന'നാണെന്ന് ആ ദന്തവൈദ്യൻ പറഞ്ഞു. അയാളെക്കൊണ്ടു ഗാന്ധിയെപ്പററിസ്സംസാരിപ്പിക്കാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കി; അയാൾ രാഷ്ട്രീയ കാര്യങ്ങളെപ്പററി സംസാരിക്കണമെന്നു ശഠിച്ചു.

ടോങ്ഗാ നിന്നു; ഞാൻ ചാടിയിറങ്ങി. അതാ, പൊക്കത്തിൽ കുറച്ചു മങ്ങിയ വെളുപ്പോടുകൂടിയ ഒരു രൂപം—ഗാന്ധി—അവിടെ നില്ക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അരികിലേയ്ക്കു ഞാൻ വേഗത്തിൽ കാലുകൾ നീട്ടിവെച്ചു നടന്നു. തന്റെ ഇരുപുറത്തും നടന്നിരുന്ന രണ്ടു സ്ത്രീകളുടെ ചുമലുകളിൽ അദ്ദേഹം കയ്യു വെച്ചിരുന്നു. മെലിഞ്ഞു് ഇരുനിറത്തിലുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലുകൾ മുണ്ടിനു കീഴ്പ്പോട്ടു നഗ്നങ്ങളായിരുന്നു. കാലിൽ തുകൽച്ചെരിപ്പുകളിട്ടിട്ടുണ്ടു്. ചുമൽ പരുക്കൻതുണികൊണ്ടു മൂടിയിട്ടിരിക്കുന്നു; തലയിൽ മടക്കിയ വെള്ളരുമാലും.

"മി: ഫിഷർ" എന്നദ്ദേഹം ഒരിംഗ്ലീഷുകാരന്റെ രീതിയിൽ പറഞ്ഞു. ഞങ്ങൾ കൈകൾ പിടിച്ചു കുലുക്കി, അഭിവാദ്യംചെയ്തു. അദ്ദേഹം ദന്തവൈദ്യനേയും അഭിവാദ്യംചെയ്തു്, തിരിഞ്ഞുനടന്നു. രണ്ടു് ഇരുമ്പുകാലുകളുള്ള ഒരു കനത്ത ബഞ്ചിലേയ്ക്കു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിച്ചു. അദ്ദേഹം ഇരുന്നു, കൈകൾ പലകമേൽ വെച്ചു; "ഇരിയ്ക്കു" എന്നെന്നോടും പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "നിങ്ങളുടെ പുസ്തകത്തെപ്പററിയും, നിങ്ങളെന്തുതരക്കാരനാണെന്നതിനെപ്പററിയും ജവഹർലാൽ എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങൾ വന്നതിൽ ഞങ്ങൾ സന്തോഷിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ എത്ര കാലം ഇവിടെ താമസിക്കും?" കുറച്ചുദിവസങ്ങൾ ഞാൻ താമസിക്കുമെന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു.

"ഓ, എന്നാൽ നമുക്കു ധാരാളം സംസാരിക്കാമല്ലോ." അദ്ദേഹം ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു.

ഒരു യുവാവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അരികിൽ വന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാൽകളിൽ നമസ്കരിച്ച് എഴുന്നേററ് ഒന്നു കുമ്പിട്ടുനിന്നു.

'ബസ്, ബസ്'' എന്നു ഗാന്ധി പറഞ്ഞു. ഇതിന്റെ അർത്ഥം 'മതി' എന്നാണെന്നു ഞാൻ ഊഹിച്ചു; പിന്നീട് എന്റെ ഊഹം ശരിയാണെന്നും കണ്ടു. കുറച്ചു സമയത്തിന്നുള്ളിൽ വേറെ രണ്ടു യുവാക്കന്മാരും ഇതു തന്നെ ചെയ്തു; ഗാന്ധി അവരേയും പറഞ്ഞയച്ചു.

താമസത്തിന്ന് ഈ ഗ്രാമം തിരഞ്ഞെടുക്കുവാൻ കാരണമെന്താണെന്നു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു. എനിക്കപ്പോൾ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്ത ഒരു പേരു പറഞ്ഞു്, അവർ തനിക്കു താമസിക്കാൻ തിരഞ്ഞെടുത്തതാണെന്ന് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ഞാൻ അഭിപ്രായമൊന്നും പറഞ്ഞില്ല; എന്നാൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞ ഇന്ത്യൻപേരു് എനിക്കു മനസ്സിലായില്ലെന്നദ്ദേഹം ഊഹിച്ചു. അപ്പോൾ, വളരേക്കാലമായി തന്റെകൂടെയുള്ള മിസ്സ് സ്ലേഡ് എന്ന ഒരിംഗ്ലീഷുകാരിയാണ് മീരാബെൻ എന്നദ്ദേഹം വ്യക്തമാക്കി. ഇന്ത്യയുടെ നടുക്കുള്ള ഒരു ഗ്രാമത്തിലായിരിക്കണം താൻ താമസിക്കുന്നതെന്ന ആശയം അവരുടേതായിരുന്നു. അതിനൊരു സ്ഥലം കണ്ടുപിടിക്കാൻ താൻ അവരോടാവശ്യപ്പെട്ടു. ഗ്രാമത്തിൽ താമസിക്കാൻ അദ്ദേഹം ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. അവിടം അനാരോഗ്യകരവും അധികം ബഹളമുള്ളതുമാണ് "പുറംപ്രദേശങ്ങളിൽ, ഇവിടെ അധികം സുഖകരമാണ്."

ദന്തവൈദ്യൻ കൃത്രിമപ്പല്ലുകളെപ്പററി സംസാരിക്കാൻ തുടങ്ങി. താൻ അപ്പോൾ ധരിച്ചിരുന്ന സെററിലെ കുളത്തുകൾ തൃപ്തികരമല്ലെന്നു ഗാന്ധി വിവരിച്ചു. മൂന്നു സെററു കൃത്രിമപ്പല്ലുകൾ വെള്ളത്തിലിട്ട ഒരു പാത്രം ഒരു സ്ത്രീ അവിടെ കൊണ്ടുവന്നു; ഞാൻ പോകാൻ തീർച്ചയാക്കി. ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾക്കു ദിവസേന രാവിലെയും വൈകുന്നേരവും എൻെറകൂടെ നടക്കാം. കൂടാതെ നമുക്കു സംസാരിക്കാൻ മററവസരങ്ങളുമുണ്ടാകും." ഞാൻ വന്ദിച്ചു പിരിഞ്ഞുപോന്നു.

സേവാഗ്രാമത്തിലെ അതിഥിമന്ദിരത്തിൽ—മണ്ണുകൊണ്ടു നിലവും ചുമരും ഉണ്ടാക്കി, മുളകൊണ്ടു മേഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരൊററമുറിക്കുടിലിൽ—എനിക്കു താമസിക്കാനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടി. ആ മുറിയിൽ വളരെ കിടയ്ക്കകൾ ഉണ്ടു്. മുറിയിൽനിന്നു് ഒരു ചെറിയ അടുക്കളയിലേയ്ക്കു കടക്കാം. കല്ലുവിരിച്ച ഒരു മുറിയിൽ വെള്ളവുമുണ്ടു്, വളരെ തകരപ്പാട്ടകളും രണ്ടു തകരപ്പീപ്പകളും. 'ബായി' എന്ന വൃദ്ധസ്ത്രീകൾ ഗ്രാമത്തിലെ കിണററിൽനിന്നു കുടത്തിൽ വെള്ളം തലയിൽ ചുമന്നു കൊണ്ടുവന്നു നിറച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ഞാൻ കുഷ്ദ്ബെന്നിൻെറ—സഹോദരി കുഷ്ദിൻെറ—മേൽനോട്ടത്തിലായിരിക്കുമെന്നു ഗാന്ധി എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. മിസ്സ് കുഷ്ദ് നവറോജി നാല്പതുവയസ്സുചെന്ന ഒരു പാർസി സ്ത്രീയാണു്. അവർ പരുപരുത്ത ഒരു മഞ്ഞ ഖദർസാരിയാണു് ധരിക്കാറു്. അവർ ഫ്രാൻസിലും ഇററലിയിലും ആറു കൊല്ലം പാട്ടു പഠിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ പതിനഞ്ചു കൊ

ല്ലംമുമ്പ് അവർ തൻെറ ഗായകവൃത്തി ഉപേക്ഷിച്ചു; എന്നിട്ടു ഗാന്ധിയുടെ ഒരു സ്ഥിരശിഷ്യയായിത്തീൎന്നു. അവരുടെ കുടുംബക്കാർ ലക്ഷപ്രഭുക്കന്മാരാണ്. ഒന്നാംലോകമഹായുദ്ധകാലത്തു തൊണ്ണൂററഞ്ചാം വയസ്സിൽ മരിച്ച അവരുടെ മുത്തച്ഛൻ ബ്രിട്ടീഷ് പാർല്യമെണ്ടിലെ ആദ്യത്തെ ഇന്ത്യൻ മെമ്പറായിരുന്നു. മറെറാരു പാർസിയായ സക്ലത്ത്‌വാല—ഒരു കമ്മ്യൂണിസ്റ്റ്—ആയിരുന്നു ബ്രിട്ടീഷ് പാർല്യമെണ്ടിലെ മൂന്നാമത്തേയും അവസാനത്തേയും ഇന്ത്യൻമെമ്പർ.

കുഷ്ദ്ബെൻ ബുദ്ധിമതിയും തീക്ഷ്ണബുദ്ധിയുമാണ്. ഇന്ത്യൻദേശീയത്വത്തിന്നു് അനഹ്മായ പ്രാധാന്യം കല്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്നു ഞാനവരോടു വാദിച്ചു. സ്വതന്ത്രമായ ഭാരതം ഫാഷിസ്റ്റായേയ്ക്കാമെന്നും അപ്പോൾ ബ്രിട്ടൻെറ കീഴിലുള്ളതിൽ കുറച്ചു സ്വാതന്ത്ര്യമേ ഉണ്ടാകയുള്ളു എന്നും ഞാൻ അവരോടു വാദിച്ചു. അവർ ഈ വാദഗതിയെ നിരസിച്ചു. ആദ്യം ബ്രിട്ടീഷുകാർ പുറത്തു കടന്നുപോകണം; അതിന്നുശേഷം ഇന്ത്യക്കാർ അവരുടെ പ്രശ്നങ്ങൾക്കു പരിഹാരമാൎഗ്ഗം കണ്ടുപിടിച്ചു കൊള്ളും എന്നാണവരുടെ പക്ഷം. കുഷ്ദ് പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങളെ വെറുതെ വിട്ടേയ്ക്കണം. തൻെറ അതിഥികൾ വളരെ അധികം ദിവസങ്ങൾ ഒഴിക്കാതെ കൂടുമ്പോൾ ഒരു കുടുംബിനിക്കു തോന്നുന്നതുപോലെയാണ് ഇന്ത്യയ്ക്കു തോന്നുന്നതു്. അവർ പിരിഞ്ഞുപോകുന്നതു കാണാനാണ് അവൾക്കു തിരക്കു്; അവർ വീടിൻെറ മുൻവാതിലിലൂടെ പോകുന്നതു കാണുമ്പോൾ ഉണ്ടാകുന്ന

സന്തോഷത്തെക്കുറിച്ചല്ലാതെ മറ്റൊന്നും അവർക്ക് ആലോചിക്കാൻ കഴികയില്ല."

ഗാന്ധിയുടെ ആശ്രമത്തിലെ പല അംഗങ്ങളേയും കാണുവാൻ കുഷ്ടെ എന്നെ കൊണ്ടുപോയി. അവരിൽ കോൺഗ്രസ്സുപ്രവർത്തകന്മാരും, ഗാന്ധിയുടെ സിക്രട്ടറിമാരും, ഗുരുദേവന്റെ നഗ്നമായ കാലടികളിൽ കുറെനേരമിരിക്കുവാൻ വന്നു താമസിക്കുന്ന സാധാരണക്കാരുമുണ്ട്. അവർ ഇന്ത്യയുടെ നാനാഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും വന്നവരും പല ഭാഷകൾ സംസാരിക്കുന്നവരുമാണ്; അന്യോന്യം മനസ്സിലാക്കുവാൻ അവർക്ക് ഇംഗ്ലീഷിൽ സംസാരിക്കണം. കുട്ടികൾ വളരെ കൌതുകമുള്ളവരാണ്. ഞാൻ മഹാദേവദേശായിയുടെ കുടിലിൽ കയറിപ്പോവുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ തല കഷണ്ടികയറിയതും ദേഹം സ്ഥൂലിച്ചതും ആണ്. അദ്ദേഹം ഒററമുണ്ടു ധരിച്ചു നിലത്തു പായയിൽ ഇരുന്നു് അപരിഷ്കൃതമായ ഒരു ചക്കമേൽ നൂൽനൂല്ക്കുകയാണ് പതിവ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയും, വളരെ ചുററിയ ഒരു സാരി ഉടുത്തു്, അടുത്ത മുറിയിൽ ഇരുന്നു ചക്കമേൽ നൂൽനൂല്ക്കും. ദേശായി ദിവസത്തിൽ അഞ്ചുമൂറു വാര നൂൽനൂല്ക്കും. ഏതു കൃഷിക്കാരനും ഉണ്ടാക്കുകയോ കുറഞ്ഞ വിലയ്ക്കു വാങ്ങുകയോ ചെയ്യാവുന്ന ഒരു ലഘുയന്ത്രമാണ് ചക്ക. താൻ വളരെ യാത്രചെയ്യാറുണ്ടെന്നും, അപ്പോൾ വണ്ടിയിൽവെച്ചു നൂൽനൂല്ക്കാറുണ്ടെന്നും ദേശായി പറഞ്ഞു. എന്നാൽ മററാരെങ്കിലും അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതു്

അദ്ദേഹം കണ്ടിട്ടില്ല. ഗാന്ധിയുടെ പ്രചരണവേലയുടേയും സ്വന്തം ഉദാഹരണത്തിന്റേയും ഫലമായി, നൂറായിരക്കണക്കിന് ഇന്ത്യൻ കൃഷിക്കാർ കുടിൽവ്യവസായത്തെ പരിപോഷിപ്പിക്കാനും, ഏതാണ്ടു നഗ്നരായ ലക്ഷക്കണക്കിനുള്ള ജനങ്ങൾക്കു വസ്ത്രങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കാനും വീട്ടിൽവെച്ചു നൂൽ നൂല്ക്കുവാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. ദേശായി സമ്മതിച്ചു: "എങ്കിലും, ഈ സ്വഭാവം വേണ്ടുന്നത്ര പ്രചാരത്തിലായിട്ടില്ല; ഇന്ത്യയുടെ ദേശീയസാമ്പത്തികവ്യവസ്ഥയിൽ നൂൽനൂല്പ് ഒരു ഗണ്യമായ ഘടകമായിട്ടില്ല."

രാവിലെ പതിനൊന്നുമണിക്ക് എനിക്കു വിശപ്പു സഹിക്കാൻ വയ്യാതായപ്പോൾ അതിഥിമന്ദിരത്തിൽനിന്ന് ഏകദേശം നൂറുവാര അകലത്തുള്ള ഗാന്ധിജിയുടെ കുടിലിലേയ്ക്കു കൃഷ്ണദ് എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി. പനമ്പുകൊണ്ടു ചുമരുകളും ചുവന്ന ചീത്ത ഓടുമേഞ്ഞിട്ടുള്ള ഒരൊററനില വീടാണതു്. ഞാൻ എന്റെ ചെരിപ്പുകൾ പുറത്തുള്ള സിമൻറുപടികളിന്മേൽ വെച്ചു്, ഉള്ളിൽ കടന്നു; പ്രധാനമായ മുറി കാണാവുന്നതരത്തിൽ ആ ചെറിയ മുറിയിൽ ഞാൻ അങ്ങിനെ നിന്നു. നിലത്തു് ഒരു വെളുത്ത കിടയ്ക്കയിൽ ഗാന്ധി കിടക്കുന്നു. ഈ കിടയ്ക്കയുടെ അരികത്തു നിലത്തായി ഒരു ശിഷ്യൻ ഇരുന്നു്, മുകളിൽനിന്നു തൂക്കിയിട്ടിട്ടുള്ള ഒരു പലകയെ ഇളക്കുന്ന ഒരു കയറു പിടിച്ചുവലിക്കുന്നുണ്ടു്. ആ പലകയിൽനിന്നു് ഒരു കറുത്ത തുണി തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്നുണ്ടു്. ഈ പലകയാണു് ഒരു വൈദ്യുതപ്പങ്കയുടെ സ്ഥാനത്തു്

5682

ഉപയോഗിക്കുന്നതു്. ആ ഗ്രാമത്തിൽ വിദ്യുച്ഛക്തിയില്ല. ഗാന്ധി എഴുന്നേററു് എന്നോടു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഷൂസും തൊപ്പിയും ധരിയ്ക്കു. ഇവിടെ ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത രണ്ടു സാധനങ്ങളാണവ. ചൂടധികമായി ദീനംപിടിക്കരുതു്." അദ്ദേഹത്തിന്റെ തലയിൽ ഇടുവാൻ വെള്ളത്തിൽ മുക്കി മടക്കിയ ഒരു തുണി ഒരു സ്ത്രീ അവിടെ കൊണ്ടുവന്നു. അതിന്റെ മുമ്പിൽ ഒരടിവിട്ടു നടന്നിരുന്ന കുഷ്ടിന്റെ ചുമലിൽ ഒരു കയ്യു വെച്ചു്, സ്നേഹപൂർവ്വം അദ്ദേഹം എന്നോടു പറഞ്ഞു: "വരൂ!" ഞങ്ങൾ രണ്ടു വീടുകൾ കടന്നു്, പുനമ്പുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഒരു പൊതുവൂട്ടുപുരയിൽ എത്തിച്ചേന്നു. ഗാന്ധി ചെയ്തപോലെ ഞാനും എന്റെ ഷൂസു പുറത്തു വെച്ചു; എന്റെ തൊപ്പി കുഷ്ടുപക്കൽ കൊടുത്തു. അവർ അതു ചുമരിൽ ഒരു കുററിയിന്മേൽ കൊളുത്തി. ഗാന്ധി കാട്ടിത്തന്ന ഒരു സ്ഥലത്തു ഞാൻ ഇരുന്നു. അതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടത്തിൽനിന്നു രണ്ടു സ്ഥാനങ്ങൾ ഇടവിട്ടായിരുന്നു. ഇന്ത്യയിൽ കോൺഗ്രസ്സിനോടു ചേന്നുനില്ക്കുന്ന സോഷ്യലിസ്ററുകക്ഷിയുടെ ഒരു നേതാവും കാസശ്വാസരോഗിയുമായ നരേന്ദ്രദേവായിരുന്നു ഞങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഇരുന്നിരുന്നതു്. ഏകദേശം ഒരടി വീതിയുള്ള ഒരു പായക്കഷണത്തിലാണു് ഞാൻ ഇരുന്നതു്; ഗാന്ധി ഒരു തലയിണമേലും. ഇടത്തുഭാഗത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പല്ലില്ലാത്ത ഭാര്യ കസ്തൂർബായിയും ഉണ്ടായിരുന്നു. അവക്കു് എഴുപതു വയസ്സായിരിക്കുന്നു; അദ്ദേഹത്തിന്നെഴുപത്തിമൂന്നും.

ഊട്ടുപുരയ്ക്കു രണ്ടു നീണ്ട ചുമരുകളും അവയെ കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്ന ഒരു പിൻചുമരുമുണ്ട്. ആരെങ്കിലും അകത്തു കടക്കുമ്പോൾ, അതു തുറന്നുകിടക്കും. പ്രവേശനദ്വാരത്തിന്റെ അരികത്തു ഭരണികളും ഭക്ഷണസാധനങ്ങളുള്ള തളികകളും വെച്ച ഒരു മേശയുണ്ട്. സ്ത്രീകൾ വേർതിരിഞ്ഞു് ഇരിക്കുന്നു. തിളങ്ങുന്ന കണ്ണുകളും കരുവാളിച്ച മുഖങ്ങളുമുള്ള കുറെ കുട്ടികളെ ഞാൻ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ആശ്രമത്തിലെ അന്തേവാസികളുടെ മക്കളായ ഈ കുട്ടികളിൽ ചിലർക്കു മൂന്നും, ചിലർക്ക് അഞ്ചും, ചിലർക്ക് എട്ടും വയസ്സായിട്ടുണ്ട്. ഉടനെ എല്ലാവരുടേയും മുമ്പിൽ ഓരോ പിച്ചളത്തളിക വെച്ചു; വിളമ്പുന്നവർ വെറുംകാലുകൾ നിശ്ശബ്ദം വെച്ചുകൊണ്ടു തളികകളിൽ വിളമ്പിക്കൊണ്ടിരുന്നു. ഗാന്ധിയുടെ മുമ്പിൽ വളരെ പാത്രങ്ങളും ഓടങ്ങളും വെച്ചിരുന്നു. അതെല്ലാം തുറന്നു ഗാന്ധി തന്റെ അടുത്തിരുന്നവർക്കു ഭക്ഷണം വിളമ്പുവാൻതുടങ്ങി. വെള്ളം നിറച്ച ഒരു ലോട്ട എനിക്കു തന്നിരുന്നു. ഗാന്ധി എനിക്ക് ഒരു ഓട്ടുഗ്ലാസു നിറയെ പച്ചക്കറിക്കൂട്ടാൻ തന്നു; അതിൽ ചീരയും മററും കണ്ടുവെന്നാണെന്റെ വിശ്വാസം. ഒരു ലോഹപാത്രത്തിന്റെ മൂടി നീക്കി അദ്ദേഹം എനിക്കു കടുത്തു കനംകുറഞ്ഞ ഒരു ചപ്പാത്തി തന്നു. ഒരു സ്ത്രീ എന്റെ കിണ്ണത്തിൽ കുറച്ചുപ്പിട്ടു. എന്റെ കയ്യിൽ ചൂടുള്ള പാൽ നിറച്ച ഒരു കോപ്പയും തന്നു. വളരെ വേഗം, അവർ വീണ്ടും തൊലികളയാതെ പുഴുങ്ങിയ രണ്ട് ഉരുളക്കിഴങ്ങും തവിട്ടുനിറമാകുന്നവരെ വേവിച്ച കുറെ ചപ്പാത്തി

5682

യും കൊണ്ടുവന്നു തന്നു. ഗാന്ധി എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞു്, ഒരു പുഞ്ചിരിയോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു: "ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു വിളമ്പുന്നുണ്ടു്; പക്ഷേ പ്രാർത്ഥന കഴിയുന്നതുവരെ നിങ്ങൾ ഭക്ഷിക്കുവാൻ പാടില്ല." കുട്ടികൾ ഭക്ഷണം തൊടാതിരിക്കുന്നതു നോക്കി മനസ്സിലാക്കിയതുകൊണ്ടു ഞാനും അതു ചെയ്യരുതെന്നു് അറിഞ്ഞിരുന്ന വിവരം ഞാനദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു. വെളുത്ത വസ്ത്രം ധരിച്ചു്, ചാണകനിറത്തിലുള്ള നിലത്തു ചമ്രംപടിഞ്ഞിരിക്കുന്ന മുപ്പതിലധികം ജനങ്ങളും ഭക്ഷണം സ്വീകരിച്ചിരുന്നെങ്കിലും, ആരും ഭക്ഷിച്ചിരുന്നില്ല. ഒരു മണിയടിച്ചു; വെളുത്ത മുറിയൻകാലുറയിട്ട ദീർഘകായനായ ഒരരോഗദൃഢഗാത്രൻ ഭക്ഷണം വിതരണംചെയ്യൽ നിറുത്തി, തന്റെ കണ്ണുകൾ അടച്ചു്—വെളുത്ത ഒരു വരമാത്രം കാണാമായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അയാൾ അന്ധനാണെന്നുകൂടി ധരിച്ചേയ്ക്കാൻ ഇടയുണ്ടു്—ഉറക്കെ ഉച്ചരിക്കാൻതുടങ്ങി. അതിൽ ഗാന്ധിയടക്കം മറ്റെല്ലാവരും ചേർന്നു. പ്രാർത്ഥന "ശാന്തി, ശാന്തി, ശാന്തി" എന്ന വാക്കുകളിൽ അവസാനിച്ചു. ഇതിന്റെ അർത്ഥം 'സമാധാനം' എന്നാണെന്നു ദേവു് എന്നോടു പറഞ്ഞു.

പച്ചക്കറിക്കൂട്ടാൻ എടുക്കുവാൻ എനിക്കൊരു ടീസ്പൂൺ തന്നിരുന്നു; പക്ഷേ മിക്കവരും അവരുടെ ചപ്പാത്തി നാലാക്കി മടക്കി, അതുകൊണ്ടാണു് ആ ഉപദംശം എടുത്തിരുന്നതു്. ഭക്ഷണം വിളമ്പിയിരുന്ന ഒരു സ്ത്രീ എന്റെ ചപ്പാത്തികളിന്മേൽ കുറെ ഉരുക്കുനെയ്യൊഴിച്ചു. ധാരാളം ഉപ്പും കൂട്ടി കഴിച്ചാൽ, ഭക്ഷണത്തിനു

സ്വാദില്ലായ്മയില്ല. തിളപ്പിച്ച പശുവിൻപാലിന്റെ സ്വാദു നന്നാക്കാൻ എനിക്കു കുറച്ചു പഞ്ചസാരയും കിട്ടി. (ഗാന്ധി ആട്ടിൻപാൽ ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇന്ത്യയിൽ മുഴുവൻ പശുവിൻപാൽ ഉപയോഗിക്കുന്നതിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നു; ഇതിൽനിന്നു് അധികം ആരോഗ്യമുള്ള കന്നുകാലികളെ വളർത്തുന്നതിൽ കൂടുതൽ ശ്രദ്ധ പതിയുമെന്നദ്ദേഹം ആശിക്കുന്നു.)

ഗാന്ധി തുടച്ചയായി ഭക്ഷണം കഴിച്ചിരുന്നു; തന്റെ ഭാര്യയ്ക്കും കുഷ്ടിന്നും ദേവിന്നും എനിക്കും ഭക്ഷണം എടുത്തുതരുവാൻമാത്രമേ നിറുത്തിയിരുന്നുള്ളു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈകൾ വലുതാണു്; വിരലുകൾ വലിയവയും നല്ല ആകൃതിയുള്ളവയുമാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാൽട്ടുമുകൾ മുന്നോട്ടു തള്ളിനില്ക്കുന്നവയും എല്ലുകൾ വീതിയും ശക്തിയുമുള്ളവയുമാണു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ തൊലി മൃദുലവും വൃത്തിയുള്ളതുമാകുന്നു. പാത്രങ്ങളിൽ കയ്യിടുമ്പോൾ അവ വിറയ്ക്കുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ ഇടയ്ക്കിടെ വയ്ക്കോലുകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഒരു വിശറികൊണ്ടദ്ദേഹത്തെ വീശിയിരുന്നു. അവർ നിശ്ശബ്ദമായ ആത്മവിസ്മൃതിയുടെ ഉയിരെടുത്ത ഒരു രൂപമാണു്.

ഒരിക്കൽ ഗാന്ധി ഇടയ്ക്കു കടന്നു ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ റഷ്യയിൽ പതിനാലുകൊല്ലം ജീവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. സ്റ്റാലിനെപ്പററി നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമെന്താണു്?"

എനിക്കു വളരെ ഉഷ്ണം തോന്നി. എൻെറ കൈകൾ ഒട്ടിയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ചുരുക്കി മറുപടി പറഞ്ഞു: "വളരെ പ്രാപ്തനും വളരെ നിരങ്കുശനും."

"ഹിററ്ലരോളം നിരങ്കുശനാണോ?" ഗാന്ധി ചോദിച്ചു.

"കുറഞ്ഞപക്ഷം." ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

കുറച്ചു താമസിച്ചശേഷം ഗാന്ധി വീണ്ടും എൻെറ നേരേ തിരിഞ്ഞു്, ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ വൈസറോയിയെ കണ്ടുവോ?"

"ഉവ്വ്." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ഗാന്ധി ആ വിഷയം അവിടെ നിറുത്തി.

ഞാൻ എൻെറ കണങ്കാലുകളെ കണ്ടുപിടിക്കുകയായിരുന്നു; എൻെറ ദേഹത്തിൻെറ ഘനം മുഴുവൻ അവയിന്മേൽ തൂങ്ങിയിരുന്നു. ഇന്ത്യക്കാക്കു് അവരുടെ ദേഹത്തിൻെറ ഘനം വിതരണംചെയ്തു വിശ്രമിക്കാനറിയാം; ഞാനതു പഠിച്ചിരുന്നില്ല. ഞാൻ ഒരു കാലടി നിലത്തുന്നിനിന്നപ്പോൾ കുറച്ചു ഭേദം തോന്നി. ഗാന്ധി എന്നോടു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ നിറുത്തിയെന്നു തോന്നുന്നു."

"ഇല്ല. ഭക്ഷണം അത്ഭുതകരമാംവിധം നല്ലതാണെന്നു് എനിക്കനുഭവപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു." ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾക്കു് ആവശ്യമുള്ളിടത്തോളം വെള്ളം കുടിക്കാം. വെള്ളം തിളപ്പിക്കുവാൻ ഞങ്ങൾ മനസ്സുവെയ്ക്കുന്നുണ്ടു്. ഇനി നിങ്ങൾ മാങ്ങ തിന്നാണം." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

മററുള്ളവർ മാങ്ങ തിന്നുന്നതിനെ ഞാൻ വീക്ഷിച്ചു കൊണ്ടിരിയ്ക്കുകയായിരുന്നുവെന്നും ഇപ്പോൾ ജീവിതത്തിൽ ആദ്യമായി ഒന്നു പരീക്ഷിക്കുവാൻ തുടങ്ങുകയാണെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഞാൻ തിന്നുകഴിഞ്ഞാൽ ഒന്നു കുളിക്കേണ്ടിവരുമെന്നു കുർഷെദ് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഞാൻ മാങ്ങ തൊലിപൊളിക്കുവാൻതുടങ്ങി. ഗാന്ധിയും മററുള്ളവരും ചിരിച്ചു. അവർ മാങ്ങ കയ്യിലിട്ടു ഞെക്കി അതിനെ മൃദുവാക്കി നീരു വലിച്ചുകുടിക്കുകയാണ് പതിവെന്നു ഗാന്ധി വിവരിച്ചു; പക്ഷേ ഞാൻ തൊലി പൊളിച്ചതുകൊണ്ട് അതു ചീത്തയോ നല്ലതോ എന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞുവെന്നദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു. "ഞങ്ങൾ ഭക്ഷിക്കുന്ന മാതിരി ഭക്ഷിക്കാൻ തയ്യാറായതിന്നു നിങ്ങൾ ഒരു വീരമുദ്ര സമ്പാദിക്കും" എന്നദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. എന്റെ ഭക്ഷിക്കൽ അവസാനിച്ചിരുന്നു; ഗാന്ധി എഴുന്നേല്ക്കുന്നതിന്നു മുമ്പ് എനിക്ക് എഴുന്നേല്ക്കാമെന്നു കുർഷെദ് സൂചിപ്പിച്ചു. ഞാൻ വന്ദിച്ച്, എന്റെ തൊപ്പിയും ചെരിപ്പും എടുത്തു പോന്നു. ഗാന്ധി എന്നെ മൂന്നുമണിക്കു കാണുന്നതാണെന്നു കുർഷെദ് അറിയിച്ചു.

ഇന്ത്യക്കാർ സാധാരണയായി കൈ പിടിച്ചു കുലുക്കി അഭിവാദ്യംചെയ്യാറില്ല. അവർ തമ്മിൽ കാണുമ്പോഴോ പിരിയുമ്പോഴോ കൈകൾ കൂപ്പി വായയ്ക്കു സമീപം വെച്ചു മധുരമായി മന്ദഹസിക്കും; ഒന്നു തലചായ്ക്കും. ഇതു് അവരെ ദയാശീലരും നിഷ്കളങ്കരുമെന്നു തോന്നിക്കുന്നു. ഞാൻ ഗാന്ധിയെ വന്ദിച്ചപ്പോൾ കൈപ്പടങ്ങൾ തൊടുവിച്ചുകൊണ്ടദ്ദേഹം യാത്രപറഞ്ഞു.

ഞാൻ വീട്ടിലേയ്ക്കു പോയി. പന്ത്രണ്ടുമുതൽ ഒരുമണിവരെ ഉറങ്ങി, വിയത്തുകുളിച്ച് എഴുന്നേററു. കുളിമുറിയിൽ എൻെറ മൂന്നാമത്തെ കുളിയും കഴിച്ചു വെറുതെ നിന്നു. ചെറിയ ഒരോട്ട്'മൊന്ത'കൊണ്ടു വെള്ളം കോരിയൊഴിക്കയാണ് ഞാൻ ചെയ്തത്.

മൂന്നുമണിക്കു കുറച്ചു നിമിഷങ്ങളുള്ളപ്പോൾ ഞാൻ ആ നൂറുവാര ചുട്ടുപഴുത്ത ചരലിലൂടെ നടന്നു മണലുവിരിച്ചിരുന്നതു കടന്നു. എൻെറ വീട്ടിൽനിന്നു ഗാന്ധിയുടേതിലേയ്ക്ക് ഈ ദൂരമുണ്ട്. ചൂട് എൻെറ തലയുടെ ഉള്ളു വരട്ടിക്കളഞ്ഞതായി എനിക്കു തോന്നി. ചൂട് ഒരു നൂററിപ്പത്തു ഡിഗ്രി കാണണം. ഞാൻ ഗാന്ധിയുടെ മുറിയിൽക്കടന്നപ്പോൾ അതിൽ ആറു പുരുഷന്മാർ—എല്ലാവരും വെളുത്ത വസ്ത്രങ്ങളാണ് ധരിച്ചിരുന്നതു്—നിലത്തിരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. കറുത്ത സാരിയുടുത്ത ഒരു സ്ത്രീ പങ്കയുടെ കയർ വലിച്ചിരുന്നു. മുറിയിൽ ഒരൊററ അലങ്കാരമേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു: വെളുപ്പും കറുപ്പും നിറത്തിൽ യേശുക്രിസ്തുവിൻെറ ഒരു പടം ചില്ലിട്ടു വെച്ചിരുന്നു. അതിന്മേൽ, "അദ്ദേഹമാണ് നമ്മുടെ സമാധാനം" എന്നു് അച്ചടിച്ചിരുന്നു. ഗാന്ധി ഒരു കിടയ്ക്കമേലാണിരുന്നിരുന്നതു്. അദ്ദേഹത്തിൻെറ പിന്നിൽ ഒരു പലകയും പലകയ്ക്കും അദ്ദേഹത്തിന്നും ഇടയിൽ ഒരു തലയിണയും ഉണ്ടായിരുന്നു. സ്വർണ്ണ'ഫ്രേയി'മുള്ള ഒരു കണ്ണടയാണ് അദ്ദേഹം ധരിച്ചിരുന്നതു്; ഫൌണ്ടൻപെൻ കൊണ്ടു് ഒരെഴുത്തു് എഴുതുകയായിരുന്നു അദ്ദേഹം. അദ്ദേഹത്തിൻെറ കാലുകൾ കത്തിരിപോലെ പിണച്ചുവെച്ചി

രുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുട്ടിന്മേൽ ചെറിയൊരു പലക വെച്ചിരുന്നു; ആ പലകമേൽ അദ്ദേഹം എഴുതിയിരുന്ന കടലാസ്സ് 'പ്യാഡ്' വെച്ചിരുന്നു. കൈകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഒരു മര 'സ്റ്റാൻഡി'ന്മേൽ ഉള്ള ദ്വാരങ്ങളിൽ മൂന്നു ഫൌണ്ടൻപെൻകൂടി വെച്ചിട്ടുണ്ട്. കുറെ പുസ്തകങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കിടയ്ക്കയുടെ ഇടത്തുവശത്തു നിലത്തു ഭംഗിയായി അടുക്കിവെച്ചിട്ടുണ്ട്. അദ്ദേഹം എന്നോടു പറഞ്ഞു: "വരു, ഏററവും തണുപ്പുള്ള സ്ഥലത്തിരിക്കു— ആ പങ്ക വലിക്കുന്ന സ്ത്രീയുടെ സമീപത്ത്." ഞാനൊരു മുക്കിൽ, പനമ്പിന്മേൽ ചാരിയിരുന്നു.

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾക്കു വിരോധമില്ലെങ്കിൽ ഈ ആളുകൾ ഇവിടെ ഇരുന്നുകൊള്ളട്ടെ. അവർ മിണ്ടില്ല. നിങ്ങൾ വിരോധം പറയുകയാണെങ്കിൽ അവർ പോകയും ചെയ്യും." ദേവും ദേശായിയും കുർഷെദ ടക്കമുള്ള പല ആശ്രമാന്തേവാസികളും അതിലുണ്ടായിരുന്നു. കൂട്ടത്തിൽവെച്ച് ഒരു അഭിമുഖസംഭാഷണം നടത്തുന്നതു ഞാനിഷ്ടപ്പെട്ടിരുന്നില്ലെങ്കിലും, "വേണ്ട" എന്നു പറഞ്ഞു ഞാൻ ഉറച്ചിരുന്നു.

"ഞാനിതാ ഇപ്പോൾ തികച്ചും നിങ്ങളുടെ ചൊല്പടിക്കാണ്." ഗാന്ധി പ്രഖ്യാപിച്ചു.

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ക്രിപ്പ്സ് ദൌത്യം ഇന്ത്യാചരിത്രത്തിലെ ഒരു പ്രധാനസംഭവമാണെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. ക്രിപ്പ്സിന്റെ പരാജയത്തിന്റെ പരിപൂർണ്ണ പ്രാധാന്യം രാജ്യം, ഒരുപക്ഷേ, ഇപ്പോൾ മനസ്സിലാക്കുവാൻ

തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. ആ മനസ്സിലാക്കലിൽനിന്നു വലിയ സംഗതികൾ ഉണ്ടായേയ്ക്കാം. അതുകൊണ്ടു്, നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായത്തിൽ ക്രിപ്സ് പരാജയപ്പെട്ടതിനുള്ള കാരണം അറിവാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.''

ഗാന്ധി ആരംഭിച്ചു: ''ക്രിപ്സ് വന്നപ്പോൾ ന്യൂഡെൽഹിയിൽവെച്ചു തന്നെ കാണുവാൻ എന്നോടാവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം എനിക്കൊരു കമ്പി അയച്ചിരുന്നു. പോകുന്നതിനെനിക്കിഷ്ടമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നിട്ടും ഞാൻ പോയതിനുള്ള കാരണം, അതുകൊണ്ടെന്തെങ്കിലും നന്മയുണ്ടായേയ്ക്കും എന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നു എന്നതാണു്. അദ്ദേഹം ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന ബ്രിട്ടീഷുഗവർമ്മേണ്ടിൻെറ ആ നിർദ്ദേശങ്ങളുടെ ഉള്ളടക്കത്തെക്കുറിച്ചു കേട്ടുകേൾപ്പിച്ച വിവരങ്ങൾ ഞാൻ കേട്ടിരുന്നു. അദ്ദേഹം അവയെ എൻെറ കയ്യിൽ തന്നു. കുറച്ചുനേരംകൊണ്ടു് ഒന്നു വായിച്ചുനോക്കി ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു: 'ഇതാണു് നിങ്ങൾക്കു തരുവാനുള്ളതെങ്കിൽ നിങ്ങളെന്തിനിങ്ങോട്ടു പോന്നു? നിങ്ങൾക്കു് ഇന്ത്യയോടു പറയുവാനുള്ളതിൻെറ ആകത്തുകയാണിതെങ്കിൽ, വീട്ടിലേയ്ക്കു് അടുത്ത വിമാനത്തിൽ കയറിപ്പോകുവാനാണു് ഞാൻ നിങ്ങളെ ഉപദേശിക്കുക.' ക്രിപ്സ് മറുപടി പറഞ്ഞു: 'ഞാനതു് ആലോചിയ്ക്കാം.' ''

''ക്രിപ്സ്നിർദ്ദേശങ്ങളെപ്പററി നിങ്ങളുടെ വിമർശനമെന്താണു്?'' ഞാൻ തുടർന്നു ചോദിച്ചു: ''ബ്രിട്ടീഷ്സാമ്രാജ്യത്തിൽനിന്നു പിരിഞ്ഞുപോകാനുള്ള അധികാര

ത്തോടുകൂടിയ പുത്രികാരാജ്യപദവി തരുന്നില്ലേ അതു നിങ്ങൾക്കു്?"

"സി. എഫ്. ആൻഡ്രൂസ് (അദ്ദേഹത്തെ ഇന്ത്യയിൽ ക്രിസ്തുവിന്റെ വിശ്വസ്തനായ സന്ദേശവാഹകൻ എന്നാണറിയുന്നതു്) എപ്പോഴും ഊന്നിപ്പറയാറുണ്ടു്, ഡൊമീനിയൻപദവി ഇന്ത്യയ്ക്കു പററിയതല്ലെന്നു്." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾക്കു ബ്രിട്ടനോടുള്ള ബന്ധം, വെള്ളക്കാർ കുടിയേറിപ്പാത്തു്, ബ്രിട്ടനിൽനിന്നുതന്നെ ചെന്ന കുടിയേറിപ്പാപ്പുകാരും അവരുടെ അനന്തരപരമ്പരകളും ഉള്ള ഡൊമീനിയനുകളുടേതല്ല. ഞങ്ങളുടെമേൽ വെച്ചുകെട്ടുന്ന ഒരു പദവിയും ഞങ്ങൾക്കാവശ്യമില്ല. ഞങ്ങൾക്കു് ഒരു പദവി നല്കുകയാണെങ്കിൽ അതിന്റെ അർത്ഥം ഞങ്ങൾ സ്വതന്ത്രരല്ല എന്നാണു്. പിരിഞ്ഞുപോകുന്ന കാര്യത്തിൽ വളരെ വഴക്കലുകളുണ്ടു്. പ്രധാനമായ ഒരു ദോഷം ക്രിപ്സ്നിർദ്ദേശത്തിൽ നാട്ടുരാജാക്കന്മാരെക്കുറിച്ചുള്ള നിബന്ധനയാണു്. ബ്രിട്ടന്റെ മെച്ചത്തിനു വേണ്ടി നാട്ടുരാജാക്കന്മാരുടെമേൽ വെച്ചുകെട്ടിയ സന്ധികളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി, അവരെ രക്ഷിക്കേണ്ടുന്ന ചുമതല ബ്രിട്ടനുണ്ടെന്നു വാദിക്കുന്നു. ബിക്കാനീർമഹാരാജാവു്—ഞാനതു് ആരായാലും ഒരാളെന്നുമാത്രം കണക്കാക്കുന്നു—ബ്രിട്ടീഷുകാർ വരുന്നതിനു മുമ്പും രാജ്യം ഭരിച്ചിരുന്നു; അന്നു് ഇന്നത്തേക്കാളധികം അധികാരവും ഉണ്ടായിരുന്നു. രണ്ടാമത്തെ ദോഷം അതു പാക്കിസ്ഥാനെ വകവെച്ചുകൊടുക്കുന്നു എന്നുള്ളതാണു്. ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിമീങ്ങളും തമ്മിലുള്ള അഭിപ്രായവ്യത്യാസങ്ങൾ

ബ്രിട്ടീഷുഭരണംകൊണ്ടു വളരെ വളന്നിട്ടുണ്ടു്. ക്രിപ്സ് നിദ്ദേശങ്ങൾ ഇതാ അവയ്ക്കു് ഏററവുമധികം വഴിവെച്ചു കൊടുത്തിരിക്കുന്നു. 1909-ൽ വൈസറോയിയായിരുന്ന കാലത്തു മിൻറോപ്രഭു രണ്ടു മതത്തിലെ സമുദായങ്ങൾക്കു വേറെവേറെ നിയോജകമണ്ഡലങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചാണു് ഇതു തുടങ്ങിയതു്. അന്നുമുതൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഞങ്ങളെ കൂടുതൽ ഭിന്നിപ്പിക്കുവാനാണു് ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളതും. കർസൺപ്രഭു ഒരു മഹാനായ ഭരണകത്താവായിരുന്നു. ഞാൻ ചെംസ്ഫോർഡിനേയും ഇർവിനേയും (ഹാലിഫാക്സ്) ലിൻലിത്ഗോവിനേയും കണ്ടിട്ടുള്ളപോലെ അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം ഒരാളോടു് ഒന്നും, മറെറാരാളോടു മറെറാന്നും, മൂന്നാമതൊരാളോടു മൂന്നാമതൊന്നും പറയും. സർ. സാമുവൽ ഹോറിനോടു സംസാരിക്കുമ്പോൾ ആരോടാണു് സംസാരിക്കുന്നതെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ നില എന്തെന്നു് എനിക്കറിയാം. എന്നാൽ കർസൺ അങ്ങിനെയായിരുന്നില്ല. കർസൺ നടത്തിയ ബംഗാൾവിഭജനം ആവശ്യമുള്ള ഒരു ഭരണപരിഷ്കാരമായിരുന്നു; അതു നല്ലൊരു കാര്യമായിരുന്നു. പക്ഷേ ഫലത്തിൽ അതു സംസ്ഥാനത്തെ മതത്തിനനുസരിച്ചു വിഭജിക്കുകയാണു് ചെയ്തതു്. ക്രിപ്സ് തൻെറ നിദ്ദേശങ്ങളിൽ ഈ തത്വം കൊണ്ടുവന്നു. അതായിരുന്നു രണ്ടാമത്തെ വലിയ ദോഷം. അതുകൊണ്ടു്, ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇവിടെയുള്ള കാലത്തോളം ഇന്ത്യയിൽ യോജിപ്പുണ്ടാവുകയില്ല."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ശരി. ക്രിപ്സ് നിർദ്ദേശിച്ച യുദ്ധാനന്തരപരിഷ്കരണത്തിന്റെ പൊതുനയം നിങ്ങൾക്ക് ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. അടുത്തു് ഇടക്കാലത്തു നടപ്പിലാക്കുവാനുള്ള നിർദ്ദേശങ്ങളിൽ സ്പൃഹണീയമായി ഒന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ലേ? ഭാവിയിലേയ്ക്കുള്ള പദ്ധതിക്കളെ ഒഴിച്ചുനിർത്തി, അടുത്തു നടപ്പിലാക്കാവുന്ന പരിഷ്കരണങ്ങളിൽ എന്തെങ്കിലും വിലയുള്ള ചിലതെല്ലാം—അവ നിങ്ങളുടെ ജനങ്ങൾക്കു പരിചയവും യുദ്ധാനന്തരം സ്വാതന്ത്ര്യം ആവശ്യപ്പെടുവാനുള്ള അവകാശവും തരികയും ചെയ്യും—ഉണ്ടെന്നു നിങ്ങൾക്കു തോന്നിയിട്ടില്ലേ?"

ഗാന്ധി മറുപടി പറഞ്ഞു: "പൊതുവേ പറയുകയാണെങ്കിൽ ഞാൻ ആ മനോഭാവത്തോടുകൂടിയാണതിനെ സമീപിച്ചതു്. എന്നാൽ ക്രിപ്സ്നിർദ്ദേശങ്ങളിലെ വാചകങ്ങൾ കണ്ടപ്പോൾ സഹകരണത്തിന്നു വഴിയില്ല എന്നു് എനിക്കു തീർച്ചപ്പെട്ടു. രാജ്യരക്ഷയായിരുന്നു പ്രധാനപ്രശ്നം. യുദ്ധകാലത്തു രാജ്യരക്ഷയാണു് ഗവർമ്മെണ്ടിന്റെ പ്രധാനചുമതല. ശരിയായ യുദ്ധനടത്തിപ്പിൽ കൈയിടുവൻ എനിക്കു തീരേ മോഹമില്ല; ഞാനതിനു പ്രാപ്തനുമല്ല. പക്ഷേ റൂസ്വെൽട്ടിനു യുദ്ധനയത്തിൽ വിശേഷിച്ചു് ഒരു പരിശീലനവുമില്ലല്ലോ, ഉണ്ടെങ്കിൽത്തന്നെ അതു പൂർണ്ണവുമല്ല."

അദ്ദേഹം ഒരു നിമിഷം ആലോചിച്ചു: "അല്ലെങ്കിൽ ചർച്ചിലിനെ എടുക്കുക."

"വേണ്ട." ഞാൻ പറഞ്ഞു, "ഹസ്‌വെൽട്ടിനെ ഉദാഹരണമായെടുക്കുവാൻ നിങ്ങൾ മടിക്കേണ്ട; എനിക്കു വാദം മനസ്സിലായി."

"വാദമിതാണ്: യുദ്ധസമയത്തു സൈന്യകാര്യങ്ങളുടെമേൽ സിവിലിയൻകൺട്രോൾ (വിദഗ്ദ്ധന്മാരല്ലാത്തവരുടെ മേലധികാരം) ഉണ്ടായിരിക്കണം—സിവിലിയന്മാർക്കു യുദ്ധനയത്തെസ്സംബന്ധിച്ചു സൈനികവിദഗ്ദ്ധന്മാരോളം അറിവും പരിചയവും ഇല്ലെങ്കിൽക്കൂടി. ജപ്പാൻകാരുടെ വൈമാനികസൈന്യത്തിന്നു് ഒരു ലാക്കാണ് ബമ്മയിലെ സുവർണ്ണപെഗോഡയെന്നു പറഞ്ഞു ബ്രിട്ടീഷുകാർ അതു നശിപ്പിക്കണമെന്നു പറഞ്ഞാൽ, ഞാനതു പാടില്ലെന്നു പറയും; കാരണം, നിങ്ങളതു നശിപ്പിക്കുമ്പോൾ ബമ്മാക്കാരുടെ ആത്മാവിലെ എന്തോ ഒന്നാണ് നശിപ്പിക്കുന്നതു്. ബ്രിട്ടീഷുകാർ വന്നു്, ഇവിടെ ഒരു വിമാനത്താവളം കെട്ടുവാൻ കൃഷിക്കാരെ മാററിക്കളയണമെന്നും കൃഷിക്കാർ അതേദിവസംതന്നെ പോകണമെന്നും പറയുമ്പോൾ ഞാൻ ചോദിക്കുന്നു, 'അതിനെപ്പററി നിങ്ങളെന്തുകൊണ്ടു് ഇന്നലെത്തന്നെ ആലോചിച്ചില്ല; ഈ സാധുക്കൾക്കു പോകുവാൻ സമയവും സ്ഥലവും കൊടുത്തില്ല' എന്നു്."

"ഈ കാര്യങ്ങളിലാണ് ഇന്ത്യക്കാർക്കു നിയന്ത്രണാധികാരം നിങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നതെങ്കിൽ, ജനറൽ വേവൽ ഇതു യുദ്ധനടത്തിപ്പിനെ തടസ്സപ്പെടുത്തുന്നതായി വിചാരിക്കും എന്നു തീർച്ചയാണ്." ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഒരു പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ബ്രിട്ടീഷുകാർ യുദ്ധകാലത്തെ ജോലിയായി ഞങ്ങൾക്കു നല്കാമെന്നു പറഞ്ഞതു സൈന്യങ്ങൾക്കുള്ള ഹോട്ടലുകൾ നടത്തലും സ്റ്റേഷനറിസാധനങ്ങൾ അച്ചടിക്കലുമാണ്; അപ്രധാനസംഗതികൾമാത്രം. ഞാനൊരു സൈനികവിദഗ്ദ്ധനല്ലെങ്കിലും യുദ്ധത്തിന്റെ വിജയത്തിന്നു് ഇതിലും സഹായകമായിട്ടുള്ള സംഗതികൾ പലതും ഞങ്ങൾക്കു ചെയ്യുവാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. സുദൂരപൂർവ്വപ്രദേശങ്ങളിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു്, പല പല പരാജയങ്ങളും പററിയിട്ടുള്ളതുകൊണ്ടു ഞങ്ങളുടെ സഹായം സ്വീകാര്യവുമായിരുന്നു."

"അപ്പോൾ, പൊതുവിൽ നിങ്ങൾ രാജ്യരക്ഷയുടെ കാര്യമാണു് ഊന്നിപ്പറഞ്ഞതു്." ഞാൻ ഒന്നു സമാഹരിച്ചു.

അദ്ദേഹം എന്നോടു യോജിച്ചു.

"നെഹറുവും മററു കോൺഗ്രസ്സുനേതാക്കന്മാരും ഇതേ അഭിപ്രായക്കാരായിരുന്നുവോ?"

"ഞാൻ അങ്ങിനെയാണു് വിചാരിക്കുന്നതു്. നെഹറു ഇതേ അഭിപ്രായമാണു് അംഗീകരിക്കുന്നതു്. മൌലാനാസാഹെബും (കോൺഗ്രസ്സുപ്രസിഡണ്ടായ മൌലാനാ അബ്ദുൾകലാം അസാദ്) ഇതേ അഭിപ്രായക്കാരനാണു്." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു.

"മറെറാരുതരത്തിൽ പറയുകയാണെങ്കിൽ, ക്രിപ്സ് നിർദ്ദേശങ്ങളിൽ നല്ലതായൊന്നും നിങ്ങൾ കണ്ടില്ല." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ഈ ചോദ്യം ഇത്ര നേരെ വ്യക്തമായി നിങ്ങൾ എന്നോടു ചോദിച്ചതിൽ ഞാൻ സന്തോഷിക്കുന്നു. ഇല്ല; അവയിൽ ഒന്നുംതന്നെ നല്ലതായിക്കണ്ടില്ല." അദ്ദേഹം ഉന്മേഷത്തോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങളതു ക്രിപ്സിനോടു പറഞ്ഞുവോ?" ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു.

"ഉവ്വ്." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "ഞാൻ ക്രിപ്സിനോടു പറഞ്ഞു, നിങ്ങൾ റഷ്യയിൽ ഒരത്ഭുതകൃത്യം പ്രവർത്തിച്ചു."

"നിങ്ങളെന്തുകൊണ്ടാണതു പറഞ്ഞതു്?" ഞാൻ ഇടയിൽ കയറിപ്പറഞ്ഞു: "റഷ്യയെ യുദ്ധത്തിലേയ്ക്കു വലിച്ചിറക്കിയതു് സർ. സ്റ്റാഫോർഡ്ക്രിപ്സല്ല, അഡോൾഫ് ഹിററ്ലർ എന്നൊരു മനുഷ്യനാണു്."

ഗാന്ധി ചിരിച്ചു; അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്നേഹിതന്മാരും ചിരിച്ചു. അദ്ദേഹം പ്രതിഷേധിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ, ഞാനും ആയിരക്കണക്കിനു് ഇന്ത്യക്കാരും വിശ്വസിച്ചതു ക്രിപ്സാണു് ആ അത്ഭുതകൃത്യം പ്രവർത്തിച്ചതു് എന്നാണു്."

ഞാൻ ചോദിച്ചു: "നിങ്ങളതു പറഞ്ഞപ്പോൾ ക്രിപ്സ് നിഷേധിച്ചില്ലേ?"

ഗാന്ധി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഇല്ല. അദ്ദേഹം അതിൽ അഭിമാനംകൊള്ളുകയാണു് ചെയ്തതു്. റഷ്യയെ ആക്രമിച്ചതിനു മുമ്പുതന്നെ സ്റ്റാലിൻ ബ്രിട്ടീഷു സഹായത്തിന്നാവശ്യപ്പെട്ടിരുന്നുവെന്നാണു് ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചിരുന്നതു്."

"ഇല്ല, അതു ശരിയല്ല." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ആക്രമണത്തിന്നുശേഷം റഷ്യയ്ക്കു സഹായം കിട്ടി; കൂടുതൽ കൂടുതൽ സഹായങ്ങൾ ബ്രിട്ടനിൽനിന്നും അമേരിക്കയിൽനിന്നും കിട്ടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നുമുണ്ട്. എന്നാൽ ആക്രമണത്തിന്നു മുമ്പു ഹിററ്ലറെ ഭയന്നു്, സ്റ്റാലിന്നു ബ്രിട്ടനോടോ ക്രിപ്സിനോടോ സ്നേഹം ഭാവിയ്ക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല."

"ഏതായാലും," ഗാന്ധി തുടൎന്നു, "ഇവിടെയും ഒരത്ഭുതകൃത്യം പ്രവൎത്തിക്കുവാൻ ഞാൻ ക്രിപ്സിനോടാവശ്യപ്പെട്ടു; പക്ഷേ അതു ചെയ്യാനുള്ള കഴിവദ്ദേഹത്തിന്നുണ്ടായില്ല."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ വമ്പിച്ച ഒരു പ്രക്ഷോഭണം പരന്നുപിടിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞ വേനലിൽ ഞാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിലേയ്ക്കു വിമാനമാൎഗ്ഗം പോയി; അവിടെ ഒമ്പതാഴ്ചക്കാലം താമസിച്ചു. യുദ്ധത്തിന്നു മുമ്പു് അവരെ ഭരിച്ചു്, ഈ യുദ്ധം വരുത്തിക്കൂട്ടിയവരെപ്പോലുള്ള ആളുകളുടെ ഭരണം യുദ്ധാനന്തരം തുടൎന്നുപോകാൻ അനുവദിക്കുകയില്ലെന്നു ജനങ്ങൾ തീരുമാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഈ ബഹുജനപ്രതിഷേധത്തിന്റെ പ്രകടനവും മൂൎത്തീകരണവുമാകുവാൻ ക്രിപ്സിനു കഴിയുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം മന്ത്രിസഭയിൽ വന്നതു് ആശയ്ക്കിടം നല്കുന്ന ഒരു സംഭവവിശേഷമാണു്."

"അതേ, ആശയില്ലാതാക്കുന്ന ഒരു സംഭവവിശേഷവും; കാരണം, ക്രിപ്സിനു് ഒരു മഹാനായ രാജ്യതന്ത്ര

ജനനു വേണ്ടുന്ന ഗുണങ്ങളുണ്ടോ എന്നു ഞാൻ സംശയിക്കുന്നു" എന്നായി ഗാന്ധി. "ജവഹർലാലിൻെറ ഒരു സ്നേഹിതനെന്ന നിലയ്ക്കും ഇന്ത്യയുടെ കാര്യത്തിൽ ഇത്ര തൽപരനായിരുന്ന നിലയ്ക്കും അദ്ദേഹം ഈ നിർദ്ദേശങ്ങളുമായി വന്നതു ഞങ്ങൾക്കു നൈരാശ്യജനകമാണു്."

ഗാന്ധിയുടെ മനസ്സിലൂടെ എന്തോ ഒന്നു കടന്നുപോയപോലെ തോന്നി—ഒരുപക്ഷേ എനിക്കു നീക്കിവെച്ചിരുന്ന ഒരു മണിക്കൂർ അവസാനിക്കാറായിരുന്നു—ഒന്നിനേയും കുറിക്കുന്നതല്ലാതെ, അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "സാങ്കേപ്രഭു ഒരിക്കൽ എന്നോടു സൂക്ഷിച്ചു ജീവിക്കുവാൻ ഉപദേശിച്ചു. അപ്പോൾ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു: 'ഇത്രയും വാർദ്ധക്യത്തിൽ, സൂക്ഷിച്ചു ജീവിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ, ഞാനെത്തിച്ചേരുമായിരുന്നോ?' ഇതെൻെറ ഒരു കുറവാണു്."

"നിങ്ങൾ കുറവുകളില്ലാത്ത ഒരാളാണെന്നാണു് ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതു്." ഞാൻ മന്ദഹാസപൂർവ്വം പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹവും ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "അല്ല, ഞാൻ വളരെ കുറവുകളുള്ള ഒരാളാണു്. നിങ്ങൾ പിരിഞ്ഞുപോകുന്നതിനു മുമ്പു് അവയിൽ വളരെ എണ്ണം നിങ്ങൾക്കു കാണാം; നിങ്ങൾ കണ്ടില്ലെങ്കിൽ കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ ഞാൻ നിങ്ങളെ സഹായിക്കാം." തൻെറ അരക്കെട്ടിൽ കെട്ടിത്തൂക്കിയിട്ടിരിക്കുന്ന ഒരു വലിയ നിക്കൽ വാച്ചു നോക്കിയശേഷം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ

ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾക്ക് ഒരു മണിക്കൂർ തന്നിരിക്കുന്നു." ഞാൻ എഴുന്നേററു വന്ദിച്ചു പിരിഞ്ഞുപോയി. ഈ ഒരു മണിക്കൂറിന്നുള്ളിൽ പല്ലില്ലാത്ത ഒരു മുസ്ലീംസ്ത്രീ അദ്ദേഹത്തിൻെറ നെഞ്ചിൽ കിടന്നിരുന്ന നനച്ച തുണി മാററുവാൻ ഒരിക്കൽ വന്നു. അദ്ദേഹംതന്നെ തൻെറ തലയിലെ രുമാൽ പലതവണയും എടുത്തു ചുരുട്ടി വെള്ളം നിറച്ചുവെച്ചിരുന്ന ഒരു പാത്രത്തിൽ മുക്കി നീത്തി തൻെറ തലയിൽ ഇടുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹം തുണി എടുത്ത ഓരോ പ്രാവശ്യവും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആ ചെറിയ മുഖം ഞാൻ അധികം നല്ലപോലെ കണ്ടു; അതിന്മേൽ കറുത്തതും വെളുത്തതുമായ—മിക്കവാറും വെളുത്തതുതന്നെ—ഒരു കുറിയ മേൽമീശയുണ്ട്; അദ്ദേഹത്തിൻെറ മുകളിലെ ചുണ്ടു വളരെ വീതികുറഞ്ഞതാണ്; അദ്ദേഹത്തിൻെറ തടിച്ച നീണ്ട മൂക്കിൻെറ അററം ചുണ്ടു തൊട്ടുന്നുണ്ടോ എന്നു തോന്നും. അദ്ദേഹത്തിൻെറ താഴത്തെ ചുണ്ടു വളരെ മൃദുവായതും സ്തോഭജനകവുമാണ്. കണ്ണുകൾ ദയാപൂർണ്ണമാണ്. മുഖം വലിയ ചെവികൾ പുറത്തേയ്ക്കു തള്ളിനില്ക്കുന്ന, മുന്നോട്ടുന്തിയ, വലിയൊരു തലയുടെ തുടർച്ചമാത്രമാണ്.

ഞാൻ പോന്നു കുറച്ചുനിമിഷങ്ങൾ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ സോഷ്യലിസ്ററുനേതാവായ ദേവ് അതിഥിമന്ദിരത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ കൂടെ ആശ്രമത്തിലെ ഒരംഗംകൂടിയുണ്ടായിരുന്നു. അവർ വന്നതു് ഇന്ത്യയേയും റഷ്യയേയും ഈ യുദ്ധത്തേയുംപററി സംസാരിക്കാനാണ്. അവർ ആവേശംപൂണ്ട ബ്രിട്ടീഷുവിരോധി

കളായിരുന്നു. ഇങ്ങിനെയായിരിക്കുന്നതിൽ താൻ സങ്കടപ്പെടുന്നുവെന്നു ദേവു പറഞ്ഞു. ഇന്ത്യ ഇംഗ്ലണ്ടിന്റെ കയ്യിൽനിന്നത്ര സങ്കടങ്ങൾ അനുഭവിച്ചിട്ടുണ്ട്; അവരുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ ദേശീയമായ സങ്കടാനുഭവത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിധ്വനിമാത്രമാണ്.

ഗാന്ധി എന്നോടു പറഞ്ഞതിന്റെ പരിപൂർണ്ണമായ ഒരു രേഖ സൂക്ഷിക്കണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു എനിക്ക്; അതുകൊണ്ടു ദേവും കൂട്ടുകാരനും പിരിഞ്ഞുപോയപ്പോൾ ഞാൻ ഗാന്ധിയെ കണ്ടനേരം ധരിച്ചിരുന്ന നീലവരയൻ പൈജാമാസൂട്ടിലെ കുപ്പായം അഴിച്ചിട്ടു നോട്ടുകൾ ടൈപ്പുചെയ്യുവാൻ തുടങ്ങി. അഞ്ചു മിനിട്ടേ കഴിഞ്ഞുള്ളൂ, ഞാൻ ക്ഷീണിച്ചു വിയർത്തു കുളിച്ചു. ഞാൻ വീണ്ടും കുളിമുറിയിൽപ്പോയി ഒന്നു കൂടി കുളിച്ചു. ഞാൻ വീടിന്റെ 'ടെറസ്സി'ന്മേൽ ടൈപ്പുചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ ആ വീടിന്റെ മുമ്പിൽ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടന്നിരുന്ന ഒരു ഇന്ത്യൻയുവതിയെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അവളുടെ കാലടികൾ ചെരിപ്പില്ലാത്തവയും മാറും തോളും ഖദർകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഒരു കുടുക്കായ ബോഡീസുകൊണ്ടു മറച്ചവയുമായിരുന്നു. അവളുടെ ബോഡീസിനു താഴെ വീതികുറഞ്ഞ ഒരു ഭാഗം നഗ്നമായിരുന്നു. അരക്കെട്ടുമുതൽ കാലിന്റെ അടിവരെ ഒരു സാരി ഉടുത്തിട്ടുണ്ട്. അതിന്റെ ഒരു തല കൈയിന്മേൽ ചുററി കഴുത്തിന്നു ചുററും ഇട്ടിട്ടുണ്ട്. അതിന്റെ ഒരു വക്കുകൊണ്ടു തലയും മൂടിയിട്ടുണ്ട്. തെളിഞ്ഞ മഞ്ഞ നിറത്തിലുള്ളതായിരുന്നു സാരി; കടുംചുവപ്പുനിറത്തിലുള്ളതായിരു

ന്നു അതിൻെറ വീതിയുള്ള കര. ഓരോ പ്രാവശ്യവും അവൾ എൻെറ മുമ്പിലൂടെ നടന്നുപോകുമ്പോൾ 'ടൈപ്പ് റൈററിങ്ങ്'മെഷീനിൽ കണ്ണുറപ്പിച്ചിരുന്ന എനിക്കു മുമ്പിലൂടെ ഒരു തീജ്ജ്വാല കടന്നുപോയ അനുഭവമാണുണ്ടാവുക. അവൾ തലയിൽ ഒരു ചുകന്ന മൺകുടത്തിൽ വെള്ളം ചുമന്നു് എതിർഭാഗത്തുള്ള വീടിൻെറ മുമ്പിൽ ഒരു പീപ്പയിൽ നിറയ്ക്കുകയായിരുന്നു. തലയിലെ ആ വെള്ളംകുടം അവൾ ഒരു കൈകൊണ്ടുമാത്രം താങ്ങിയിരുന്നു. ആ കൈത്തണ്ടയ്ക്കു് ഒരു പ്രകാശമുള്ള ലോഹക്കാപ്പ് ഒഴിച്ചു് അലങ്കാരമൊന്നും ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഒരു നിമിഷം കഴിഞ്ഞു് അവൾ മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ ആ കുടം അവളുടെ തലയിൽ ഒരു 'ചുമ്മാടി'ൽ ചെരിഞ്ഞുകിടന്നിരുന്നു. വളരെ മണിക്കൂറുനേരം, കത്തുന്ന വെയിലിൽ അവൾ കഠിനമായ ഈ ജോലി ചെയ്തുപോന്നു. ചെറിയ ഒരു കുഴലുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അവളുടെ ഈ ഭാരം ഒഴിച്ചുവിടാവുന്നതാണു്.

ചൂടുകൊണ്ടു ക്ഷീണിക്കുംവരെ ഞാനെഴുതി. അതിനുശേഷം കുർഷെദുമായി സംഭാഷണംചെയ്തു. മൃദുവായ ഒരു മണിയടിയോടുകൂടി അറിയിച്ച സായംകാലഭക്ഷണം അഞ്ചുമണിക്കായിരുന്നു. ഭക്ഷണം പതിവുപോലെ പ്രാർത്ഥനയോടുകൂടി ആരംഭിച്ചു. ഗാന്ധിയുടെ അടുത്തിരുന്നിരുന്ന ആശ്രമത്തിലെ ഒരന്തേവാസി ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ അദ്ദേഹത്തോടു സംഭാഷണംചെയ്തിരുന്നതിന്നിടയിൽ ഒരിംഗ്ലീഷുവാക്കുപയോഗിച്ചു. അപ്പോൾ,

ഇന്ത്യയിൽ വന്നതിൻെറ പിററന്നാൾ ന്യൂഡെൽഹിയിൽ വെച്ചു ഞാൻ സന്നിഹിതനായ കോൺഗ്രസ്സുപൊതുയോഗത്തെ അതോമ്മപ്പെടുത്തിയെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു. അതിലെ പ്രധാനപ്രാസംഗിക മിസ്സിസ്സ് ആസഫ് അലിയായിരുന്നു (കോൺഗ്രസ്സുപ്രവർത്തകസമിതി അംഗമായ ഡോക്ടർ ആസഫ് അലിയുടെ ഭാര്യ—അവരൊരു ഹിന്ദുവാണ്). അവരും ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിലാണ് പ്രസംഗിച്ചിരുന്നതു്; ആ പ്രസംഗത്തിന്നിടയിൽ അവർ ഉപയോഗിച്ച ഇംഗ്ലീഷുവാക്കുകൾ ഞാൻ കുറിച്ചെടുത്തിരുന്നു. അവ 'വിദേശനയം,' 'ചൂഷണം,' 'സാമുദായികസ്ഥാനം,' 'പ്രാപ്തി,' 'ബ്രിട്ടീഷുസാമ്രാജ്യത്വം,' 'നിസ്സഹകരണം,' 'ഇന്ത്യാ ഓഫീസ്,' 'അഭയാർത്ഥികൾ' എന്നീ വാക്കുകളുടെ ഇംഗ്ലീഷുവാക്കുകളായിരുന്നു. എൻെറ പട്ടിക ഗാന്ധിക്കു വളരെ പിടിച്ചു. അടുത്തിരുന്നിരുന്ന ഒരാൾ പറഞ്ഞു, മറെറാരിംഗ്ലീഷുപ്രയോഗം അവർക്കെല്ലാവർക്കും അറിയാമെന്നു്: "വിദ്യാർത്ഥികളായ ചാരന്മാർ." ചില സർവ്വകലാശാലാവിദ്യാർത്ഥികളെ ഗവർമ്മേണ്ടു ചാരന്മാരായി ഉപയോഗിച്ചിരുന്നുവെന്നായാൾ പറഞ്ഞു. ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തിൻെറമേൽ എനിക്കുള്ള കുററാരോപണങ്ങളിൽ ഒന്നാണതു്."

സോവിയററുയൂണിയനിലെ മദ്യനിരോധനത്തെക്കുറിച്ചു ഗാന്ധി എന്നോടു ചോദിച്ചു. റഷ്യയിൽ എനിക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള അനുഭവങ്ങളുടെ വിവരങ്ങൾ ഞാനദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു.

"അപ്പോൾ, ഇംഗ്ലണ്ടും അമേരിക്കയും മാത്രമേ ഇന്നു ലോകത്തിൽ പ്രജായത്തരാജ്യങ്ങളായി ബാക്കിയുള്ളു." എന്നു ഗാന്ധി സ്വമേധയാ പറഞ്ഞു.

"ഇംഗ്ലണ്ടിൽ ഈ യുദ്ധമുണ്ടായിട്ടും പ്രജായത്തഭരണം നിലനില്ക്കുന്നതത്ഭുതകരമാണ്. സ്വീഡനും അങ്ങിനെതന്നെ." എന്നു ഞാൻ കൂട്ടിച്ചേർത്തു.

"ഉവ്വോ?" എന്നു ഗാന്ധി അവിശ്വാസജന്യമായ രീതിയിൽ പറഞ്ഞു.

"സ്വിററ്സർലാണ്ടും ബ്രിട്ടീഷുഡൊമീനിയനുകളും കൂടിയുണ്ട്." ഞാൻ തുടന്നു.

"വെള്ളക്കാക്കുമാത്രം. ഞാൻ തെക്കെആഫ്രിക്കയിൽ ജീവിച്ചിട്ടുണ്ട്. എനിക്കറിയാം." എന്നു പറഞ്ഞു ഗാന്ധി തൻെറ ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻ തുടങ്ങി.

ഒന്നു കുളിയ്ക്കാൻ ഞാൻ കുടിലിലേയ്ക്കു മടങ്ങിപ്പോയി. ഒരു കുളിക്ക്, എൻെറ പൈജാമയും ചെരുപ്പും മാററിവെച്ച് ഒരു പാത്രത്തിൽ വെള്ളം നിറച്ചു തലയ്ക്കു മീതെ പിടിച്ചു ചെരിക്കുകയേ വേണ്ടിയിരുന്നുള്ളു. അങ്ങിനെ ക്ഷീണം തീർത്ത്, ഞാൻ ഗാന്ധിയുടെ വീട്ടിലേയ്ക്ക് ആറേകാൽമണിക്കു മടങ്ങി. ഗാന്ധി പുറത്തുവരുന്നതുവരെ, ഒരു നിമിഷനേരം ഞാനവിടെ നിന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ കൈയിൽ ഒരു നീണ്ട മുളവടിയുണ്ടായിരുന്നു. ആശ്രമത്തിൽത്തന്നെ താമസിക്കുന്ന ഡോക്ടർ ദാസ്, ഗാന്ധിയുടെ വൈദ്യൻ, കൂടെയുണ്ടായിരുന്നു; അതുപോലെ വളരെ ചെറുപ്പക്കാരായ സ്ത്രീകളും പുരുഷന്മാ

രും കൂടെ നടക്കാൻ പോന്നിരുന്നു. ഗാന്ധി രണ്ടു സ്ത്രീകളുടെ ചുമലുകളിൽ കൈകൾ വെച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം കടന്നുപോകുമ്പോൾ ഒരു കണ്ണു കാണുവാൻവേണ്ടി, ഗ്രാമത്തിന്റെ പുറത്തുനിന്നു ചില ചെറുപ്പക്കാർ ഗാന്ധിയുടെ വീടിന്നധികം അകലത്തല്ലാതെ സ്ഥലംപിടിച്ചിരുന്നു. അവരുടെ മുഖങ്ങൾ അതുല്യമായ ബഹുമാനത്തിന്റേയും ഭക്തിയുടേയും ചിത്രീകരണമായിരുന്നു. അവർ ചുണ്ടുകൾക്കടുപ്പിച്ചു കൈകൾ കൂപ്പി മുന്നോട്ടു കുനിഞ്ഞു വന്ദിച്ചു. ഗാന്ധി അവരോടു പറഞ്ഞ എന്തോ ഒന്നു് അവരേയും അദ്ദേഹത്തേയും പിരിപ്പിച്ചു. കുറെക്കൂടി പ്രായമായവരുടെ ഒരു കൂട്ടം—അവരിൽ ഒരാൾക്കു കുടവയ്ക്കുന്നിയുമുണ്ടായിരുന്നു—ജനങ്ങൾ ഒരഭിവാദ്യം കിട്ടുമെന്ന ആശയോടുകൂടി നിന്നിരുന്നു; അവരുടെ ആശ വിഫലമായി ഉഴുതുകിടന്നിരുന്ന വയലുകളെ വലയംചെയ്തിരുന്ന പൊടിനിറഞ്ഞ ഒരു റോഡിലൂടെ ഞങ്ങൾ നടന്നു. ഗാന്ധി "ഇനി?" എന്നു പറഞ്ഞു് എന്റെ ചോദ്യങ്ങളെ ക്ഷണിച്ചു.

ഞാൻ തുടങ്ങി: "ആദ്യത്തെ ലോകമഹായുദ്ധത്തിൽ പട്ടാളക്കാരെ ചേർക്കുവാൻ നിങ്ങൾ സഹായിച്ചു. ഈ യുദ്ധം തുടങ്ങിയപ്പോൾ ബ്രിട്ടീഷുഗവർമ്മേണ്ടിനെ വിഷമിപ്പിക്കുന്ന ഒന്നുംതന്നെ ചെയ്യുവാൻ നിങ്ങൾ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെന്നും നിങ്ങൾ പറഞ്ഞു. ഇപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ നില മാറിയിരിക്കുന്നുവെന്നു വ്യക്തമാണു്. ഇതിന്നു് എന്താണു് കാരണം?"

അദ്ദേഹം വിവരിക്കാൻ തുടങ്ങി: "ആദ്യത്തെ ലോകമഹായുദ്ധകാലത്തു്, ഞാൻ തെക്കെ ആഫ്രിക്കയിൽനി

ന്നു മടങ്ങിവന്നിട്ടേ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. എന്റെ നില എനിക്കു മനസ്സിലായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നില്ല; ഞാൻ എവിടെയാണു് നില്ക്കുന്നതെന്നു് എനിക്കു വ്യക്തമായിരുന്നില്ല. അഹിംസയിൽ വിശ്വാസക്കുറവുണ്ടായിരുന്നുവെന്നു് ഇതിൽനിന്നു് അനുമാനിക്കാവുന്നതുമല്ല. എന്നാൽ അതു സാഹചര്യങ്ങൾക്കനുസരിച്ചു് അഭിവൃദ്ധിപ്പെട്ടുവരേണ്ടിയിരുന്നു; എന്റെ നിലയോ, വേണ്ടത്ര ഉറച്ചതുമായിരുന്നില്ല. ഈ രണ്ടു യുദ്ധങ്ങൾക്കുമിടയിൽ പല അനുഭവങ്ങളുമുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. എന്നിട്ടും, 1939 സപ്തെമ്പറിൽ വൈസറോയിയുമായി ചില സംഭാഷണങ്ങൾക്കുശേഷം കോൺഗ്രസ്സു യുദ്ധത്തിന്നു തടസ്സമായി നില്ക്കുകയില്ലെന്നു ഞാൻ പ്രഖ്യാപിച്ചു. ഞാൻ കോൺഗ്രസ്സല്ല; വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ കോൺഗ്രസ്സിലേ ഇല്ല. ഞാൻ ആ കക്ഷിയിൽ ഒരംഗമോ ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥനോ അല്ല. കോൺഗ്രസ്സു് എന്നേക്കാൾ അധികം ബ്രിട്ടീഷുവിരോധിയും യുദ്ധവിരോധിയുമാണു്. യുദ്ധോദ്യമങ്ങളിൽ കയ്യിടുവാൻ അതിന്നുള്ള ആഗ്രഹങ്ങളെ പിടിച്ചുനിർത്തേണ്ടിവന്നിട്ടുണ്ടു്, എനിക്കു്. ഇപ്പോൾ ഞാൻ ചില തീരുമാനങ്ങളിൽ എത്തിച്ചേർന്നിട്ടുണ്ടു്. ബ്രിട്ടീഷുകാരെ അപമാനിക്കണമെന്നു് എനിക്കു മോഹമില്ല. എന്നാൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോകണം. ബ്രിട്ടീഷുകാർ ജപ്പാൻകാരേക്കാളേറെ മോശമാണെന്നു ഞാൻ പറയുന്നില്ല.”

“നേരേ മറിച്ചാണു്.” ഞാൻ ഇടയിൽ കയറിപ്പറഞ്ഞു.

"നേരേമറിച്ചെന്നു ഞാൻ പറയില്ല. എന്നാൽ ഒരു എജമാനനെ മാററി മറെറാരെജമാനനെ സ്വീകരിക്കാൻ എനിക്കിഷ്ടമില്ല. സ്വയം മര്യാദയോടും അച്ചടക്കത്തോടുംകൂടി പിന്മാറുകയാണെങ്കിൽ ഇംഗ്ലണ്ടിന്നു് ആധ്യാത്മികമായ ചില മെച്ചങ്ങളുണ്ടാകും" എന്നദ്ദേഹം വ്യക്തമാക്കി.

ഗാന്ധി തുടച്ചയായി, ശ്വാസംകഴിക്കുവാൻപോലും നിറുത്താതെ, സംസാരിച്ചു—ഞങ്ങൾ വളരെ വേഗത്തിലാണു് നടന്നിരുന്നതു്; ഉച്ചം നിലച്ചിരുന്നതുമില്ല. അദ്ദേഹം ബംഗാളിലും മററും ബ്രിട്ടീഷുകാർ ചെയ്ത—അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഭാഷയിൽ—കടുംകയ്യുകളെപ്പററിയാണു് പറഞ്ഞതു്. ഇന്നേദിവസം അദ്ദേഹത്തിന്നു്, മുന്നറിയിപ്പോ നഷ്ടപരിഹാരമോ കൂടാതെ, വിമാനത്താവളങ്ങൾ പണിചെയ്യുവാൻ ഗ്രാമീണരെ വീടുകളിൽനിന്നാട്ടിയിറക്കിക്കളയുന്നതിനെക്കുറിച്ചു് എഴുത്തുകൾ കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "ഇതു യുദ്ധോദ്യമങ്ങളെ തടസ്സപ്പെടുത്തുന്നു—അതു യുദ്ധോദ്യമങ്ങളുടെ ഒരു ഭാഗമാണെന്നു തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽക്കൂടി. ഇന്ത്യ വിടാതെ ബ്രിട്ടനു് ഈ യുദ്ധം ജയിക്കാൻ കഴികയില്ലെന്നു് എനിക്കു് ഇതിന്നു മുമ്പത്തേക്കാൾ ഏററവും അധികം ബോധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു."

ഞങ്ങൾ ഗാന്ധിയുടെ വീട്ടിലേയ്ക്കു മടങ്ങിയപ്പോൾ ഇരുട്ടായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. മുററത്തു് ഒരു മരക്കട്ടിലിൽ അദ്ദേഹം കിടന്നു; അടുത്തുള്ള മറെറാരു കട്ടിലിൽ ഇരിക്കു

വാൻ എന്നോടാവശ്യപ്പെട്ടു. ആ മുസ്ലിംസ്ത്രീ അദ്ദേഹത്തിന്നു് ഉണങ്ങിയ ഒരു ദേഹാവരണം കൊണ്ടുവന്നു കൊടുത്തു്, കാലിന്റെ അടി തുടയ്ക്കുവാൻ തുടങ്ങി. "ഇംഗ്ലണ്ടു് ഇന്ത്യയിൽ തെററുകൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ടായിരിക്കാം, ചിലപ്പോൾ മദ്ദനം നടത്തിയിട്ടുണ്ടാവാം, പക്ഷേ ഇന്ത്യയെ കീഴടക്കിയേയ്ക്കാവുന്ന ഒരു വിദേശ്യസവ്വാധിപത്യം ഇതിലും വളരെയധികം ദോഷകരമായേയ്ക്കാം" എന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായം പ്രകടിപ്പിച്ചു. അതിനു മറുപടിയായി, അദ്ദേഹം 1919-ലെ അമൃത്സാർകൂട്ടക്കൊലയെപ്പററിയും ഇന്ത്യയിൽ ബ്രിട്ടൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള മററു കടുംകൈകളെപ്പററിയും ദീഘ്മായും വളരെ വേദനയോടുകൂടിയും സംസാരിച്ചു. അദ്ദേഹം ജനങ്ങളോളം വെറുപ്പുള്ളവനല്ലെന്നും ചില ഇന്ത്യക്കാർ ജപ്പാൻ ജയിച്ചാലും തരക്കേടില്ലെന്നു പറയത്തക്കവണ്ണം ബ്രിട്ടീഷുവിരോധികളാണെന്നും അവകാശപ്പെട്ടു.

അദ്ദേഹം എഴുന്നേല്ക്കാൻ തുടങ്ങി; എനിക്കു പോകാൻ സമയമായെന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. "ഇല്ല, പ്രാത്ഥനയ്ക്കു വരൂ" എന്നായി അദ്ദേഹം.

സമയം ഇരുട്ടായിരുന്നു. ഗാന്ധിയുടെ വീട്ടിൽനിന്നു് അമ്പതു വാരയോളം അകലത്തുള്ള ഒരു തുറന്ന സ്ഥലത്തേയ്ക്കു ഞാനദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിച്ചു. എഴുപതോളം വരുന്ന ആശ്രമാന്തേവാസികളെല്ലാം, മിക്കപേരും വെളുത്ത വസ്ത്രം ധരിച്ചു്, ഒരു ചതുരശ്രത്തിന്റെ മൂന്നു ഭാഗത്തായി നിലത്തു നിരന്നിരുന്നിരുന്നു. സ്ത്രീകൾ ചതുരശ്രത്തിന്റെ ഇടതുഭാഗത്തും പുരുഷന്മാർ മററു രണ്ടുവശത്തു

മാണ് ഇരുന്നിരുന്നത്. ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഫിഷർ, നിങ്ങൾക്കു നിലത്തിരിക്കാമോ?" അദ്ദേഹം ഇരുന്നതിന്റെ അടുത്ത്, ചതുരശ്രത്തിന്റെ നാലാമത്തെ ഭാഗത്തിന്റെ നടുക്കായി ഞാനും ഇരുന്നു. അദ്ദേഹം സമ്മേളനത്തെ അഭിമുഖീകരിച്ചിരുന്നു. ആ മുസ്ലീംസ്ത്രീ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിന്നിലിരുന്ന്, അദ്ദേഹത്തെ ഒരു വയ്ക്കോൽവിശറികൊണ്ടു വീശി. പ്രാർത്ഥനയിൽ പങ്കെടുത്തിരുന്ന ചിലരുടെ കയ്യിൽ ഒരു പുറത്തു കടലാസ്സുമറവെച്ച—വെളിച്ചം എതിരായിരിക്കുന്നവരുടെ കണ്ണുകളിൽ ചെന്നു വീഴാതിരിക്കാനാണ് ഈ മറകൾ—മണ്ണെണ്ണവിളക്കുകളുണ്ടായിരുന്നു. അത്തരത്തിലൊരു വിളക്കു ഗാന്ധിയുടെ അടുത്തും വെച്ചിരുന്നു. ഗാന്ധി ഒരു ശ്ലോകം ചെല്ലാൻ തുടങ്ങിയപ്പോൾ പ്രാർത്ഥന ആരംഭിച്ചു. എല്ലാവരും ചൊല്ലിയിരുന്നു; അദ്ദേഹം അവരുടെ കൂടേയും. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദം എല്ലാവരുടേതിന്റേയും മീതേ കേട്ടിരുന്നു. അതിനുശേഷം ഒരു ഗായകൻ പാടാൻ തുടങ്ങി; അയാളുടെ അടുത്തിരുന്ന ഒരാൾ കുഴിത്താളംകൊണ്ടു താളം പിടിച്ചിരുന്നു. എല്ലാവരും ഒരുതരം കരയുന്ന പാട്ടുപാടി. അതു കുറേ ചൈനീസുപോലെയും കുറെ കനത്ത ശബ്ദത്തിലും കുറെ അറബിഭാഷപോലേയും തോന്നി. അതിനുശേഷം ഗാന്ധി ഹിന്ദുമതതത്ത്വങ്ങളുടെ കനത്തൊരു പുസ്തകത്തിൽനിന്നു കുറച്ചു വായിച്ചു. സമാധാനത്തിന്നുള്ള ഒരു പ്രാർത്ഥനയോടുകൂടി ചടങ്ങുകൾ അവസാനിച്ചു.

ജൂൺ 5, 1942.

നക്ഷത്രങ്ങളുടേയും ചന്ദ്രന്റേയും കീഴിൽ കിടന്നു് ഉന്മേഷം വീണ്ടെടുത്ത ഞാൻ നാലുമണിക്കു് എഴുന്നേററു. നാലു മരക്കുററികളിന്മേൽ പിടിച്ചുകെട്ടിയ ഒരു കയർവലയിന്മേൽ കിടക്കുന്നു വിരിച്ചു കിടന്നാണു് ഞാൻ ഉറങ്ങിയതു്. രാത്രിയിലെ കാററിന്നു തണുപ്പുണ്ടായിരുന്നു. ആറേകാൽമണിക്കു് എന്റെ അയല്ക്കാരനായ ഡോക്ടർ ദാസ് വന്നു്, ഗാന്ധി ക്ഷീണിച്ചിരിക്കയാൽ ഇന്നു നടക്കാൻ പോകുന്നതല്ലെന്നറിയിച്ചു. കൃഷ്ണദ് എന്റെ പ്രാതൽ കൊണ്ടുവന്നു—ചായ, ബിസ്കററു്, വെണ്ണ, തേൻ, മാമ്പഴങ്ങൾ. ഈച്ചകളും ഉറുമ്പുകളുമായി മത്സരിച്ചു. ഞാൻ വേഗത്തിൽ ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. പ്രാതലിന്നുശേഷം ഞാൻ കുറിപ്പുകൾ ടൈപ്പുചെയ്യുവാൻ തുടങ്ങി. ദേവും ആയ്മ്മനായികവും വന്നു വിഷ്ണു വരുത്തി. ആയ്മ്മനായികം കരുത്ത ഒരു കൂററൻസിലോൺകാരനാണു്. കോൺഗ്രസ്സുവിദ്യാഭ്യാസവിദഗ്ദ്ധന്മാരിൽ ഒരു പ്രമുഖനാണദ്ദേഹം. അവർ റഷ്യയെപ്പററി സംസാരിക്കാനാണു് വന്നതു്. സ്വാതന്ത്ര്യംമാത്രം പോരെന്ന അഭിപ്രായം ഞാൻ പുറപ്പെടുവിച്ചു. സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിക്കഴിഞ്ഞാലാണു് ഇന്ത്യയുടെ യഥാർത്ഥപ്രശ്നങ്ങൾ ആരംഭിക്കുകയെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഒരു സ്വതന്ത്രഭാരതം—അതു ഫാഷിസ്റ്റാവുകയാണെങ്കിൽക്കൂടി—കിട്ടിയേ കഴിയൂ എന്നു കൃഷ്ണദ് തന്റെ തലേന്നാളത്തെ വാദം വീ

ണ്ടും പ്രസ്താവിച്ചു. ബോസ് (1938_ൽ കോൺഗ്രസ്സ് പ്രസിഡണ്ടായിരുന്ന സുബാസ് ചന്ദ്രബോസ് യുദ്ധാരംഭത്തിനുശേഷം ഇന്ത്യയിൽനിന്നു ചാടിപ്പോയി ജർമ്മനിയിൽ താമസമുറപ്പിച്ചു ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തിന്നെതിരായി റേഡിയോപ്രക്ഷേപണങ്ങൾ ചെയ്തുവന്നിരുന്നു) ഒരിന്ത്യൻസൈന്യത്തിന്റെ നേതൃത്വം വഹിച്ച് ഇന്ത്യയിൽ പ്രവേശിക്കുകയാണെങ്കിൽ രാജ്യം മുഴുവൻ അദ്ദേഹത്തെ സ്വാഗതം ചെയ്യുമെന്നും അവർ പറഞ്ഞു. ഹോങ്കോങ്, മലേയ്, സിംഗപ്പൂർ, ബർമ്മ എന്നീ സ്ഥലങ്ങളിൽ തടവുകാരായി പിടിക്കപ്പെട്ട ഇന്ത്യൻപട്ടാളക്കാരേയും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരേയും ജപ്പാൻകാർ സ്വതന്ത്രരാക്കി, അവരെ പ്രത്യേകം ഇന്ത്യൻസൈന്യവിഭാഗങ്ങളായി സംഘടിപ്പിക്കുന്നുണ്ടെന്നും ഈ ഇന്ത്യൻസൈന്യം ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു കയറി ബ്രിട്ടീഷുകാരെ ആട്ടിയോടിക്കുമെന്നു ശത്രുക്കളുടെ റേഡിയോ പ്രക്ഷേപിച്ചിരുന്നുവെന്നും അവർ പറഞ്ഞു ബോസ് നെഹറുവിനേക്കാളേറെ ജനസ്വാധീനമുള്ള ആളാണെന്നും ചില സവിശേഷസാഹചര്യങ്ങളിൽ ഗാന്ധിയേക്കാൾ അധികം സ്വാധീനം ചെലുത്തുന്നുണ്ടെന്നും അവർ തുടർന്നു.

അടുത്ത വർഷങ്ങളായി നെഹറുവിന്റേയും മററു പുരോഗാമികളായ ചിന്തകന്മാരുടേയും സ്വാധീനംചെലുത്തലിന്റെ ഫലമായിട്ട്, കോൺഗ്രസ്സു സാമ്പത്തികവും സാമുദായികവുമായ പ്രശ്നങ്ങൾക്ക് അധികം പ്രാധാന്യം നല്കിവരുന്നുണ്ടെന്നും ഒരു സാമൂഹ്യകാര്യപരിപാടി രൂപവൽക്കരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും ദേവ് പറയുകയുണ്ടായി. ഈ പ

രിപാടി കണ്ടുപിടിച്ചു് എനിക്കു തരാമെന്നും അദ്ദേഹം ഏററു.

ഉച്ചഭക്ഷണം പതിനൊന്നു മണിക്കായിരുന്നു. ഞാൻ എത്തിയതു നേരം വൈകിയാണു്. ഗാന്ധി ഭക്ഷണശാലയുടെ നിലത്തു കാലേതന്നെ ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. 'വത്രു' എന്നദ്ദേഹം സ്നേഹപൂർവ്വം എന്നെ ക്ഷണിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ദേഹസ്ഥിതിയെപ്പററി ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു. "അതു നന്നായിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ നടക്കാൻ വയ്യായിരുന്നു. നിങ്ങൾ ഒററയ്ക്കോ മററു ചില സ്നേഹിതന്മാരുടെ കൂടെയോ നടക്കണം. വ്യായാമം പ്രധാനമാണു്." ഈ ചൂടിൽ നടക്കുവാൻ എന്നെ പ്രേരിപ്പിച്ചിരുന്നതു് അദ്ദേഹവുമായി സംഭാഷണംചെയ്യാൻ കഴിയുമെന്നതുമാത്രമാണു് എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ചിരിച്ചു. തൻെറ പാത്രത്തിൽനിന്നു് ഒരു പുഴങ്ങിയ ഉള്ളി എടുത്തെനിക്കു തന്നു. ഞാനതു വേണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. ഒരു പച്ച ഉള്ളിക്കാവശ്യപ്പെട്ടു. അതു് എനിക്കു രുചിയുണ്ടാക്കി, ഭക്ഷണത്തിൻെറ വൈവിധ്യവിഹീനതയെ പോക്കി. കുഷ്ടദ് എനിക്കൊരു ടീസ്പൂൺ തന്നു; എന്നാൽ ഗാന്ധി എൻെറ നേരെ ഒരു ടേബിൾ സ്പൂൺ (കുറച്ചു വലിയ ഒരു സ്പൂൺ) തള്ളിനീക്കിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ ദേഹവലിപ്പത്തിനു് അധികം അനുയോജ്യമായതിതാണു്." ഭക്ഷണത്തിൻെറ അവസാനത്തിൽ മാമ്പഴം തിന്നാറായപ്പോൾ അദ്ദേഹം എനിക്കൊരു ഖദർടവൽ തന്നു. ഞാൻ പറഞ്ഞു: "റോമിൽ ഞാൻ റോമൻകാരെപ്പോലെ ചെയ്യുവാൻ ആഗ്ര

ഹിക്കുന്നു, വ്യത്യാസപ്പെട്ടു ജീവിക്കുവാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ല.” (‘ചേരയെ തിന്നുന്ന നാട്ടിൽ ചെന്നാൽ നടുമുടി തിന്നണം.’ എന്ന മലയാളം പഴഞ്ചൊല്ലിൻെറ ഇംഗ്ലീഷാണ് ഇതു്—വിവർത്തകൻ.)

“നിങ്ങൾ അങ്ങിനെതന്നെയാണല്ലോ. ഇതാ എൻെറ കയ്യിലും ഒരു ടവൽ ഉണ്ടു്.” എന്നദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു.

ഉച്ചതിരിഞ്ഞു മൂന്നുമണിക്കു ഞാൻ ഗാന്ധിയുടെ വീട്ടിലേയ്ക്കു്, അഭിമുഖസംഭാഷണം നടത്തുവാനായി നടന്നുപോയി. ഗാന്ധിക്കു വന്നിട്ടുള്ള കത്തുകൾക്കു മറുപടി എഴുതിക്കൊണ്ടു ദേശായിയും മറ്റൊരു സിക്രട്ടറിയും അവിടെ നിലത്തിരിക്കുന്നുണ്ടു്. കുഷ്ഠദ് പങ്ക വലിക്കാൻ തുടങ്ങി. മുറിയിൽ മറ്റൊരലങ്കാരംകൂടി എൻെറ കണ്ണിൽപ്പെട്ടു; ആ മുറിയുടെ മൺചുമരിൽ എഴുതിയിരുന്ന മങ്ങിയ നിറത്തിലുള്ള ഒരു മതസംബന്ധിയായ ഘോഷയാത്ര. ഗാന്ധിയുടെ പിന്നിൽ, ചുമരിന്മേൽ ഒരു പനയും പനയോലയും വരച്ചു്, അതിന്മേൽ 3 എന്ന അക്കംപോലെ വലിയൊരു ചിത്രവും കണ്ടു. ഇതു് ॐ (ഓം) എന്ന മതസംബന്ധമായ അടയാളമാണെന്നും അതിൻെറ അർത്ഥം ഗ്രീക്കിലെ ലോഗോസ് (ബ്രഹ്മം) എന്നാണെന്നും ദേശായി എനിക്കു പറഞ്ഞുതന്നു.

ഗാന്ധി കടന്നുവന്നു്, എന്നെ അഭിവാദ്യംചെയ്തു്, തൻെറ കിടയ്ക്കമേൽ കിടന്നു. “നിങ്ങളുടെ അടികൾ ഞാൻ കിടന്നുകൊണ്ടു സ്വീകരിച്ചുകൊള്ളാം” എന്നദ്ദേ

ഹം പറഞ്ഞു. ആ മുസ്ലീംസ്ത്രീ അദ്ദേഹത്തിന്നു നനഞ്ഞ ഒരു മണ്ണുസഞ്ചി വയററത്തു വെയ്ക്കുവാൻ കൊടുത്തു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇതു് എൻെറ ഭാവിയുമായി പരിചയപ്പെടുത്തുന്നു." ഞാനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല; ഒരു നിമിഷത്തിന്നകം അദ്ദേഹം സൂചിപ്പിച്ചു: "നിങ്ങൾക്കതു മനസ്സിലായില്ല." എനിക്കു മനസ്സിലാകാഞ്ഞിട്ടല്ല എന്നും ഇപ്പോൾ മണ്ണിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോകുന്നതിനെപ്പററി ആലോചിക്കേണ്ട പ്രായമായിട്ടില്ല അദ്ദേഹത്തിനെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"എന്തുകൊണ്ടു്?" അദ്ദേഹം അത്ഭുതപ്പെട്ടു.

"നിങ്ങളും ഞാനും മറെറല്ലാവരും, ചിലർ നൂററിരുപതു കൊല്ലം കഴിഞ്ഞിട്ടായിരിക്കാം, ഒരിക്കൽ അതു ചെയ്യുകതന്നെ ചെയ്യും." അദ്ദേഹം നിറുത്തി, കുറച്ചു നേരത്തിനുശേഷം "ഇനി?" എന്നു പറഞ്ഞു ചോദ്യങ്ങളെ ക്ഷണിച്ചു.

ഭാവിയെസ്സംബന്ധിച്ചുള്ള ഏപ്പാടുകളെപ്പററി കേൾക്കുമ്പോൾ, അവയെ അംഗീകരിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ എങ്ങിനെയിരിക്കുമെന്നു മനോരാജ്യത്തിൽ കാണുവാൻ ശ്രമിക്കാറുണ്ടെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇന്ത്യയിൽനിന്നു പിൻവലിക്കേണമെന്നു നിങ്ങൾ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതിനെപ്പററിയും നിങ്ങൾ അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു തീച്ചയാണു്. അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ നിങ്ങൾ ആ പിൻവാങ്ങലിനെ എങ്ങിനെയാണു് പടിപടിയായി കാണുന്നതു്?"

സൂക്ഷ്മമായാലോചിച്ചുറച്ച് അദ്ദേഹം മറുപടി പറയാൻ തുടങ്ങി: "ഒന്നാമതായി, നാട്ടുരാജാക്കന്മാരുണ്ട്; അവക്ക് അവരുടെ സ്വന്തം സൈന്യങ്ങളുമുണ്ട്. അവർ തകരാറുണ്ടാക്കിയേയ്ക്കാം. ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോയാൽ അച്ചടക്കമുണ്ടായിരിക്കുമെന്ന് എനിക്കുറപ്പില്ല. ലഹളയും അരാജകത്വവും ഉണ്ടായേയ്ക്കാം. ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിതാണ്: 'ഇംഗ്ലീഷുകാർ അച്ചടക്കത്തോടുകൂടി പിൻവാങ്ങി ഇന്ത്യയെ ഈശ്വരന്റെ പക്കൽ ഏല്പിക്കട്ടെ.' ഇങ്ങിനെ അപ്രായോഗികമായ ഭാഷ നിങ്ങൾ ഇഷ്ടപ്പെടുകയില്ലായിരിക്കാം. എന്നാൽ അതിനെ അരാജകത്വമെന്നു വിളിച്ചുകൊള്ളുക. സംഭവിക്കാവുന്നതിൽ ഏററവും ഭയങ്കരമായതതാണ്. പക്ഷേ ഞങ്ങൾ അതു തടയാൻ ശ്രമിക്കും. അരാജകത്വമുണ്ടാകണമെന്നില്ല."

"ഇന്ത്യക്കാക്ക് ഉടനെ ഒരു ഭരണകൂടം സ്ഥാപിക്കാൻ കഴികയില്ലേ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഉവ്വ്." തുടന്ന് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇവിടുത്തെ രാഷ്ട്രീയസ്ഥിതിയിൽ മൂന്നു സംഗതികളുണ്ട്: നാട്ടുരാജാക്കന്മാർ, മുസ്ലിമീങ്ങൾ, കോൺഗ്രസ്സ്. അവക്ക് ഒരു താൽക്കാലികഗവമ്മേണ്ടു സ്ഥാപിക്കാൻ കഴിയും."

തുടന്നുകൊണ്ടു ഞാൻ ചോദിച്ചു: "അധികാരവും ഉദ്യോഗങ്ങളും എന്തു തോതിലാണ് പങ്കിടുക?"

"എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ." അദ്ദേഹം തുടന്നു: "ഏററവും ശക്തിയുള്ള ഘടകമെന്ന നിലയ്ക്കു കോൺഗ്രസ്സ് ഏററവും വലിയ പങ്ക് അവകാശപ്പെട്ടേയ്ക്കാം. എന്നാൽ അതു സൌഹാർദ്ദപൂർവ്വം തീരുമാനിക്കപ്പെടാവുന്നതാണ്."

ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "ബ്രിട്ടീഷുകാക്ക് അങ്ങിനെ തീരേ പിൻവാങ്ങുക സാധ്യമാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അതു് ഇന്ത്യയെ ജപ്പാന്നു സമ്മാനിക്കലായിരിക്കും. ഇംഗ്ലണ്ടു് അതിന്നൊരിക്കലും അനുവദിക്കുകയില്ല; അമേരിക്കയും സമ്മതം മൂളുകയില്ല. ബ്രിട്ടീഷുകാർ കെട്ടുകെട്ടി ഇറങ്ങണമെന്നു നിങ്ങളാവശ്യപ്പെട്ടാൽ, അസാധ്യമായ ഒന്നിനെമാത്രമായിരിക്കും നിങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെട്ടുന്നതു്; നിങ്ങൾ ഒരു മരം തൊലിപൊളിക്കുകയായിരിക്കും (അസാധ്യമായതു ചെയ്യുകയായിരിക്കുമെന്നർത്ഥം). അവർ തങ്ങളുടെ സൈന്യങ്ങളേയും പിൻവലിക്കണമെന്നു നിങ്ങൾ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടോ?"

ചുരുങ്ങിയപക്ഷം രണ്ടു മിനിററു നേരത്തേയ്ക്കു ഗാന്ധി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. ആ മുറിയിലെ നിശ്ശബ്ദത ഏതാണ്ടു കേൾക്കാമായിരുന്നു. അവസാനം അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ പറയുന്നതു ശരിയാണു്. ബ്രിട്ടനും അമേരിക്കയ്ക്കും മററു രാജ്യങ്ങൾക്കും തങ്ങളുടെ സൈന്യങ്ങളെ ഇവിടെ നിർത്താം. ഇന്ത്യയെ യുദ്ധനടത്തിപ്പിന്നു് ഒരടിസ്ഥാനമായുപയോഗിക്കാം. ജപ്പാൻ യുദ്ധത്തിൽ ജയിക്കണമെന്നു് എനിക്കഭിപ്രായമില്ല. അച്ചുതണ്ടുശക്തികൾ ജയിക്കുന്നതെനിക്കിഷ്ടമല്ല. എന്നാൽ ഇന്ത്യക്കാർ സ്വതന്ത്രരായാലല്ലാതെ ബ്രിട്ടനു ജയിക്കാൻ കഴികയില്ലെന്നു് എനിക്കു തീർച്ചയാണു്. ബ്രിട്ടൻ ഇന്ത്യയെ ഭരിക്കുന്ന കാലത്തോളം, സദാചാരപരമായി നോക്കുമ്പോൾ, ബ്രിട്ടൻ ശക്തിഹീനവും അന്യായം പ്രവർത്തിക്കുന്നതുമാ

ണ്. ഇംഗ്ലണ്ടിനെ അവമാനിക്കണമെന്ന് എനിക്കു മോഹമില്ല."

"പക്ഷേ സഖ്യരാജ്യങ്ങൾ ഇന്ത്യയെ ഒരു സൈനികാടിസ്ഥാനമെന്ന നിലയ്ക്കുപയോഗിക്കുമ്പോൾ അതിന്നു പല ഉപാധികളുമുണ്ട്. സൈന്യങ്ങൾ ഒരു നിശ്ശൂന്യതയിൽ വർത്തിക്കുകയില്ല. ഉദാഹരണമായി, സഖ്യരാഷ്ട്രങ്ങൾക്കു റെയിൽവേകളെ നല്ലപോലെ നടത്തേണ്ടിവരും."

"ഓ," അദ്ദേഹം ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു: "അവർ റെയിൽവേകൾ നടത്തിക്കൊള്ളട്ടെ. തുറമുഖങ്ങളിലും തങ്ങളുടെ യുദ്ധസാമഗ്രികൾ കിട്ടുവാൻ അവർക്ക് അച്ചടക്കം പരിപാലിക്കേണ്ടിവരും. ബോമ്പെയിലും കല്ക്കത്തയിലും ലഹളയുണ്ടാകുന്നതും അനുവദിക്കാവുന്നതല്ല. ഇക്കാര്യങ്ങളിൽ സഹകരണവും യോജിച്ച പ്രവർത്തനവും ആവശ്യമായിവരും."

"ഒരു സഖ്യസന്ധിയിൽ ഈ സഹകരണത്തിന്റെ വ്യവസ്ഥകൾ ഉൾക്കൊള്ളിക്കാൻ കഴിയുമോ?" എന്നായിരുന്നു പിന്നത്തെ ചോദ്യം.

"ഉവ്വ്." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇംഗ്ലണ്ടുമായി ഒരു സന്ധി എഴുതി ഒപ്പിടുവാൻ ഞങ്ങൾ തയ്യാറാണ്."

"അഥവാ, ബ്രിട്ടനും അമേരിക്കയും മററുള്ളവരുമായി." ഞാൻ വ്യക്തമാക്കി.

അദ്ദേഹം തല കുലുക്കിസ്സമ്മതിച്ചു.

"നിങ്ങൾ ഇതുവരെ ഇതു പറയാതിരുന്നതെന്തു കൊണ്ടാണ്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ ഇതിനു മുമ്പ് അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുള്ള നിയമലംഘനപ്രസ്ഥാനത്തെപ്പററി ഞാൻ കേട്ടപ്പോൾ ഞാനതിന്നെതിരായിരുന്നുവെന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതു യുദ്ധനടത്തിപ്പിനെ തടസ്സപ്പെടുത്തുമെന്നാണ് ഞാൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നതു്. യുദ്ധം പൊരുതി ജയിക്കേണ്ടതാണെന്നാണ് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നതു്. അച്ചുതണ്ടുശക്തികൾ ജയിക്കുകയാണെങ്കിൽ ലോകത്തിന്നു് ഒരു ഇരുട്ടുയുഗമാണ് ഞാൻ കാണുന്നതു്. നാം ജയിക്കുകയാണെങ്കിൽ കൂടുതൽ നല്ലൊരു ലോകം ഉണ്ടാകുവാൻ ഇടയുണ്ടാകുമെന്നും ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു."

"എനിക്കു് അവിടെ തികച്ചും യോജിക്കാൻ വയ്യ," അദ്ദേഹം വാദം തുടർന്നു: "ബ്രിട്ടൻ പലപ്പോഴും അഭിനയത്തിൻെറ, ആത്മാർത്ഥതയില്ലാത്ത, വസ്ത്രം എടുത്തിടുന്നു; പിന്നീടു തരാൻ സാധിക്കാത്തതിനെ വാഗ്ദാനം ചെയ്യുന്നു. പക്ഷേ പ്രജായത്തരാജ്യങ്ങൾ ജയിക്കുകയാണെങ്കിൽ കൂടുതൽ സാധ്യതകളുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞതിനെ ഞാൻ സ്വീകരിക്കുന്നു."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "നാം നിർമ്മിക്കുന്ന സമാധാനസന്ധിയെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും അതു്."

അദ്ദേഹം തിരുത്തി: "നിങ്ങൾ യുദ്ധത്തിൽ എങ്ങിനെ പെരുമാറുന്നു എന്നതിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കും അതു്."

ഞാൻ വീണ്ടും ആരംഭിച്ചു: "അമേരിക്കൻരാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാർക്ക് ഇന്ത്യൻസ്വാതന്ത്ര്യത്തിൽ വളരെ അനുഭാവമുണ്ട്. അത് ലാന്തിക്കുചാട്ടർ ഇന്ത്യയ്ക്കു ബാധകമല്ലെന്നു പ്രഖ്യാപിച്ചു പ്രസംഗംചെയ്യാതിരിക്കാൻ അവർ ചർച്ചിലിനെ കഴിയുന്നത്ര പ്രേരിപ്പിച്ചുനോക്കി. വാഷിങ്ടണിലെ പല പ്രമാണപ്പെട്ടവരും ഒരു 'പാസിഫിക്ക്ചാട്ടർ' രൂപവൽക്കരിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ട്; പക്ഷേ അവർ അതിൽ അധികം മുന്നോട്ടു നീങ്ങിയിട്ടില്ലെന്നും ഞാനറിയുന്നു. അതിൻെറ ആദ്യതത്വം സാമ്രാജ്യത്വത്തിൻെറ അവസാനമായിരിക്കണം; ബ്രിട്ടൻ ഇന്ത്യയെ കീഴടക്കിവെച്ചിരിക്കുമ്പോൾ അതെങ്ങിനെയാണ് പ്രഖ്യാപിക്കുക?"

അദ്ദേഹം ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു: "ഭാവിയിലെ വാഗ്ദാനങ്ങളിൽ എനിക്കു താൽപര്യമേ ഇല്ല. യുദ്ധത്തിനുശേഷമുള്ള സമാധാനത്തിൽ എനിക്കു താൽപര്യമേ ഇല്ല. എനിക്കിപ്പോൾ സ്വാതന്ത്ര്യം വേണം. അതു യുദ്ധം ജയിക്കുവാൻ ഇംഗ്ലണ്ടിനെ സഹായിക്കും."

"നിങ്ങൾ എന്തുകൊണ്ടാണ് നിങ്ങളുടെ ഈ പദ്ധതി വൈസറോയിയെ അറിയിക്കാഞ്ഞത്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു: "ഇന്ത്യയെ സഖ്യശക്തികൾ യുദ്ധാവശ്യത്തിന്നു് ഒരു സങ്കേതമായി ഉപയോഗിക്കുന്നതിൽ നിങ്ങൾക്കു വിരോധമില്ലെന്നദ്ദേഹത്തോടു പറയണം."

"ആരും എന്നോടു ചോദിച്ചിട്ടില്ല." ഗാന്ധി മറുപടി പറഞ്ഞു: "പൊതുജനങ്ങളെ നിയമലംഘനത്തിന്നു തയ്യാറാക്കുവാൻവേണ്ടിയാണ് ഞാനതിനെപ്പററി എ

ഴുതിയിരിക്കുന്നതു്. ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു കുറെ ചോദ്യങ്ങൾ നിങ്ങൾ എനിക്കെഴുതിത്തരികയാണെങ്കിൽ ഞാനവയ്ക്കു 'ഹരിജ'നിൽ മറുപടി എഴുതാം. (ഹരിജൻ ഗാന്ധിജിയുടെ ഇംഗ്ലീഷുവാരികയാണു്.) ചോദ്യങ്ങൾ ചെറുതായിരിക്കണം."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾക്കു് എന്റെ സാഹിത്യപരിശ്രമങ്ങളെക്കുറിച്ചെന്തെങ്കിലും അറിയാമെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിലാകും, ഞാൻ നേരിട്ടു ചുരുക്കി ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിച്ചു കാര്യം മുഴുവൻ പിഴിഞ്ഞെടുക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നവനാണെന്നു്."

"നിങ്ങൾ വരുന്നതിന്നു മുമ്പു ജവഹർലാൽ നിങ്ങളെപ്പററി എന്നോടു പറഞ്ഞു. നിങ്ങൾ തുറന്നു പറയുന്ന ആളാണെന്നും പകയൊന്നുമില്ലാത്തവനാണെന്നുമാണു് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. നിങ്ങൾക്കു പല കാര്യങ്ങളിൽ താൽപര്യമില്ല. അതേ, നിങ്ങൾ ഉറച്ച ഒരു പുള്ളിയാണെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. നിങ്ങളെക്കണ്ടാൽ അതു് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിയും." ഇതു പറഞ്ഞദ്ദേഹം ചിരിച്ചു.

"അതേ, കായികമായിട്ടെങ്കിലും ഉറച്ച പുള്ളിതന്നെ." ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ നിങ്ങളോടു തുറന്നു സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങൾ എജമാനവർഗ്ഗത്തിൽപ്പെട്ട ഒരാളാണു്."

അദ്ദേഹം ചിരിച്ചു. അർത്ഥം മനസ്സിലാകാതെ (ഗാന്ധിജി സാഹിബ്‌ലോക് എന്ന ഹിന്ദിപദമാണു് പ്ര

യോഗിച്ചതു്—പരിഭാഷകൻ) ഞാൻ ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾ സാഹിബ് ബ്ലോക്ക് എന്നാണോ പറഞ്ഞതു്? (ബ്ലോക്ക് എന്നാൽ കഴുവേറിയെന്നോ മറേറാ തജ്ജമചെയ്യാം—പരിഭാഷകൻ)". അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നവരെല്ലാം ചിരിച്ചു മണ്ണുകപ്പി.

"അല്ല, ലോക്" എന്നു ഗാന്ധി ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. ഒരു സിക്രട്ടറി അതിൻെറ അൎത്ഥം 'രണ്ടു മൎയ്യാദക്കാർ' എന്നാണെന്നു പറഞ്ഞു. തലയിൽ ഒരു നനഞ്ഞ മൺസഞ്ചി വെച്ചുകൊണ്ടവിടെ ഇരുന്നിരുന്ന മഹാദേവ് ദേശായി പറഞ്ഞു, അതിൻെറ അൎത്ഥം 'വളരെ നല്ലതു്" എന്നാണെന്നു്.

"മിസ്സ് കാതെറൈൻ മെയോ ('മദർ ഇന്ത്യ'യുടെ ഗ്രന്ഥകൎത്രി) ഇവിടെ വന്നപ്പോൾ ഞാനവരോടു് എത്ര നല്ലപോലെ പെരുമാറി! അവർ ചളി വാരിയെറിയുകയാണുണ്ടായതു്. ഞാനവരെ എന്താണു് വിളിച്ചതെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമോ?" ചിരി അവസാനിച്ചപ്പോൾ ഗാന്ധി പറഞ്ഞതാണിതു്.

"ഇല്ല."

"കാനച്ചാൽ ഇൻസ്പെക്ടർ" ഗാന്ധി പറഞ്ഞു.

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഞാനൊരു സാധുകുടുംബത്തിൽ ജനിച്ചവനാണു്. വിശക്കുകയെന്നതെന്തെന്നു് എനിക്കറിയാം. മദ്ദിതരോടും ദരിദ്രരോടും ഞാൻ എപ്പോഴും സഹതാപം കാട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. വളരെ അമേരിക്കാക്കു് ഇന്ത്യയോടു് ഏററവും വലിയ സൌഹാൎദ്ദം തോന്നുന്നുണ്ടു്. അ

തുകൊണ്ടു നിങ്ങൾ ഈയിടെ അമേരിക്കയെ ലക്ഷ്യമാക്കി സ്നേഹരഹിതമായ ചിലതു പ്രസ്താവിച്ചതു വളരെ നിർഭാഗ്യകരമായിപ്പോയെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു."

ഗാന്ധി വിട്ടില്ല: "അതാവശ്യമായിരുന്നു. ഒന്നമ്പരപ്പിക്കണമെന്നുണ്ടായിരുന്നു എനിക്ക്. എന്നെസ്സംബന്ധിച്ചു വളരെ അമേരിക്കക്കാർ സ്നേഹപൂർവ്വം വിചാരിക്കുന്നുണ്ടെന്ന് എനിക്കറിയാം; അവരോട് ഇതു പറയണമെന്ന് എനിക്കു തോന്നി. അവർ പണത്തിനെ പൂജിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയാൽ ലോകം നന്നാക്കുവാനാവില്ല. പ്രജായത്തരാജ്യങ്ങൾ അച്ചുതണ്ടുശക്തികളെ പരാജയപ്പെടുത്തി ജപ്പാനെപ്പോലെയും ജർമ്മനിയെപ്പോലെയും ചീത്തയായേയ്ക്കാമെന്ന വലിയൊരു വിപത്തിന്നു വഴി കാണുന്നുണ്ട്."

"തീർച്ചയായും അതിന്നും ഇടയുണ്ട്." ഞാൻ സമ്മതിച്ചു: "പക്ഷേ ഇംഗ്ലണ്ടു യുദ്ധത്തിൽ ചേർന്നാൽ ഫാഷിസ്റ്റാകുമെന്നു പലരും പറഞ്ഞു. എന്നാലോ, വാസ്തവത്തിൽ, ഇംഗ്ലണ്ടു യുദ്ധത്തിന്നു മുമ്പത്തേക്കാളേറെ പ്രജായത്തപരമാണ് ഇപ്പോൾ."

"അല്ല, ഇന്ത്യയിൽ നാം കാണുന്നു, അങ്ങിനെയല്ലെന്ന്." അദ്ദേഹം വിസമ്മതം പ്രദർശിപ്പിച്ചു.

"ഇംഗ്ലണ്ടിലെങ്കിലും." ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

"അതു് ഇംഗ്ലണ്ടിലും ശരിയായിരിക്കാൻ വഴിയില്ല; സാമ്രാജ്യത്തിലും വയ്യ. നിങ്ങൾ ഭാവിയിൽ നല്ലവരായിരിക്കുമെന്നതിനെ എനിക്കു വിശ്വസിക്കാനാവില്ല.

ഇന്ത്യയുടെ ദേശീയസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്നുവേണ്ടി ഞാൻ വളരെ ദശാബ്ദങ്ങളായി വേല ചെയ്യുന്നു. ഇനി ഞങ്ങൾക്കു കാത്തിരിക്കാൻ വയ്യ. ഞങ്ങളെപ്പററി സന്മനസ്സെങ്കിലും ഉണ്ടെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.”

അദ്ദേഹം നിൎത്തി. അദ്ദേഹം വളരെ അശാന്തനായി കാണപ്പെട്ടു. വീണ്ടും അദ്ദേഹം ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു: “ഇംഗ്ലണ്ടു പൊട്ടിത്തെറിച്ചുകഴിയാത്ത ഒരു ‘മൈനി’ന്മേലാണ് ഇന്നു് ഇന്ത്യയിൽ ഇരിക്കുന്നതു്. അതു് ഏതു ദിവസം വേണമെങ്കിലും പൊട്ടിത്തെറിച്ചേയ്ക്കാം. ഇവിടെ ബ്രിട്ടനോടുള്ള വെറുപ്പിന്നും വിരോധത്തിന്നും അത്ര ശക്തിയുണ്ടു്. അതിൻെറ ഫലം ബ്രിട്ടനു യുദ്ധോദ്യമത്തിൽ ഒരു സഹായവും കിട്ടില്ല എന്നതാണു്. ഇന്ത്യക്കാർ ബ്രിട്ടീഷുസൈന്യത്തിൽ ചേരുന്നതു തിന്നാൻ കിട്ടാൻമാത്രമാണു്. അവരുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഒരാവേശവുമില്ല; അതിന്നുമാത്രമേ ഇംഗ്ലണ്ടിനെ സഹായിക്കണമെന്നു് അവൎക്കു തോന്നിക്കാൻ കഴികയുള്ളു.”

“ഇന്ത്യയെപ്പററി ഒരു തീരുമാനം ചെയ്യുന്നതിനെ പുരസ്കരിച്ചു നിങ്ങൾ ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞ അഭിപ്രായങ്ങളെ ചുരുക്കിപ്പറയുവാൻ നിങ്ങളെന്നെ അനുവദിക്കുകയാണെങ്കിൽ, നിങ്ങൾ ക്രിപ്സ്നിദ്ദേശങ്ങളെ ഒന്നു തലകീഴായി മറിക്കുകയാണു് ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്. ക്രിപ്സ് നിങ്ങൾക്കു ചിലതു വാഗ്ദാനംചെയ്തു. ബാക്കിയുള്ളതു് ഇംഗ്ലണ്ടിന്നായി സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചു. നിങ്ങൾ ഇംഗ്ലണ്ടിന്നു ചിലതു വാഗ്ദാനംചെയ്യുന്നു, ബാക്കിയുള്ളതു് ഇന്ത്യയുടേതായി സൂക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.”

"ഞാൻ ക്രിസ്റ്റിനെ ഒന്നു തലകീഴ്മറിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ള്ളതു വളരെ ശരിയാണ്." അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു.

അദ്ദേഹം തന്റെ വാച്ചിൽ നോക്കി. എന്റെ മണിക്കൂറ് അവസാനിക്കാറായെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി. ദേവിന്റെ കൈയിൽ ഉണ്ടായിരുന്ന എന്റെ "മനുഷ്യരും രാജ്യകാര്യവും" [Men and Politics] എന്ന പുസ്തകം വായിക്കാനദ്ദേഹത്തോടാവശ്യപ്പെടാൻ എനിക്കു ധൈര്യമില്ലെങ്കിലും, അതൊന്നു മറിച്ചുനോക്കണമെന്നു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോട് ആവശ്യപ്പെട്ടു. 'മറിച്ചുനോക്കുക' [Paging through] എന്നാൽ എന്താണെന്ന് ഒരു സിക്രട്ടറി ചോദിച്ചു. ഗാന്ധി വിവരിച്ചു: "ആദ്യം അവസാനത്തെ പുറവും പിന്നെ ആദ്യത്തെ പുറവും കൂടുവിൽ നടുക്ക് എവിടെയെങ്കിലും ഒന്നു നോക്കുക."

"എന്നിട്ടു പുസ്തകം വലിച്ചെറിഞ്ഞു്, അതൊന്നാന്തരമായിട്ടുണ്ടെന്നു പറയുക." ഞാൻ കൂട്ടിച്ചേർത്തു: "ഞാൻ ഒരു മണിക്കൂർ എടുത്തുകഴിഞ്ഞു."

"ശരി, ഇനി, നിങ്ങൾ പോയി ആ വെള്ളത്തൊട്ടിയിൽ ഇരിയ്ക്കൂ." അദ്ദേഹം എന്നോടുപദേശിച്ചു.

ഞാൻ ആ വീട്ടിൽനിന്നു പുറത്തേയ്ക്കു പോന്നപ്പോൾ ആ പറഞ്ഞതു് ഇന്ത്യയിൽ 'പോയി മിണ്ടാതിരിയ്ക്കു' എന്നു പറയുന്ന രീതിയാണോ എന്നു സ്വയം ആലോചിച്ചു. ഏതായാലും ആശയം തരക്കേടില്ലെന്നു തോന്നി, അതിനെ ഒന്നു പരിഷ്കരിച്ചു നടപ്പിലാക്കുവാൻ ഞാൻ തീരുമാനിച്ചു. ഞാൻ താമസസ്ഥലത്തെത്തിയ

പ്പോൾ ഉടുപ്പഴിച്ചിട്ടു്, വെള്ളം നിറച്ചുവെച്ചിരുന്ന ഒരു തകരത്തൊട്ടിയിൽ ഒരു പീഞ്ഞപ്പെട്ടിയെടുത്തിട്ടു്, അതിന്മേൽ കനമുള്ള ഒരു ടവൽ മടക്കിയിട്ടു. എൻെറ ചെറിയ ടൈപ്പ്റൈററിങ്മെഷീൻ വെയ്ക്കുവാൻ കുറച്ചു കൂടി വലിയ ഒരു പെട്ടി തൊട്ടിയുടെ പുറത്തും ഇട്ടു. ഈ ഏപ്പാടുകളെല്ലാം പൂർത്തിയായപ്പോൾ തൊട്ടിയിലെ പെട്ടിയുടെ മുകളിൽ കയറി ഞാനവിടെ ഇരുന്നു. ഗാന്ധിയുമായി ആ ഒരു മണിക്കൂർ നടത്തിയ സംഭാഷണങ്ങളുടെ കുറിപ്പുകൾ ടൈപ്പുചെയ്തു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു്, ഞാൻ വിയർക്കാൻ തുടങ്ങും. അപ്പോൾ ഓട്ടുപാത്രത്തിൽ വെള്ളമെടുത്തു പുറത്തും കാലുകളിന്മേലും ഒഴിക്കും. അങ്ങിനെ ഒരു മണിക്കൂറു മുഴുവൻ ക്ഷീണം തോന്നാതെ ടൈപ്പുചെയ്യുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു.

സായംകാലഭക്ഷണം അഞ്ചുമണിക്കായിരുന്നു. ഞാൻ ഗാന്ധിയെക്കാൾ മുമ്പവിടെ എത്തി. അദ്ദേഹം വന്നപ്പോൾ എന്നോടു പറഞ്ഞു: "ഇതാണധികം നല്ലതു്." ഞാൻ ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനു നേരം വൈകി എത്തിയതിനെയാണിതു സൂചിപ്പിച്ചതു്. അദ്ദേഹം വരുന്നതിൻെറ മുമ്പു വരുന്നതോ പിമ്പു വരുന്നതോ അധികം മര്യാദയെന്നെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു. "കൃത്രിമമായ മര്യാദ ഇവിടെ നിരോധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളപ്പോൾ വരാം."

വീണ്ടും എന്നെക്കൊണ്ടു പുഴുങ്ങിയ ഉള്ളി തീററുവാൻ അദ്ദേഹം ശ്രമിച്ചു. ഞാൻ വീണ്ടും അതു വേണ്ടെന്നു് ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞു. "നിങ്ങളിവിടെ വിശന്നു വല

യും" എന്നദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ഭക്ഷണങ്ങൾക്കിടയിൽ ഞാൻ മോരും ചായയും കഴിക്കാറുണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു. തൊട്ടിയിൽ ഇരുന്നു വായിക്കാനുള്ള നിർദ്ദേശത്തെ ഞാൻ പരിഷ്കരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും ഞാൻ തൊട്ടിയിൽ ഇരുന്നു് എഴുതിയെന്നും അറിയിച്ചു. എൻെറ കണ്ടുപിടുത്തം ഞാൻ വിവരിച്ചു. അദ്ദേഹം ഉറക്കെച്ചിരിച്ചു. ക്ഷീണിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടു് അന്നു വൈകുന്നേരവും നടക്കാൻ കഴിയാത്തതിൽ അദ്ദേഹം സങ്കടം പ്രദർശിപ്പിച്ചു.

എൻെറ ഭക്ഷണംകഴിക്കൽ കഴിഞ്ഞുവെന്നു കണ്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഫിഷർ, നിങ്ങൾക്കു് എപ്പോൾ വേണമെങ്കിലും പോകാം. ഉപചാരത്തെ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടാ. ഞാൻ കാലേ പറഞ്ഞപോലെ, ഇവിടെ കൃത്രിമമര്യാദകളില്ല." ഞാൻ എഴുന്നേററു്, എൻെറ തൊപ്പിയും ഷൂസും എടുത്തു പുറത്തു കടന്നു. അപ്പോൾ അദ്ദേഹം എന്നോടു ചോദിച്ചു: "ജവഹർലാൽ ഞായറാഴ്ച ഇവിടെ വരുന്നുണ്ടെന്നു് ആരെങ്കിലും നിങ്ങളെ അറിയിച്ചുവോ?"

"ഇല്ല." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇന്നെന്താഴ്ചയാണു്? ഞാൻ ആഴ്ചകൾ മറന്നിരിക്കുന്നു."

"വെള്ളിയാഴ്ച." അദ്ദേഹം ചിരിച്ചു.

"നിങ്ങളെൻെറ കൂടെ നിന്നു് ഒരു ഫോട്ടോ എടുക്കുവാൻ സമ്മതിക്കുമോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഫോട്ടോ എടുക്കുന്ന വല്ലവരും സംഗതിവശാൽ ഇവിടെയെങ്ങാനുമുണ്ടെങ്കിൽ. നിങ്ങളുടെ കൂടെ ഒരു

ചിത്രത്തിൽ കാണപ്പെടുന്നതിന്നു് എനിക്കു വിരോധമൊന്നുമില്ല.” ഗാന്ധി മറുപടി പറഞ്ഞു.

“നിങ്ങൾ എനിക്കു തന്നിട്ടുള്ള ഏററവും വലിയ ബഹുമതിയാണതു്” എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: “നിങ്ങൾക്കു് ഇത്തരം ബഹുമതികൾ ഇഷ്ടമാണോ?”

“നമുക്കെല്ലാവർക്കും ഇഷ്ടമല്ലേ?”

“അതേ,” അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു. “പക്ഷേ ചിലപ്പോൾ അതിൻെറ വില ഭയങ്കരമാണു്.”

ഞാൻ താമസസ്ഥലത്തേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോയി; ഗാന്ധി ‘ഹരിജനി’ൽ മറുപടി പറയാമെന്നു് ഏററിരുന്ന നാലു ചോദ്യങ്ങൾ തൊട്ടിയിലിരുന്നു ടൈപ്പുചെയ്തു.

ഗാന്ധിയുമായി ഞാനിന്നു നടത്തിയ അഭിമുഖസംഭാഷണം ചരിത്രപ്രാധാന്യമുള്ളതാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നി. ഇന്ത്യയെസ്സംബന്ധിച്ച മൌലികപ്രശ്നത്തെക്കുറിച്ചദ്ദേഹത്തിൻെറ അഭിപ്രായം മാറിയിരിക്കുന്നു. ‘ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോകണ’മെന്ന ആദ്യത്തെ പ്രസ്താവനയുടെ സ്ഥാനത്തു ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇവിടെ നിന്നു്, ഇന്ത്യയിൽ നിന്നു്, യുദ്ധം നടത്തണമെന്നാണദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. മറെറാരു ഭാഷയിൽ, യുദ്ധനടത്തിപ്പിന്നുള്ള ഉദ്യമങ്ങളെ അദ്ദേഹം അനുവദിക്കാൻ തയ്യാറാണു്; ചില സാഹചയ്യങ്ങളിൽ അതിനെ സഹായിക്കാനും തയ്യാറാണു്; ഇന്ത്യൻസ്വാതന്ത്ര്യമെന്ന അതിപ്രധാനമായ പ്രശ്നത്തെസ്സംബന്ധിച്ചും വിട്ടുവീഴ്ചകൾ ചെയ്യാൻ അദ്ദേഹം ഒരു

ക്കമാണെന്നു് എന്നോടുള്ള പ്രസ്താവനകൾ സൂചിപ്പിച്ചിരുന്നു.

അതിഥിമന്ദിരത്തിൽനിന്നകലത്തല്ലാതെ കിടന്നിരുന്ന എന്റെ കട്ടിലിന്മേൽ ഞാൻ അലസനായി കിടന്നു. അടുത്തു വെച്ചിരിക്കുന്ന മണ്ണെണ്ണവിളക്കെടുക്കാതെ രാത്രി കട്ടിലിൽനിന്നു് ഇറങ്ങരുതെന്നും തേളുകൾ ധാരാളം ഉണ്ടെന്നും കുഷ്ഠേദ് എനിക്കു മുന്നറിവു തന്നു.

കുറച്ചുകലെനിന്നു പ്രാർത്ഥനായോഗത്തിന്റെ മൃദുവായ മണിയടികൾ കേട്ടു. ഒമ്പതുമണിയോടുകൂടി ഞാൻ ഉറക്കമായി. രാത്രി തണുപ്പുള്ളതായിരുന്നു.

ജൂൺ 6, 1942.

ഞാൻ അഞ്ചുമണിക്കെഴുന്നേററു്, മുഖക്ഷൌരം ചെയ്തു ലണ്ടനിൽനിന്നു വാങ്ങിയ പൈജാമസെററിലെ നീലവരകളുള്ള കാലുറയും ആയ്മനായികം എനിക്കു കടം തന്നിരുന്ന വെളുത്ത ഖദർജിബ്ബയും ധരിച്ചു. ജിബ്ബ എന്റെ മുട്ടുവരെ ഇറങ്ങിക്കിടന്നിരുന്നു. മാമ്പഴവും റൊട്ടിയും ചായയും പ്രാതൽ കഴിച്ചു്, ഞാൻ ഗാന്ധിയുടെ കുടിലിലേയ്ക്കു പോയി. പുറത്തു കട്ടിലിൽ ഇരുന്നു് ഒരാഴമുള്ള പാത്രത്തിൽനിന്നു മാമ്പഴത്തിന്റെ നീരു കഴിക്കുകയായിരുന്നു അദ്ദേഹം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ അദ്ദേഹത്തെ വീശിയിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഒരൊററ മുണ്ടേ ധരിച്ചിരുന്നുള്ളു.

'ഓ' എന്നദ്ദേഹം എന്നെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തു; എന്റെ ഉടുപ്പിനെപ്പററി അഭിപ്രായം പറഞ്ഞു: "(ഇംഗ്ലണ്ടിലെ പരിഷ്കാരകേന്ദ്രമായ) പിക്കാഡിലിയും ഖദറും തമ്മിലുള്ള ഈ കൂട്ടിക്കെട്ടൽ എങ്ങിനെയിരിക്കുന്നു?" എന്നു ഞാനദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു.

അതു നന്നായിരിക്കുന്നുവെന്നദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. "നിങ്ങൾക്കു പാകത്തിന്നു തുന്നിച്ചതായിരിക്കണം, അല്ലേ?" എന്നും അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. ഞാൻ ആയ്മനായികത്തിന്റെ കയ്യിൽനിന്നു കടംവാങ്ങിയതാണെന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾ, ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "അദ്ദേഹം അമേരിക്കയിലെ കൊളംബിയാസവ്വകലാശാലയിൽ പഠിച്ച ആളാണെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ." എനിക്കറിയാമെന്നു ഞാനും. കുറച്ചു സമയത്തിന്നുശേഷം, എന്റെ ചോദ്യങ്ങൾ കണ്ടുകഴിഞ്ഞുവോ എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഉവ്വ്. ഇന്നു രാവിലെ ഞാനവയ്ക്കു മറുപടി തയ്യാറാക്കും." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

ഞങ്ങൾ രാവിലത്തെ ഉലാത്തലിന്നു പുറപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞ ഉടനെ, ആഴ്ചതോറും ഒരു ദിവസം മൌനം ദീക്ഷിക്കുന്നതിന്റെ താൽപയ്യമെന്താണെന്നു ഞാനദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു. 'താൽപയ്യ'മെന്നുവെച്ചാൽ എന്താണുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

'താൽപയ്യം' എന്നാൽ തത്വം, പ്രചോദനം എന്നു ഞാൻ വ്യക്തമാക്കി.

അദ്ദേഹം പുഞ്ചിരിയിട്ടു: "എന്നെ പിടിച്ചുവലിച്ചു മുറിച്ചിരുന്ന ഒരു സമയത്താണ് അതാരംഭിച്ചതു്.

ഞാൻ അന്നു വളരെ അധികം ജോലി എടുത്തിരുന്നു: ചൂടുള്ള വണ്ടികളിൽ തുടച്ചയായി യാത്രചെയ്യുക, വളരെ പൊതുയോഗങ്ങളിൽ പ്രസംഗിക്കുക, വണ്ടികളിലും മറ്റെല്ലായിടത്തുംതന്നെ ആയിരക്കണക്കിന് ആളുകൾ വന്നു ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിക്കുക, അഭ്യർത്ഥനകൾ പുറപ്പെടുവിക്കുക, എന്റെ കൂടെ പ്രാർത്ഥിക്കണമെന്നാവശ്യപ്പെടുക. ആഴ്ചയിൽ ഒരു ദിവസം വിശ്രമം അത്യാവശ്യമായിത്തീർന്നു അന്ന്. അതുകൊണ്ട് ഒരു ദിനം മൌനമാചരിക്കുവാൻ ഞാൻ തീരുമാനിച്ചു. പിന്നീടു പല സൽഗുണങ്ങളെക്കൊണ്ടും ആത്മീയമായ ഒരു മൂടുപടംകൊണ്ടും ഞാനതിനെ ആവരണംചെയ്തു. എന്നാൽ അതിന്റെ പ്രചോദനം ഒരു ദിവസം ജോലി എടുക്കാതെ കഴിക്കാനുള്ള ഇച്ഛയായിരുന്നു."

ഞങ്ങൾ നടന്നു. അദ്ദേഹം ആശ്രമത്തിലെ അടുക്കളയിൽ ജോലിചെയ്തിരുന്ന ഒരു സ്ത്രീയുടെ കൈയിന്മേൽ പിടിച്ചിരുന്നു. "മൌനം ക്ഷീണം തീർക്കുന്നു." അദ്ദേഹം സ്വയം ആലോചിച്ചു പറവാൻതുടങ്ങി: "അതിനു സ്വയം ക്ഷീണം തീർക്കാനുള്ള കഴിവില്ല; എന്നാൽ സംസാരിക്കാൻ കഴിവുണ്ടായിരുന്നിട്ടും സംസാരിക്കാതിരുന്നാൽ അതു നിങ്ങൾക്ക് ഉല്ലാസം നല്കും—കൂടാതെ ആലോചിക്കാൻ സമയവും കിട്ടും."

ഞാൻ ഗാന്ധിയെ തൊട്ടാണ് നടന്നിരുന്നത്. പക്ഷേ ആ അടുക്കളക്കാരിസ്ത്രീ ഞങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കറുത്തു വലിയൊരു കുട പിടിച്ചു—ഗാന്ധിക്കു വെയിലേല്ക്കാതിരിക്കാൻ. അദ്ദേഹം മാറിലോ തലയിലോ മുണ്ടിട്ടിരു

ന്നില്ല. ഡോക്ടർ ദാസ് വന്നു മറുഭാഗത്തു നിന്നു് ഒരു കുട പിടിച്ചു ഗാന്ധിയെ മറച്ചു. ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു്, ഡോക്ടർ ദാസ് മുന്നോട്ടോടി വഴിയിൽനിന്നു മുള്ളുകളും മുളക്കഷണങ്ങളും എടുത്തു വയലിലേയ്ക്കു് എറിഞ്ഞുകളഞ്ഞിരുന്നു.

ഏപ്രിൽമാസത്തിൽ ക്രിപ്സുമായുണ്ടായ സംഭാഷണങ്ങളിൽ കോൺഗ്രസ്സുപ്രതിനിധിയായി പങ്കെടുത്ത സി. രാജഗോപാലാചാരിയുടെ നിദ്ദേശങ്ങളെപ്പററി ഗാന്ധിയുടെ അഭിപ്രായങ്ങൾ എന്തെല്ലാമെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. രാജാജി—ഇന്ത്യക്കാർ അങ്ങിനെയാണദ്ദേഹത്തെ വിളിക്കാറു്—ഇന്ത്യയിലെ ഏററവും ബുദ്ധിമാന്മാരായവരിൽ ഒരാളാണു്. ഗാന്ധിയുടെ ഒരടുത്ത സ്നേഹിതനും സഹപ്രവത്തകനും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഇളയ പുത്രനായ ദേവദാസിൻെറ ശ്വശുരനുമാണു്. ക്രിപ്സുദൌത്യത്തിൻെറ പരാജയത്തിന്നുശേഷം രാജാജി കോൺഗ്രസ്സുകക്ഷിയോടും മുസ്ലീംലീഗിനോടും കോൺഗ്രസ്സ് പാക്കിസ്ഥാൻ—ഒരു വിഭിന്നമുസ്ലിംരാഷ്ട്രം—അംഗീകരിച്ചുകൊണ്ടുള്ള അടിസ്ഥാനത്തിന്മേൽ യോജിക്കണമെന്നു് അഭ്യത്ഥിച്ചുകൊണ്ടു വളരെ പ്രസംഗങ്ങൾ ചെയ്യുന്നുണ്ടായിരുന്നു. രാജാജിയുടെ പരിപാടിയെക്കുറിച്ചു ഞാൻ ഗാന്ധിയോടു ചോദിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അദ്ദേഹത്തിൻെറ നിദ്ദേശങ്ങളെന്തെല്ലാമാണെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. അദ്ദേഹം എനിക്കെതിരായും ഞാനദ്ദേഹത്തോടുകൂടിയും വാദിക്കണമെന്നുള്ളതു നിഭാഗ്യകരമാണു് എന്നു് എനിക്കു തോന്നിയതുകൊണ്ടു്, ഞങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഈ വാദപ്രതിവാദം നിത്തിവെയ്ക്കണ

മെന്നു ഞാൻ കല്പന പാസ്സാക്കിയിട്ടുണ്ട്. രാജാജി എന്താണ് നിർദ്ദേശിക്കുന്നതെന്ന് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ എന്നതാണ് പരമാർത്ഥം."

ഞാൻ ചോദിച്ചു: "അദ്ദേഹത്തിന്റെ പദ്ധതിയുടെ സത്ത ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിമീങ്ങളും സഹകരിച്ചുള്ള പ്രവർത്തനംകൊണ്ടു സമാധാനപരമായ സഹകരണത്തിന്റെ മാർഗ്ഗം കണ്ടുപിടിക്കണമെന്നതല്ലേ?"

"അതേ," ഗാന്ധി മറുപടി പറഞ്ഞു, "പക്ഷേ അതസാധ്യമാണ്. മൂന്നാമതൊരു ശക്തി, ഇംഗ്ലണ്ട്, ഇവിടെയുള്ള കാലത്തോളം ഞങ്ങളുടെ സാമുദായികവഴക്കുകൾ ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിച്ചുകൊണ്ടേയിരിക്കും. വളരെക്കാലംമുമ്പു വൈസറോയിയായിരുന്ന മിന്റോപ്രഭു പ്രഖ്യാപിച്ചിട്ടുണ്ട്, മുസ്ലിമീങ്ങളെയും ഹിന്ദുക്കളെയും വേർതിരിച്ചു നിർത്തി ഇന്ത്യയുടെ മേൽ ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ അധികാരം നിലനിർത്തുന്നതു സുഗമമാക്കുകയാണ് ബ്രിട്ടീഷുഗവർമ്മേണ്ടിന്റെ നയമെന്ന്."

മിന്റോവിന്റെ ആ പ്രസ്താവന കണ്ടിട്ടുണ്ട് എന്നു ഞാൻ ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു.

"ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തിന്റെ പിന്നിടുള്ള തത്ത്വം ഇതാണ്." എന്നു ഗാന്ധി ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു.

ഞാൻ തുടർന്നു: "കോൺഗ്രസ്സുമന്ത്രിസഭകൾ സംസ്ഥാനങ്ങളിൽ അധികാരത്തിലിരിക്കുന്ന കാലത്ത്— 1937, 1938, 1939 എന്നീ കൊല്ലങ്ങളിൽ,—അവ മുസ്ലിമീങ്ങളുടെ താൽപര്യങ്ങളെ രക്ഷിച്ചിരുന്നില്ലെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്."

5682

"ആ സംസ്ഥാനങ്ങളിലെ ബ്രിട്ടീഷുകാരായ ഗവണ്ണർമാർതന്നെ അതു് അവാസ്തവമാണെന്നു് ഔദ്യോഗികമായി തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ടു്." ഗാന്ധി കശ്നമായി ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു.

ഞാൻ വിട്ടില്ല: "ഐക്യസംസ്ഥാനത്തിൽ കോൺഗ്രസ്സു ജയിക്കുമെന്നുറപ്പില്ലാതിരുന്നപ്പോൾ മുസ്ലിമീങ്ങളുമായി ഒരു തിരഞ്ഞെടുപ്പുസന്ധി ഉണ്ടായെന്നതും പിന്നീടു കോൺഗ്രസ്സു വമ്പിച്ച വിജയം നേടിയപ്പോൾ മുസ്ലിമീങ്ങളുമായി ഒരു കൂട്ടുമന്ത്രിസഭ രൂപവൽക്കരിക്കാൻ കൂട്ടാക്കിയില്ലെന്നുള്ളതും ശരിയല്ലേ?"

"അല്ല." ഗാന്ധി എതിർത്തു, "ഐക്യസംസ്ഥാനത്തിൽ കോൺഗ്രസ്സു രൂപവൽക്കരിച്ച മന്ത്രിസഭയിൽ നാലു മുസ്ലീംമന്ത്രിമാരുണ്ടായിരുന്നു. മുസ്ലീംലീഗിൻെറ പ്രതിനിധികളുണ്ടായിരുന്നില്ല, പക്ഷേ മുസ്ലിമീങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ മുസ്ലിമീങ്ങളുമായി സഹകരിക്കാനാണു് എപ്പോഴും ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളതു്. മൌലാനാ ആസാദ് ഞങ്ങളുടെ കയ്യിലൊരു പാവയാണെന്നു ചിലർ പറയാറുണ്ടു്; യഥാർത്ഥത്തിൽ അദ്ദേഹം കോൺഗ്രസ്സിൻെറ സർവ്വാധിപതിയാണു്. അദ്ദേഹം അതിൻെറ അധ്യക്ഷനാണു്. എന്നാൽ ക്രിപ്സുനിർദ്ദേശങ്ങൾ ഹിന്ദുക്കളെ മുസ്ലിമീങ്ങളിൽനിന്നു മുമ്പെത്തേക്കാളധികം അകററിയിട്ടുണ്ടു്. ബ്രിട്ടീഷുഗവർമ്മേണ്ടുകാരണം ഈ രണ്ടു സമുദായങ്ങളും തമ്മിലുള്ള അകൽച്ച വളരെ അധികമായിട്ടുണ്ടു്."

കണ്ണൂറിലുള്ളതാണ്

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "കോൺഗ്രസ്സുനേതാക്കന്മാരും മുസ്ലീംലീഗുകാരും ന്യൂഡെൽഹിയിൽ വന്നു ക്രിപ്സിനോടു സംസാരിച്ചു; പക്ഷേ അവർതമ്മിൽ സംസാരിച്ചില്ല. ഇതു ദയനീയമാണ്."

"അതു ദയനീയംമാത്രമല്ല, അപമാനകരംകൂടിയായിരുന്നു." ഗാന്ധി സമ്മതിച്ചു: "പക്ഷേ അതു മുസ്ലീംലീഗിൻെറ കുററമാണ്. യുദ്ധം പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടു് അധികം കഴിയുന്നതിനുമുമ്പു വൈസറോയിയെ കാണുവാൻ ഞങ്ങളെ ഡെൽഹിയിലേയ്ക്കു വിളിക്കുകയുണ്ടായി. രാജേന്ദ്രപ്രസാദും (കോൺഗ്രസ്സു പ്രവർത്തകസമിതിയിലെ ഒരംഗം) ഞാനുമാണ് കോൺഗ്രസ്സുപ്രതിനിധികളായി പോയതു്; മുസ്ലീംലീഗുപ്രതിനിധിയായി ജിന്നയും. ആദ്യം ഞങ്ങളായി കൂടിയാലോചിക്കുക, പിന്നീടു യോജിച്ചു നിന്നു ബ്രിട്ടീഷുഗവർമ്മേണ്ടിനെ നേരിടുക എന്നു ഞാൻ ജിന്നയോടാവശ്യപ്പെട്ടു. ഞങ്ങൾ ന്യൂഡെൽഹിയിൽ വെച്ചു തമ്മിൽ കാണാമെന്നു സമ്മതിച്ചു; പക്ഷേ ഞങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ഒന്നിച്ചു് ഇന്ത്യയ്ക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം ആവശ്യപ്പെടണമെന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു, 'എനിക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം ആവശ്യമില്ല' എന്നു്. ഞങ്ങൾക്കു യോജിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ഞങ്ങൾ ഒരുമിച്ചു വൈസറോയിയുടെ അരികിലേയ്ക്കു പോയി യോജിപ്പുണ്ടെന്നു തോന്നിപ്പിക്കുകയെങ്കിലും വേണമെന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്നു് എൻെറ കാറിലോ എനിക്കദ്ദേഹത്തിൻെറ കാറിലോ കയറി ഒരുമിച്ചു പോകാം എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഞാനദ്ദേഹത്തിൻെറ

കാറിൽ പോകുന്നതു സമ്മതമാണെന്നാദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: പക്ഷേ വ്യത്യസ്തങ്ങളായ സ്വരങ്ങളിൽ വ്യത്യസ്തങ്ങളായ അഭിപ്രായങ്ങളാണ് ഞങ്ങൾ വൈസറോയിയോടു പറഞ്ഞതു്.”

ഇത്രയുമായപ്പോഴയ്ക്കു ഞങ്ങൾ ഗാന്ധിയുടെ വീട്ടിൽ മടങ്ങിയെത്തിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹം പുറത്തു നിന്നു. ഞാൻ വിശ്രമിക്കാൻ കുടിലിന്റെ ഒരു മുളംതൂണിന്മേൽ ചാരിനിന്നു; അദ്ദേഹം ആവേശത്തോടുകൂടി തുടർന്നു: “യഥാർത്ഥജീവിതത്തിൽ ഞങ്ങളെ രണ്ടു രാഷ്ട്രങ്ങളായി പങ്കിടുക സാധ്യമല്ല. ഞങ്ങൾ രണ്ടു രാഷ്ട്രങ്ങളല്ല. തന്റെ കുടുംബചരിത്രത്തെ വേണ്ടുന്നത്ര പിന്നോക്കം പോയി പരിശോധിക്കുന്നതായാൽ ഓരോ മുസ്ലീമിന്നും ഒരു ഹിന്ദുനാമധേയമുണ്ടായിരിക്കും. ഇസ്ലാം അംഗീകരിച്ച ഒരു ഹിന്ദുമാത്രമാണ് ഓരോ മുസ്ലീമും. അതു് ഒരു ജനസമുദായത്തെ സൃഷ്ടിക്കുന്നില്ല. ജനസ്വാധീനമുള്ള ഒരു ക്രിസ്ത്യൻപാതിരി വന്നു ഞങ്ങളെയെല്ലാം ക്രിസ്ത്യാനികളാക്കിയെന്നിരിക്കട്ടെ, ഞങ്ങൾ രണ്ടു ജനസമുദായങ്ങളാണെങ്കിൽ അതു് ഒന്നാക്കിത്തീർക്കുവാൻ മതപരിവർത്തനത്തിന്നു കഴികയില്ല. അതേ മാതിരി, ഇന്ത്യയിലെ രണ്ടു മതങ്ങൾ രണ്ടു ജനസമുദായങ്ങളെ ഉളവാക്കുന്നതുമില്ല. യൂറോപ്പു മുഴുവൻ ക്രൈസ്തവമാണ്; എന്നാൽ ജർമ്മനിയും സംസ്കാരത്തിലും ഭാഷയിലും തികച്ചും സാമ്യമുള്ള ഇംഗ്ലണ്ടും തമ്മിൽ ഇന്നു ഭയങ്കരമായ പിടിവലിയാണല്ലോ നടക്കുന്നതു്. ഇന്ത്യയിൽ ഞങ്ങൾക്കു് ഒരു പൊതുസംസ്കാരമുണ്ടു്. ഉത്തരഭാഗങ്ങളിൽ ഹിന്ദുക്കൾക്കും മുസ്ലിമീ

ങ്ങൾക്കും ഹിന്ദിയും ഉർദ്ദുവും മനസ്സിലാകും. മദ്രാസിൽ ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിമീങ്ങളും തമിഴ്തന്നെ സംസാരിക്കുന്നു. ബെങ്കാളിൽ രണ്ടുകൂട്ടരും ഹിന്ദിയുമല്ല, ഉർദ്ദുവുമല്ല, ബംഗാളിയാണ് സംസാരിക്കുന്നത്. സാമുദായികലഹങ്ങൾ പൊട്ടിപ്പുറപ്പെടുമ്പോൾ അതിന്നു കാരണമായുണ്ടാകുന്നതു പശുക്കളോ മതസംബന്ധമായ ഘോഷയാത്രകളോ ആണ്. അതിൻെറ അർത്ഥം, ഞങ്ങളുടെ സാമുദായികതപമല്ല, അന്ധവിശ്വാസങ്ങളാണ് തകരാറുണ്ടാക്കുന്നതെന്നാണ്."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "കാരോ (പഞ്ചാബിൽ വളരെക്കാലം ജോലി നോക്കിയിട്ടുള്ള, വൈസറോയിയുടെ വിദേശകാര്യസിക്രട്ടറി)വും ജെൻകിൻസും (സപ്ലൈ വകുപ്പിലെ ഒരുയന്ന ബ്രിട്ടീഷുദ്യോഗസ്ഥൻ) എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി, ഗ്രാമങ്ങളിൽ സാമുദായികവഴക്കുകൾ ഇല്ലെന്നു്. ഗ്രാമങ്ങളിൽ ഈ രണ്ടു സമുദായക്കാരും തമ്മിൽ യോജിച്ചാണ് ജീവിക്കുന്നതെന്നു മററുള്ളവരും എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ അതിപ്രധാനമായ ഒരു സംഗതിയാണതു്. ഇന്ത്യയിൽ തൊണ്ണൂറു ശതമാനവും ഗ്രാമങ്ങളാണല്ലോ."

"അതേ. അതങ്ങിനെയാണ്," ഗാന്ധി തുടന്നു: "അതു ജനങ്ങൾതമ്മിൽ ഭിന്നിപ്പില്ലെന്നും തെളിയിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ; രാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാരാണ് ഞങ്ങളെ ഭിന്നിപ്പിക്കുന്നതെന്നും അതു തെളിയിക്കുന്നു."

ന്യൂഡെൽഹിയിൽ ഞാൻ താമസിച്ചിരുന്ന ഹോട്ടലിലെ ഒരു മുസ്ലിംപണിക്കാരൻ എന്നോടു പറയുകയു

ണ്ടായി—അയാൾ മുസ്ലീംലീഗിലെ ഒരംഗവും പാക്കിസ്ഥാൻ വേണമെന്ന പക്ഷക്കാരനുമാണ്—സാമുദായിക ലഹളകൾ മുസ്ലിമീങ്ങൾ ന്യൂനപക്ഷമായിരിക്കുന്നിടത്താണ്, ഹിന്ദുക്കൾ ന്യൂനപക്ഷമായിരിക്കുന്നിടത്തല്ല, എന്നും ആദ്യം ആരംഭിക്കുന്നത് എന്നു്. ഞാൻ ഈ വിവരം ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു. ഗാന്ധി വിവരിച്ചു: "ഫിഷർ, നിങ്ങൾ ഇവിടെ വന്നിട്ടു വളരെ കുറച്ചു ദിവസമേ ആയിട്ടുള്ളു. നിങ്ങൾക്കെല്ലാം പഠിക്കുവാൻ കഴികയില്ല. എന്നാൽ നിങ്ങൾ അന്വേഷണം നടത്തി ഞങ്ങൾ കുററക്കാരാണെന്നാണ് കണ്ടുപിടിക്കുന്നതെങ്കിൽ, അതു ദയവുചെയ്തു് ഉറക്കെ പറഞ്ഞേയ്ക്കണം."

ഞങ്ങൾ നടന്നു നടന്നു് ഒരു നീണ്ട കെട്ടിടത്തിന്നരികെ എത്തി. അതു മുളകൊണ്ടാണ് ഉണ്ടാക്കിയിരുന്നതു്. "ഇവർ എൻെറ രോഗികളാണ്" അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

ഒരു സ്ത്രീ ഇരുന്നിരുന്ന കട്ടിലിന്നരികെ അദ്ദേഹം നിന്നു. അവൾക്കു സുഖമില്ലായിരുന്നു. ഗാന്ധി അവരോടു് ഏകദേശം അഞ്ചു മിനുട്ടു നേരം സംസാരിച്ചു. അപ്പോഴെല്ലാം അവർ രണ്ടുപേരും ചിരിച്ചിരുന്നു. "അവർ എൻെറ ഏററവും നല്ല രോഗികളിൽ ഒരാളാണ്." ഗാന്ധി പ്രഖ്യാപിച്ചു.

ഡോക്ടർ ദാസ് ഞങ്ങളുടെ കൂടെ ഉണ്ടായിരുന്നു. ഗാന്ധിയെക്കൊണ്ടു് എന്തെങ്കിലും പറയിക്കുവാൻവേണ്ടി ഞാൻ ചോദിച്ചു: "അവരെ ഡോക്ടരെ ഏല്പിക്കുകയല്ലേ അധികം നല്ലതു്?"

"അല്ല. ഇതിലെല്ലാം കുറെ മുറിവൈദ്യവുംകൂടിയുണ്ടു്." ഗാന്ധി മറുപടി പറഞ്ഞു. എന്നിട്ടു ചുവന്ന ഒരു തൊട്ടിക്കട്ടിൽമാത്രം കിടന്നിരുന്ന ഒരു മുറിയിലേയ്ക്കാണു് അദ്ദേഹം പോയതു്. അതിൽ കിടന്നിരുന്ന കുട്ടിയെ അതിൻെറ അമ്മ, ഗാന്ധി അകത്തു കടന്നപ്പോൾ, കയ്യിലെടുത്തു. അദ്ദേഹം കുട്ടിയുടെ കവിളത്തു കൊട്ടിക്കൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "ഇവൾ എൻെറ രോഗിയല്ല, വിശ്രമമാണു്." കുട്ടി സന്തോഷത്തോടുകൂടി ചിരിച്ചിരുന്നു. അദ്ദേഹം അതിൻെറമേൽ കുറെക്കൂടി താളംപിടിക്കുകയും നുള്ളുകയും ചെയ്തു. ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "വടക്കുപടിഞ്ഞാറനതിർത്തിയിൽ നിർത്തിയിട്ടുള്ള ബ്രിട്ടീഷുസൈന്യത്തിൽ ഒരു സാർജൻറായിരുന്നു ഈ പൈതലിൻെറ അച്ഛൻ. ഇന്ത്യക്കാരുടെ നേരേ വെടിവെയ്ക്കുവാനുള്ള കല്പനയെ ലംഘിച്ചതിന്നു് അയാളെ പതിനാറു കൊല്ലത്തെ തടവിന്നു ശിക്ഷിക്കുകയുണ്ടായി. അയാൾ ആറുകൊല്ലം ജയിലിൽ കിടന്നു. എന്നാൽ വളരെ ഹരജികളുടെ ഫലമായി രണ്ടുകൊല്ലം മുമ്പു് അയാൾ വിമുക്തനായി. ഇപ്പോൾ അയാൾ ഞങ്ങളുടെ കൂടെയാണു് താമസിക്കുന്നതു്." ഞങ്ങൾ ഗാന്ധിയുടെ വീട്ടിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. ഞാൻ പിരിഞ്ഞുപോന്നു.

ഞാൻ എൻെറ വസതിയിലേയ്ക്കു മടങ്ങുന്ന വഴിക്കു്, എൻെറ വീടിന്നെതിരായി ഗാന്ധിയുടെ സിക്രട്ടറിമാരിൽ ഒരാൾ താമസിക്കുന്ന കുടിലിൽ കയറി. ഞാൻ ഗാന്ധിയുമായി സംഭാഷണംചെയ്യുമ്പോഴെല്ലാം ഇദ്ദേഹമാണു് ഗാന്ധിക്കേററവും അടുത്തിരിക്കാറു പതിവു്.

ദൃഢമായ മുഖത്തോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആകൃതി ഉയരം കുറഞ്ഞു കറുത്ത നിറത്തിലായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഗാന്ധിയുടെ കൂടെ ഇരുപത്തിനാലു കൊല്ലമായി ജോലി ചെയ്തുതുടങ്ങിയിട്ടു്. ബ്രിട്ടീഷുകാരെ ഇന്ത്യയിൽ തുടൎന്നു പോകുവാൻ അനുവദിക്കുന്നതിനെപ്പററി ഗാന്ധി ഇന്നലെ എന്നോടു ചെയ്ത പ്രസ്താവനകളെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹം എന്തു വിചാരിക്കുന്നുവെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. അതു വളരെ കൌതുകകരമാണെന്നും വളരെ പുതുതും ഏതാണ്ടു് അമ്പരപ്പിക്കുന്നതുമാണെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. "യുദ്ധത്തിൽനിന്നു നന്മ വരുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. ഒരു യുദ്ധത്തിലും നാം സഹകരിക്കരുതു്." ഈ വാചകങ്ങൾ അദ്ദേഹം പലവുരു ആവൎത്തിച്ചു. ഋഷിതുല്യനായ തന്റെ ഗുരുവിനെപ്പററി തുറന്ന ഒരു വിമൎശനമായിരുന്നു അതു്. ഗാന്ധിയുടെ അടുത്ത അനുയായികൾ അദ്ദേഹത്തെ ഭയപ്പെട്ടിരുന്നുവെന്നല്ല അതു സൂചിപ്പിച്ചതു്. പിന്നീടു് ഈ സിക്രട്ടറിയുടെ പേരെന്താണെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. കിഷോരിലാൽ ഘനശ്യാമ്ലാൽ മഷ്റുവാലാ എന്നായിരുന്നു അതു്. നടുക്കുള്ള പേർ ഒരു ഈശ്വരന്റേതാണു്.

ഞാൻ ഉച്ചഭക്ഷണംവരെ തൊട്ടിയിൽ ഇരുന്നു ടൈപ്പുചെയ്തു.

ഭക്ഷണസമയത്തു ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഫിഷർ, നിങ്ങളുടെ കിണ്ണം ഇങ്ങോട്ടു തരൂ, ഞാൻ കുറെ പച്ചക്കറി തരാം." രണ്ടു ദിവസത്തിൽ നാലു പ്രാവശ്യം ഞാൻ ചീരയും മററുമുള്ള കറി കഴിച്ചുകഴിഞ്ഞുവെന്നും ഇനി കൂട്ട

തൽ കഴിക്കുവാൻ ഇച്ഛയില്ലെന്നും ഞാനദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു: "നിങ്ങൾക്കു പച്ചക്കറി ഇഷ്ടമില്ലേ?"

"എനിക്ക് ഈ പച്ചക്കറിയുടെ സ്വാദ് ഇഷ്ടമില്ല." ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു.

"ആഹാ," അദ്ദേഹം അത്ഭുതപ്പെട്ടു. നിങ്ങൾ ധാരാളം ഉപ്പും ചെറുനാരങ്ങനീരും ചേർക്കണം."

"സ്വാദിനെ കൊല്ലണമെന്നാണോ നിങ്ങൾ പറയുന്നത്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അല്ല, സ്വാദു കൂട്ടണമെന്ന്." അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

"ഒരു സ്വാദിനെപ്പോലും കൊല്ലാതിരിക്കത്തക്കവണ്ണം നിങ്ങളത്ര അഹിംസാവാദിയാണ്." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ജനങ്ങൾ അതുമാത്രമാണ് കൊല്ലുന്നതെങ്കിൽ ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കുകയില്ലായിരുന്നു." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു.

ഞാൻ വിയർത്തു കുളിച്ചു. ഒരു റുമാൽകൊണ്ടു മുഖവും കഴുത്തും തുടച്ചു ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു: "ഇനിയത്തെ തവണ ഞാൻ ഇന്ത്യയിൽ വരുമ്പോൾ....." അദ്ദേഹം ഭക്ഷണം ചവയ്ക്കുകയായിരുന്നു. ശ്രദ്ധിക്കുന്നില്ലെന്നുദ്ദേശിച്ചു ഞാൻ നിറുത്തി.

എൻെറ നേരേ നോക്കാതെ, ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ശരി, ഇനിയത്തെ തവണ നിങ്ങൾ ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു വരുമ്പോൾ?....."

"നിങ്ങൾക്കു സേവാഗ്രാമിൽ 'എയർകണ്ടിഷണിങ്ങ്' ഉണ്ടാകണം." [മുറികളുടെ അകത്തു ചൂടിനേയും തണുപ്പിനേയും നിയന്ത്രിക്കാനുള്ള ഒരു ശാസ്ത്രീയമാർഗ്ഗമാണ് എയർകണ്ടിഷണിങ്ങ്.]

ഞാൻ തുടന്നു: "അല്ലെങ്കിൽ, നിങ്ങൾക്കു വൈസറോയിയുടെ രാജധാനിയിൽ താമസിക്കണം."

"ശരി." അദ്ദേഹം സഗൌരവം മറുപടി പറഞ്ഞു.

ഭക്ഷണം കഴിഞ്ഞു ഞാനൊന്നു കിടന്നുറങ്ങിയശേഷം രാവിലെ ഗാന്ധിയുമായുണ്ടായ സംഭാഷണം രേഖപ്പെടുത്തിവെച്ചു. അതിന്നുശേഷം സൈമൺകമ്മീഷൻ റിപ്പോർട്ടിൽനിന്നു് ഒരു ഭാഗം വായിച്ചു. 1930 മേയ് മാസത്തിലാണു് ഈ റിപ്പോർട്ടു പർല്യമെൻറിന്നു സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടതു്. ഒന്നാംവാല്യത്തിൻെറ 59-ാം പേജിൽ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞുകാണുന്നു: "സിന്ധിലെ ഹിന്ദുന്യൂനപക്ഷത്തിൻെറ ഇടയിൽ ബ്രിട്ടൻ നിയമിച്ച കമ്മീഷണരുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം കുറെ അധികമാണെന്ന ഒരു വിചാരഗതിയുണ്ടു്. മുഹമ്മദീയരുടെ ഭാഗത്തു ബോമ്പെസംസ്ഥാനത്തിൽനിന്നു വിഭജിക്കപ്പെടണമെന്ന ഒരു പൊതുവാവശ്യവും ഉണ്ടു്. ഈ ആവശ്യത്തിന്നു പിൻബലം കിട്ടിയിട്ടുള്ളതു ബഹുജനങ്ങളുടെ ഇടയിലോ സിന്ധിലെ മുഹമ്മദീയകർഷകന്മാരുടെ ഇടയിലോ അല്ല, ഇന്ത്യയിലെ മുസ്ലീംചിന്താഗതിയുടെ നേതാക്കന്മാരുടെ ഇടയിലാണു്. മുഹമ്മദീയഭൂരിപക്ഷമുള്ള ബലൂചിസ്ഥാൻ, പശ്ചിമോത്തരസംസ്ഥാനം, പഞ്ചാബു് എന്നീ പ്രദേശങ്ങ

ളോടു തൊട്ടുകിടക്കുന്ന പുതിയൊരു മുസ്ലീംസംസ്ഥാനം ഹിന്ദുക്കളുടെ അധികാരസ്ഥാപനത്തിന്നെതിരായ ഒരു കോട്ട പണിചെയ്യലായിരിക്കുമെന്നവർ വിശ്വസിക്കുന്നു."

ഇന്നുച്ചതിരിഞ്ഞു ഗാന്ധിയുമായുള്ള അഭിമുഖസംഭാഷണം ഈ ഭാഗത്തെ ഉദ്ധരിച്ചുകൊണ്ടാണു് ഞാൻ ആരംഭിച്ചതു്. മുഹമ്മദീയജനത തങ്ങളുടെ നേതാക്കന്മാരെപ്പോലെ വിഭജനത്തിൽ താൽപര്യമുള്ളവരല്ല എന്ന രാവിലത്തെ പ്രസ്താവനയെ സാധൂകരിക്കുന്നതാണു് ഇതെന്നു ഞാൻ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു.

"തീർച്ചയായും." അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു.

"എന്നാൽ," ഞാൻ തുടന്നു ചോദിച്ചു: "മുഹമ്മദീയനേതാക്കന്മാരുടെ ഭയാശങ്കകൾക്കു് എത്രത്തോളം അടിസ്ഥാനമുണ്ടു്? ഹിന്ദുക്കൾ സ്വാധികാരം സ്ഥാപിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നുണ്ടെന്നു മുസ്ലീംജനതയേക്കാൾ കൂടുതലായി അവർക്കറിയാമായിരിക്കാം. ഹിന്ദുക്കൾ അധികാരം കൈവശപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിച്ചിട്ടില്ലെന്നു് ഒരു നിഷ്പക്ഷനില അംഗീകരിച്ചു നിങ്ങൾക്കു പറയുവാൻ കഴിയുമോ?"

ഗാന്ധി വിശദീകരിച്ചു: "അങ്ങുമിങ്ങും പരിതാപകരമായ ചില ആശയങ്ങൾ ചിലർ വെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. എന്നാൽ കോൺഗ്രസ്സുപ്രസ്ഥാനത്തിന്നാകട്ടേ, ഹിന്ദുക്കൾക്കു പൊതുവെയാകട്ടെ അധികാരം സ്ഥാപിക്കണമെന്ന ആഗ്രഹമില്ല. സംസ്ഥാനങ്ങൾ പരിപൂർണ്ണസ്വയംഭരണത്തിൻകീഴിലായിരിക്കണം. ഞാൻ സ്വന്തം നിലയ്ക്കു ഹിംസയ്ക്കും അധികാരസ്ഥാപനത്തി

ന്നും എതിരാണ്. അതിൻെറ ഭരണീയരെയോ മററു രാജ്യങ്ങളെയോ മദ്ദിക്കുന്ന ശക്തിയേറിയ ഭരണകൂടങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുന്നതിൽ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. അപ്പോൾ, ഞാനെങ്ങിനെയാണ് അധികാരസ്ഥാപനത്തിൽ വിശ്വസിക്കുക? ജനങ്ങളുടെമേൽ കൂടുതൽ സ്വാധീനമുണ്ടാക്കുവാൻ നേതാക്കന്മാർ ആരംഭിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു മുറവിളിയാണ് ഈ കുററാരോപണം."

കോൺഗ്രസ്സുകക്ഷിയെപ്പററി എനിക്കു വളരെ ചോദ്യങ്ങൾ ചോദിക്കാനുണ്ടെന്നു ഞാനദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു. കോൺഗ്രസ്സു പണക്കാരായ വ്യാപാരികളുടെ കയ്യിലാണെന്നും ഗാന്ധിയെ പിൻതാങ്ങിയിരുന്നതു ബോമ്പെയിലെ മില്ലുടമസ്ഥന്മാരായിരുന്നെന്നും അവർ ഗാന്ധിക്ക് ആവശ്യമുള്ള പണം മുഴുവൻ കൊടുക്കുന്നുണ്ടെന്നും ഉത്തരവാദപ്പെട്ട ബ്രിട്ടീഷുദ്യോഗസ്ഥന്മാർ എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെ ഞാൻ എടുത്തുപറഞ്ഞു.

"ഈ പ്രസ്താവനകളിൽ എത്രത്തോളം വാസ്തവമുണ്ട്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"നിർഭാഗ്യവശാൽ അതെല്ലാം ശരിയാണ്," അദ്ദേഹം ഒട്ടും വളയ്ക്കാതെ പറഞ്ഞു: "കോൺഗ്രസ്സിൻെറ ജോലി നടത്താൻ വേണ്ട പണം അതിനില്ല. ആദ്യത്തിൽ നാലണവീതം അംഗങ്ങളിൽനിന്ന് ആണ്ടുതോറും പിരിച്ചെടുത്ത് അതുകൊണ്ടു ജോലി നടത്താമെന്നു ഞങ്ങൾ വിചാരിച്ചു. പക്ഷേ അതു പ്രായോഗികമായിരുന്നില്ല."

ഞാൻ എടുത്തുചോദിച്ചു: "പണക്കാരായ ഇന്ത്യക്കാർ കോൺഗ്രസ്സിൻെറ ചെലവിൽ എത്ര ശതമാനം വഹിക്കുന്നുണ്ടു്?"

"മിക്കവാറും മുഴുവനും." അദ്ദേഹം പ്രസ്താവിച്ചു: "ഈ ആശ്രമത്തെ ഉദാഹരണമായെടുക്കുകയാണെങ്കിൽ ഞങ്ങൾ ഇതിലും ദരിദ്രമായി കഴിച്ചുകൂട്ടി ഇതിലും കുറച്ചു പണം ചെലവാക്കേണ്ടതാണു്. പക്ഷേ ഞങ്ങളതു ചെയ്യുന്നില്ല. ഇതിലേയ്ക്കു വേണ്ട പണം വരുന്നതു ഞങ്ങളുടെ ധനികരായ സുഹൃത്തുക്കളിൽനിന്നാണു്."

"കോൺഗ്രസ്സു പണക്കാരിൽനിന്നു സംഭാവന സ്വീകരിച്ചു നിലനില്ക്കുന്നുവെന്ന വാസ്തവം കോൺഗ്രസ്സിൻെറ രാഷ്ട്രീയനയത്തെ സാരമായി ബാധിക്കുന്നില്ലേ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു: "അതു് ഒരു കടപ്പാടുണ്ടാക്കുന്നില്ലേ?"

"അതൊരു നിശ്ശബ്ദമായ ഋണബാധ്യതയുണ്ടാക്കുന്നു." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ പ്രായോഗികമായി ഞങ്ങൾ പണക്കാരുടെ ചിന്താഗതിക്കു വശപ്പെടുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ പരിപൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം ആവശ്യപ്പെടുന്നതിനെ അവർ ചിലപ്പോൾ ഭയത്തോടുകൂടിയാണു് വീക്ഷിക്കുന്നതു്."

"അടുത്തൊരു ദിവസം," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഹിന്ദുസ്ഥാൻടൈംസ്പത്രത്തിൽ മി: ബിർള തൻെറ പരുത്തിവ്യവസായശാലകളിൽ, ജീവിതാവശ്യങ്ങളുടെ വിലവർദ്ധനയ്ക്കനുസരിച്ചു കൂലി കൂട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നും മറ്റൊരുമില്ലുടമസ്ഥനും അത്ര കൂലി കൂട്ടിയിട്ടില്ലെന്നും പ്രസ്താവി

ച്ചിരുന്നു. ഹിന്ദുസ്ഥാൻടൈംസ് ഒരു കോൺഗ്രസ്സുപത്രമാണല്ലോ."

"അല്ല," അദ്ദേഹം നിഷേധിച്ചു: "അതു ബിർളയുടെ ഉടമസ്ഥതയിലുള്ള പത്രമാണു്." അദ്ദേഹം ചിരിച്ചു. "എനിക്കറിയാം," അദ്ദേഹം തുടന്നു: "കാരണം, എന്റെ കനിഷ്ഠപുത്രനാണു് അതിന്റെ അധിപർ. അതിൽ പറഞ്ഞ സംഗതികൾ വാസ്തവമാണു്; പക്ഷേ അവയ്ക്കു കോൺഗ്രസ്സുമായി യാതൊരു ബന്ധവുമില്ല. എന്നാലും പണക്കാരുടെ സഹായത്തിന്മേലാണു് കോൺഗ്രസ്സു നിലനില്ക്കുന്നതെന്ന സംഗതി നിർഭാഗ്യകരമാണെന്നു നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു ശരിയാണു്. ഞാൻ 'നിർഭാഗ്യകരം' എന്ന വാക്കാണു് ഉപയോഗിക്കുന്നതു്. അതു ഞങ്ങളുടെ നയത്തെ വഴിപിഴപ്പിക്കുന്നില്ല."

ഞാൻ തുടന്നുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു: "സാമൂഹ്യവും സാമ്പത്തികവുമായ പ്രശ്നങ്ങളെ ഒഴിച്ചുനിർത്തുന്നതിനു പര്യാപ്തമായവിധത്തിൽ ദേശീയതന്ത്രത്തിന്നു് അമിതപ്രാധാന്യം കല്പിക്കലുണ്ടെന്നതു വാസ്തവമല്ലേ?"

"അല്ല," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: കോൺഗ്രസ്സ് ഇടക്കിടയ്ക്കു്, വിശേഷിച്ചു പണ്ഡിത് നെഹറുവിന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ, തികച്ചും പുരോഗമനപരമായ സാമൂഹ്യകാര്യപരിപാടികളേയും സാമ്പത്തികപ്പാനിങ്ങിനേയും അംഗീകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അവയെ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഞാൻ ശേഖരിച്ചുതരാം."

ഞാൻ വിടാതെ ചോദിച്ചു: "പരിപൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടുമ്പോൾ നടപ്പാക്കുവാൻവേണ്ടി നീട്ടിവെച്ചി

രിക്കുകയാണ് ഈ സാമൂഹ്യപരിഷ്കരണങ്ങളെല്ലാമെന്നതു വാസ്തവമല്ലേ?"

"അല്ല, കോൺഗ്രസ്സു സംസ്ഥാനങ്ങളിൽ അധികാരത്തിൽ വർത്തിച്ചിരുന്ന കാലത്ത് (1937—1939) കോൺഗ്രസ്സു മന്ത്രിസഭകൾ പല പരിഷ്കാരങ്ങളേയും നടപ്പിൽ വരുത്തി. പിന്നീടു ബ്രിട്ടീഷുഭരണാധികാരം അവയെ റദ്ദ് ചെയ്തു. ഞങ്ങൾ ഗ്രാമങ്ങളിലും വിദ്യാലയങ്ങളിലും മററു തുറകളിലും പല പരിഷ്കാരങ്ങളേയും നടപ്പിലാക്കി."

"എന്നോടു പലരും പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്, ഞാൻ സൈമൺറിപ്പോർട്ടിൽ വായിക്കുകയും ചെയ്തു." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇന്ത്യയിലെ ഏററവും ഭയങ്കരമായ ഒരു സമ്പ്രദായം ഗ്രാമങ്ങളിലെ ഹുണ്ടികക്കച്ചവടമാണെന്ന്. ജനനംമുതൽ മരണംവരെ കൃഷിക്കാരൻ ഹുണ്ടികക്കച്ചവടക്കാരൻെറ കടക്കാരനാണ്. യൂറോപ്യൻരാജ്യങ്ങളിൽ ജനഹിതകാരികളായ പണക്കാരും ഗവമ്മേണ്ടും ഇതേചുററുപാടുകളിൽ ഭൂസ്വത്തുജാമ്യബാങ്കുകൾ സ്ഥാപിച്ചു ഗ്രാമങ്ങളിലെ അമിതപലിശക്കാരനായ ഹുണ്ടികക്കച്ചവടക്കാരനെ തുരത്തി. നിങ്ങളുടെ ധനവാന്മാരായ സുഹൃത്തുക്കളിൽ ചിലർക്കു വെറുംവ്യാപാരത്തിൻെറ അടിസ്ഥാനത്തിൽ, നാല്പതുമുതൽ എഴുപതുവരെ ശതമാനം പലിശയ്ക്കു പകരം രണ്ടോ മൂന്നോ ശതമാനം പലിശ വാങ്ങി ഒരു ഭൂസ്വത്തുജാമ്യബാങ്കു സ്ഥാപിക്കാൻ എന്താണ് വിരോധം? അവരുടെ പണം സുരക്ഷിതമാകും. അവർക്കു ചെറിയൊരാദായവും കിട്ടും; അവർ രാജ്യത്തെ സഹായിക്കുകയുമായിരിക്കും."

good story

"അസാധ്യമാണതു്." അദ്ദേഹം ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു: "ഗവമ്മേണ്ടിൻെറ നിയമനിമ്മാണമില്ലാതെ ചെയ്യാവുന്നതല്ല അതു്."

"എന്തുകൊണ്ടു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"കൃഷിക്കാർ കടം വീട്ടില്ല." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു.

ഞാൻ വാദിച്ചു: "മൂന്നു ശതമാനം പലിശയ്ക്കു താൻ വാങ്ങിയ കടം വീട്ടുകയാണു് തൻെറ ജീവിതകാലം മുഴുവൻ ഹുണ്ടികക്കച്ചവടക്കാരനു പണയംവെയ്ക്കുന്നതിനെക്കാൾ നല്ലതെന്നു കൃഷിക്കാരൻ തീച്ചയായും മനസ്സിലാക്കുകയില്ലേ?"

"പണക്കച്ചവടം പഴയ ഒരു സമ്പ്രദായമാണു്." അദ്ദേഹം വിവരിച്ചു: "ഗ്രാമീണജീവിതത്തിൽ അതു വേരൂന്നിയിരിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾ സ്വതന്ത്രരാകുന്നതിനു മുമ്പു നിങ്ങളിപ്പറയുന്നതു ചെയ്യാൻ കഴിയുന്നതല്ല."

"സ്വതന്ത്രമായ ഒരിന്ത്യയിൽ എന്താണു് സംഭവിക്കുക?" ഞാൻ ചോദിച്ചു: "കൃഷിക്കാരുടെ സ്ഥിതി നന്നാക്കുവാൻ നിങ്ങളുടെ പരിപാടിയെന്താണു്?"

"കൃഷിക്കാർ വസ്തുക്കൾ കൈവശപ്പെടുത്തും." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "അവരോടു പറയേണ്ടിവരില്ല; അവരെടുത്തുകൊള്ളും."

"ഭൂമിയുടമസ്ഥന്മാർക്കു (ജന്മികൾക്കു) നഷ്ടപരിഹാരം നല്കുമോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഇല്ല." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "സാമ്പത്തികമായി അതസാധ്യമാണു്. ഞങ്ങളുടെ ലക്ഷപ്രഭുക്കന്മാരായ സ്നേ

ഹിതമ്മാരോടുള്ള നന്ദി ഇത്തരം കാര്യങ്ങൾ പറയുന്നതിനെ തടയുന്നില്ലെന്നു നിങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കിക്കൊള്ളുക. ഗ്രാമം, സ്വയംഭരണമുള്ള ഒരു ഘടകമായി ജീവിതം തുടർന്നുപോകും."

"എന്നാലും ഒരു കേന്ദ്രഗവർമ്മേണ്ടുണ്ടായിരിക്കുകയില്ലേ?"

"ഇല്ല." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"തീവണ്ടിപ്പാതകൾ, കമ്പിത്തപ്പാൽ മുതലായവ നടത്താൻ ഒരു കേന്ദ്രഭരണം ആവശ്യമാണല്ലോ." ഞാൻ വിടാതെ ചോദ്യം തുടർന്നു.

"ഇന്ത്യയിൽ റെയിൽവേപ്പാതകൾ ഇല്ലെങ്കിൽ ഞാനൊരു തുള്ളി കണ്ണുനീർ പൊഴിക്കുകയില്ല." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു.

"പക്ഷേ അതു കൃഷിക്കാർക്കു കഷ്ടപ്പാടുകളുണ്ടാക്കും." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അവർക്കു നഗരങ്ങളിലുണ്ടാക്കുന്ന സാധനങ്ങൾ ആവശ്യമുണ്ട്, അവരുണ്ടാക്കുന്ന ഉൽപന്നങ്ങൾ രാജ്യത്തിന്റെ മറുഭാഗങ്ങളിലും പുറംരാജ്യങ്ങളിലും വിററഴിക്കണം. ഗ്രാമത്തിന്നു വിദ്യുച്ഛക്തിയുടേയും ജലസേചനത്തിന്റേയും ആവശ്യമുണ്ട്. ഒരു വിദ്യുച്ഛക്തികേന്ദ്രമോ സിന്ധിലെ സക്കാർഅണക്കെട്ടുപോലെ ഒരു ജലസേചനപദ്ധതിയോ ഉണ്ടാക്കാൻ ഒരു ചെറുഗ്രാമത്തിന്നു കഴികയില്ല."

"ആ പദ്ധതി വലിയൊരു പരാജയമായിത്തീർന്നു താനും." ഗാന്ധി ഇടയ്ക്കു കയറിപ്പറഞ്ഞു: "അതു് ആ സംസ്ഥാനത്തെ മുഴുവൻ കടത്തിൽ മുക്കിയിട്ടു."

"എനിക്കതുമറിയാം." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ അതു വളരെ പുതിയ ഭൂമി കൃഷിക്ക് ഉപയുക്തമാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ജനങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അതൊരനുഗ്രഹവുമാണ്.

തൻെറ തല കുലുക്കിക്കൊണ്ടു ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "എൻെറ അഭിപ്രായങ്ങൾക്കെതിരായി, ഒരു കേന്ദ്രഗവമ്മേണ്ടുണ്ടായിരിക്കുമെന്ന് എനിക്കറിയാം. ഏതായാലും പ്രായപൂർത്തിവോട്ടവകാശത്തിൽ പാർല്യമെൻറിലേയ്ക്ക് അംഗങ്ങളെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്ന പ്രജായത്തഭരണത്തിൻെറ പാശ്ചാത്യരൂപത്തിൽ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല."

ഈ വാദപ്രതിവാദം തുടരാൻ ഞാൻ ഉത്സുകനായിരുന്നു. "ഇന്ത്യ എന്തു ചെയ്യണമെന്നാണ് നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായം?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഇന്ത്യയിൽ ഏഴു ലക്ഷം ഗ്രാമങ്ങളുണ്ട്. അതിലെ നിവാസികളെല്ലാവരും വോട്ടുചെയ്തു തങ്ങളുടെ ഇഷ്ടപ്രകാരം അതിനെ ഭരിക്കും. അങ്ങിനെ ഏഴു ലക്ഷം വോട്ടുണ്ടായിരിക്കും, നാല്പതു കോടി വോട്ടുണ്ടാവില്ല. മററു വാക്കുകളിൽ പറയുകയാണെങ്കിൽ ഓരോ ഗ്രാമത്തിന്നും ഓരോ വോട്ടുണ്ടായിരിക്കും ഗ്രാമങ്ങൾ ജില്ലാഭരണാധികാരത്തെ തിരഞ്ഞെടുക്കും, ജില്ലകൾ സംസ്ഥാനഭരണാധികാരത്തേയും. ഇവർ ഒരു പ്രസിഡണ്ടിനെ തിരഞ്ഞെടുക്കും. അദ്ദേഹമായിരിക്കും കേന്ദ്രഭരണം നടത്തുന്നതു്."

"അതേകദേശം സോവിയററുസമ്പ്രദായംപോലെയിരിക്കും." ഞാൻ പ്രസ്താവിച്ചു.

"എനിക്കതറിഞ്ഞുകൂടാ." ഗാന്ധി തുടന്നു: "അതങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ ആയിക്കൊള്ളട്ടേ."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇപ്പോൾ, മി. ഗാന്ധി, കോൺഗ്രസ്സിനെപ്പററി മറെറാരു ചോദ്യംകൂടി ചോദിക്കുവാൻ ഞാനാഗ്രഹിക്കുന്നു. കോൺഗ്രസ്സ് ഒരേകാധിപത്യസംഘടനയാണെന്നൊരു കുററാരോപണമുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. ഷുസ്റ്റർ എന്നും വിൻറ് എന്നും പേരായ രണ്ടു ബ്രിട്ടീഷുകാർ എഴുതിയ 'ഇന്ത്യയും പ്രജായത്തസിദ്ധാന്തവും' എന്ന പുതിയൊരു പുസ്തകത്തിൽ 1939-ൽ കോൺഗ്രസ്സു സംസ്ഥാനങ്ങളിലെ മന്ത്രിസഭകൾ രാജിവെച്ചതു്, അവരുടെ സ്വന്തം ഇഷ്ടപ്രകാരമല്ല, കോൺഗ്രസ്സിലെ ജില്ലാസർവ്വാധിപതികളുടെ കല്പനപ്രകാരമാണെന്ന ഒരു കുററം ആരോപിക്കുന്നുണ്ട്."

"അതെല്ലാം നിരത്ഥകമാണ്." ഗാന്ധി ശക്തിപൂർവ്വം പ്രതിഷേധിച്ചു: "എല്ലാ പ്രശ്നങ്ങളും ഹൌസ് ഓഫ് കോമൺസിലാണ് തീരുമാനിക്കപ്പെടുന്നതെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ? അതോ പാർട്ടിയോഗങ്ങളിലും ലണ്ടനിലെ ക്ലബ്ബുകളിലുമോ? കോൺഗ്രസ്സുദ്യോഗസ്ഥന്മാരെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതു കോൺഗ്രസ്സംഗങ്ങളാണ്. കോൺഗ്രസ്സിൽ മെമ്പർമാരായ മന്ത്രിമാർ കോൺഗ്രസ്സിൻെറ തീരുമാനങ്ങളനുസരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നു. ബ്രിട്ടനിൽ പ്രജായത്തഭരണസിദ്ധാന്തത്തിൻെറ നടത്തിപ്പിനെപ്പററി സർ. സാമുവൽ ഹോർ എന്നോടു ചിലതെല്ലാം പറയുകയുണ്ടായി."

"നിങ്ങൾക്ക് ഏററവും ഇഷ്ടപ്പെട്ട ബ്രിട്ടീഷുരാജ്യ തന്ത്രജ്ഞൻ അദ്ദേഹമാണെന്നു തോന്നുന്നു." ഞാൻ ഇടയിൽ തിരുകിക്കൊടുത്തു. ഇതു വളരെ ചിരിക്കു കാരണമായി.

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "അദ്ദേഹത്തിൻെറ നില എന്താണെന്നെങ്കിലും എനിക്കറിയാം. പാർല്യമെൻറുവഴിക്കുള്ള പ്രജായത്തഭരണവും ദൂഷിക്കാതിരിക്കത്തക്കതല്ല എന്നു ടമ്മാനി ഹാളിനെപ്പററിയും ചിക്കാഗോമെയറെപ്പററിയും അറിയുന്ന നിങ്ങൾക്കറിയാമല്ലോ. (ടമ്മാനിഹാൾ അമേരിക്കയിലെ കക്ഷികളെ നിയന്ത്രിക്കുന്ന പ്രത്യേക താൽപയ്യക്കാരുടെ കേന്ദ്രമാണ്. ചിക്കാഗോമെയറെ തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതു ചിക്കാഗോവിലെ പെരുങ്കള്ളന്മാരുടെ നിയന്ത്രണത്തിലാണെന്നു പ്രസിദ്ധമാണ്—പരിഭാഷകൻ) ഒരു സ്വതന്ത്രഇന്ത്യ ലോകത്തിലെ മററു രാജ്യങ്ങളെപ്പോലെയായിരിക്കുമെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നില്ല. ഞങ്ങളുടേതായി എന്തെങ്കിലും സംഭാവനചെയ്യുവാനുണ്ടാകും."

സുബാസ് ചന്ദ്രബോസിനെപ്പററി കുറച്ചു നിമിഷങ്ങൾ സംസാരിച്ചാൽക്കൊള്ളാമെന്നു ഞാനദ്ദേഹത്തെ അറിയിച്ചു. സുബാസ് ബോസ് ഇന്ത്യയിൽനിന്ന് അച്ചുതണ്ടുരാജ്യങ്ങളിലേയ്ക്കു രക്ഷപ്പെട്ട ഒരു നേതാവാണ്. ബോസ് ഒരു വിമാനാപകടത്തിൽപ്പെട്ടു മരിച്ചുവെന്ന് ഒരു റിപ്പോർട്ടു വന്നപ്പോൾ—പിന്നീടു ഈ റിപ്പോർട്ടു ശരിയല്ലെന്നറിഞ്ഞു—ഗാന്ധി ഒരനുശോചനസന്ദേശം ബോ

സിന്റെ അമ്മയ്ക്കയച്ചുകൊടുത്തുവെന്ന വിവരം കേട്ടു ഞാൻ അമ്പരന്നുവെന്നു ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു.

"ഞാൻ തെററായ വർത്തമാനത്തിന്റെ വലയിൽ പ്പെട്ടുവെന്നതിലാണോ അമ്പരന്നതു്?" ഗാന്ധി ചോദിച്ചു.

"അല്ല." ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു: "ഫാഷിസ്ററു ജർമ്മനിയിൽപ്പോയി ആ രാജ്യത്തോടു ചേർന്ന ഒരാളുടെ നിയ്മാണത്തിൽ നിങ്ങൾ പരിതപിച്ചതിൽ."

"ഞാനതു ചെയ്തു." ഗാന്ധി ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു: "കാരണം, ബോസ് രാജ്യസ്നേഹികളിൽ ഒരു രാജ്യസ്നേഹിയാണെന്നു ഞാൻ കരുതുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വഴി പിഴച്ചതായിരിക്കാം. അതേ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ വഴി പിഴച്ചതാണു് എന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ഞാൻ പലപ്പോഴും ബോസിനെ എതിർത്തിട്ടുണ്ടു്. രണ്ടു പ്രാവശ്യം ബോസ് കോൺഗ്രസ്സുപ്രസിഡണ്ടാവുന്നതിനെ ഞാൻ തടഞ്ഞു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം പ്രസിഡണ്ടായി, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു ഭിന്നാഭിപ്രായക്കാരനായിരുന്നിട്ടും അദ്ദേഹം പ്രസിഡണ്ടായി. അദ്ദേഹം റഷ്യയിലേയ്ക്കോ അമേരിക്കയിലേയ്ക്കോ ആണു് ഇന്ത്യയ്ക്കു സഹായമഭ്യർത്ഥിക്കാൻ പോയിരുന്നതെങ്കിൽ നില ഭേദപ്പെട്ടുമായിരുന്നുവോ?"

"ഉവ്വ്, തീർച്ചയായും." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളാരുടെ അരികിലാണു് പോകുന്നതെന്നതു പ്രധാനമല്ലേ?"

"ഇന്ത്യയെ സ്വതന്ത്രയാക്കാൻ ആരുടെ കയ്യിൽ നിന്നും സഹായം ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല." ഗാന്ധി പ്രഖ്യാപിച്ചു: "ഇന്ത്യ സ്വയം സ്വതന്ത്രയാകണം."

"ചരിത്രത്തിൽ മുഴുവൻ രാജ്യങ്ങളും വ്യക്തികളും വിദേശരാജ്യങ്ങളെ സഹായിച്ചിട്ടുള്ളതായിക്കാണാം. ലാഫായെത്തു ബ്രിട്ടനിൽനിന്നു സ്വാതന്ത്ര്യം സമ്പാദിക്കുന്നതിൽ അമേരിക്കയെ സഹായിക്കാൻ ഫ്രാൻസിൽനിന്നു വന്നു. സ്പെയിനിലെ റിപ്പബ്ലിക്കിനെ രക്ഷിക്കാൻ ആയിരക്കണക്കിനു് അമേരിക്കക്കാരും മററു വിദേശ്യരും സ്പെയിനിൽ മരിച്ചു."

"വ്യക്തികളുടെ കാര്യം ശരിതന്നെ." ഗാന്ധി വ്യക്തമാക്കി: "പക്ഷേ, ഞങ്ങളെ അടിമത്തത്തിൽ വെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഇംഗ്ലണ്ടിൻെറ സഖ്യരാജ്യമാണു് അമേരിക്ക. കൂടാതെ, ഫാഷിസ്ററുകാരെ തോല്പിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ പ്രജായത്തരാജ്യങ്ങൾ കൂടുതൽ നല്ലൊരു ലോകം നിർമ്മിക്കുമെന്നു് എനിക്കുറപ്പില്ല. അവരും ഫാഷിസ്ററുകാരെപ്പോലെതന്നെയായിത്തീരാം."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഇവിടെയാണു് നിങ്ങളോടു വിയോജിക്കുവാൻ ഞാൻ അനുവാദം ചോദിക്കുന്നുവെന്നു് ഇന്നാളൊരു ദിവസം പറഞ്ഞതു്. ഇന്ത്യക്കാർ സാമൂഹ്യപ്രശ്നങ്ങളെ ഒഴിച്ചുനിർത്തി സ്വാതന്ത്ര്യപ്രശ്നത്തിൽമാത്രം കേന്ദ്രീകരിച്ചുനില്ക്കുന്നതു് എനിക്കു നിരാശാജനകമാണു്; അതൊരു കുറവാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. ബോസ് തൻെറ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ നാടകീയതയുൾക്കൊള്ളിക്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ഒരു യുവാവാണു്; ജർമ്മനിയിൽ ഫാ

ഷിസത്തിന്റെ വലയിൽ കുടുങ്ങി ഇന്ത്യയിൽ തിരിച്ചു വന്നു് ഇന്ത്യയെ സ്വതന്ത്രയാക്കി ഫാഷിസ്റ്റാക്കിത്തീർക്കുകയാണെങ്കിൽ നിങ്ങൾ ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തിൻകീഴിലുള്ളതിനേക്കാൾ വലിയൊരു ദുസ്ഥിതിയിൽ ചെന്നു വീഴുമെന്നാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്."

ഗാന്ധി അത്ഭുതത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു: "ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തിൽത്തന്നെ ഫാഷിസത്തിന്റെ ശക്തിയേറിയ പല വശങ്ങളുമുണ്ടു്. ഇന്ത്യയിൽ ഈ വശങ്ങളെ ഞങ്ങൾ ദിവസേന കാണുകയും അനുഭവിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ യുദ്ധം ജയിക്കുവാൻ അവർക്കുള്ള അവകാശത്തെ ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു രേഖപ്പെടുത്തണമെങ്കിൽ—അവർ ലോകം കൂടുതൽ നല്ലതാക്കുമെന്നു വെളിപ്പെടുത്തണമെങ്കിൽ—ഇന്ത്യയിൽ അധികാരം വെച്ചൊഴിഞ്ഞു് അവർ സ്വയം ശുദ്ധീകരിക്കപ്പെടണം. നിങ്ങളുടെ പ്രസിഡണ്ടു് നാലു സ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളെപ്പററി പ്രസംഗിക്കുന്നുണ്ടു്." ഗാന്ധി താഴ്ന്ന സ്വരത്തിൽ തുടർന്നു: "സ്വതന്ത്രമായിരിക്കാനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം അവയിൽപ്പെടുമോ? ജർമ്മനിയിലും ഇററലിയിലും ജപ്പാനിലും പ്രജായത്തസിദ്ധാന്തസ്ഥാപനത്തിനുവേണ്ടി പൊരുതുവാൻ ഞങ്ങളോടാവശ്യപ്പെടുന്നു. ഞങ്ങൾക്കുതന്നെ അതു കിട്ടാതിരിക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങൾ എങ്ങിനെ പൊരുതും?"

ഇത്രയുമായപ്പോൾ ഇൻറർ നാഷനൽ ന്യൂസ് സർവ്വീസിലെ (സാർവ്വലൌകികവാർത്താവിതരണഏജൻസി) ചാപ്ലിനും ടൈം, ലൈഫ് എന്നീ പത്രികകളുടെ പ്രതിനിധിയായ ബെൽഡനും കുടിലിൽ കടന്നുവന്നു. അ

വർ വളരെക്കാലം ചൈനയിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടി, ജനറൽ സ്റ്റിൽവെല്ലിൻെറ കൂടെ, അടുത്ത അവസരത്തിൽ ബർമ്മയിൽനിന്നു നടന്നുവന്നവരാണ്. അവർ ഷർട്ടുകളും മുറിക്കാലുറകളും ഷൂസും ധരിച്ചിരുന്നു. ഗാന്ധിയെ കാണാൻ മുൻകൂട്ടി സമയം നിശ്ചയിച്ചാണവർ വന്നിരുന്നതു്. അവരുമായുള്ള സംഭാഷണം കേൾക്കാൻ താൽപര്യമുണ്ടെങ്കിൽ അവിടെത്തന്നെ ഇരുന്നുകൊള്ളുവാൻ എന്നോടു പറഞ്ഞു്, അദ്ദേഹം അവർക്കു നേരേ തിരിഞ്ഞു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾക്കു നിലത്തിരിക്കുവാൻ കഴിയുമോ?" അവരപ്രകാരം ചെയ്തപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇതുവരെ ഒരമേരിക്കക്കാരൻ എന്നെ മുറിച്ചു പരിശോധിക്കുകയായിരുന്നു. ഇപ്പോൾ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ചൊല്പടിക്കാണു്." അദ്ദേഹം അവരോടു് അര മണിക്കൂറോളം സംസാരിച്ചശേഷം, ഞാനവരെ എൻെറ കുടിലിലേയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി, പച്ചവെള്ളം കൊടുത്തു. എൻെറ കുളിമുറിയിൽ ഒന്നു കുളിക്കണമെന്നും നിഷ്കർഷിച്ചു.

ഉച്ചതിരിഞ്ഞു മഹാദേവ് ദേശായി എൻെറ ചോദ്യങ്ങൾക്കു ഗാന്ധിയുടെ മറുപടികളുംകൊണ്ടു വന്നു. ദേശായി ഗാന്ധിയുടെ ഏററവും പ്രധാനപ്പെട്ട സിക്രട്ടറിയാണു്. ഈ ചോദ്യങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആവശ്യപ്രകാരം ഞാൻ കൊടുത്തിരുന്നവയാണു്. മറുപടികൾ രണ്ടു നീണ്ട വെള്ളക്കടലാസ്സുകഷണങ്ങളിൽ ടൈപ്പുചെയ്തു്, ഗാന്ധിയുടെ കയ്യക്ഷരത്തിൽ തിരുത്തപ്പെട്ടവയായിരുന്നു.

എൻെറ ചോദ്യങ്ങൾ താഴെ കൊടുക്കുന്ന കത്തിലടങ്ങിയിരുന്നു:

പ്രിയപ്പെട്ട മി: ഗാന്ധി,

കഴിഞ്ഞ കുറച്ചു ദിവസങ്ങളിലായി നാം തമ്മിൽ നടന്ന സംഭാഷണങ്ങളെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തി, താഴെ കൊടുക്കുന്ന ചോദ്യങ്ങൾ, നിങ്ങളുടെ വ്യക്തമായ മറുപടികൾ കിട്ടുമെന്ന ആശയോടുകൂടി നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ വെയ്ക്കുവാനുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം ഞാനെടുക്കുന്നു.

1. ഉടനെ ഇന്ത്യയിൽനിന്നു പിൻവാങ്ങാൻ നിങ്ങൾ ബ്രിട്ടീഷുഗവമ്മേണ്ടിനോടാവശ്യപ്പെടുന്നു. അതു കഴിഞ്ഞാൽ ഇന്ത്യക്കാർ ഒരു ദേശീയഗവമ്മേണ്ടു രൂപവൽക്കരിക്കുമോ? ഏതെല്ലാം കക്ഷികളാണ് അത്തരത്തിലുള്ള ഒരിന്ത്യൻഗവമ്മേണ്ടിൽ പങ്കെടുക്കുക?

2. ആ ഇന്ത്യൻ ദേശീയഗവമ്മേണ്ടു്, ജപ്പാനും മററു അച്ചുതണ്ടുശക്തികൾക്കും എതിരായ യുദ്ധത്തിൽ സങ്കേതമായി ഇന്ത്യയെ സഖ്യരാജ്യങ്ങൾക്കു് ഉപയോഗിക്കാൻ അനുവദിക്കുമോ?

3. ഫാഷിസ്റ്റാക്രമികൾക്കെതിരായ ഈ യുദ്ധത്തിൽ സഖ്യരാജ്യങ്ങൾക്കു കൂടുതൽ എന്തു സഹായമാണ് ഈ ഇന്ത്യൻദേശീയഗവമ്മേണ്ടു ചെയ്യുക?

4. ഇന്ത്യയും സഖ്യശക്തികളും തമ്മിൽ ഈ സഹകരണം ഒരു സഖ്യസന്ധിയിലോ പരസ്പരം സഹായിക്കാമെന്ന കരാറിലോ രേഖപ്പെടുത്താമെന്നോ രേഖപ്പെടുത്തണമെന്നോ നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടോ?

അഗാധമായ ബഹുമാനത്തോടുകൂടി,

ലൂയി ഫിഷർ.

ഗാന്ധിയുടെ മറുപടിയുടെ തലവാചകം 'പ്രധാന ചോദ്യങ്ങൾ' എന്നായിരുന്നു. മറുപടി താഴെ പറയും പ്രകാരമായിരുന്നു:

ഒരു സ്നേഹിതൻ ഈ പുതിയ നിർദ്ദേശത്തെപ്പററി ഞങ്ങളോടു സംസാരിക്കുകയായിരുന്നു. സംഭാഷണം പ്രകൃത്യാ വിഷയങ്ങളെ മാററിമാററിക്കൊണ്ടുവന്നിരുന്നതുകൊണ്ട്, ചോദ്യങ്ങൾ രൂപപ്പെടുത്തിത്തന്നാൽ ഞാനവയ്ക്കു 'ഹരിജനി'ൽ മറുപടി എഴുതാമെന്ന് അദ്ദേഹത്തോടേററു. അദ്ദേഹം അതിനു സമ്മതിച്ചു താഴെ പറയുന്ന ചോദ്യങ്ങൾ തന്നു:

1. ചോദ്യം:—ഉടനെ ഇന്ത്യയിൽനിന്നു പിൻവാങ്ങാൻ നിങ്ങൾ ബ്രിട്ടീഷുഗവമ്മേണ്ടിനോടാവശ്യപ്പെടുന്നു. അതു കഴിഞ്ഞാൽ ഇന്ത്യക്കാർ ഒരു ദേശീയഗവമ്മേണ്ടു രൂപവൽക്കരിക്കുമോ? ഏതെല്ലാം കക്ഷികളാണ് അത്തരത്തിലുള്ള ഒരിന്ത്യൻഗവമ്മേണ്ടിൽ പങ്കെടുക്കുക?

ഉത്തരം:—എൻെറ നിർദ്ദേശം ഒരു ഭാഗത്തുനിന്നുമാത്രമുള്ളതാണ്. അതായതു്, ഇന്ത്യക്കാർ ചെയ്യുന്നതിനേയോ ചെയ്യാത്തതിനേയോ ഗണിക്കാതെ ബ്രിട്ടീഷുഗവമ്മേണ്ടിനുമാത്രം പ്രവൃത്തിപദ്ധതിയിൽ കൊണ്ടുവരാനുള്ളതാണ്. അവരുടെ പിൻവാങ്ങലിനുശേഷം താൽക്കാലികമായ അരാജകത്വംകൂടി ഞാൻ പ്രതീക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ പിൻവാങ്ങൽ അച്ചടക്കത്തോടുകൂടിയാണെങ്കിൽ, അവരുടെ പിൻവാങ്ങലിനുശേഷം ഇപ്പോഴത്തെ നേതാക്കന്മാർ അവരുടെ ഇടയിൽനിന്ന് ഒരു താൽക്കാലികഗവമ്മേണ്ട് സ്ഥാപിക്കുമെന്നുള്ളതു സംഭാവ്യമാണ്.

എന്നാൽ, മറ്റൊന്നു സംഭവിച്ചേയ്ക്കാനും മതി. രാഷ്ട്രത്തെപ്പററി ആലോചിക്കാതെ അവനവനെപ്പററി മാത്രം ആലോചിച്ചിട്ടുള്ള എല്ലാവരും അധികാരം സ്ഥാപിക്കാൻ ഒരു ശ്രമം നടത്തിയേയ്ക്കാം; അവർ എവിടെയെങ്കിലും എങ്ങിനെയെങ്കിലും അധികാരം കയ്യടക്കാൻവേണ്ടി ലഹളയ്ക്കു പററിയ ശക്തികളെ സംഘടിപ്പിച്ചേയ്ക്കാം. ബ്രിട്ടീഷധികാരത്തിൻെറ പരിപൂർണ്ണമായ, അവസാനത്തെ മയ്യാദയോടുകൂടിയ, പിൻമാറൽ കഴിഞ്ഞാൽ ബുദ്ധിയുള്ള നേതാക്കന്മാർ അവരുടെ ഉത്തരവാദിത്വം മനസ്സിലാക്കി, താൽക്കാലികമായെങ്കിലും അഭിപ്രായവ്യത്യാസങ്ങൾ മറന്നു്, ബ്രിട്ടീഷധികാരം ബാക്കിയിട്ടുപോയിട്ടുള്ള സാമഗ്രികളിൽനിന്നു് ഒരു താൽക്കാലികഗവമ്മേണ്ട് സ്ഥാപിക്കുമെന്നു ഞാൻ ആശിക്കുന്നു. സമിതിയിൽനിന്നു് ആളുകളേയോ കക്ഷികളേയോ ഒഴിച്ചുനിർത്തുന്നതിനോ, അതിൽ ഉൾക്കൊള്ളിക്കുന്നതിനോ അധികാരം ഇല്ലാത്തതിനാൽ, ആത്മനിയന്ത്രണംമാത്രമായിരിക്കും മാർഗ്ഗദർശി. അങ്ങിനെ സംഭവിക്കുകയാണെങ്കിൽ കോൺഗ്രസ്സും (മുസ്ലീം) ലീഗും നാട്ടുരാജ്യപ്രതിനിധികളും ചേർന്നു പ്രവർത്തിക്കാൻ അനുവദിക്കപ്പെടും. ഒരു താൽക്കാലിക ദേശീയഗവമ്മേണ്ട് രൂപവൽക്കരിക്കുന്നതിനെപ്പററി അനിശ്ചിതമായ ഒരു തീരുമാനത്തിൽ എത്തിച്ചേരും. ഇതെല്ലാം ഊഹാപോഹംമാത്രമല്ലാതെ മറ്റൊന്നുമല്ല.

2. ചോദ്യം:—ആ ഇന്ത്യൻദേശീയഗവമ്മേണ്ട്, ജപ്പാനും മററു അച്ചുതണ്ടുശക്തികൾക്കും എതിരായ യു

ദ്ധത്തിൽ സങ്കേതമായി ഇന്ത്യയെ സഖ്യരാജ്യങ്ങൾക്ക് ഉപയോഗിക്കാൻ അനുവദിക്കുമോ?

ഉത്തരം:—ദേശീയഗവമ്മേണ്ട് രൂപവൽക്കരിച്ചുവെന്നു വിചാരിക്കുക; അതിന്റെ പ്രതീക്ഷകൾക്കൊത്തതാണെന്നും വന്നാൽ അതിന്റെ ആദ്യത്തെ പ്രവൃത്തി സഖ്യരാഷ്ട്രങ്ങളുമായി രാജ്യരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി അക്രമിരാഷ്ട്രങ്ങൾക്കെതിരായ സൈനികനടപടികളെപ്പററി ഒരു സന്ധിയിൽ ഏപ്പെടുകയായിരിക്കും. ഇന്ത്യയ്ക്കു ഫാഷിസ്റ്റ് രാജ്യങ്ങളുമായി ഒരു ബന്ധവുമില്ലെന്നു വ്യക്തമാണ്. ലോകമയ്യാദയ്ക്കുപോലും ഇന്ത്യ സഖ്യരാഷ്ട്രങ്ങളെ സഹായിക്കേണ്ടിവരും.

3. ചോദ്യം:—ഫാഷിസ്റ്റാക്രമികൾക്കെതിരായ ഈ സമരത്തിൽ സഖ്യരാജ്യങ്ങൾക്കു കൂടുതൽ എന്തു സഹായമാണ് ഈ ഇന്ത്യൻ ദേശീയ ഗവമ്മേണ്ട് ചെയ്യുക?

ഉത്തരം:—മനോരാജ്യത്തിലുള്ള ഈ ദേശീയഗവമ്മേണ്ടിനെ നയിക്കുന്നതിൽ എനിക്കെന്തെങ്കിലും പങ്കുണ്ടാവുകയാണെങ്കിൽ, വ്യക്തമാക്കി നിർദ്ദിഷ്ടപ്പെട്ട വ്യവസ്ഥകളിന്മേൽ ഇന്ത്യൻഭൂമിയിൽ സഖ്യരാജ്യങ്ങൾക്കു പ്രവർത്തിക്കുവാൻ അനുവദിക്കുകയെന്നതിൽക്കൂടുതലായി ഒരു സഹായവും ഉണ്ടാവുകയില്ല. ഇന്ത്യക്കാരിൽ ആരെങ്കിലും ഒരു ഭടനായിച്ചേർന്നോ പണം സംഭാവന ചെയ്തോ വ്യക്തിപരമായ സഹായം ചെയ്യുന്നതിന്നു യാതൊരു തടസ്സവും നിരോധവും ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ബ്രിട്ടീഷധികാരം പിൻവലിക്കുന്നതോടൊപ്പം ഇന്ത്യൻസൈന്യം പിരിച്ചുവിട്ടിരിക്കുമെന്നു മനസ്സിലാക്കണം. വീണ്ടും, ദേശീ

യഗവമ്മേണ്ടിൽ എൻെറ അഭിപ്രായത്തിന്നു വിലയുണ്ടെങ്കിൽ, അതിൻെറ അധികാരവും അന്തസ്സും എല്ലാ കഴിവുകളും ലോകസമാധാനസ്ഥാപനത്തിന്നായി വിനിയോഗിക്കപ്പെടും. പക്ഷേ ദേശീയഗവമ്മേണ്ടു സ്ഥാപിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ എൻെറ മുറവിളി വനരോദനമായിത്തീർന്നേയ്ക്കാം; ദേശീയഭാരതത്തിന്നു സമരഭ്രാന്തു പിടിച്ചേയ്ക്കാം.

4. ചോദ്യം:—ഇന്ത്യയും സഖ്യശക്തികളും തമ്മിൽ ഈ സഹകരണം ഒരു സഖ്യസന്ധിയിലോ പരസ്പരം സഹായിയ്ക്കാമെന്ന കരാറിലോ രേഖപ്പെടുത്തണമെന്നു നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടോ?

ഉത്തരം:—ഈ ചോദ്യം ചോദിക്കേണ്ടുന്ന സമയമായിട്ടില്ല; ഏതായാലും ബന്ധങ്ങൾ സന്ധികൊണ്ടോ കരാറുകൊണ്ടോ നിയന്ത്രിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഒരു സവിശേഷതയും വരുവാനില്ല. അവ തമ്മിൽ ഒരു വ്യത്യാസംതന്നെ കാണുവാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നില്ല.

എൻെറ നില ആകപ്പാടെ ഞാൻ പറയാം. ഒരു സംഗതി— ഒരൊററ സംഗതിമാത്രം— എന്നെസ്സംബന്ധിച്ചു തീർച്ചയാണു്, ഉറച്ചതാണു്: മഹത്തായ ഒരു രാഷ്ട്രം മുട്ടുകുത്തിക്കിടക്കുകയെന്ന പ്രകൃതിവിരുദ്ധമായ നില —'രാജ്യങ്ങളും' 'ജനസമുദായങ്ങളു'മല്ല—അവസാനിച്ചേ കഴിയൂ, സഖ്യശക്തികൾക്കു വിജയം നിശ്ചിതമാവണമെങ്കിൽ. അവക്കു മര്യാദയുടെ പിൻതാങ്ങില്ല. ഫാഷിസ്റ്റ്ശക്തി അഥവാ നാസിശക്തികളും സഖ്യശക്തികളും തമ്മിൽ ഒരു വ്യത്യാസവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. എല്ലാ

വരും ചൂഷകന്മാരാണ്. എല്ലാവരും നിരങ്കുശമായ ഹിംസയെ തങ്ങളുടെ ലക്ഷ്യപ്രാപ്തിക്കുവേണ്ടി സ്വീകരിക്കുന്നു. അമേരിക്കയും ബ്രിട്ടണും ഏററവും മഹത്തായ രാഷ്ട്രങ്ങളാണ്. പക്ഷേ അവയുടെ മഹത്വം ഏഷ്യയിലേയോ ആഫ്രിക്കയിലേയോ മൂകമായ മനുഷ്യസമുദായത്തിൻെറ കോടതിക്കുമുമ്പിൽ ധൂളിക്കു സമമാണ്. അവക്കുമാത്രമേ ഇതുവരെ ചെയ്ത തെററിനെ തിരുത്തുവാൻ കഴികയുള്ളു. മനുഷ്യസ്വാതന്ത്ര്യത്തെക്കുറിച്ചും മറെറല്ലാററിനെക്കുറിച്ചും സംസാരിക്കുവാൻ അവക്കധികാരമില്ല. ആ വശ്യമായ ആ കുളിയാണ് (കഴുകിക്കളയലാണ്) അവക്കു വിജയം കിട്ടുവാൻ ഉറച്ച മാർഗ്ഗം; അവക്കു ജനങ്ങളുടെ, പുറത്തു പറയാത്തതെങ്കിലും, വ്യക്തമായ സന്മനസ്സുണ്ടായിരിക്കും—ഏഷ്യയിലേയും ആഫ്രിക്കയിലേയും മൂകലക്ഷ്യങ്ങളുടെ സന്മനസ്സ്. അപ്പോൾമാത്രം—അതുവരെയില്ല—അവർ ലോകസ്ഥാപനത്തിനുവേണ്ടി ഒരു പുതിയ സമരം ചെയ്യുകയായിരിക്കും. ഇതാണ് യാഥാർത്ഥ്യം. മറെറല്ലാം മനോരാജ്യമാണ്. എൻെറ സദുദ്ദേശത്തിൻെറ ഒരു പരീക്ഷണമായിട്ടും എൻെറ നിർദ്ദേശങ്ങളെ പ്രായോഗികരീതിയിൽ വിവരിക്കാൻ വേണ്ടിയുമാണ് ഞാനതിൽ ഒന്നു വിഹരിച്ചുനോക്കിയത്.

എം. കെ. ഗാന്ധി.

(ഈ ചോദ്യങ്ങളും ഉത്തരങ്ങളും 1942 ജൂൺ 14-ാംനു-യിലത്തെ 'ഹരിജ'നിൽ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്.)

ഇന്നു ഭക്ഷണസമയത്തു അപ്ടൺ സിൻക്ലെയറെ അറിയുമോ എന്നു ഗാന്ധി ചോദിച്ചു. സിൻക്ലെയർ എന്തു ചെയ്യുന്നുവെന്നറിവാൻ അദ്ദേഹം തൽപരനായിരുന്നു. സിൻക്ലെയർ എഴുതിയ പുസ്തകങ്ങൾ അപ്പോഴപ്പോഴായി അദ്ദേഹത്തിന്നു കിട്ടാറുണ്ടെന്നും എന്നാൽ തനിക്കു വായിക്കാൻ സമയമില്ലെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. അവർതമ്മിൽ എഴുത്തുകുത്തുകൾ നടക്കാറുണ്ട്. അമേരിക്കയിലെ സാമൂഹ്യചിന്താഗതിയിൽ സിൻക്ലെയർ നല്ലൊരു ശക്തി ചെലുത്തുന്നുണ്ടെന്നു താൻ വിശ്വസിക്കുന്നുവെന്നും ഗാന്ധി പറഞ്ഞു.

ഞാൻ ഭക്ഷിക്കുന്നതു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയശേഷം ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഇനിയും പച്ചക്കറികൾ തിന്നുതുടങ്ങിയിട്ടില്ല?"

"മനുഷ്യൻ, നേതാവ്, രാജ്യതന്ത്രജ്ഞൻ എന്ന നിലയ്ക്കെല്ലാം ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു വകവെച്ചുതരാം," ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ ഒരു പാചകനെന്ന നിലയ്ക്കു വകവെച്ചുതരില്ല." ചീരകൊണ്ടും മററുമുള്ള ഈ കുഴമ്പു സേവാഗ്രാമത്തിലെ ഓരോ ഭക്ഷണത്തിന്നും എനിക്കു വിളമ്പാറുണ്ട്. എനിക്കതു മടുത്തുകഴിഞ്ഞിരുന്നു.

അദ്ദേഹം എൻെറ രണ്ടു മക്കളെപ്പററിയും ചോദിച്ചു. അതിൽനിന്ന് അദ്ദേഹം മനുഷ്യരും രാജ്യകാര്യവും എന്ന പുസ്തകം മറിച്ചുനോക്കിയിരിക്കണമെന്നു ഞാൻ അനുമാനിച്ചു. ചില പൂച്ചകൾ വന്നു മേശയുടെ ചുവട്ടിൽ കളിച്ചുതുടങ്ങി; അവിടെ വലിയ പാത്രങ്ങളും ഭക്ഷണസാധനങ്ങളും ഇരുന്നിരുന്നു.

5682

ഞാൻ ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു: "1938-ൽ ഞാൻ ചട്ടിൽ ചെന്നു ലോയഡ്ഡ് ജോർജ്ജിനെ സന്ദർശിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം നിങ്ങളെപ്പററി എന്നോടു പറയുകയുണ്ടായി."

"ശരി," ഗാന്ധി ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി ചോദിച്ചു: അദ്ദേഹം എന്തേ പറഞ്ഞതു്?"

"നിങ്ങൾ ചട്ടിൽ വന്നപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിൻെറ കോച്ചിൽ (ഒരു പീഠവിശേഷം) ചമ്രംപടിഞ്ഞിരുന്നുവെന്നും നിങ്ങൾ ഉറച്ചിരുന്നുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ അവരാരും അതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത ഒരു കറുത്ത പൂച്ച ജനാലയിലൂടെ കടന്നുവന്നു നിങ്ങളുടെ മടിയിലിരുന്നുവെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു."

"അതു ശരിയാണു്." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾ പിരിഞ്ഞുപോയപ്പോൾ ആ കറുത്ത പൂച്ച തിരോധാനംചെയ്തു. പിന്നീടു വന്നതുമില്ല എന്നു ലോയഡ്ഡ് ജോർജ്ജ് പറഞ്ഞു."

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ആഹാ, അതെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ."

"മിസ്സ് സ്ലേഡ് അദ്ദേഹത്തെ ചട്ടിൽ സന്ദർശിച്ചപ്പോഴും ആ കറുത്ത പൂച്ച മടങ്ങിവരികയുണ്ടായി എന്നും ലോയഡ്ഡ് ജോർജ്ജ് പറഞ്ഞു."

"അതും എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ലോയഡ്ഡ് ജോർജ്ജിനെപ്പററി വളരെ നന്നായി സംസാരിച്ചു. ലോയഡ്ഡ് ജോർജ്ജ് എനിക്കു ഒരു സിഗരറേറാ ചുരുട്ടോ നീട്ടിക്കാണിച്ചുവെന്നും ഞാൻ പുകവലിക്കാത്ത ആളായതുകൊണ്ടു വാങ്ങാതിരുന്നുവെന്നും പിന്നീ

ട്ട് അദ്ദേഹം എനിക്കു മദ്യം വേണമോ എന്നു ചോദിച്ചു വെന്നും ഞാൻ കുടിക്കാത്തവനായതുകൊണ്ട് അതും നിഷേധിച്ചുവെന്നും ഞാൻ ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾ ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജ് പറഞ്ഞു: "ഒരു ദുസ്വഭാവവുമില്ലാത്ത ആൾ." കാണാവുന്ന ഒന്നുമില്ല എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞപ്പോൾ ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജ് ആവേശത്തോടെ പറഞ്ഞു: "എനിക്ക് എല്ലാ ദുസ്വഭാവങ്ങളും—കാണാവുന്നവയും കാണാത്തവയും എല്ലാം—ഉണ്ട്. അതുകൊണ്ടാണ് ഈ എഴുപത്തഞ്ചാമത്തെ വയസ്സിലും എനിക്ക് ഇത്ര ആരോഗ്യം തോന്നുന്നതു്." ഗാന്ധി വളരെ നേരം ചിരിച്ചു. പിന്നീടു ഞാൻ ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു: ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജ് ഒരുമിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിച്ചശേഷം ഞങ്ങൾ ഒരിടനാഴിയിലൂടേ പൂമുഖത്തേയ്ക്കു നടന്നുപോയി. ആ ഇടനാഴിയിൽ ജനറൽ ഹേയ്ഗിന്റെ ഒരു വലിയ ഫോട്ടോഗ്രാഫ് ഉണ്ടായിരുന്നു. (ഹേയ്ഗ് ആദ്യത്തെ ലോകമഹായുദ്ധത്തിൽ ഫ്രാൻസിലെ ബ്രിട്ടീഷുസൈന്യാധിപനായിരുന്നു.) ഹേയ്ഗിന്റെ ബൂട്ട്സിനെ ചൂണ്ടിക്കാട്ടി ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജ് പറഞ്ഞു: "ഹേയഗ് പ്രതിഭാശാലിയായിരുന്നു—ഇവിടെ." (ഇംഗ്ലീഷിൽ ഈ പ്രയോഗത്തിന്നു് ഒരു ശ്ലേഷാർത്ഥമുണ്ട്. Brilliant എന്നാൽ പ്രകാശമുള്ളതു് എന്നും പ്രതിഭാശാലിയായ എന്നും അർത്ഥമുണ്ട്—പരിഭാഷകൻ.) ഗാന്ധി വീണ്ടും ചിരിച്ചു. ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജ് ചർച്ചിലിനെപ്പററി എന്തു വിചാരിക്കുന്നുവെന്നു ഞാനദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു. 1941-ലെ വേനല്ക്കാലത്തു ഞാൻ ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജിനെ വീണ്ടും സ

ന്ദശിച്ചപ്പോഴാണ് ഇതു ചോദിച്ചതു്. ചച്ചിലിനു് എന്തുകൊണ്ടാണു് ധൈര്യമില്ലാത്തതു്, അപായകരമായ പ്രവൃത്തിക്കു തയ്യാറില്ലാത്തതു് എന്നു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു. ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജ് ഒരൊററ വാക്കു കൊണ്ടുത്തരം പറഞ്ഞു: "ഗാലിപ്പോലി." ആ വലിയ പിഴ ചച്ചിലിനു് അപായകരമായ പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കുള്ള വാസനയെ നശിപ്പിച്ചിരിയ്ക്കുന്നുവെന്നു ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജ് വിവരിച്ചു. ഗാന്ധി പറഞ്ഞു, രാത്രി ഒരു മണിക്കു ലോയഡ്ജ് ജോർജ്ജായുണ്ടായ സംഭാഷണത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ—അവർ നേരം വൈകിയാണു് സൌകര്യത്തോടെ സംസാരിക്കാൻ ഒത്തുചേർന്നതു്—തന്റെ ഗൃഹത്തിലെ എല്ലാ ജോലിക്കാരേയും വിളിച്ചു തന്നെ അഭിവാദ്യം ചെയ്തപ്പോൾ തനിക്കു് അദ്ദേഹത്തെക്കുറിച്ചു വളരെ മതിപ്പുതോന്നിയെന്നു്.

ഞാൻ നേരം എട്ടുമണിയായപ്പോൾ കിടന്നു. അതിനുമുമ്പു തലേന്നാളത്തെ പത്രം വായിച്ചു. ഇവിടെ ആരും പത്രവായനയിൽ വളരെ തൽപരരായിരുന്നില്ല. സേവാഗ്രാമിൽ റേഡിയോ ഇല്ലതാനും. നെഹറുവിനെപ്പോലെ ചിലർ ഒഴിച്ചാൽ, ഇന്ത്യക്കാർ അവരുടെ രാജ്യത്തിന്റെ നാലതിരുകൾക്കുള്ളിൽമാത്രം ശ്രദ്ധിച്ചു ജീവിയ്ക്കുന്നു. യുദ്ധവും പുറംലോകവും വളരെ അധികം ദൂരത്താണു്. ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തിന്റെ ഒരു ദുഷ്ഫലമാണിതു്. ഇന്ത്യക്കാർ ആദ്യം ഇംഗ്ലണ്ടിനെ കാണുന്നു; അവരുടെ കണ്ണിനടുത്തുള്ള ഈ ചിത്രം ലോകത്തേയും യുദ്ധത്തേയും അവരുടെ കണ്ണിൽനിന്നു മറച്ചുകളയുന്നു. ഞാൻ വള

രെനേരം ഉറങ്ങി. രാത്രി ഏതാണ്ടു തണുത്തതും വളരെ ഉന്മേഷം നല്കുന്നതുമായിരുന്നു. ശുക്ലപക്ഷത്തിലെ ചതുർത്ഥീചന്ദ്രനും വളരെ പ്രകാശമുള്ള ഒരാകാശഗംഗയും ചിത്രത്തെ പൂർത്തിയാക്കി.

ജൂൺ 7, 1942.

ഗാന്ധിയുടെ മരുമകനായ കനുഗാന്ധി ഇന്നലെ എടുത്ത ഫോട്ടോഗ്രാഫുകൾ നന്നായില്ല; ഫിലിം കാലം തെററിയതായിരുന്നു; അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ഇന്നു രാവിലെ നേരത്തെ മുഖക്ഷൌരം ചെയ്തു ഗാന്ധിയുടെ അരികിലേയ്ക്കു പോയി. ഒരു കുണ്ടൻഗ്ലാസിൽനിന്നു് അദ്ദേഹം മാമ്പഴത്തിൻെറ നീരു മുക്കിയെടുക്കുന്നതു ഞാൻ വീണ്ടും കണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഭാര്യ അദ്ദേഹത്തെ വീശുന്നുണ്ടായിരുന്നു. എൻെറ ഉറക്കം സുഖമായില്ലേ എന്നദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. ഞാൻ നല്ലപോലെ ഉറങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്നുറക്കം സുഖമായില്ലേ എന്നു ഞാനും ചോദിച്ചു. താൻ സാധാരണയായി ഒമ്പതരമുതൽ നാലരവരെയാണുറങ്ങാറെന്നദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"ഇടവിടാതെ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അല്ല." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു..

"രണ്ടോ മൂന്നോ പ്രാവശ്യം കുറച്ചു നേരത്തേയ്ക്കുണരും. എന്നാൽ വീണ്ടും ഉറങ്ങാൻ തുടങ്ങുന്നതിന്നു് എനിയ്ക്കൊരു പ്രയാസവുമില്ല; കൂടാതെ ദിവസേന ഉച്ചതിരിഞ്ഞാൽ ഞാൻ അരമണിക്കൂർവീതം ഉറങ്ങും." ചച്ചിലും അപ്രകാരം ചെയ്യാറുണ്ടെന്നു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: ഇതു യൂറോപ്പിൽ ഒരു സമ്പ്രദായമായിത്തീരുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്.

വിശേഷിച്ചും പ്രായാധിക്യത്തിൽ ഇതു പ്രധാനമാണ്.” റൂസ്‌വെൽട്ട് കിടയ്ക്കയിൽ കിടന്നുകഴിയുമ്പോഴല്ലേ ഉറങ്ങിക്കഴിയുമെന്നും കേട്ടിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാനദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു. ഗാന്ധി റൂസ്‌വെൽട്ടിന്റെ ദേഹസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ച് അന്വേഷിച്ചശേഷം മിസിസ്സ് റൂസ്‌വെൽട്ടിനെപ്പററി തനിക്കു വിവരിച്ചുതരാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടു. “അവർ അമേരിക്കൻ രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ സ്വാധീനം ചെലുത്തുന്നുണ്ട്, ഇല്ലേ?” അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. അമേരിക്കയിലെ ന്യൂഡീലിന്റെ ആവിർഭാവത്തിനുശേഷം നടപ്പിൽ വന്ന സാമൂഹ്യകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ചുള്ള നിയമനിർമ്മാണത്തിന്റെ പുരോഗതിയെക്കുറിച്ചും ടേയിഡ്‌യൂണിയൻ സംഘടനയെക്കുറിച്ചുംസാമൂഹ്യമായചിന്താഗതിയെപ്പററിയും അദ്ദേഹത്തിന്നു വിവരിച്ചുകൊടുക്കാൻ ഞാൻശ്രമിച്ചു. അമേരിക്കൻഗവർമ്മേണ്ട് വിദേശ്യഗവർമ്മേണ്ടുകളേയും അമേരിക്കൻയുദ്ധവ്യവസായത്തേയും ധനംകൊണ്ടു സഹായിക്കുന്നുണ്ടെന്ന വസ്തുത ഞാൻ ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു. ആദ്യത്തെ ലോകമഹായുദ്ധത്തിൽ സ്വകാര്യതാൽപര്യക്കാർ അമേരിക്കൻവ്യവസായത്തേയും വിദേശ്യഗവർമ്മേണ്ടുകളേയും സഹായിച്ചതും ഇതുമായി ഞാൻ താരതമ്യപ്പെടുത്തി.

“നീഗ്രോവർഗ്ഗക്കാരുടെ സ്ഥിതിയെന്താണ്?” ഗാന്ധി ചോദിച്ചു.

അമേരിക്കയിലെ വടക്കൻഭാഗത്തും തെക്കൻഭാഗത്തുമുള്ള നീഗ്രോപ്രശ്നത്തിന്റെ സ്ഥിതിയെപ്പററി ഞാൻ സംസാരിച്ചു. നീഗ്രോജാതിക്കാരോടു പെരുമാറുന്ന സ

പ്രദായത്തെ സാധൂകരിക്കണമെന്ന മോഹം എനിക്കില്ലെന്നും എന്നാൽ ഇന്ത്യയിലെ അയിത്തത്തെപ്പോലെ അത്ര ക്രൂരമാണ് അതെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നില്ലെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു.

അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "അയിത്തത്തെ ഞാൻ വളരെ കൊല്ലക്കാലമായി എതിത്തുവരികയാണെന്നു നിങ്ങൾക്കറിയാം. ഈ ആശ്രമത്തിൽ വളരെ അയിത്തക്കാർ ഉണ്ട്. ആശ്രമത്തിലെ മിക്ക ജോലിയും അയിത്തക്കാരാണ് ചെയ്തുതീർക്കുന്നത്; സേവാഗ്രാമത്തിൽ വരുന്ന ഏതു ഹിന്ദുവും അയിത്തക്കാരുടെ കയ്യിൽ നിന്നു ഭക്ഷണം സ്വീകരിക്കുകയും അവരുടെ അടുത്തിരിക്കുകയും വേണം."

അയിത്തക്കാരെ ഒഴിച്ചുനിത്തുന്ന സമ്പ്രദായം കുറെ കുറഞ്ഞിട്ടില്ലേ എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഓ, ഉവ്വ്" അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു:

"എന്നാലും ഇപ്പോഴും അതു ഭയങ്കരമാണ്."

കുർഷെദ് വന്നു ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ എന്തോ പറഞ്ഞു. അതദ്ദേഹത്തെ ചിരിപ്പിച്ചു. അതെന്താണെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചപ്പോൾ "ഞാൻ അങ്ങയുടെ കാലടികളിൽ നമസ്കരിക്കുന്നു." എന്നാണ് താൻ പറഞ്ഞതെന്നു കുർഷെദ് പറഞ്ഞു. വിയന്നയിൽ ആളുകൾ "ഞാൻ നിങ്ങളുടെ കൈ ചുംബിക്കുന്നു." എന്നു പറയുന്നപോലെയാണ് അതു്;അവർ ചുംബിക്കാറില്ല എന്നു ഞാൻപറഞ്ഞു. ഗാന്ധി ചിരിച്ചു. അദ്ദേഹം എഴുന്നേററപ്പോൾ ചെറുപ്പക്കാരായ രണ്ടു കുട്ടികൾ വന്നു. തങ്ങളുടെമേൽ അ

ദ്ദേഹത്തിന്നു കൈ വെയ്ക്കുവാൻ അവർ തയ്യാറായിക്കൊണ്ടു നിന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ നടക്കലിൽ ഈ ബഹുമതിക്കു് ഒരു മത്സരംതന്നെ എല്ലാപ്പോഴും നടക്കുന്നുണ്ടു്. ഒരു ദിവസം വൈകുന്നേരം ഞങ്ങൾ മടങ്ങിവരുമ്പോൾ ഗ്രാമത്തിൽനിന്നൊരു പെൺകുട്ടി ഞങ്ങളെ കാണുവാൻ വന്നു. അവൾ സൂത്രത്തിൽ ഗാന്ധിയുടെ അരികിൽ പററിക്കൂടി; അവിടെ നിന്നിരുന്ന പെൺകുട്ടിയ്ക്കു തൻെറ സ്ഥാനം വിട്ടൊഴിഞ്ഞുകൊടുക്കുകതന്നെ വേണ്ടിവന്നു. ഞങ്ങൾ രാവിലത്തെ നടക്കലിന്നു പുറപ്പെട്ട ഉടനെ ഞാൻ 'അയിത്ത'ത്തിലേയ്ക്കു സംഭാഷണം തിരിച്ചിട്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു: "വളരെ ചിന്താശീലന്മാരും മററുവിധത്തിൽ പുരോഗമനവാദികളുമായ പലരും, ഉദാഹരണമായി വരദാചാര്യർ (ഇന്ത്യയിലെ സുപ്രീംകോടതിയിലെ ഒരു ജഡ്ജി, അദ്ദേഹം ഒരു ബ്രാഹ്മണനാണു്), എന്നോടുള്ള സംഭാഷണത്തിൽ അതിനെ ന്യായീകരിക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതു ഹിന്ദുമതത്തിൻെറ ഒരു ഭാഗമെന്നു വിചാരിക്കാവുന്ന 'ആത്മാവിൻെറ പകച്ച'യിലുള്ള വിശ്വാസത്തിൽ നിന്നാണുണ്ടാകുന്നതെന്നു തോന്നുന്നു."

"ആത്മാവിൻെറ പകച്ചയിൽ (പുനർജ്ജന്മത്തിൽ എന്നർത്ഥം—പരിഭാഷകൻ) നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"തീർച്ചയായും." ഉടനെ അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "ആത്മാവു ദേഹത്തോടൊപ്പം നശിക്കുന്നുവെന്നു സമ്മതിക്കാൻ വയ്യ. ഒരു മനുഷ്യൻെറ വീടു വിണുപോയാൽ അയാൾ മറെറാരു ഗൃഹം പണിചെയ്യുന്നു. ദേഹം

നശിച്ചുപോയാൽ ആത്മാവു മറെറാരു ദേഹം കണ്ടുപിടിക്കുന്നു. ദേഹം ഭൂമിയിൽ സംസ്കരിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ 'വിധിദിവസം'വരെ ആത്മാവു നിരാലംബമായി എവിടെയോ നില്ക്കുന്നുവെന്നും അന്നു് അതിനെ കോടതിമുമ്പാകെ കൊണ്ടുവന്നു കുററങ്ങൾ ആരോപിക്കുന്നുവെന്നും ഉള്ള അഭിപ്രായവും എനിക്കു സ്വീകരിക്കാൻ വയ്യ. അതു് ഉടനെ പുതിയൊരു ഗൃഹം കണ്ടുപിടിക്കുന്നു."

"ഇതു് മനുഷ്യൻ കാലാകാലം അമരത്വത്തിനു ശ്രമിക്കുന്നുവെന്നതിൻെറ മറെറാരു രൂപമാണു്." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "അതു ദുർബ്ബലനായ മനുഷ്യനു മരണത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയത്തിൽനിന്നുൽഭൂതമാകുന്നതല്ലേ? ടോൾസ്റ്റോയി വയസ്സനാകുന്നതുവരെ മതത്തെ എതിർത്തു. ഒടുവിൽ അവസാനത്തെ ഭയപ്പെട്ടുതുടങ്ങി."

"ഗാന്ധി ശക്തിമത്തായ ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞു: ഞാൻ മരണത്തെ ഭയപ്പെടുന്നില്ല. ഞാനതിനെ വിശ്വാസത്തോടും സംതൃപ്തിയോടുംകൂടി നോക്കിക്കാണുന്നു. എന്നാൽ അതാണു് അവസാനമെന്നു വിചാരിക്കുക എനിക്കു് അസാധ്യമാണു്. എൻെറ പക്കൽ തെളിവൊന്നുമില്ല. മരിച്ചുപോയ മനുഷ്യൻെറ ആത്മാവു് പുതിയൊരു ഗൃഹം കണ്ടുപിടിക്കുന്നുവെന്നു തെളിയിക്കുവാൻ പലരും ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതു തെളിയിക്കാൻ കഴിയുന്നതാണെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല; എന്നാലും ഞാനതിൽ വിശ്വസിക്കുന്നു."

അതങ്ങിനെയായി. ഇതു വാദിച്ചു തീർപ്പെടുത്തേണ്ട ഒരു വിഷയമല്ലെന്നു് എനിക്കറിയാം; എന്നാൽ എ

ൻെറ അഭിപ്രായം വീണ്ടും പറയണമെന്നെനിക്കു തോന്നി. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു: "നാമെല്ലാവരും അമരത്വം സമ്പാദിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. ചിലർ തങ്ങളുടെ മക്കളിലും മററു ചിലർ തങ്ങളുടെ പ്രവൃത്തികളിലും വേറെ ചിലർ പുനർജ്ജന്മത്തിൽ മൃഗങ്ങളായോ മറേറാ ജനിച്ചും ജീവിക്കുന്നുവെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു. ചിലരുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ അധികം കാലം നിലനില്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു് അവർ അധികകാലം ജീവിക്കുന്നു. എന്നാൽ സ്വന്തം പ്രവൃത്തികളിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമാണു് അമരത്വത്തിൽ ഒരാൾക്കുള്ള വിശ്വാസമെങ്കിൽ അതു മരണത്തെക്കുറിച്ചുള്ള ഭയവും ഒരു മായയിൽ മനസ്സമാധാനം കാണുവാനുള്ള ശ്രമവുമാണെന്നു് എനിക്കു തോന്നുന്നു." ഗാന്ധി അപ്പോൾ തൻെറ അഭിപ്രായം ഒരിക്കൽക്കൂടി ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു; അതും വളരെ ആവേശത്തോടേ നല്ല ഒഴുക്കുള്ള ഇംഗ്ലീഷുഗദ്യശൈലിയിൽ. അദ്ദേഹം എപ്പോഴും ബ്രിട്ടീഷു സർവ്വകലാശാലയിൽ അഭ്യസിച്ച ഒരു ചുവയോടുകൂടി ഭംഗിയും ഒഴുക്കുമുള്ള ഇംഗ്ലീഷാണു് സംസാരിച്ചിരുന്നതു്.

ഇന്ത്യയിലെ വിദ്യാർത്ഥികൾ സവർണ്ണരെന്നോ അവർണ്ണരെന്നോ ഹിന്ദുക്കളെന്നോ മുസൽമാന്മാരെന്നോ ഉള്ള വ്യത്യാസങ്ങളെ ഗണിക്കാത്തവരാണെന്നും തങ്ങൾക്കു മതത്തിൽ താൽപര്യം വളരെയൊന്നുമില്ലെന്നും അവർ എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"ആദ്യം പറഞ്ഞതു ശരിയാണു്." എന്നു സമ്മതിച്ചു്, അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "എന്നാൽ ഹിന്ദുധർമ്മം ഒരു മതമല്ല. വിദ്യാർത്ഥികൾ മതപരമായ ഒരു ചടങ്ങും ചെയ്യാ

റില്ല. പക്ഷേ ഹിന്ദുധർമ്മം ജീവിതമാണ്. അതു് ഒരു ജീവിതസമ്പ്രദായമാണ്. ചടങ്ങനുസരിച്ചു ജീവിക്കാത്ത പലരും, ചടങ്ങുകൾ അനുസരിക്കുന്ന പലരെക്കാളുമധികം, ഈ ജീവിതസമ്പ്രദായത്തിനോടടുത്തവരാണ്." അയിത്തം തന്നെ വളരെ വേദനപ്പെടുത്തിയിരുന്നുവെന്നും ഇന്ത്യൻസ്വാതന്ത്ര്യം അയിത്തോച്ചാടനത്തെ ത്വരപ്പെടുത്തുമെന്നു താൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നുവെന്നും അദ്ദേഹം തുടർന്നു പ്രസ്താവിച്ചു. ഇതു് അദ്ദേഹത്തെ തൻെറ ഇഷ്ടവിഷയത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുവിട്ടു. അദ്ദേഹം തൻെറ 'വെല്ലുവിളി'യെപ്പററി—അതേ, ബ്രിട്ടീഷുകാരോടു കടന്നുപോകുവാൻ പറഞ്ഞതു് ഒരു വെല്ലുവിളിതന്നെയാണ്—അദ്ദേഹം സംസാരിച്ചു: "അവർ പോവുകയാണെങ്കിൽ അവർ ശുദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടും; പുതിയ ഒരു ലോകം നിർമ്മിക്കാൻ അവർ സ്വയം അധികം സജ്ജീകരിക്കപ്പെട്ടും. അല്ലെങ്കിൽ, അവർ പറയുന്നതെല്ലാം വെറും കാപട്യത്തിൻെറ മൂടുപടമാണ്." ഇത്രയുമായപ്പോഴയ്ക്കു ഞങ്ങൾ ഗാന്ധിയുടെ കുടിലിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞു; ഞാൻ യാത്രപറഞ്ഞു പോന്നു.

ഗാന്ധിയുടെ മുറിയുടെ അടുത്തുള്ള ഒരു താഴ്വാരത്തിൽ താമസിക്കുന്ന നരേന്ദ്രദേവ് എന്ന സോഷ്യലിസ്ററ്നേതാവും ആയ്മനായികമെന്ന കൂററൻസിലോൺകാരനും അതിഥിമന്ദിരത്തിലേയ്ക്കു വീണ്ടും വന്നു്, ഇന്നുരാവിലെ ഫാഷിസത്തെപ്പററിയും സാമ്രാജ്യത്വത്തെക്കുറിച്ചും വളരെ നേരം വാദപ്രതിവാദം നടത്തി. ഇന്ത്യയിൽ അവർ ബ്രിട്ടീഷ്ഫാഷിസവുമായി പലതവണയും

ഏററുമുട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നും എന്നാൽ ജമ്മൻഫാഷിസത്തെ അനുഭവിക്കുകയോ മനസ്സിലാക്കുകയോ ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നും അവർ പറഞ്ഞു. അതേ, ബുദ്ധിജീവികൾക്കു ജമ്മനിയിലെ നാസികൾ എത്ര ഭയങ്കരന്മാരാണെന്നറിയാം; ബഹുജനങ്ങൾക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. 'പ്രിൻസ് ഓഫ് വേൽസ്', 'റിപ്പൾസ്' എന്നീ പടക്കപ്പലുകൾ മുക്കിയതു ജനങ്ങളെ വളരെ സന്തോഷിപ്പിച്ചു; ഇന്ത്യയിലെ ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണത്തിൻെറ പിന്നിലെ യഥാർത്ഥശക്തി ബ്രിട്ടീഷ്നാവികശക്തിയാണ്. സുദൂരപൂർവ്വപ്രദേശങ്ങളിൽ ബ്രിട്ടനു പററിയ സൈനികപരാജയങ്ങളെ ജനങ്ങൾ നല്ലപോലെ മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. ജാപ്പാനീസ്വൈമാനികർ ആത്മഹത്യയ്ക്കു തയ്യാറായി ബ്രിട്ടീഷ്പടക്കപ്പലുകളിലേയ്ക്കു നേരേ പറന്നു ചെന്നുവെന്നും ബ്രിട്ടീഷുകാർ അത്തരം കൃത്യങ്ങൾ ചെയ്യാൻ കഴിയാത്തവരാണെന്നും ആയ്മനായികം പറഞ്ഞു. ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കും അത്തരം വൈമാനികരുണ്ടെന്നും ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു. അവരെപ്പററി ഒരിക്കലും കേട്ടിട്ടില്ലെന്നദ്ദേഹം വാദിച്ചു. ആർ. എ. എഫിലെ സേപാർഡ്ഫിഷ് വൈമാനികർ 'ഗ്നീസോ', 'ഷാൺഹോർസ്റ്റ്' എന്നീ ജമ്മൻപടക്കപ്പലുകളെ ആക്രമിച്ചതെങ്ങിനെയാണെന്നു ഞാനദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു. ഈ പടക്കപ്പലുകൾ അടുത്ത അവസരത്തിൽ ഇംഗ്ലീഷ്ചാനലിലൂടെ വിജയപൂർവ്വം പാഞ്ഞു രക്ഷപ്പെടുകയുണ്ടായി. ആ വൈമാനികരും, ജപ്പാൻകാരെപ്പോലെ, ആത്മഹത്യചെയ്യേണ്ടിവന്നേയ്ക്കാവുന്ന ഒരു ഘട്ടത്തിൽ പിൻമടങ്ങുന്നവരല്ലെന്നു ഞാൻ വ്യക്തമാക്കി.

ലോകത്തിലെ എല്ലാ സൈന്യശക്തികളിലും വീരന്മാരു ണ്ട്; പ്രജായത്തരാജ്യങ്ങളുടെ യോദ്ധാക്കൾ അധഃപതി ച്ചവരാണെന്ന ഒരു സൂചനയും ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ലെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ഞങ്ങളുടെ സംഭാഷണത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ ഞാൻ ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു: "ഇന്ത്യയിലെ ഫാഷിസ്റ്റ് വിരോധികൾക്കു രണ്ട് അണികളിൽ സമരംചെയ്യേണ്ടി യിരിക്കുന്നു: അച്ചുതണ്ടുശക്തികൾക്കെതിരായും ബ്രിട്ടീഷ് സാമ്രാജ്യത്വത്തിന്നെതിരായും." അവർക്ക് ഒരണിയിൽ ത്തന്നെ പൊരുതാനുള്ള ശക്തിയില്ല, രണ്ടെണ്ണത്തിന്റെ കഥ ഇരിക്കട്ടെ എന്നായി എന്റെ അതിഥികൾ. "ഞ ങ്ങൾക്കായുധമില്ല." ദേവ് പറഞ്ഞു: "അതുകൊണ്ടു ഞ ങ്ങൾക്കു ജപ്പാന്നെതിരായ അണിയിൽ പൊരുതാൻ വ യ്യ. ബ്രിട്ടീഷുകാർ മനഃപൂർവം ഞങ്ങളെ നിരായുധരാക്കി ത്തീർത്തിരിക്കുകയാണ്. എല്ലാററിന്നും മേലെ ഞങ്ങളെ അമർത്തിപ്പിടിച്ചിരിക്കുകയും ഞങ്ങൾക്ക് ആയുധം തരാ തിരിക്കുകയും ഞങ്ങളെ സ്വതന്ത്രരാക്കാതിരിക്കുകയും ചെ യ്യുന്ന ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ കൂടെ നിന്നു പൊരുതുവാനും പ്ര യാസമാണ്."

അതിഥിമന്ദിരത്തിന്നു ചുററും കളിക്കുന്ന കൌതുക മുള്ള ആറു വയസ്സായ ഒരു കുട്ടിയുണ്ട്—ഡോക്ടർ ദാസി ന്റെ മരുമകളുടെ മകൻ. അവൻ ചില ഇംഗ്ലീഷ്വാ ക്കുകൾ സംസാരിക്കും. അവൻ തന്റെ കളിത്തോഴരോ ട് എന്തു ഭാഷയിലാണ് സംസാരിക്കുന്നതെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. ബംഗാളിയിൽ എന്നായിരുന്നു മറുപടി. അ

This a good book

വനു ഹിന്ദിയും ഗുജറാത്തിയുംകൂടി അറിയാം. ആശ്രമത്തിലെ ചെറിയ കുട്ടികളിൽ മിക്കപേരും രണ്ടുമൂന്നു ഭാഷ സംസാരിക്കുന്നവരാണ്.

ദേവും ആയ്മനായികവും പിരിഞ്ഞുപോയ ഉടനെ, ഒരു ഫ്രഞ്ചുസ്ത്രീയെ വിവാഹംകഴിച്ചിട്ടുള്ള രാജാ എന്ന ഒരു ഹിന്ദു എന്നെ സന്ദർശിക്കുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹം ഫ്രാൻസിൽ വളരെക്കൊല്ലം താമസിച്ചിട്ടുണ്ട്; അദ്ദേഹത്തിനു ഫ്രഞ്ച്ഇംഗ്ലീഷിനെക്കാളധികം സ്വാധീനമായിരുന്നു. നല്ല ഒരു ഹോളിവുഡ്സിനിമാനടൻെറ മുഖമുണ്ടായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്. അദ്ദേഹത്തിൻെറ കവിളുകൾ കരുവാളിച്ചിരുന്നു. നീണ്ടിരുണ്ട പുരികങ്ങൾ നീലനേത്രങ്ങളുടെ മേൽ തൂങ്ങിക്കിടന്നപോലെ തോന്നി. അദ്ദേഹം ഫ്രാൻസിലെ അധഃപതനത്തെക്കുറിച്ചു സംസാരിച്ചു. തൻെറ ആത്മാവിനെ പുനരുജ്ജീവിപ്പിക്കാൻ വേണ്ടിയാണയാൾ വളരെ മാസം ആശ്രമത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടിയിരുന്നത്. അദ്ദേഹം മുസ്ലിമീങ്ങളുടെ ഇടയിലാണ് വളർന്നുവന്നത്; ഒരു മുസ്ലിംസ്കൂളിലാണദ്ദേഹം പഠിച്ചിട്ടുള്ളത്. മുസ്ലിമീങ്ങൾ ഹിന്ദുക്കളെക്കാൾ ബലവാന്മാരാണ്; അധികം കർമ്മപ്രവീണരാണ്; അധികം വിപ്ലവമനസ്ഥിതിയുള്ളവരാണ്—ഇന്ത്യൻകമ്മ്യൂണിസ്ററ് പാർട്ടിയിലെ പകുതിയിലധികം അംഗങ്ങൾ മുസ്ലിമീങ്ങളാണെന്നദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ഇന്ത്യയിലെ ഏററവും നല്ല കവികൾ മുസ്ലിമീങ്ങളാണ്. ഹിന്ദുക്കൾ ഭാവന കുറഞ്ഞവരും അധികം കീഴടങ്ങി താമസിക്കുന്നവരുമാണ്. ഇതിനുള്ള കാരണമെന്തെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു: ഹിന്ദുക്കളും

മുസ്ലിമീങ്ങളും തമ്മിൽ വർഗ്ഗവ്യത്യാസമൊന്നുമില്ലാത്ത സ്ഥിതിക്ക് അവരുടെ സ്വഭാവങ്ങൾക്കുതമ്മിൽ ഇത്ര അന്തരം വരുവാനുള്ള കാരണമെന്തെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. "ഭക്ഷണമാണോ?" എന്നായിരുന്നു എന്റെ ചോദ്യം. ജീവിതത്തോടുള്ള പൊതുമനോഭാവമാണെന്നാണദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്. മുസ്ലിമീങ്ങൾ ജീവിക്കുന്നതിൽ യഥാർത്ഥമായി ആനന്ദിക്കുന്നു. ഭക്ഷണമല്ല കാരണം. ഉത്തരഭാരതത്തിലെ വളരെ ഹിന്ദുക്കൾ മാംസം തിന്നുന്നവരാണു്. മുസ്ലിമീങ്ങൾ പന്നിമാംസം തിന്നുകയില്ല. അവർ ഗോമാംസം ഭക്ഷിക്കും. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഹിന്ദു ചിന്താശീലനാണു്, നല്ല ഓർമ്മശക്തിയുള്ളവനാണു്, നല്ല കച്ചവടക്കാരനാണു്. എന്നാൽ ജീവിതത്തിൽ ആനന്ദിക്കണമെങ്കിൽ, നിങ്ങൾക്കു നല്ലപോലെ തിന്നു, മദിച്ചു നീന്തി ജീവിക്കണമെങ്കിൽ," അദ്ദേഹം എന്നോടുപദേശിച്ചു, "ഒരു മുസ്ലീമിനെ കൂട്ടുപിടിക്കുക."

ഉച്ചഭക്ഷണസമയത്തു ഗാന്ധി വളരെ ഉല്ലാസമുള്ള ഒരാളായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഭക്ഷണശാലയിലേയ്ക്കു കടന്നുവന്നു്, കൊച്ചുമിടുക്കന്മാരായ രണ്ടു കുട്ടികളോടു കണ്ണുകാട്ടി; ആ കുട്ടികൾക്കു രണ്ടും മൂന്നും വയസ്സായിട്ടുണ്ടു്. അവർ വാതിലിന്നടുത്തു ക്ഷമയോടുകൂടി ഭക്ഷണവും കാത്തിരിക്കുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഇരിക്കുന്നതിനുമുമ്പു്, കടന്നുപോയ ഓരോരുത്തരോടും ഫലിതം പറഞ്ഞു് അവരെ ചിരിപ്പിച്ചു. ഞങ്ങൾ ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻതുടങ്ങിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം എന്നോടു മിച്ചിഗനിലെ ബാററിൽ

ക്രീക്കിൽ ഡോക്ടർ കെല്ലോഗിനെ അറിയുമോ എന്നു ചോദിച്ചു. ഞാൻ കെല്ലോഗ് ഫുഡ്സ് കമ്പനിമാത്രമേ അറികയുള്ളു, ഡോക്ടർ കെല്ലോഗിനെ അറികയില്ലെന്നു പറഞ്ഞു. ഡോക്ടർ കെല്ലോഗുമായി ഭക്ഷണരീതിയെസ്സംബന്ധിച്ച പ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ചു താൻ എഴുത്തുകുത്തു നടത്തിയിട്ടുള്ളതിനെ ഗാന്ധി അനുസ്മരിപ്പിച്ചു: "എന്നാൽ മനുഷ്യൻ അവനവൻെറ നാട്ടിലല്ല, പുറംദിക്കുകളിലാണ്, അധികം പ്രസിദ്ധനായിത്തീരാറ്, പലപ്പോഴും. ലീപ്സിഗിൽ ഒരു ഭക്ഷണശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധൻ ഉണ്ടായിരുന്നു; അദ്ദേഹത്തിൻെറ പേർ ക്ലൂനേ എന്നുമായിരുന്നു. വളരെ കൊല്ലങ്ങൾക്കുമുമ്പു ജർമ്മൻഭാഷയിൽനിന്നു് അദ്ദേഹത്തിൻെറ പുസ്തകങ്ങൾ ഇന്ത്യൻഭാഷകളിലേയ്ക്കു തർജ്ജമചെയ്തുകഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്; അവ നൂറുകണക്കിൽ പതിപ്പുകൾ അടിക്കുകയും കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ലീപ്സിഗിൽ പോയി ക്ലൂനേയെ കാണുവാൻ ഞാനൊരു സ്നേഹിതനെ പറഞ്ഞയച്ചപ്പോൾ അവിടെ ആരും അദ്ദേഹത്തെപ്പററി കേട്ടിട്ടില്ല. വളരെ ബുദ്ധിമുട്ടിയശേഷംമാത്രമാണ് അദ്ദേഹത്തിൻെറ മകനെ കണ്ടുപിടിക്കാൻ കഴിഞ്ഞതു് ക്ലൂനേ മരിച്ചുകഴിഞ്ഞിരുന്നു."

എനിക്കു വേണ്ടുന്ന ഭക്ഷണം അവിടെ കിട്ടാറുണ്ടോ എന്നു ഗാന്ധി എന്നോടു ചോദിച്ചു. എനിക്കൊരിക്കലും വിശപ്പു തോന്നിയിട്ടില്ലെന്നും എന്നാൽ ഭക്ഷണത്തിൽ വൈവിധ്യം തീരേയില്ലെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു. ഭക്ഷണകാര്യത്തിൽ കണ്ണും നാവും വളരെ പ്രധാനമായ സംഗതികളാണെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞു. "ഞാൻ ഇവിടെനി

ന്നു കഴിച്ച ഓരോ നേരത്തെ ഭക്ഷണവും മറേറാരോ നേരത്തെപ്പോലെതന്നെയാണു്.” ഞാൻ പ്രതിഷേധിച്ചു: “ഒരു പാചകനെന്ന നിലയ്ക്കു ഞാൻ നിങ്ങളെ പൊതുജനങ്ങളുടെ മുമ്പിൽവെച്ചുതന്നെ ആക്ഷേപിക്കാനാണു് പോകുന്നതു്.”

അപ്പോഴാണു് ജവഹർലാൽ നെഹറു കടന്നുവന്നതു്. വെളുത്ത ഖദർ ധരിച്ച, സുന്ദരവും മന്ദഹസിക്കുന്നതുമായ ഒരു രൂപമായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിൻേറതു്. എല്ലാവരും അദ്ദേഹത്തെ എത്രത്തോളം സ്നേഹിച്ചിരുന്നുവെന്നു വ്യക്തമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം എൻെറ അടുത്തു നിലത്തിരുന്നു്, ഇന്ത്യൻമട്ടിൽ തൻെറ വിരലുകൾകൊണ്ടു ഭക്ഷണം കഴിക്കാൻതുടങ്ങി. പാരീസ്സിലെ ഒരു പരിഷ്കൃതഭോജനശാലയിൽ ഞങ്ങളൊരുമിച്ചിരുന്നു ഭക്ഷണം കഴിച്ചതിനെ അനുസ്മരിക്കാതിരിക്കാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ല.

ഭക്ഷണത്തിന്നുമുമ്പു നെഹറുവും ഗാന്ധിയും തമ്മിൽ ഒരു ചെറുസംഭാഷണം നടന്നുകഴിഞ്ഞിരുന്നു. കുറച്ചുസമയത്തിന്നുശേഷം ഗാന്ധി എൻെറ നേക്കു തിരിഞ്ഞു. പിറേറന്നാൾ നെഹറുവുമായി സംസാരിക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു തൻെറ മൌനദിനം മാററുവാൻ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നും തിങ്കളാഴ്ച മുഴുവൻ മൌനമനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനുപകരം ഇന്നുച്ചയ്ക്കുതന്നെ മൌനമാരംഭിക്കുന്നതാണെന്നും പറഞ്ഞു. എന്നാൽ പതിവായുള്ള എൻെറ ഒരു മണിക്കൂറുസംഭാഷണം നഷ്ടപ്പെടുത്താതിരിക്കുവാൻ ഇന്നു് 2—40 വരെ അതാരംഭിക്കുന്നതല്ലെ

ന്നും എൻെറ സംഭാഷണം 1—30 മുതൽ 2—30 വരെ യാകാമെന്നും അദ്ദേഹം പ്രസ്താവിച്ചു.

ഉച്ചഭക്ഷണത്തിന്നുശേഷം നെഹറുവും ഞാനും അതിഥിമന്ദിരത്തിലെ അടുത്തടുത്തുള്ള രണ്ടു കട്ടിലുകളിന്മേൽ ഇരുന്നു്—അദ്ദേഹവും അവിടെത്തന്നെയാണു് താമസിച്ചിരുന്നതു്—ലോകത്തിലുള്ള എല്ലാററിനെപ്പററിയും ഒരു മണിക്കൂറുനേരം സംസാരിച്ചു. എന്തിനെപ്പററിയോ പറയുമ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഇന്ത്യ ജനങ്ങളെ വെറുപ്പിക്കുന്നതായ എല്ലാററിനേയും, ജനങ്ങളെ പ്രചോദിപ്പിക്കുന്ന എല്ലാററിനേയും, ഉൾക്കൊള്ളുന്നു. നിങ്ങൾ ഇഷ്ടമുള്ളതു തിരഞ്ഞെടുത്തുകൊള്ളുക."

"അല്ല," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾതന്നെ രണ്ടും എടുത്തുകൊള്ളുക."

പന്ത്രണ്ടരമണിക്കു ഗാന്ധിയുമായി ഒരു മണിക്കൂറു നേരത്തെ സംഭാഷണം നടത്തുവാനായി നെഹറു പോയി. ഞാൻ എൻെറ അഭിമുഖസംഭാഷണം തുടരുവാനായി ഗാന്ധിയുടെ കുടിലിൽ എത്തിയപ്പോൾ നെഹറു അവിടെ നിലത്തിരിക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്നു് ഒരതൃപ്തിയുള്ളവായപോലെ തോന്നി. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിൻെറ അടുത്തിരുന്നു. ഗാന്ധി എൻെറ നേരേ തിരിഞ്ഞു പതിവുപോലെ "ഇനി" എന്നു പറഞ്ഞു ചോദ്യങ്ങളെ ക്ഷണിച്ചു.

ബ്രിട്ടീഷ്നിയമവും രാജ്യഭരണസമ്പ്രദായവും ഒരു പാർല്യമെൻറിലും രാജാവിലും തികഞ്ഞ അധികാരകേ

ന്ദ്രീകരണത്തെ ആവശ്യപ്പെടുമ്പോൾ അമേരിക്കയിലെ രാജ്യതന്ത്രം ഫെഡറേഷനെന്ന തത്ത്വത്തെ ആസ്പദിച്ചാണ് നിലക്കൊള്ളുന്നതെന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ അഭിമുഖസംഭാഷണമാരംഭിച്ചത്. തുടർന്നുകൊണ്ടു ഞാൻ ചോദിച്ചു: "ഇന്ത്യയിലെ വൈവിധ്യങ്ങളെ വെച്ചുനോക്കുമ്പോൾ നാട്ടുരാജാക്കന്മാരേയും മുസ്ലീംജനതയേയും തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്ന ഒരു ഫെഡറേഷനാണിവിടെ ആവശ്യമെന്നു നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നില്ലേ?"

അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു: "എന്തു സമ്പ്രദായമാണ് ഞങ്ങൾക്കധികം ചേർന്നതെന്നതിനെക്കുറിച്ചു പറയുവാൻ എന്നെക്കൊണ്ടാവില്ല: ആദ്യംതന്നെ ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോകണം. പിന്നീടു ഞങ്ങളെന്താണ് ചെയ്യുകയെന്നതു് ഇന്നു വെറുതെ ഊഹിക്കാവുന്നതുമാത്രമാണ്. ബ്രിട്ടീഷുകാർ പിൻവലിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ ഉടൻ മതസംബന്ധമായ ന്യൂനപക്ഷങ്ങളുടെ പ്രശ്നം താനേ തിരോധാനംചെയ്യും. ബ്രിട്ടീഷുകാർ പിൻവലിച്ചുകഴിഞ്ഞു് അരാജകത്വമുണ്ടാവുകയാണെങ്കിൽ, ആ അരാജകത്വത്തിൽനിന്നു് എന്താണ് രൂപമെടുക്കുകയെന്നെനിക്കു പറയാനാവില്ല. ഞാനെന്താണധികം ഇഷ്ടപ്പെടുകയെന്നു ചോദിച്ചാൽ ഫെഡറേഷനാണ്, കേന്ദ്രീകരണമല്ല എന്നുതന്നെ പറയാം. എന്തെങ്കിലും തരത്തിലുള്ള ഫെഡറേഷൻ ഉണ്ടായേ തീരൂ. എന്നാൽ ഒരു ഫെഡറേഷൻ ഉണ്ടാകുമോ ഇല്ലയോ എന്ന പ്രശ്നം എന്നെ തെല്ലും അലട്ടുന്നില്ലെന്ന എന്റെ മറുപടികൊണ്ടു നിങ്ങൾ തൃപ്തിപ്പെടണം. ഒരു

പക്ഷേ നിങ്ങളുടെ വളയാൻ കൂട്ടാക്കാത്ത മനസ്ഥിതി ഇതിനെ പരിഹസിക്കുന്നുണ്ടാകാം. ഒരുപക്ഷേ ലക്ഷോപലക്ഷം ജനങ്ങൾക്ക് ആയുധമില്ലാത്തതുകൊണ്ടും വളരെക്കാലമായി വിദേശാധിപത്യത്തിന്നവർ കീഴ്പ്പെട്ടുകിടക്കുന്നവരായതുകൊണ്ടും ഞാൻ നടത്താനുദ്ദേശിക്കുന്ന സിവിലാജ്ഞാലംഘനപ്രസ്ഥാനം വിജയത്തിലെത്തുകയില്ലെന്നു നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടാകാം."

"ഇല്ല," ഞാൻ അഭിപ്രായവ്യത്യാസം പ്രദർശിപ്പിച്ചു: "ഞാനതു വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. ചരിത്രം വേഗം ചലിയ്ക്കുന്നുണ്ടെന്നും അധികകാലം കഴിയുന്നതിനുമുമ്പു നിങ്ങളും ചൈനയെപ്പോലെ ഒരു സ്വതന്ത്രരാജ്യമായിത്തീരുമെന്നും ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. വളരെക്കൊല്ലംമുമ്പു നിങ്ങൾ സമാരംഭിച്ച സ്വാതന്ത്ര്യസമരം വിജയത്തിലല്ലാതെ പര്യവസാനിക്കാൻ നിവൃത്തിയില്ല."

ഗാന്ധി ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു: "ചൈനയെപ്പോലെയുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല. ചിയാങ്ങ്-കെയ്-ഷെക്കുണ്ടായിട്ടും ചൈന ഇന്നും നിരാശ്രയയാണ്. ധീരോദാത്തതയും ഈ യുദ്ധത്തിൽ സർവ്വവും ബലികഴിക്കാനുള്ള സന്നദ്ധതയുമുണ്ടായിട്ടും ചൈന ഇന്നും തികച്ചും സ്വതന്ത്രയല്ല. ചൈനയ്ക്കു് ഇംഗ്ലണ്ടിനോടും അമേരിക്കയോടും പറയുവാൻ സാധിക്കണം: 'ഞങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യസമരം പരസഹായംകൂടാതെ ഒററയ്ക്കു നിന്നു ഞങ്ങൾ നടത്തിക്കൊള്ളാം' ഞാനതിനെയാണ് സ്വാതന്ത്ര്യമെന്നു പറയുക."

അദ്ദേഹം ചിയാങ്ങുമായി നടത്തിയ സംഭാഷണം എങ്ങിനെയായിരുന്നുവെന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു. "വളരെ നല്ലതായിരുന്നു." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു.

"അദ്ദേഹത്തെ നിങ്ങൾക്കും നിങ്ങളെ അദ്ദേഹത്തിനും മനസ്സിലായില്ലെന്നുമാത്രം." ഞാൻ മന്ദഹാസപൂർവ്വം മറുപടി പറഞ്ഞു.

"അദ്ദേഹത്തെ മനസ്സിലാക്കുക അസാധ്യമെന്നാണെനിക്കു തോന്നിയതു്." ഗാന്ധി സമ്മതിച്ചു: "ഒരു പക്ഷേ അതു ഭാഷയുടെ തകരാറായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ മദ്ദാംചിയാങ്ങ്മുഖാന്തരമാണു് സംസാരിച്ചതു്; പക്ഷേ അതുമാത്രമാണെന്നും തോന്നുന്നില്ല."

"ചൈന തികച്ചും സ്വതന്ത്രയല്ലെന്നതു വാസ്തവമാണു്. വിഷയം മാററിക്കൊണ്ടു ഞാൻ പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ സ്വാതന്ത്ര്യം ഒരു ദിവസംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നതല്ല. ഈ യുദ്ധത്തിൽ നാം ജയിക്കുകയാണെങ്കിൽ അതിലൂടെ ചൈന സ്വതന്ത്രയാകും. നാം ഏഷ്യയുടെ യുഗത്തെയാണു് സമീപിക്കുന്നതു് എന്നു തോന്നുന്നു. വരുന്ന കുറെ ദശാബ്ദകാലത്തേയ്ക്കു ചൈനയും ചരിത്രത്തെ വളരെയൊക്കെ രൂപപ്പെടുത്തുവാൻ ഇടയുണ്ടു്. ഏതായാലും ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇതു മനസ്സിലാക്കുന്നതിൻെറ അടയാളമൊന്നും കാണാനില്ല. നിങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെട്ടുംപോലെ അവർ പോകുന്നതുമല്ല. തങ്ങളുടെ ആയുധശക്തികൊണ്ടു് അവർക്കു സിംഗപ്പൂരും മലയയും രക്ഷിച്ചു തന്നെത്താൻ രക്ഷിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല; ഇന്ത്യയിൽ അവർ ബുദ്ധിശക്തികൊണ്ടും ആത്മരക്ഷ നേടുകയില്ല."

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ചൈനയെ കുററം പറയുകയല്ലെന്നു നിങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കണം. ചൈനയെ അനുകരിക്കാൻ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലെന്നതിനെ ഊന്നിപ്പറയണമെന്നുമാത്രം. ചൈന എത്തിച്ചേർന്നിട്ടുള്ള ദുസ്ഥിതിയിൽ ഇന്ത്യ എത്തിച്ചേരുന്നതെനിയ്ക്കു സമ്മതമല്ല. അതുകൊണ്ടാണ് ബ്രിട്ടീഷുകാരും അമേരിക്കക്കാരുമായ പട്ടാളക്കാരെ ഇവിടെ ആവശ്യമില്ലെന്നു ഞാൻ പറയുന്നതു്. ജപ്പാൻകാരേയും ജർമ്മൻകാരേയും ഇവിടെ ആവശ്യമില്ല. ജപ്പാൻകാർക്ക് ഇന്ത്യ തങ്ങളുടേതാക്കിവെയ്ക്കണമെന്നില്ലെന്നും ഞങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം സമ്പാദിക്കാൻ സഹായിക്കുകമാത്രമാണ് തങ്ങളുടെ ഉദ്ദേശമെന്നും ജപ്പാൻകാർ പ്രക്ഷേപണംചെയ്യുന്നുണ്ടു്. അവരുടെ അനുഭാവമോ സഹായമോ ഞാൻ സ്വാഗതംചെയ്യുന്നില്ല. അവർ ലോകോപകാരികളല്ലെന്നും എനിക്കറിയാം. എല്ലാ വിദേശ്യാധികാരത്തിൽനിന്നും മോചനമാണ് ഇന്ത്യയ്ക്കു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നതു്. എന്റെ ക്ഷമ നശിച്ചിരിക്കുന്നു; ഇനി എനിക്കു കാത്തിരിക്കാൻ വയ്യ. ഞങ്ങളുടെ സ്ഥിതി പേഷ്യയുടേതിനേക്കാളും ചൈനയുടേതിനെക്കാളുമധികം മോശമാണ്. എനിക്കു കോൺഗ്രസ്സിനെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുവാൻ സാധിക്കയില്ലായിരിക്കാം. കോൺഗ്രസ്സിൽ ഉത്തരവാദിത്വം വഹിച്ചിട്ടുള്ളവർ അവസരത്തിന്നനുസരിച്ചു വളരുകയില്ലായിരിക്കാം. (ഇതു പറഞ്ഞപ്പോൾ ഗാന്ധി നെഹറുവിനെ ഉററുനോക്കി) എന്നാലും ഞാൻ മുന്നോട്ടു പോയി ജനങ്ങളോടു നേരിട്ടു പറയും. എന്തു സംഭവിച്ചാലും

ഞങ്ങൾ നിവർന്നുനില്ക്കും. ലോകത്തെ മുഴുവൻ അത്ഭുതപ്പെടുത്തുന്ന പുതിയൊരു ഘടനയെ ഞങ്ങൾ ഉളവാക്കിയേയ്ക്കും. നിങ്ങളുടെ പൂർവ്വാജ്ജിതങ്ങളായ വിരോധാഭിപ്രായങ്ങൾ തട്ടിനീക്കി ഈ സിവിലാജ്ഞാലംഘനത്തെപ്പററിയുള്ള എൻെറ പുതിയ ആശയത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് അതിലെ തെററുകളെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുതരുവാൻ ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നു. (വാക്കുകൾ എന്നോടാണ് പറഞ്ഞിരുന്നതെങ്കിലും, ഗാന്ധി നെഹറുവിനോടാണ് സംസാരിച്ചിരുന്നതെന്ന് എനിയ്ക്കു തോന്നി. അവർക്ക് ഇന്നത്തെ സംഭാഷണത്തിൽ യോജിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു വ്യക്തമായിരുന്നു.) അപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കു ഞങ്ങളുടെ അവകാശവാദത്തെ സഹായിക്കാൻ കഴിയും; അതിനെ ഒരു പടി ഉയർത്താനും ഒരു ലേഖകനെന്ന നിലയ്ക്കു നിങ്ങളെത്തന്നെ ന്യായീകരിക്കാനും കഴിയും. ഇന്ത്യയെപ്പററിയുണ്ടാകുന്ന സാഹിത്യം വെറും ചണ്ടിയാണ്; ഒരു ഫലവുമില്ലാത്തതാണ്. അതിലൊന്നിലും ഒരു പുതുമയുമില്ല; എല്ലാം ചീനച്ചട്ടി വാർത്തെടുത്ത മാതിരിയാണ്. ആ വെട്ടിൽനിന്നു കഷ്ടപ്പെട്ടു പുറത്തു ചാടുവാൻ ഞാൻ നിങ്ങളോടാവശ്യപ്പെടുന്നു. എൻെറ ഭാഷയിലൂടേ തുള്ളിച്ചുകയറി ഞാനെന്താണ് പറയുന്നതെന്നു മനസ്സിലാക്കിയാൽ നന്ന്. അതിനു പ്രയാസമുണ്ടെന്നെനിയ്ക്കറിയാം. നിങ്ങൾ ഇവിടെ വന്നതു് അമേരിക്കയിലേയും ബ്രിട്ടനിലേയും പരിഷ്കാരത്തിൻെറ കണ്ണുമഞ്ഞളിപ്പിക്കലും പ്രകാശമാനമായ ശക്തിയും സംസ്കാരവും സൈനികബലവും കണ്ടുകൊണ്ടാണ്. നിങ്ങളുടെ അച്ചിൽവിഴാത്ത എ

ന്നും നിങ്ങൾ തിരസ്കരിക്കുന്നതിനെ എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയും—അല്ലെങ്കിൽ ആ അച്ചിലേയ്ക്കു പാകമല്ലാത്തതിനെ. എന്നാൽ ആ അടിച്ചുപരത്തിയ നിരത്തിൽനിന്നു നിങ്ങളുടെ ബുദ്ധിക്കു കുറച്ചുയരാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ സേവാഗ്രാമിലെ നിങ്ങളുടെ താമസം വൃഥാവിലായിപ്പോയി.”

എനിക്കും നെഹറുവിനും ഏതേതു ഭാഗമാണുദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതെന്നു തരംതിരിക്കുവാൻ കുറച്ചു താമസിച്ചശേഷം ഞാൻ പറഞ്ഞു: “ശരി; എന്നാൽ ഇപ്പറയുന്ന പുതിയ ഘടനയെ കാണുവാൻ നിങ്ങളെന്നെ സഹായിക്കുമോ? എൻെറ പുതിയ ഘടനയെപ്പററി, നിങ്ങളുടേതിനെ അപ്പടി തിരസ്കരിക്കത്തക്കവണ്ണം, അത്ര ഉറപ്പില്ല എനിക്ക്. ഇന്ത്യയ്ക്കു വളരെയൊക്കെ സംഭാവനചെയ്യാനുണ്ടെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നുണ്ട്; പക്ഷേ ഭാവിയിൽ ഉണ്ടാകാൻപോകുന്ന സംഭവവികാസങ്ങളെ നിങ്ങളെങ്ങിനെയാണ് ചിത്രീകരിക്കുന്നത്?”

ഗാന്ധി പറഞ്ഞുതുടങ്ങി: “ഇന്ന് അധികാരത്തിൻെറ കേന്ദ്രം ന്യൂഡെൽഹിയിലോ ബോമ്പായിലോ കല്ക്കത്തയിലോ ആണ്; അതായത്, വലിയ നഗരങ്ങളിൽ. ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നത് അത് ഇന്ത്യയിലെ എഴുനൂറായിരം ഗ്രാമങ്ങളിൽ വിഭജിക്കപ്പെടണമെന്നാണ്. അതിൻെറ അർത്ഥം അധികാരമില്ലാതാകുമെന്നു തന്നെ. മറെറാരു ഭാഷയിൽ പറയുകയാണെങ്കിൽ, ഇന്ന് ഇംഗ്ലണ്ടാകുന്ന ഇമ്പീരിയൽ ബാങ്കിൽ നിക്ഷേപി

ച്ചിട്ടുള്ള ഏഴുലക്ഷം ഡോളർ മടക്കിയെടുത്തു് ഈ ഏഴു ലക്ഷം ഗ്രാമങ്ങളിൽ വിതരണംചെയ്യണം. എന്നാൽ ഓരോ ഗ്രാമത്തിനും നഷ്ടപ്പെടാൻ വയ്യാത്ത ഓരോ ഡോളർ കിട്ടും." ഗാന്ധി തുടന്നു: "ഇന്നു് ഇന്ത്യയിലെ ഇമ്പീരിയൽ ബാങ്കിൽ നിക്ഷേപിച്ചിട്ടുള്ള ഏഴുലക്ഷം ഡോളർ തീരേ നശിപ്പിച്ചുകളയുവാൻ ജപ്പാന്റെ ഒരൊററ ബോമ്പിന്നു സാധിക്കും; അതു് ഏഴുലക്ഷം ഓഹരിയുടമസ്ഥന്മാരുടെ കയ്യിൽ വിതരണംചെയ്യപ്പെട്ടാണു് കിടക്കുന്നതെങ്കിൽ ആക്കും അവരെ തോല്പിച്ചു് അതു കൈവശപ്പെടുത്തുവാൻ കഴിയുന്നതല്ല. ഈ ഏഴുലക്ഷം ഘടകങ്ങളും തമ്മിൽ സ്വമേധയാ സഹകരണമുണ്ടായിരിക്കും— നാസികളുടെ സമ്പ്രദായങ്ങൾകൊണ്ടു പ്രചോദിതമായ സഹകരണമല്ല. സ്വമേധയാ ഉള്ള സഹകരണം യഥാർത്ഥമായ സ്വാതന്ത്ര്യത്തേയും സോവിയററുറഷ്യയിലെ പുതിയ ഘടനയേക്കാൾ വളരെ മെച്ചമേറിയ പുതിയൊരു സമുദായഘടനയേയും ഉളവാക്കും. റഷ്യയിൽ നിരങ്കുശത്വമുണ്ടെന്നു ചിലർ പറയുന്നു; പക്ഷേ അതു് ഏററവും സാധുക്കൾക്കും ദരിദ്രക്കുംവേണ്ടി ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്നതുകൊണ്ടു ന്യായമാണു് എന്നും അവർ വാദിക്കുന്നു. എന്നെസ്സംബന്ധിച്ചടത്തോളം അതിൽ ഒട്ടും നന്മയില്ല. എന്നെങ്കിലും ഒരു കാലത്തു് ഈ നിരങ്കുശത്വം നാം ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടുള്ളതിലും മോശമായ അരാജകത്വത്തെ ഉളവാക്കും. ഇവിടെ ആ അരാജകത്വത്തിൽ നിന്നു രക്ഷ കിട്ടുമെന്നു് എനിക്കുറപ്പുണ്ടു്. ഇന്ത്യയിലെ

ഭാവിസമുദായഘടനയെക്കുറിച്ച് എനിക്കൊരു പിടിയുമില്ലെന്നു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു; എന്നാൽ ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു പറഞ്ഞുതന്നമാതിരിയുള്ള ഒരു സമുദായഘടന—അതിനും കുറവുകളും ബലഹീനതയും ഉണ്ടായിരുന്നു—നിലനിന്നിരുന്നു; അതിന്റെ കുറവുകൾകാരണമാണ് അതു മുകിലരുടേയും ബ്രിട്ടീഷുകാരുടേയും മുമ്പിൽ തകർന്നതു്. അതിന്റെ ചില ഭാഗങ്ങൾ അവശേഷിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. അതിന്റെ വേരുകൾ ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തിന്റെ കയ്യേറ്റങ്ങളെ തരണം ചെയ്തു് ഇന്നും അവശേഷിച്ചു കിടപ്പുണ്ടു്. ബ്രിട്ടീഷധികാരത്തെ ഇന്ത്യക്കാക്കു കൈമാറുന്നതായ ചില മഴത്തുള്ളികൾ വീണാൽ മുളച്ചുപൊന്തുവാൻ തയ്യാറായാണ് ആ വേരുകളും മുരടും കിടക്കുന്നതു്. ചെടി എന്തു തരത്തിലുള്ളതായിരിക്കുമെന്നു് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ; എന്നാൽ ഇന്നുള്ളതിൽ വളരെയധിയം നന്നായിരിക്കും അതു്. നിർഭാഗ്യവശാൽ അതിന്നാവശ്യമായ അഹിംസാമനസ്ഥിതി ഇന്നു് ഇവിടെ നിലക്കൊള്ളുന്നില്ല; എന്നാൽ കഴിഞ്ഞ ഇരുപത്തഞ്ചു കൊല്ലക്കാലം പുതിയൊരു സമുദായഘടനയുണ്ടാക്കുവാൻ ചെയ്ത അശ്രാന്തപരിശ്രമം നിഷ്പ്രയോജനമായിരിക്കുന്നുവെന്നു വിശ്വസിക്കാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമില്ല. പുതിയ സമുദായഘടനയെ രൂപപ്പെടുത്തുന്നതിൽ കോൺഗ്രസ്സ്കക്ഷിക്കു കാര്യക്ഷമമായ ഒരു സ്വാധീനശക്തിയുണ്ടായിരിക്കും; മുസ്ലീംലീഗിനും കാര്യക്ഷമമായ സ്വാധീനശക്തയുണ്ടായിരിക്കും.”

“നിങ്ങളിപ്പറഞ്ഞ ഏഴുലക്ഷം ഡോളറിന്റെ ഉപമയെ ഒന്നു തുടരണമെന്നു ഞാൻ അപേക്ഷിക്കുന്നു.”

ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "ഇംഗ്ലണ്ടിൻെറ ഇമ്പീരിയൽ ബാങ്കിൽനിന്നു തിരിച്ചെത്തിയ ഈ ഓരോ ഡോളർ കൊണ്ടു ഗ്രാമങ്ങൾ എന്തു ചെയ്യും?"

"ഒന്നു സംഭവിക്കും." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഇന്നു" ഓഹരിയുടമസ്ഥന്മാർക്ക് ഒന്നും പ്രതിഫലമായി കിട്ടുന്നില്ല; ഇടത്തട്ടുകാർ അതു തട്ടിയെടുക്കുകയാണ്. സ്വന്തം ഡോളറുകളുടെ എജമാനന്മാരായിത്തീരുകയാണെങ്കിൽ, തങ്ങൾ ഏററവും നല്ലതെന്നു വിചാരിക്കുന്ന രീതിയിൽ കൃഷിക്കാർ അവയെ ഉപയോഗിക്കും."

"കൃഷിക്കാരൻ തൻെറ പണത്തെ മണ്ണിന്നടിയിൽ കുഴിച്ചിടുന്നു." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അവർ ഭൂമിയിൽ കുഴിച്ചിടുകയില്ല." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "കാരണം അവർക്കു ജീവിക്കണം. അവർ തങ്ങളുടെ സ്വന്തം ബാങ്കിലേയ്ക്കു മടങ്ങിപ്പോയി തങ്ങളെ നല്ലതെന്നു വിശ്വസിക്കുന്ന കാര്യങ്ങൾക്ക്, തങ്ങളുടെ നിയന്ത്രണത്തിൽ അതിനെ ഉപയോഗിക്കും. അപ്പോൾ അവർക്കു മില്ലുകൾ പണിചെയ്യിക്കുകയോ വിദ്യുച്ഛക്തി ഉൽപാദിപ്പിക്കുകയോ തങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ള എന്തുതന്നെയും പ്രവർത്തിക്കുകയോ ചെയ്യാം. ഒരു കേന്ദ്രഗവർമ്മേണ്ടും വളർന്നുവരും; പക്ഷേ അതു ജനങ്ങളുടെ ഹിതത്തെ പ്രവർത്തിക്കുന്നതും അവരുടെ സഹായത്തെ ആസ്പദിച്ചു നിലക്കൊള്ളുന്നതുമായിരിക്കും."

ഞാൻ തുടർന്നു: "എൻെറ ഭാവനയിൽ ആ ഭരണകൂടം കൂടുതൽ വ്യവസായങ്ങളെ നിർമ്മിക്കുകയും രാജ്യത്തെ

വ്യാവസായികമായി അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുമെന്നു കാണാനുണ്ടു്."

"ബ്രിട്ടിഷ് സൈന്യമില്ലാത്ത ഒരു കേന്ദ്രഗവമ്മേണ്ടിനെ വേണം നിങ്ങൾ ചിത്രീകരിക്കുവാൻ." ഗാന്ധി എന്നെ ഓമ്മപ്പെടുത്തി: "ആ സൈന്യമില്ലാതെ ആ ഗവമ്മേണ്ടു് നിലനില്ക്കുന്നുവെങ്കിൽ, അതായിരിക്കും പുതിയ ഘടന. എത്തിച്ചേരുവാൻ പരിശ്രമിക്കേണ്ട ഒന്നാണു് ആ ലക്ഷ്യം; അതു കേവലം അഭൌമമായ ഒരു ലക്ഷ്യമല്ല. അതു പ്രായോഗികമാണു്."

"ഞാൻ യോജിക്കുന്നു." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "പത്തു കൊല്ലം മുമ്പു ഞാൻ യോജിക്കുമായിരുന്നില്ല; എന്നാൽ റഷ്യയിലും മററു സ്ഥലങ്ങളിലും ഉണ്ടായിട്ടുള്ള എൻെറ അനുഭവങ്ങൾ വെച്ചുനോക്കുമ്പോൾ വ്യക്തിസ്വാതന്ത്ര്യം സാധ്യമല്ലാതാക്കുന്ന സർവ്വശക്തമായ ഒരു ഭരണകൂടത്തിൻെറ ആവിർഭാവമാണു് ലോകത്തെ ഇന്നഭിമുഖീകരിക്കുന്ന ഏററവും വലിയ വിപത്തെന്നു് എനിക്കു തോന്നുന്നു. പുറമേ നോക്കുമ്പോൾ, മുതലാളിത്തത്തിൻെറ സാമ്പത്തികതത്ത്വങ്ങൾ ഭരണകൂടത്തെക്കൊണ്ടു് അധികമധികം സാമ്പത്തികകാര്യങ്ങളിൽ കയ്യിടുവിക്കുന്നു. അതു ഭരണകൂടത്തിന്നധികം അധികാരം കൊടുക്കുന്നു. അടുത്ത തലമുറയുടെ യഥാർത്ഥപ്രശ്നം അത്തരത്തിലുള്ള ഒരു ഭരണകൂടത്തിനെ നിയന്ത്രിക്കുവാനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ കണ്ടുപിടിക്കലാണു്. ഒരു ചോദ്യം ഉദിച്ചുപൊന്തുന്നു: സർവ്വശക്തമായ ഒരു ഭരണകൂടമുള്ള രാജ്യത്തു വ്യക്തിസ്വാതന്ത്ര്യത്തെ രക്ഷിച്ചുനിർത്തുവാൻ നമുക്കു കഴിയുമോ? ഒരു

സാർവ്വലൌകികസംഘടനയ്ക്കുള്ളിൽ രാജ്യങ്ങൾ സഹകരിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുമോ, അഥവാ, നാം സാർവ്വലൌകികതത്വത്തെ ചവുട്ടിത്തേച്ചുകളഞ്ഞു്, അധികം യുദ്ധങ്ങളെ സ്വാഗതം ചെയ്യുമോ?"

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ചോദിക്കുന്നതു് ഈ മഹാശക്തികളായ രാജ്യങ്ങളുടെ ഉൽപത്തിയെ എങ്ങിനെ തടയാം എന്നാണു്. അതുകൊണ്ടാണു് സഖ്യരാഷ്ട്രങ്ങൾ ഫാഷിസ്റ്റുരാജ്യങ്ങളുടെ മാതിരിയാകരുതെന്നു ഞാൻ പറയുന്നതു്. അതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് ഇന്ത്യ പറയുന്നതു നല്ലതാണെന്നു് അവർ പ്രഖ്യാപിക്കണമെന്നു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നതു്. നമുക്കു് ഇവിടെ ഒന്നു കണ്ണടച്ചു ചാടി, ഇന്ത്യയ്ക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം കൊടുത്തുനോക്കുക; വേണമെങ്കിൽ, ഇന്ത്യയുടെ നിബന്ധനകൾക്കു വഴങ്ങി ആവശ്യമുള്ള കാലത്തോളം ഇന്ത്യയിൽത്തന്നെ കൂടുക. എന്നിട്ടു രാജ്യങ്ങൾ തമ്മിൽ സ്വതന്ത്രമായ സഹകരണം കിട്ടുമോ എന്നു നമുക്കൊന്നു പരീക്ഷിച്ചുനോക്കുക."

"നിങ്ങൾക്കു നിങ്ങളുടെ സ്വാതന്ത്ര്യം വേണമെന്നു് എനിക്കു തീർച്ചയായും ബോധ്യമുണ്ടു്." ഞാൻ സമ്മതിച്ചു: "അതു നിങ്ങൾക്കും നമുക്കെല്ലാവർക്കും നന്മയ്ക്കുള്ളതുമാണു് എന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. അവരുടെ സാമ്രാജ്യത്തെ രക്ഷിക്കുവാനോ അതിൻെറ സഹാനുഭൂതി സമ്പാദിക്കുവാനോ ബ്രിട്ടീഷുകാർ അത്ഭുതകരമായ ഒരു കഴിവും പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടില്ലെന്നു വ്യക്തമാണു്."

നിങ്ങളതു് അമേരിക്കയോടു പറയണം." ഗാന്ധി എന്നോടഭ്യർത്ഥിച്ചു.

"ഞാനതു പറയാം." ഞാൻ പ്രഖ്യാപിച്ചു: "പക്ഷേ ഈ വാക്കുകളിലല്ല. ബ്രിട്ടൻെറ എല്ലാ ആയുധീകരണത്തിന്നും പണം കൊടുക്കുന്നതു ഞങ്ങളാണ്. ഇക്കൊല്ലം ഞങ്ങൾ 60,000 വിമാനങ്ങൾ നിർമ്മിക്കുന്നുണ്ട്. 1943-ൽ അതു് 140,000 ആയിരിക്കും. ഇന്ത്യയിൽ അമേരിക്ക നിർവ്വഹിക്കേണ്ടുന്ന പങ്കിനെക്കുറിച്ചാലോചിക്കുമ്പോൾ, ഇവിടത്തെ വിഷമഘട്ടം കുറച്ചു കാലേക്കൂട്ടിയാണ് വന്നുചേർന്നതു്. (അവരെല്ലാവരും ചിരിച്ചു.) ഞങ്ങൾ ആണ്ടുതോറും, ഇപ്പോൾ, 140,000 വിമാനങ്ങൾ നിർമ്മിക്കുകയും പടക്കളത്തിലേയ്ക്കു 20 ലക്ഷം പടയാളികളെ അയയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ലണ്ടനിൽ ഞങ്ങൾക്ക് ഇന്ത്യയെക്കുറിച്ചു പറയാനുള്ളതിന് അധികം ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിക്കുവാൻ കഴിയും. ഏഷ്യയിൽ ഇന്നെന്താണ് സംഭവിക്കുന്നതെന്നു ബ്രിട്ടീഷുകാർ മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല."

"അതുകൊണ്ടാണ്," ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾ യുക്തിവാദം പറഞ്ഞാൽ ബ്രിട്ടീഷുകാർ മനസ്സിലാക്കുകയില്ലെന്നും ന്യായവും ഞങ്ങളുടെ പദ്ധതിയുടെ പ്രായോഗികതയും പറഞ്ഞാൽ അവർക്കു തീരേ ബോധപ്പെടുകയില്ലെന്നും ഞങ്ങൾ പ്രവർത്തിയ്ക്കാൻ തുടങ്ങിയാലേ അവർ യാഥാർത്ഥ്യങ്ങൾ ധരിക്കുകയുള്ളുവെന്നും ഞാൻ തുറന്നുപറഞ്ഞതു്. അതാണ് ബ്രിട്ടീഷ് ചരിത്രത്തിൽനിന്നുള്ള പാഠം. അവർക്കു മനസ്സിലാക്കുവാൻ പ്രവൃത്തി വേണം. അതുകൊണ്ടു് ഇപ്പോൾ ഞങ്ങൾ പ്രവർത്തിക്കുക

യാണ് വേണ്ടതു്. താൽക്കാലികമായി, ഇപ്പോൾ ഒരു ദേശീയഗവമ്മേണ്ടുണ്ടാക്കുന്നതു വെറും ഭാവനയോ മിത്ഥ്യയോ അല്ലെന്നും അതു തികച്ചും പ്രായോഗികമാണെന്നും ജനങ്ങളോടു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കുകയാണ് ഞാൻ ചെയ്യേണ്ടതു്. എന്റെ ലക്ഷ്യത്തിന്റെ സാധുത്വമോ ന്യായമോ തെളിയിക്കുവാൻ അഹിംസ ആവശ്യമുണ്ടായിട്ടു പറയുന്നതല്ല, ഈ നിദ്ദേശം അഹിംസയെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയതാണ്. ഞാൻ ഒരു ഹിംസാവാദിയായിരുന്നെങ്കിൽപ്പോലും ഇതേ ആശയപരിണാമം ഉണ്ടാകുമായിരുന്നു. ഞാൻ ഒരു ഹിംസാവാദിയായിരുന്നെങ്കിൽത്തന്നെ എനിക്കു പറയാം: 'കടന്നുപോകുക; ഇന്ത്യയെ ഒരു സൈനികസങ്കേതമായി ഉപയോഗിക്കാൻ പാടില്ല?' പക്ഷേ ഇന്നു ഞാൻ പറയുന്നു: 'മററുള്ളവർ അതു പിടിച്ചുപയോഗിക്കാതിരിക്കാൻ ഇന്ത്യയെ ഒരു സൈനികസങ്കേതമായി നിങ്ങൾക്കുപയോഗിക്കണമെങ്കിൽ, അപ്രകാരം ചെയ്തുകൊൾക; ഇവിടെ മര്യാദയോടുകൂടിയുള്ള നിബന്ധനകളിന്മേൽ ജീവിച്ചുകൊൾക; ദ്രോഹമൊന്നും ചെയ്യരുതു്.' ഞാൻ ഇതിലും കടന്നുപറയട്ടെ: 'ഇന്ത്യയിൽ ഉണ്ടാകുന്ന കേന്ദ്രഗവമ്മേണ്ടിന്നു യുദ്ധമനസ്ഥിതിയുള്ളവാകുകയാണെങ്കിൽ ബ്രിട്ടീഷുകാക്കു് അതിന്റെ സഹായവും കിട്ടിക്കൊള്ളട്ടെ.' "

ഞാൻ ചോദിച്ചു: "നിബ്ബന്ധപൂർവ്വം ബ്രിട്ടീഷുകാക്കു നിങ്ങളുടെ നിദ്ദേശങ്ങളെ സ്വീകരിക്കേണ്ടിവന്നാൽ, നിങ്ങളുടെ ഏഴുലക്ഷം ഗ്രാമങ്ങളുള്ള റിപ്പബ്ളിക്കു് നിങ്ങളെങ്ങിനെ ഉൽഘാടനംചെയ്യും?"

"നിങ്ങളോടു നിഷ്കൃഷ്ടമായ ഒരു പദ്ധതി നിർദ്ദേശിക്കാൻ എനിക്കു സാധ്യമല്ല." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "എനിക്ക് ഇന്നതു മുഴുവൻ കണക്കു കൂട്ടുവാൻ കഴിയില്ല. അതെല്ലാം മനോരാജ്യമാണ്. പലരും ഒരു സ്വപ്നദർശകനെന്നു പേരിടുന്ന ഒരാളുടെ തലച്ചോറിൽനിന്നല്ല, പ്രതിനിധികളുടെ ഒരു സംഘം രൂപവൽക്കരിക്കുന്ന ഒരു പദ്ധതിയിൽനിന്നാണ്, അതുളവാകേണ്ടതു്."

"ശരി," ഞാൻ പറഞ്ഞു: "വീട്ടിൽ നൂറ്റെടുത്ത തുണിയെ മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കാത്തവിധത്തിൽ 'ചീനച്ചട്ടി'മനസ്ഥിതിക്കാരനല്ല ഞാൻ."

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ നിങ്ങൾക്കു പച്ചക്കറികളെ മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുന്നില്ല."

"ഉച്ചയ്ക്കും വൈകുന്നേരവും ഒരേ പച്ചക്കറികൾ കഴിക്കാൻ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല." അദ്ദേഹത്തോടൊപ്പം ഞങ്ങളെല്ലാവരും ചിരിച്ചു. ഞാനെഴുന്നേററു പോന്നു.

ഇന്നുച്ചതിരിഞ്ഞു മൂന്നുമണിക്കൂറുനേരം നെഹറുവും ഞാനും അതിഥിമന്ദിരത്തിലെ ആ ഒററ മുറിയിൽ ഇരുന്നു; അദ്ദേഹം കട്ടിലിന്മേലും ഞാൻ ഞങ്ങളുടെ ഒററ കസാലയിന്മേലും. മനുഷ്യസമുദായത്തിന്റെ സുഖം, സംസ്കാരം, മനുഷ്യനു മര്യാദയോടുകൂടി ജീവിക്കുവാൻ സമുദായം എങ്ങിനെ അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തണം, അമേരിക്ക, ഇന്ത്യ, റഷ്യ തുടങ്ങിയ വിഷയങ്ങളെപ്പററി ഞങ്ങൾ അവിടെവെച്ചു ചർച്ചചെയ്തു. മുൻപിലത്തേപ്പോലെ അത്ര സോവിയററനുകൂലിയായിരുന്നില്ല അദ്ദേഹം. എന്നാൽ അദ്ദേഹം ചൈനയ്ക്കു തികച്ചും അനുകൂലിയാണ്; ഒരു

പക്ഷേ ഇന്നദ്ദേഹം ഗാന്ധിയോടു ചൈനയെപ്പററിയായിരുന്നിരിക്കണം സംസാരിച്ചിരുന്നതു്. അവർതമ്മിൽ ചില വിട്ടുവീഴ്ചകൾ ചെയ്യും. ഗാന്ധി നെഹറുവിനെ തൻെറ സിവിലാജ്ഞാലംഘനപ്രസ്ഥാനത്തിലേയ്ക്കു പരിവത്തനംചെയ്യിക്കും. വളരെ സംശയങ്ങളുംകൊണ്ടാണു് നെഹറു ഇവിടെ എത്തിയതു്. പ്രസിഡണ്ട് റൂസ്‌വെൽട്ട് ഇന്ത്യൻകാര്യത്തിൽ വീണ്ടും ഇടപെട്ട് ഒരു ഒത്തുതീപ്പിലെത്തിച്ചേരാൻ ബ്രിട്ടീഷുകാരെ പ്രേരിപ്പിക്കുമെന്നദ്ദേഹം ആശിച്ചിരുന്നു.

എന്നാൽ അടിയന്തരമായ ഇന്ത്യൻപ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ചു യുദ്ധകാലത്തു് ഒരു തീരുമാനം ചെയ്യാൻ ബ്രിട്ടീഷുകാർ കൂട്ടാക്കാതിരുന്നതുകൊണ്ടു്, അഹിംസയിലൂടെയുള്ള നിർബ്ബന്ധം പ്രയോഗിക്കണമെന്നു ഗാന്ധിയുടെ ന്യായവാദം നെഹറുവിനെപ്പോലുള്ള ഒരിന്ത്യൻദേശീയവാദിക്കു തടുക്കാവതല്ലാത്തതായിത്തീരുന്നു.

അമേരിക്കയിൽപ്പോയി പ്രസിഡണ്ട് റൂസ്‌വെൽട്ടുമായി സംസാരിക്കാൻ ഞാൻ നെഹറുവിനെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു. ഏതു രാഷ്ട്രത്തിൻേറയും സ്വാതന്ത്ര്യേച്ഛയെ അമേരിക്കക്കാർ സ്വമേധയാ അനുകൂലിക്കുമെന്നും അതിനു പുറമെ ഇന്ത്യയിൽ അമേരിക്കയുടെ സാമ്പത്തികതാൽപര്യങ്ങൾ ബ്രിട്ടൻേറതിൽനിന്നു വ്യത്യാസപ്പെട്ടതാണെന്നും ഞാനദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു.

ഞങ്ങൾ ഹിന്ദുമതത്തെക്കുറിച്ചും സംസാരിച്ചു. ഹിന്ദുമതത്തിനു മൌലികത്വമില്ലെന്നും അതുകൊണ്ടു മതഭക്തനല്ലെന്ന കാരണത്തിന്മേൽ ഒരു ഹിന്ദുവിനേയും

ശിക്ഷിക്കുകയോ മതഭ്രഷ്ടനാക്കുകയോ സാധ്യമല്ലെന്നും നെഹറു പറഞ്ഞു. "നിങ്ങൾക്ക് ഒരു നിരീശ്വരവാദിയായി ഹിന്ദുവായി നിലക്കൊള്ളാം." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഗാന്ധി ഇന്നു രാവിലെ പറഞ്ഞമാതിരി, 'നിങ്ങൾ ജാതിയിലും അയിത്തത്തിലും വിശ്വസിക്കാത്തതുകൊണ്ട് ഒരു ഹിന്ദുവല്ലാതായിത്തീരുന്നില്ല.' അതേമാതിരി, മതഭക്തനായ ഒരു ഹിന്ദുവായിത്തന്നെ നിങ്ങളുടെ മുറിയുടെ ചുമരിന്മേൽ ക്രിസ്തുവിന്റെ പടം തൂക്കിയിട്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ തത്ത്വോപദേശങ്ങളെ വിശ്വസിക്കുകയും ചെയ്യാം."

This is a good Book.

ജൂൺ 8, 1942.

എന്റെ കട്ടിലിൽനിന്നു മൂന്നടി ദൂരത്തുള്ള ഒരു കട്ടിലിൽ കിടന്നാണ് നെഹറു ഉറങ്ങിയിരുന്നത്. രാത്രി ശബ്ദങ്ങൾ തന്റെ ഉറക്കത്തെ തടസ്സപ്പെടുത്തിയെന്നദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ഞാൻ ഒരു ശബ്ദവും കേൾക്കുകയുണ്ടായില്ല. ഇന്നലെ രാത്രി ഒമ്പതേകാൽ മണിക്കാണ് താൻ ആശ്രമത്തിൽ ചില സ്നേഹിതന്മാരോടു സംസാരിച്ചു തിരിച്ചുവന്നതെന്നും രാത്രി കുറെ സമയം ഞാനായി സംസാരിക്കാമെന്നാണദ്ദേശിച്ചിരുന്നതെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. പക്ഷേ ഞാൻ നല്ലപോലെ ഉറങ്ങിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു.

ഇന്നു രാവിലെ ആറുമണിക്കു വെളുത്ത വസ്ത്രങ്ങൾ ധരിച്ച എട്ടുപത്തു പേരൊരുമിച്ച ഗാന്ധി പതിവുപോ

ലെ നടക്കുവാൻ പോയി. ഇന്നദ്ദേഹത്തിന്റെ മൌന ദിനമാണ്. പൂമുഖത്തു നില്ക്കുന്ന എന്നെക്കണ്ടു് അദ്ദേഹം കൈയുയർത്തി അഭിവാദ്യംചെയ്തു. ടൈപ്പുചെയ്തും നെഹറുവുമായി സംസാരിച്ചും രാവിലെ അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞു.

ഉച്ചതിരിഞ്ഞു. ആയ്മനായികം വന്നു. അദ്ദേഹം ഡ്യൂവിയുടേയും തോൺഡൈക്കിന്റേയും ഒരുമിച്ചു കൊളംബിയ സർവ്വകലാശാലയിൽ പഠിച്ചിട്ടുണ്ടു്; എഡിൻബൊറോവിലും കേംബ്രിഡ്ജിലും ഓക്സ്ഫോർഡിലും ബിരുദങ്ങൾ നേടിയിട്ടുണ്ടു്. എനിക്കുവേണ്ടി ഖദർകൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതും വെളുത്തതും വൃത്തിയുള്ളതുമായ ഒരു സൂട്ടും ചെരിപ്പും കൊണ്ടാണദ്ദേഹം വന്നതു്. എന്റെ ശയനമുറിയിൽ ഉപയോഗിക്കുന്ന സ്ലീപ്പറുകളിൽ സേവാഗ്രാമത്തിലെ ചരലും മണലും തുളകൾ ഉണ്ടാക്കിയതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണിൽപ്പെട്ടിരുന്നു. തന്റെ അമേരിക്കൻ വിദ്യാഭ്യാസത്തെപ്പററി പറഞ്ഞപ്പോൾ 'എസ്. എസ്. ബെറൻ ഗേറിയ' എന്ന കപ്പലിൽ താൻ ന്യൂയോക്കിലേയ്ക്കു യാത്രചെയ്തപ്പോളുണ്ടായ ഒരു സംഭവത്തെ അദ്ദേഹം അനുസ്മരിച്ചു: ഭക്ഷണമുറിയിലെ ഭൃത്യൻ, ആയ്മനായികം ഒരു കറുത്ത മനുഷ്യനായി ജനിച്ചതുകൊണ്ടു്, അദ്ദേഹത്തിന്നു ഭക്ഷണം തരില്ലെന്നു പറഞ്ഞു. അതദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മാവിനെ വ്രണപ്പെടുത്തി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സവിശേഷവൈദഗ്ദ്ധ്യം പൊതുജനവിദ്യാഭ്യാസത്തിലാണ്. (പൊതുജനവിദ്യാഭ്യാസത്തിന്നു വാദ്ധ്യപദ്ധതി രൂപവൽക്കരിച്ചതിദ്ദേഹമാണ്—പരിഭാഷകൻ) അദ്ദേഹ

ത്തിൻെറ പദ്ധതിയിൽ ജനങ്ങളെ കൈത്തൊഴിലുകൾ— പ്രത്യേകിച്ചും നൂൽനൂൽപ്പും നെയ്ത്തും കൃഷിപ്രവൃത്തിയും—അഭ്യസിപ്പിക്കുന്നു. 1937 മുതൽ 1939 വരെ, കോൺഗ്രസ്സ് മന്ത്രിസഭകൾ അധികാരത്തിലിരിക്കുന്ന കാലത്ത് ഈ പദ്ധതിയെ പ്രചരിപ്പിച്ചിരുന്നുവെന്നുദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. പക്ഷേ ബ്രിട്ടീഷുകാർ അതിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചില്ല. ഇന്ത്യയിൽ വിദ്യാഭ്യാസം പ്രചരിപ്പിക്കുവാൻ ബ്രിട്ടീഷുകാർ അംഗീകരിച്ചിട്ടുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ പരാജയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നുവെന്നു കാണിക്കുന്ന ഉദ്ധരണങ്ങളെ ഔദ്യോഗികമായ ബ്രിട്ടീഷ് റിപ്പോർട്ടുകളിൽനിന്ന് അദ്ദേഹം എനിക്ക് എടുത്തു കാണിച്ചുതന്നു. ഇന്ത്യയിലെ വിദ്യാഭ്യാസസമ്പ്രദായത്തിൻെറ ഏകോദ്ദേശം ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു കുറെ ക്ലർക്കുമാരേയും ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരേയും പരിശീലിപ്പിച്ചു തയ്യാറാക്കുകയാണെന്നുദ്ദേഹം വാദിച്ചു. അതുകൊണ്ടു താഴ്ന്നവർഗ്ഗക്കാരുടെ വിദ്യാഭ്യാസകാര്യത്തിൽ ഗവർമ്മേണ്ടിന്നു താല്പര്യമില്ല. തന്നെ സേവിച്ചേയ്ക്കാവുന്ന മദ്ധ്യവർത്തികളെമാത്രമേ അതു വിദ്യയഭ്യസിപ്പിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചിരുന്നുള്ളു. അതിൻെറ ഫലമോ, മധ്യവർത്തികളുടെ ഇടയിൽ മാത്രം ദേശീയബോധമുളവായിട്ടുണ്ട്. ഈയിടെത്തന്നെ അധ്യാപകന്മാരെ ടെയിൻചെയ്യുന്ന ചില സ്കൂളുകളെ ബ്രിട്ടീഷുവർമ്മേണ്ടു മററാവശ്യങ്ങൾക്കെടുക്കുകയുണ്ടായി.

ആയ്മനായികം പറയുന്നതു കേട്ടു സമ്മതം മൂളിയിരുന്ന നെഹറു പറയുകയുണ്ടായി, സമാധാനകാലത്തു ബ്രിട്ടൻ ഇന്ത്യയിലെ സൈനികച്ചെലവുകൾക്കു ചെലവാക്കി

യിരുന്നതിൻെറ ചെറിയൊരു ഭാഗം വിദ്യാഭ്യാസത്തിന്നു വിനിയോഗിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ, ഇന്ത്യയിലെ കൃഷിക്കാർ ഇത്രത്തോളം നിരക്ഷരകുക്ഷികളാകുമായിരുന്നില്ലെന്നു്. വേണ്ടുന്നത്ര സ്കൂളുകൾ സ്ഥാപിക്കാൻ പണമില്ലെന്നാണു് ബ്രിട്ടീഷുകാർ എല്ലായ്പ്പോഴും പറഞ്ഞിരുന്നതു്. ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ ഔദ്യോഗികമായ കാനേഷുമാരിക്കണക്കുകൾ അദ്ദേഹം എനിക്കു കാട്ടിത്തരികയുണ്ടായി: 1921-ൽ ഇന്ത്യയിലെ ജനസംഖ്യയിൽ ഏഴു ശതമാനം അക്ഷരാഭ്യാസമുള്ളവരാണു്. 1931-ൽ ഇതു് എട്ടു ശതമാനമായിട്ടുണ്ടു്. "ആലോചിച്ചു നോക്കൂ," തന്നെ വേദനപ്പെടുത്തുന്ന വ്യക്തമായ ഒരു വിരോധാഭാസസ്വരത്തിൽ ആയ്മ്നായികം പറഞ്ഞു: "പത്തു കൊല്ലത്തിലെ അഭിവൃദ്ധി; ഒരു ശതമാനം!" 1941-ലെ നിരക്ഷരത്വത്തിൻെറ കണക്കുകൾ വിശ്വസനീയമല്ലെന്നു പ്രഖ്യാപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ഉച്ചതിരിഞ്ഞു പതിവുപോലെ മൂന്നു മണിക്കു സംഭാഷണത്തിന്നു് എന്നെ അനുവദിക്കത്തക്കവണ്ണം ഗാന്ധിയുടെ മൌനവ്രതം അവസാനിച്ചു. ഇന്ത്യയുടെ ഏററവും പ്രധാനമായ പ്രശ്നത്തെപ്പററി—നിവാരണമാർഗ്ഗം കാണാൻ ഏററവും പ്രയാസമുള്ള പ്രശ്നത്തെപ്പററി—നാമിനിയും മിണ്ടിയിട്ടേയില്ല എന്നു പറഞ്ഞാണു് ഞാൻ ആരംഭിച്ചതു്.

"അതെന്താണു്?" ഗാന്ധി ചോദിച്ചു.

"ഇന്ത്യയുടെ ജനസംഖ്യ." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ആണ്ടുതോറും അമ്പതു ലക്ഷം കണ്ടു വർദ്ധിക്കുന്നു. 1931-ൽ

33 കോടി 80 ലക്ഷത്തിൽനിന്നു 1941-ൽ 38 കോടി 80 ലക്ഷമായി വർദ്ധിച്ചിരിക്കുന്നു ഇന്ത്യയിലെ ജനസംഖ്യ എന്നാണു് ബ്രിട്ടീഷൌദ്യോഗികക്കണക്കുകൾ പറയുന്നതു്. 50 ലക്ഷം ജനങ്ങൾ കൊല്ലംതോറും ഭക്ഷണം കഴിക്കുവാനും വസ്ത്രം ഉടുക്കുവാനും കൂടിവരുന്നു. പത്തുകൊല്ലത്തിൽ 5 കോടി. അതിനെ നിങ്ങൾ എങ്ങിനെ നേരിടും?"

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ജനനനിയന്ത്രണമായിരിക്കും മറുപടികളിലൊന്നു്. എന്നാൽ ഞാൻ ജനനനിയന്ത്രണത്തിന്നെതിരാണു്."

"ഞാൻ എതിരല്ല." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ ഇന്ത്യയെപ്പോലുള്ള അഭിവൃദ്ധിപ്രാപിക്കാത്ത ഒരു രാജ്യത്തിൽ ജനനനിയന്ത്രണം ഫലപ്രദമാവില്ലതാനും."

"എന്നാൽ ഇവിടെ കുറേ പകർച്ചവ്യാധികൾ വേണ്ടിവന്നേയ്ക്കും." ഗാന്ധി ചിരിച്ചു.

"അല്ലെങ്കിൽ നല്ല ഒരഭ്യന്തരസമരം." ഞാൻ നിരുന്മേഷനായി അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "പക്ഷേ സോവിയററ്റഷ്യയിൽ അഭ്യന്തരയുദ്ധവും പകർച്ചവ്യാധികളും ക്ഷാമവും എല്ലാമുണ്ടായിട്ടും ജനസംഖ്യ വളരെ വേഗത്തിൽ വർദ്ധിച്ചു. 1928-ൽ ബോൾഷെവിക്കുകാർ ചില സാമ്പത്തികനടപടികൾതന്നെയെടുത്തു."

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഞങ്ങൾക്കു വളരെ വേഗത്തിൽ വ്യവസായീകരണം ആവശ്യമായേയ്ക്കുമെന്നു് എന്നെക്കൊണ്ടു സമ്മതിപ്പിക്കുകയാണു് നിങ്ങളുടെ ആവശ്യം.

പക്ഷേ എന്നെ അങ്ങിനെ സമ്മതിപ്പിക്കുവാൻ സാധ്യമല്ല. ഞങ്ങളുടെ ആദ്യത്തെ പ്രശ്നം ബ്രിട്ടീഷുഭരണം അവസാനിപ്പിക്കലാണ്. പിന്നീട് ഇന്ത്യക്കാവശ്യമായിട്ടുള്ളത്—പുറമേനിന്നുള്ള നിബ്ബന്ധംകൂടാതെ—ചെയ്യാൻ ഞങ്ങൾ സ്വതന്ത്രരായിരിക്കും. ഞങ്ങൾക്കു ചില ഫാക്ടറികൾ ഉണ്ടായിക്കൊള്ളട്ടേ എന്നും മററു ചിലതു പാടില്ലെന്നും പറയുന്നതു യുക്തമാണെന്നാണ് ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു തോന്നിയിട്ടുള്ളത്. എന്നെസ്സംബന്ധിച്ചേടത്തോളം ഏററവും പ്രധാനപ്രശ്നം ബ്രിട്ടീഷാധിപത്യത്തിന്നു് അറുതിവരുത്തുക എന്നതാണ്."

ഇതിനെപ്പററിയാണദ്ദേഹത്തിനു സംസാരിക്കാനിഷ്ടമെന്നു വ്യക്തമാണ്; അവ്യക്തമായിക്കിടക്കുന്ന ഭാവി അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഉത്സുകതയെ ഉണർത്തിവിട്ടില്ല. "ശരി," ഞാൻ ചോദിച്ചു: "നിങ്ങളുടെ അടുത്ത സിവിലാജ്ഞാലംഘനപ്രസ്ഥാനം എങ്ങിനെയാണ് നിങ്ങൾ ചിത്രീകരിക്കുന്നതു്? അതെന്തു രൂപമാണെടുക്കുക?"

ഗാന്ധി വിവരിച്ചു: "ഗ്രാമങ്ങളിൽ കൃഷിക്കാർ നികുതികൊടുക്കൽ നിർത്തും. അധികാരസ്ഥന്മാരുടെ നിരോധനത്തെ വകവെയ്ക്കാതെ അവർ ഉപ്പുണ്ടാക്കും. ഇതു നിസ്സാരമാണെന്നു തോന്നിയേയ്ക്കാം; ഉപ്പുനികുതി നിസ്സാരമായ ഒരു തുകയേ ഗവർമ്മേണ്ടിലേയ്ക്കു വരുമാനമുണ്ടാക്കുന്നുള്ളൂ. എന്നാൽ അതു കൊടുക്കാതിരിക്കുന്നതു കൊണ്ടു്, തങ്ങൾ സ്വതന്ത്രമായ പ്രവർത്തനത്തിന്നു ശക്തരാണെന്നു ചിന്തിക്കുവാൻ കൃഷിക്കാർക്കു ധൈര്യമുണ്ടാ

ക്കും. അവരുടെ അടുത്ത പടി ഭൂമി കൈവശപ്പെടുത്ത ലായിരിക്കും.”

“ഹിംസാപൂർവ്വമോ?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ഹിംസയും ഉണ്ടായേയ്ക്കാം. പക്ഷേ ജന്മികൾ സഹകരിച്ചുവെന്നും വരാം.“

“നിങ്ങൾ ഒരു ശുഭാന്തപ്രതീക്ഷകനാണ്.” ഞാൻ പറഞ്ഞു.

“അവർ അവിടെ ഓടിപ്പോയി സഹകരിച്ചുവെന്നുവരാം.” ഗാന്ധി പറഞ്ഞു.

എൻെറ അടുത്തിരിക്കുന്ന നെഹറു പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ ‘മനുഷ്യരും രാജ്യതന്ത്രവു’മെന്ന പുസ്തകത്തിൽ പറയുന്ന മാതിരി, ലെനിൻെറ ഭാഷയിൽ, റഷ്യൻപടയാളി 1917-ൽ സമാധാനത്തിന്നു വോട്ടുചെയ്തതു് അവൻെറ കാലുകൊണ്ടാണ്—അവൻ ട്രെഞ്ചിൽ നിന്നു് ഓടിപ്പോയി എന്നപോലെ ജന്മികളും കാലുകൾ കൊണ്ടു ഭൂമി കൃഷിക്കാരൻേറതാക്കാൻ വോട്ടുചെയ്തേയ്ക്കാം. അതേ, ഇന്ത്യയിലെ ഭൂമിയുടമസ്ഥന്മാരും ഗ്രാമങ്ങളിൽ നിന്നു് ഓടിപ്പോയി വസ്തു കൃഷിക്കാരന്നേല്പിച്ചുകൊടുക്കാൻ സമ്മതിച്ചേയ്ക്കാം.”

“അഥവാ,” ഞാൻ പറഞ്ഞു: “അവർ ബലം പ്രയോഗിച്ചു തടുത്തേയ്ക്കാം.”

“പതിനഞ്ചു ദിവസത്തേയ്ക്കു് അരാജകത്വമുണ്ടായേയ്ക്കാം.” ഗാന്ധി മനോരാജ്യത്തിൽ കണ്ടു: “അതിന്നുശേഷം എല്ലാം സ്വാധീനമാകും എന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.”

"അപ്പോൾ പ്രതിഫലംകൂടാതെ വസ്തു പിടിച്ചെടുക്കലായിരിക്കും അതെന്നു നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നുണ്ടോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"തീർച്ചയായും." ഗാന്ധി സമ്മതിച്ചു: "ഭൂമിയുടമസ്ഥന്മാർക്കു പ്രതിഫലം കൊടുക്കുകയെന്നതു സാമ്പത്തികമായി അസാധ്യമാണ്."

"ഗ്രാമങ്ങളുടെ കാര്യം അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞു." ഞാൻ പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ അതുകൊണ്ട് ഇന്ത്യ മുഴുവനായില്ലല്ലോ."

"ഇല്ല." ഗാന്ധി പ്രസ്താവിച്ചു: "നഗരങ്ങളിലെ തൊഴിലാളികൾ തൊഴിൽശാലകൾ വിടും. തീവണ്ടികൾ ഓടാതാകും.

"പൊതുപണിമുടക്കം." ഞാൻ എന്നോടുതന്നെ പറഞ്ഞു. "എനിക്കറിയാം." ഞാനുറക്കെപ്പറഞ്ഞു: "കൃഷിക്കാരുടെ ഇടയിൽ നിങ്ങൾക്കു മുൻകാലങ്ങളിൽ വളരെയധികം അനുയായികളുണ്ടെന്നു; എന്നാൽ നഗരങ്ങളിൽ തൊഴിലാളിവർഗ്ഗത്തിന്റെ ആനുകൂല്യം നിങ്ങൾക്ക് അത്രയില്ല."

"ഇല്ല, അത്രയില്ല. പക്ഷേ ഇത്തവണ തൊഴിലാളികളും ഇളകും. കാരണമിതാണ്: രാജ്യത്തിന്റെ പൊതുവേയുള്ള മനസ്ഥിതിയെ നോക്കുമ്പോൾ എല്ലാവർക്കും സ്വാതന്ത്ര്യം വേണം—ഹിന്ദുക്കൾക്കും മുസൽമാന്മാർക്കും ഹരിജനങ്ങൾക്കും സിക്കുകാർക്കും തൊഴിലാളികൾക്കും കൃഷിക്കാർക്കും വ്യവസായമുതലാളികൾക്കും ഇന്ത്യൻസിവിലുദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്കും നാട്ടുരാജാക്കന്മാർക്കുംകൂടി.

പുതിയൊരു കാററു വീശുന്നുണ്ടെന്നു നാട്ടുരാജാക്കന്മാർക്കറിയാം. കാര്യങ്ങൾ ഇതുവരെ നടന്നിരുന്നപോലെ തുടർന്നുപോവില്ല. ബ്രിട്ടീഷധികാരത്തെ തുടച്ചുനീക്കി നിലനിർത്തിയേയ്ക്കാവുന്ന ഒരു യുദ്ധത്തെ ഞങ്ങൾക്കു സഹായിക്കാൻ കഴിയില്ല. ജപ്പാനിലും ജർമ്മനിയിലും ഇററലിയിലും പ്രജായത്തഭരണസ്ഥാപനത്തിനുവേണ്ടി, ഇന്ത്യ പ്രജായത്തഭരണത്തിൻകീഴിലല്ലാത്തപ്പോൾ, ഞങ്ങളെങ്ങിനെ സമരംചെയ്യും? എനിക്കു ചൈനയെ രക്ഷിക്കണം. ചൈനയ്ക്കു് ആപത്തു വരുന്നതെനിക്കു സമ്മതമല്ല. പക്ഷേ സഹകരിക്കുവാൻ ഞങ്ങൾ ആദ്യം സ്വതന്ത്രരാകണം. അടിമകൾക്കു സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുള്ള യുദ്ധത്തിൽ പൊരുതുവാൻ വയ്യ."

ഞാൻ വീണ്ടും ചോദിച്ചു: "മുസൽമാന്മാർ നിങ്ങളുടെ ഈ സിവിലാജ്ഞാലംഘനപ്രസ്ഥാനത്തിൽ നിങ്ങളെ അനുഗമിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നുണ്ടോ?"

"ഒരുപക്ഷേ ആദ്യം ഉണ്ടാവില്ല." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ പ്രസ്ഥാനം ജയിക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ അവരും വരും."

"പ്രസ്ഥാനത്തെ തടസ്സപ്പെടുത്തുവാനോ തടയുവാനോ മുസ്ലിമീങ്ങളെ ഉപയോഗപ്പെടുത്തിയേയ്ക്കരുതേ?"

"നിസ്സംശയം." ഗാന്ധി സമ്മതിച്ചു: "അവരുടെ നേതാക്കന്മാർ ശ്രമിച്ചേയ്ക്കാം; അല്ലെങ്കിൽ ഗവർമ്മേണ്ടു് ശ്രമിച്ചേയ്ക്കാം. പക്ഷേ ലക്ഷക്കണക്കിനുള്ള മുസ്ലീംജനത സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്നെതിരല്ല. അതുകൊണ്ടു് ആ സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടുവാനുള്ള ഞങ്ങളുടെ നടപടികളെ അവർ

എതിർക്കുകയില്ല. മുസ്ലീംജനത കോൺഗ്രസ്സിൻെറ ഈ യൊരൊററ ഉദ്ദേശത്തോടനുഭാവമുള്ളതാണ്—ഇന്ത്യയ്ക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം. ഹിന്ദു-മുസ്ലീമൈക്യം സ്ഥാപിക്കാനുള്ള ഉറച്ച പാറ അതാണ്."

ജനസംഖ്യയുടെ കൂടുതലിനെപ്പററി വീണ്ടും സംസാരിപ്പിക്കുവാൻ ഞാൻ ഒരവസാനശ്രമംകൂടി നടത്തി. അദ്ദേഹം ഇത്രമാത്രം പറഞ്ഞു: "വലിയ തോതിലുള്ള വ്യവസായീകരണമുണ്ടെങ്കിൽ ഗവമ്മേണ്ട്മുൻകയ്യെടുക്കണം."

വൈകുന്നേരം ഞാൻ മഹാദേവ് ദേശായിയുടെ കുടിലിൽപ്പോയി അദ്ദേഹം നൂൽനൂല്ക്കുന്നതു നോക്കിനിന്നു. ഗാന്ധിയുടെ ഇംഗ്ലീഷുവാരികയായ 'ഹരിജൻ'പത്രത്തിൻെറ അധിപരാണദ്ദേഹം. ആത്മകഥയെഴുതുന്നതിൽ ഗാന്ധിയെ അദ്ദേഹം സഹായിച്ചിട്ടുണ്ട്. തൻെറ ഇരുപത്തഞ്ചാമത്തെ വയസ്സിൽ അഭിഭാഷകവൃത്തിയുപേക്ഷിച്ചുവെന്നും പിന്നീടെന്നും ഗാന്ധിയുടെ കൂടെയായിരുന്നു താനെന്നും ദേശായി പറഞ്ഞു. 1939 നുശേഷം ഗാന്ധി ഏതു വിദേശിയുമായിച്ചെയ്ത സംഭാഷണങ്ങളേക്കാളുമധികം പ്രധാനമാണ് എൻെറ സംഭാഷണങ്ങൾ എന്നദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ഗാന്ധി പറയുന്ന എല്ലാററിൻേറയും പൂർണ്ണവിവരം ദേശായി കുറിച്ചുവെച്ചിട്ടുണ്ട്; എൻെറ സംഭാഷണങ്ങളുടെ കുറിപ്പും അദ്ദേഹത്തിൻെറ പക്കലുണ്ട്. ഞങ്ങൾ നിലത്തിരുന്ന സമയത്ത്, നൂൽനൂല്പിൻെറ ചലനങ്ങൾ എത്ര വിശ്രമംതരുന്നവയും സമാധാനിപ്പിക്കുന്നവയുമാണെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിഞ്ഞു.

ദേശായിയോടു ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഈ ദിവസങ്ങളെല്ലാം ഞാൻ ഗാന്ധി പറയുന്നതു ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം കേട്ടു്, ഓരോ സംഭാഷണത്തിന്നുശേഷവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാക്കുകളെ രേഖപ്പെടുത്തി, വീണ്ടും വായിച്ചു്, അവയെപ്പററി ആലോചിച്ചു്, ഗാന്ധിയുടെ മഹത്തായ സ്വാധീനത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തെ കണ്ടുപിടിക്കാൻ ശ്രമിക്കുകയായിരുന്നു. താൽക്കാലികമായ ഒരഭിപ്രായം പറയുകയാണെങ്കിൽ ആ സ്വാധീനത്തിന്റെ പ്രധാനകാരണം ഗാന്ധിയുടെ ആവേശമാണു് എന്ന ഒരനുമാനത്തിൽ എത്തിച്ചേർന്നിരിക്കുന്നു ഞാൻ."

"അതു ശരിയാണു്." ദേശായി പറഞ്ഞു.

"അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആവേശത്തിന്റെ മൂലമെന്താണു്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"മനുഷ്യദേഹത്തിൽ ഉണ്ടാകാവുന്ന എല്ലാ ആവേശങ്ങളും സ്ഫുടംവെച്ചെടുത്ത ആവേശം."

"ലൈംഗികമോ?"

"ലൈംഗികമായ ആവേശവും കോപവും പദവികളുള്ള മോഹവും—എല്ലാംതന്നെ. തനിക്കു തെററു പററിയെന്നു സമ്മതിക്കാൻ ഗാന്ധിക്കു സാധിക്കും. അദ്ദേഹത്തിന്നു സ്വയം ശാസിക്കാനും മററുള്ളവരുടെ അപരാധം ഏറെറടുക്കാനും സാധിക്കും—അദ്ദേഹം ഒരു സിവിലാജ്ഞാലംഘനത്തെ, അതു ഹിംസാപരമായിത്തീർന്നപ്പോൾ, പിൻവലിക്കുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. ഗാന്ധി സ്വയം കീഴടക്കിയിരിക്കുന്നു. അതു് അസാധാരണമായ ശക്തിയെ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു, ആവേശത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നു."

ഈ ഇന്ത്യക്കാർ പാശ്ചാത്യന്മാരേക്കാൾ അധികം മര്യാദക്കാരാണെന്ന ഒരഭിപ്രായം എനിക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്. അവർ അവനവനെപ്പററി അധികം തുറന്നു സംസാരിക്കുന്നുണ്ട്. അവർ അധികം ആത്മപരിശോധന നടത്തുന്നവരും ആത്മവിമർശനം നടത്തുന്നവരുമാണ്.

ജൂൺ 9, 1942.

നാളെ ഞാൻ ഹൈദരാബാദിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടുകയാണ്. നൈസാം, ലോകത്തിലെ ഏററവും വലിയ പണക്കാരൻ, ഒന്നരക്കോടി ജനങ്ങളെ ബ്രിട്ടീഷുസഹായത്തോടുകൂടി ഭരിക്കുന്ന നാട്ടുരാജ്യത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമാണ് ഹൈദരാബാദ്. ഇവിടെ എനിക്ക് എത്ര ദിവസം വേണമെങ്കിൽ താമസിക്കാം; ഇന്നലെ ഗാന്ധിതന്നെ എന്നെ തുടർന്നുകൊണ്ടു താമസിക്കുവാൻ ക്ഷണിച്ചു. എന്നാൽ എനിക്കു പോകാതെ നിവൃത്തിയില്ല; രണ്ടോ മൂന്നോ ദിവസം സേവാഗ്രാമത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടാനാണ് ഞാൻ വന്നതു്. രാവിലെ അഞ്ചരമണിയായപ്പോഴയ്ക്കു ഞാൻ മുഖക്ഷൌരംചെയ്തു്, ഭക്ഷണം കഴിച്ചു്, ഗാന്ധിയുടെ കുടിലിലേയ്ക്കു പോയി. അവിടെ അദ്ദേഹം മാമ്പഴം തിന്നുകയായിരുന്നു. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ബംഗാളിൽവെച്ചു്, വളരെയധികം ജോലിചെയ്തിരുന്ന ഒരു കാലത്തു മാമ്പഴംമാത്രം തിന്നാണ് ജീവിച്ചിരുന്നതു്."

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ഒരിംഗ്ലീഷുകാരനോ അമേരിക്കക്കാരനോ ആണ് വളരെയധികം ജോലിയെടുക്കുന്നതെങ്കിൽ, അയാൾ ഗോമാംസം തിന്നുതന്നെ ജീവിക്കും."

"അതാണ് വ്യത്യാസം." ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ബ്രിട്ടീഷുകാർക്ക പച്ചക്കറികളിലും വൈവിധ്യമില്ല. എപ്പോഴും ഉരുളങ്കിഴങ്ങും മൊട്ടക്കൂസുംമാത്രം."

ഞങ്ങൾ സംഭാഷണംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ, മഹാത്മാവിൻെറ മരുമകനായ കനുഗാന്ധി ഞങ്ങളുടെ ഫോട്ടോ എടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഞങ്ങൾ നടക്കാൻ ഇറങ്ങി. ഞാൻ പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ ജോലിയെപ്പററിയും ലോകത്തെപ്പററിയും നിങ്ങൾക്ക തികച്ചും ഒഴിഞ്ഞുനിന്ന് ആലോചിക്കാൻ കഴിയുന്നുണ്ടെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളിൽനിന്നുതന്നെ ഒന്നൊഴിഞ്ഞുനിന്നാലോചിക്കാൻ ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടട്ടെ; ഇതു വ്യക്തിപരമായ ഒരു ചോദ്യമല്ല, രാഷ്ട്രീയപ്രാധാന്യമുള്ള ഒന്നാണ്. ഇത്ര ജനങ്ങളുടെ മേൽ നിങ്ങൾക്കുള്ള സ്വാധീനത്തിൻെറ കാരണമെന്താണ്?"

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾ ഈ ചോദ്യം ചോദിക്കുന്നത് എന്തൊരു പ്രത്യേകോദ്ദേശംകൊണ്ടാണെന്ന് എനിക്കറിയാം. എൻെറ സ്വാധീനം, ഞാൻ സത്യത്തെ അനുഗമിക്കുന്നുവെന്നതുകൊണ്ടാണെന്നാണ് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നത്. അതാണ് എൻെറ ലക്ഷ്യം."

"സത്യത്തിന്റെ ശക്തിയെ ഞാൻ തരംതാഴ്ത്തി വിലമതിക്കുകയല്ല." ഞാൻ വാദിച്ചു: "പക്ഷേ ഈ വിവരണം അപൂർണ്ണമാണെന്നു തോന്നുന്നു. ഹിററ്ലറെപ്പോലുള്ള നേതാക്കന്മാർ നുണ പറഞ്ഞു് അധികാരത്തിലെത്തിയിരിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു സത്യം പറഞ്ഞു നിങ്ങളുടെ സ്വാധീനം വളർന്നുകൂടെന്നില്ല. എന്നാൽ സത്യം സത്യമെന്ന നിലയ്ക്കു് ഇന്നാട്ടിലോ മറെറവിടെയെങ്കിലുമോ ആരേയും സഹായിച്ചിട്ടില്ല. അധികാരത്തിന്റെ ആഭാടങ്ങളൊന്നും കൂടാതെ, നിങ്ങളുടെ പിന്നിൽ പോലീസോ ഭരണകൂടമോ ഇല്ലാതെ, കാട്ടിക്കൂട്ടലുകളോ ശക്തിയായി സംഘടിപ്പിച്ച ഒരു സംഘടനയോ നിങ്ങളുടെ പിന്നിലില്ലാതെ—കോൺഗ്രസ്സ് അച്ചടക്കത്തോടേ പ്രബലമായി ബന്ധിച്ച ഒരു സംഘടനയല്ലെന്നാണു് ഞാൻ മനസ്സിലാക്കുന്നതു്—ഇത്ര വളരെ കോടി ജനങ്ങളെ ഇളക്കിത്തീർക്കുവാനും അവരെക്കൊണ്ടു തങ്ങളുടെ സുഖസൌകര്യങ്ങളും സമയവും, വേണ്ടിവന്നാൽ അവരുടെ ജീവനെപ്പോലും, ബലികഴിപ്പിക്കുവാനും നിങ്ങൾക്കു് എന്തിന്റെ ശക്തികൊണ്ടാണു് സാധിക്കുന്നതു്?"

"സത്യം," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "വെറും വാക്കുകൾ മാത്രം ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ഒരു സംഗതിയല്ല. അതു സത്യത്തെ ജീവിപ്പിക്കലാണു്." അദ്ദേഹം നിർത്തി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സരളമായ ജീവിതത്തെപ്പററി ആലോചിക്കുവാൻ എനിക്കു സമയം തന്നതാണോ എന്നു തോന്നി. "എനിക്കു വളരെ സജ്ജീകരണങ്ങളൊന്നുമില്ലെന്നതു സത്യമാണു്. എന്റെ വിദ്യാഭ്യാസം ചുരുങ്ങിയതാണു്;

ഞാൻ വളരെയൊന്നും വായിക്കാറില്ല." അദ്ദേഹം വീണ്ടും നിർത്തി.

ഞാൻ ചോദിച്ചു: "സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി വാദിക്കുമ്പോൾ നിങ്ങൾ ഇന്ത്യക്കാരിൽ മിക്കവരുടേയും ഹൃദയത്തിലെ ഒരു പ്രധാനതന്തുവിനെ സ്പർശിക്കുന്നുവെന്നതല്ലേ അതിനു കാരണം? ഒരു ഗായകൻ അയാളുടെ ശ്രോതാക്കളിൽ ഇങ്ങനെയൊരനുഭവമുണ്ടാക്കുന്നു. ഇന്ത്യക്കാർ കേൾക്കാൻ കൊതിക്കുന്ന ഒരു രാഗമാണ് നിങ്ങൾ പാടുന്നത്. ജനങ്ങൾ സാധാരണ കേട്ടുപരിചയമുള്ള പാട്ടുകളെത്തന്നെയാണ് ആവേശത്തോടെ സ്വാഗതം ചെയ്യുന്നത്. ഒരു പ്രസംഗം കേൾക്കുന്നവർ തങ്ങൾ യോജിക്കുന്ന ആശയഗതികൾ പറയുന്നവരെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ പറയുന്നതും ചെയ്യുന്നതും ജനങ്ങൾ പറയാനും ചെയ്യാനും ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതാണെന്നതാണോ അതിൻെറ കാരണം?"

"അതേ," അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "അതായിരിക്കാം. ബ്രിട്ടീഷുകാരെസ്സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം ഞാനൊരു രാജഭക്തനായിരുന്നു; പിന്നീടു ഞാനൊരു ലഹളക്കാരനായി. 1896 വരെ ഞാനൊരു രാജഭക്തനായിരുന്നു."

"1914-നും 1918-നും മധ്യത്തിലും നിങ്ങൾ ഒരു രാജഭക്തനായിരുന്നില്ലേ?"

"അതേ, ഒരുതരത്തിൽ." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "എന്നാൽ യഥാർത്ഥത്തിലല്ല. 1918 ആയപ്പോഴയ്ക്കു് ഇന്ത്യയിൽ ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണം വൈദേശ്യമാണെന്നും

അതു് അവസാനിപ്പിക്കണമെന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞു."

ഞങ്ങൾ ഒന്നും പറയാതെ നടന്നു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ബ്രിട്ടീഷുകാരോടു കടന്നുപോകാൻ പറയേണമെന്ന തീരുമാനത്തിൽ ഞാനെത്തിച്ചേർന്നതെങ്ങിനെയെന്നു ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു പറഞ്ഞുതരാം. 1916 ലാണു്. ഞാൻ ലക്നൌവിൽ കോൺഗ്രസ്സ് പ്രവർത്തനം ചെയ്യുകയായിരുന്നു. ഇന്ത്യയിലെ ഏതു കൃഷിക്കാരനെപ്പോലെയും മെലിഞ്ഞു് എല്ലും തോലും മാത്രമായ ഒരു കൃഷിക്കാരൻ എന്റെ അരികിൽ വന്നു പറഞ്ഞു: 'എന്റെ പേർ രാജകുമാർ ശുക്ല എന്നാണു്. ഞാൻ ചമ്പാരനിൽനിന്നാണു് വരുന്നതു്. അങ്ങു് എന്റെ ജില്ലയിലേയ്ക്കൊന്നു വരണമെന്നു ഞാൻ അഭ്യർത്ഥിക്കുന്നു.' അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജില്ലയിലെ കൃഷിക്കാരുടെ ദുസ്ഥിതിയെ അദ്ദേഹം വിവരിച്ചു. ലക്നൌവിൽനിന്നു വളരെ ദൂരത്തുള്ള ചമ്പാരനിലേയ്ക്കു് എന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ അനുവദിക്കണമെന്നയാൾ കെഞ്ചിയപേക്ഷിച്ചു. ഒടുവിൽ ഞാൻ സമ്മതിച്ചു. തിയ്യതി നിശ്ചയിക്കുവാൻ അയാൾ എന്നോടാവശ്യപ്പെട്ടു. എനിക്കു് അതു ചെയ്യാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. രാജകുമാർ എന്നെ വിടാതെ വളരെ ആഴ്ചക്കാലത്തോളം പിന്തുടർന്നു; ഞാനെവിടെപ്പോയാലും അയാൾ പിന്നാലെയുണ്ടു്. ഞാൻ താമസിച്ചിടത്തു് അയാളും താമസിച്ചു. ഒടുവിൽ 1917 ആദ്യത്തിൽ ഞാൻ കല്ക്കത്തയിൽച്ചെന്നു. രാജകുമാർ എന്നെ അനുഗമിച്ചു. ചമ്പാരനിലേയ്ക്കു് അവിടെനിന്നു വണ്ടി

കയറുവാൻ അയാൾ എന്നെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. ചമ്പാരൻ നീലം കൃഷിചെയ്യുന്ന ഒരു ജില്ലയാണ്. ആയിരക്കണക്കിനു കൃഷിക്കാരോടു സംസാരിക്കണമെന്നു ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചു; പക്ഷേ മറുകക്ഷിയുടെ അഭിപ്രായം മനസ്സിലാക്കാൻ അവിടുത്തെ ബ്രിട്ടീഷ്കമ്മീഷണരെക്കൂടി കാണേണ്ടിയിരുന്നു. ഞാൻ കാണാൻ ചെന്നപ്പോൾ കമ്മീഷണർ എന്റെ നേരേ തട്ടിക്കയറി, ഉടനേ തിരിച്ചു പോകുന്നതാണ് നല്ലതെന്ന് എന്നോടു് ഉപദേശിച്ചു. ഞാൻ ഈ ഉപദേശത്തെ നിരാകരിച്ചു്, ഒരാനപ്പുറത്തു കയറി ഗ്രാമങ്ങളിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. ഒരു പോലീസുകാരൻ ഒരു കല്പനയും കൊണ്ടുവന്നു. ഞാൻ ഉടനെ ചമ്പാരൻ വിട്ടു പോയ്ക്കൊള്ളണമെന്ന് എന്റെമേൽ നോട്ടീസ്സു നടത്തി. ഞാൻ താമസിച്ചിരുന്ന വീട്ടിലേയ്ക്കു പോലീസകമ്പടിയോടെ ഞാൻ തിരിച്ചുവന്നു. എന്നിട്ടു സിവിലാജ്ഞാലംഘനം സമാരംഭിക്കുവാൻ ഞാൻ തീർച്ചപ്പെടുത്തി. ഞാൻ ഈ ജില്ല വിട്ടു പോവില്ല. വീടിനു ചുററും വമ്പിച്ച ജനക്കൂട്ടം വന്നുചേർന്നു. ജനങ്ങളെ നിയന്ത്രിക്കുന്നതിൽ ഞാൻ പോലീസുമായി സഹകരിച്ചു. പോലീസുകാരും ഞാനും തമ്മിൽ ഒരുതരത്തിലുള്ള കൂട്ടുകെട്ടു വളർന്നുവന്നു. ചമ്പാരനിലെ ആ ദിവസം എന്റെ ജീവിതത്തിലെ ഒരു വിശേഷദിവസമായിത്തീർന്നു. എന്നെ കോടതിമുമ്പാകെ ഹാജരാക്കി. ഗവർമ്മേണ്ട്വക്കീൽ മജിസ്ട്രേട്ടിനോടു കേസ് നീട്ടുവാൻ അപേക്ഷിച്ചു; ഞാൻ അന്നുതന്നെ കേസ് തുടരുവാനും അപേക്ഷിച്ചു. ചമ്പാരൻ വിട്ടുപോകാനുള്ള കല്പനയെ ഞാൻ തള്ളിനടന്നിരിക്കു

ന്നു എന്നു പൊതുജനങ്ങളോടു പ്രഖ്യാപിക്കേണ്ടതുണ്ടായിരുന്നു. അവിടുത്തെ സ്ഥിതിഗതികളെപ്പററി വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുവാനാണു് ഞാൻ വന്നതു്, അതുകൊണ്ടു ബ്രിട്ടീഷ്നിയമത്തെ എനിക്കു ലംഘിക്കേണ്ടിവന്നു; ഞാൻ എൻെറ അന്തരാത്മാവിൻെറ വിളിയാകുന്ന ഉന്നതനിയമത്തെയാണു് അനുസരിക്കുന്നതു് എന്നൊക്കെ ഞാൻ പറഞ്ഞു. ബ്രിട്ടീഷുകാക്കെതിരായി എൻെറ ആദ്യത്തെ സിവിലാജ്ഞാലംഘനമാണു് ഇതു്. ഞാൻ സമാധാനപൂർണ്ണമായ ഒരു പ്രവർത്തനത്തിന്നു് എൻെറ രാജ്യത്തിൻെറ ഏതുഭാഗത്തു പോയാലും വിട്ടുപോകാൻ പറയുന്നതിന്നു് ഒരിംഗ്ലീഷുകാരനും അധികാരമില്ലെന്ന തത്ത്വം സ്ഥാപിക്കാനാണു് ഞാൻ ഉദ്ദേശിച്ചതു്. ഞാൻ കുററക്കാരനാണെന്ന വാദം നിർത്തുവാൻ ഗവർമ്മേണ്ടു് വീണ്ടും വീണ്ടും അപേക്ഷിച്ചു. ഒടുവിൽ മജിസ്ട്രേട്ടു് കേസ്സ് അവസാനിപ്പിച്ചു. സിവിലാജ്ഞാലംഘനം ജയിച്ചുകഴിഞ്ഞു. ഇന്ത്യയെ സ്വതന്ത്രമാക്കാനുള്ള മാർഗ്ഗമായിത്തീർന്നു അതു്."

ഞാൻ പറഞ്ഞു.: "ഇന്ത്യയിൽ നിങ്ങൾക്കുള്ള സ്ഥാനത്തെ മനസ്സിലാക്കുന്നതിന്നു് ഇതു മറെറാരു സൂചനയാണു്."

അദ്ദേഹം തുടർന്നു: "ഞാൻ ചെയ്തതു കേവലം സാധാരണമായ ഒരു കാര്യമാണു്. എൻെറ രാജ്യത്തു ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു് എന്നെ നിയന്ത്രിക്കാൻ അധികാരമില്ലെന്നു ഞാൻ പ്രഖ്യാപിച്ചു."

ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "അതു സാധാരണമായിരുന്നു. പക്ഷേ അതാദ്യം ചെയ്തതു നിങ്ങളാണ്. കൊളംബസ്സിൻേറയും കോഴിമുട്ടയുടേയും കഥപോലെയാണതു്."

"അതെന്താണ്?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"കൊളംബസ്സും കോഴിമുട്ടയുമെന്ന കഥ നിങ്ങൾ കേട്ടിട്ടില്ലേ?" ഞാൻ ഗാന്ധിയോടു ചോദിച്ചു.

"ഇല്ല, എനിക്കു പറഞ്ഞുതരൂ." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

ഞാൻ കഥ പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം ചിരിച്ചു. എന്നിട്ടദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ശരിയാണ്; സ്വന്തം രാജ്യത്തു് എവിടെ പോകാനും അധികാരമുണ്ടെന്നു് ഒരാൾ പറയുന്നതു തികച്ചും സാധാരണമാണ്. പക്ഷേ അതുവരെ ആരും അതു പറഞ്ഞിരുന്നില്ല."

ഇത്രയുമായപ്പോഴയ്ക്കു ഞങ്ങൾ ഗാന്ധിയുടെ വീട്ടിൽ തിരിച്ചെത്തിക്കഴിഞ്ഞു.

മൂന്നുമണിക്കു ഞാൻ പതിവുപോലെ സംഭാഷണത്തിനു വന്നു. ഒരു മണിക്കൂറുനേരം നെഹറുവുമായി സംസാരിച്ചിരുന്ന ഗാന്ധി പത്തുമിനിട്ടു കഴിഞ്ഞു വരാമെന്നു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിനു മലവിസർജ്ജനത്തിനു പോകേണമെന്നദ്ദേഹം തുറന്നുപറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം തിരിച്ചു വന്നു്, കിടയ്ക്കയിൽ കിടന്നു. അന്നത്തെ തപ്പാലിൽ വന്ന ഒരു കത്തു് അദ്ദേഹത്തിൻെറ സിക്രട്ടറിമാരിലൊരാൾ ഗാന്ധിക്കു കൊടുത്തു. അദ്ദേഹം അതെടുത്തു മന്ദ

ഹസിച്ചുകൊണ്ടു വായിച്ചു. രണ്ടു കടലാസ്സു മറിച്ചപ്പോൾ ഒരു കടലാസ്സിൽ ഒരു ഗാനം കുറിച്ചിരിക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു. കുഷ്ടിനെ നോക്കിക്കൊണ്ടദ്ദേഹം ചിരിച്ചുപറഞ്ഞു: "ഇതാ, ഇതൊന്നു പാടൂ." അവർ അതു മൂളി, ചില പദ്യങ്ങൾ വായിച്ചു. ഞാൻ ആ കത്തും പാട്ടും എനിക്കു തരുവാൻ ആവശ്യപ്പെട്ടതനുസരിച്ച് അവർ തന്നു; ഞാനതു് എന്റെ കൂടെ അമേരിക്കയിലേയ്ക്കു കൊണ്ടുപോന്നു.

'യുണൈററഡ് സ്റ്റേററ്സ് ഓഫ് അമേരിക്ക, ഹോളിവുഡ്, കാലിഫോർണിയ, 1535 നോത്ത് ഹോബേട്ട് ബോളേവാർഡ്,' എന്ന സ്ഥലത്തുനിന്നു 1942 മാച്ച് 10-ാംതിയ്യതി എഴുതിയതും 'മഹാത്മാഗാന്ധി, ഇന്ത്യൻ നാഷണൽ കോൺഗ്രസ്സ്, ഇന്ത്യ' എന്ന മേൽവിലാസത്തിൽ അയയ്ക്കപ്പെട്ടതുമായിരുന്നു ആ കത്ത്. അതയച്ച ആളുടെ പേർ മരിയൂസ് മന്നിക്ക് എന്നുമായിരുന്നു. എഴുത്തിതാ: "എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട മഹാത്മാഗാന്ധി, ഒരു ജനകീയമനോഭാവത്തോടുകൂടിയാണ് ഞാൻ നിങ്ങൾക്കീ ഗാനമയയ്ക്കുന്നതു്; നിങ്ങൾ ആ നിലയിൽ അതു സ്വീകരിക്കുമെന്നും വിശ്വസിക്കുന്നു. വളരെക്കാലമായി നിങ്ങളെ ബഹുമാനിക്കുന്നവരിൽ ഒരാളാണ് ഞാൻ. ഏററവും ആത്മാർത്ഥതയോടുകൂടി." എന്നു്. ഗാനത്തിന്റെ പേർ 'നമുക്കു് അച്ചുതണ്ടുശക്തികളെ പരാജയപ്പെടുത്തുക' എന്നായിരുന്നു. അതു 'ജനറൽ ഡക്ലസ് മാക്കാർതക്കും അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യങ്ങൾക്കും' സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. അതിന്റെ പല്ലവി:

"So let us grind our Axes to beat the cruel Axis,
Our faith and Work and Taxes must stay the foe ;
that whacks us
Then let us grind our Axes and beat the cruel Axis
Till tyranny relaxes from Nome to old Damascus."

ചിരി അവസാനിച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ഗാന്ധി എന്റെ നേരേ തിരിഞ്ഞുപറഞ്ഞു: "ഇനി പൊട്ടിച്ചു കൊൾക."

"മി. ഗാന്ധി, അതു ഹിംസയാണല്ലോ." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾക്കു ഹിംസയോടു വല്ല വിരോധവുമുണ്ടോ?" അദ്ദേഹം ചോദിച്ചു.

"ഞാൻ ഹിംസയ്ക്കു് അനുകൂലിയോ പ്രതികൂലിയോ എന്നുള്ളതിനെപ്പററി ഇതുവരെ എന്നിൽനിന്നു് ഒരൊററ വാക്കുപോലും കേട്ടിട്ടില്ലല്ലോ." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങൾ പറയേണ്ടുന്ന ആവശ്യമില്ല." അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "നിങ്ങളുടെ മുഖത്തു നോക്കിയാൽ എനിക്കറിയാം."

"നിങ്ങളിന്നുദ്ദേശിക്കുന്ന സിവിലാജ്ഞാലംഘനം ഹിംസയോടുകൂടിയ ഒരു സ്ഥിതിയിൽ എത്തിച്ചേരുകയാണെങ്കിൽ—കഴിഞ്ഞുപോയ കാലങ്ങളിൽ അങ്ങിനെ സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ—നിങ്ങളതു പിൻവലിക്കുമോ? നിങ്ങൾ ഇതിനുമുമ്പു് അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ടുണ്ടല്ലോ." ഞാൻ ചോദിച്ചു.

അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "എന്റെ ഇന്നത്തെ മനോഭാവത്തിൽ, ഞാൻ പ്രസ്ഥാനത്തെ പിൻവലിക്കുന്ന സ്ഥിതികൾ ഉണ്ടാവില്ലെന്നു പറയുന്നതു ശരിയായി

രിക്കുകയില്ല. കഴിഞ്ഞുപോയ കാലങ്ങളിലാവട്ടേ, ഞാൻ അധികം ശ്രദ്ധാപൂർവ്വമാണ് പെരുമാറിയിട്ടുള്ളതു്. അതു് എൻേറയും എൻെറ സഹപ്രവർത്തകന്മാരുടേയും അഭ്യസനത്തിന്നു് ആവശ്യവുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഈ ഘട്ടത്തിൽ ഞാൻ കഴിഞ്ഞുപോയ കാലങ്ങളിലെപ്പോലെ പെരുമാറുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല."

"ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഗ്രാമത്തിൽനിന്നു പോകയാണു്. അതുകൊണ്ടു്, നിങ്ങളുടെ ആശയങ്ങളെ നല്ലപോലെ മനസ്സിലാക്കണമെന്നുണ്ടു് എനിക്കു്. നിങ്ങളാവശ്യപ്പെടുന്നതും ബ്രിട്ടീഷുകാർ തരാൻ തയ്യാറുള്ളതും തമ്മിൽ എന്തെങ്കിലും ഒരു സന്ധിക്കു് ഇടയുണ്ടോ? ക്രിപ്സ് നിർദ്ദേശങ്ങളെ ഒന്നു ഭേദപ്പെടുത്തിയാൽ നിങ്ങൾക്കു സ്വീകാര്യമായിരിക്കുമോ?"

"ഇല്ല. ക്രിപ്സ്നിർദ്ദേശങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിലൊന്നുംതന്നെ പററില്ല. അവരുടെ പരിപൂർണ്ണവും പിന്നീടു തിരുത്തുവാൻ സാധിക്കാത്തതുമായ ഒരു പിൻവലിക്കലാണു് ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നതു്. ഞാൻ പറയുന്നതു ശരിയാണെന്നു തീർച്ചയില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് ഒരു സന്ധിക്കു ഞാൻ എപ്പോഴും തയ്യാറാണു്. എന്നാൽ ഇന്നു് എന്നിൽ പൊന്തിനില്ക്കുന്നതു തലകുനിക്കാൻ തയ്യാറില്ലാത്ത ഭാവിയാണു്. പിൻവലിക്കുന്നതിനെസ്സംബന്ധിച്ചു് ഒരു മധ്യസ്ഥനിലയില്ലതന്നെ. ഞാൻ ഇന്നു് ആവശ്യപ്പെടുന്നതു് അവർ തീരേ വിട്ടൊഴിഞ്ഞുപോകണമെന്നല്ല. എന്നാൽ ബ്രിട്ടീഷുകാരിൽനിന്നു് ഇന്ത്യ

ക്കാരിലേയ്ക്കു രാജ്യഭരണാധികാരം കൈമാറണമെന്നുത ന്നെ ഞാൻ ശാഠ്യംപിടിക്കും."

"സമയത്തെപ്പററി?" ഞാൻ ചോദിച്ചു. "നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ സിവിലാജ്ഞാലംഘനപ്രസ്ഥാനം ആരംഭിക്കുമ്പോൾ ബ്രിട്ടീഷുകാർ വഴങ്ങുകയാണെങ്കിൽ ഉടനെ രാജ്യഭരണാധികാരം കൈമാറേണമോ?"

"ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു് അതു രണ്ടുദിവസംകൊണ്ടോ രണ്ടാഴ്ചകൊണ്ടോ ചെയ്യേണ്ടിവരില്ല." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ അതു പിന്നീടു മാററാൻ വയ്യാത്തതും പരിപൂർണ്ണവുമായ പിൻവലിക്കലായിരിക്കണം."

ഞാൻ ചോദിച്ചു: "തങ്ങൾ യുദ്ധത്തിന്നുശേഷം തികച്ചും പിൻവലിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു ബ്രിട്ടീഷുകാർ പറകയാണെങ്കിലോ?"

"അതു പോരാ. എന്നാൽ എൻെറ നിർദ്ദേശത്തിൻെറ വില മിക്കതും നഷ്ടപ്പെടും. ഇപ്പോൾ അവർ പോകുവാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നതിൻെറ ആവശ്യം ചൈനയേയും റഷ്യയേയും സഹായിക്കുകയാണു്. ഇന്നു് അവർക്കു് അനുകൂലമായി എൻെറ ശക്തികൾ മുഴുവൻ ഉപയോഗിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നില്ല. ഈ നിർദ്ദേശം നല്കുവാൻ എന്നെ പ്രേരിപ്പിച്ചതു പരസഹായം ചെയ്യാനുള്ള ഇച്ഛയാണു്. ഇപ്പോഴത്തെ നിലയ്ക്കു് ഇന്ത്യ എൻെറ മനോരാജ്യത്തിൽനിന്നു തിരോധാനംചെയ്യുന്നു. ഇന്ത്യയ്ക്കു മാത്രമായി ഞാൻ ഒരിക്കലും സ്വാതന്ത്ര്യം ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടില്ല. ഞാൻ ഒരിക്കലും കിണററിൽക്കിടക്കുന്ന തവ

ളയുടെ (ലോകമായി ബന്ധമില്ലാത്ത) ഒരു നില അംഗീകരിക്കാൻ ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടില്ല.”

“മി. ഗാന്ധി, നിങ്ങൾ ഇതുപോലെ ഇതിനുമുമ്പ് ആലോചിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ.” ഞാൻ സൂചിപ്പിച്ചു.

അദ്ദേഹം വിവരിച്ചു: “ഈ ആശയംമുഴുവൻ എന്നിൽ വികസിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയാണ്. ബ്രിട്ടീഷുകാരോടു പിൻവലിക്കാൻ ആവശ്യപ്പെടണമെന്ന ആശയം എന്നിൽ പെട്ടെന്നാണുദിച്ചത്. ക്രിപ്സ് നിർദ്ദേശങ്ങളുടെ പരാജയമാണ് ഈ ആശയത്തിനു പ്രചോദനം നല്കിയത്. അയാൾ പോയിക്കഴിഞ്ഞ ഉടനെ അത് എന്നെ പിടികൂടി.”

“ആ ആശയം കൃത്യമായി എപ്പോഴാണ് തോന്നിയത്?” ഞാൻ ചോദിച്ചു.

“ക്രിപ്സ് പോയിക്കഴിഞ്ഞ ഉടനെ, ഞാൻ ഹോറേസ് അലക്സാണ്ഡക്ക് (ബ്രിട്ടനിലുള്ള ഇന്ത്യയുടെ ഒരു സുഹൃത്തിന്) ഒരു മറുപടിക്കത്ത്—അദ്ദേഹം മുമ്പെനിക്ക് എഴുതിയിരുന്നു—അയച്ചു. അതിനുശേഷം ഈ ആശയം എന്നെ ബാധിച്ചു; അപ്പോൾ പ്രചാരണവേലയാരംഭിച്ചു. എന്റെ ആദ്യത്തെ ചിന്ത ഇതായിരുന്നു: ക്രിപ്സിന്റെ പരാജയത്തിന്ന് ഒരു മറുപടി വേണം. ആലോചിച്ചുനോക്കൂ, ക്രിപ്സ്നിർദ്ദേശങ്ങളിൽ ആശാകരമായ ഒന്നെങ്കിലും വേണ്ടേ? അവരോടു കടന്നുപോകുവാൻ പറഞ്ഞാൽ എന്താണ്? ഞങ്ങളുടെ മനസ്സിൽ ഉദിച്ചുയർന്നിരുന്ന ആശയുടെ തകർച്ചയിൽനിന്നാണ് ആ ആശയം ഉണ്ടായത്. ജവഹർലാലിൽനിന്നും

മററും ക്രിസ്സിനെപ്പററി വളരെ നല്ല സംഗതികൾ ഞങ്ങൾ കേട്ടിട്ടുണ്ട്. എന്നിട്ടോ, ധൈര്യം പരിപൂർണ്ണമായ പരാജയത്തിലാണ് പയ്യവസാനിച്ചത്. ഈ സ്ഥിതി പരിഹരിക്കേണ്ടതെങ്ങിനെ എന്നാണ് ഞാൻ സ്വയം ചോദിച്ച ചോദ്യം. ബ്രിട്ടീഷുകാരുടെ സാന്നിധ്യം ഞങ്ങളുടെ മാർഗ്ഗത്തിൽ വിഘാതമായിരിക്കുന്നു. എൻെറ മൌനദിനമായ ഒരു തിങ്കളാഴ്ചയാണ് ഈ ആശയം എന്നിൽ ഉദിച്ചത്. അന്നത്തെ മൌനവ്രതത്തിൽനിന്ന്, അതെന്നെ പിടികൂടത്തക്കവണ്ണം, അത്രവളരെ ചിന്തകൾ ഉദിച്ചുയന്നു. ആ ചിന്തകളും എന്നെ ബാധിച്ചു എന്നപോലെ തോന്നി; റഷ്യയ്ക്കും ചൈനയ്ക്കും ഇന്ത്യയ്ക്കും വേണ്ടി ഞാൻ പ്രവർത്തിക്കണമെന്ന് എനിക്കു മനസ്സിലായി. എൻെറ ഹൃദയം, ചൈനയെപ്പററിയാലോചിക്കുമ്പോൾ, അലിയുന്നു. ചിയാങ്ങ് കെയ്-ഷെക്കിനോടും അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആകർഷണമുള്ള പത്നിയോടുമൊരുമിച്ചു കഴിച്ചുകൂട്ടിയ അഞ്ചുമണിക്കൂർസമയം എനിക്കു മറക്കുവാൻ കഴികയില്ല. ചൈനയുടെ രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടിയെങ്കിലും ഞാനിതു ചെയ്യണം. എൻെറ ചിന്തയെ ലോകത്തിൻെറ ദുഃഖങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഭാരം പിടിച്ചതാക്കുകയാണ് ഞാൻ ചെയ്യുന്നത്."

"യുദ്ധത്തിൻെറ അവസാനംവരെ കാത്താലെന്താണ്?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"യുദ്ധമുള്ളപ്പോൾ എനിക്കു പ്രവർത്തിക്കണം; ഉപയോഗപ്രദമായതു ചെയ്യണം." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു.

"ഈ പ്രസ്ഥാനം നടത്തുവാൻ നിങ്ങൾക്കു വല്ല സംഘടനയുമുണ്ടോ?" ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു.

"കോൺഗ്രസ്സ് കക്ഷിയാണു് സംഘടന." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "പക്ഷേ അതു് എന്നെ തോല്പിക്കുകയാണെങ്കിൽ, ഞാൻതന്നെയാണു് എന്റെ സംഘടന. ഒരാശയം ബാധിച്ച ഒരാളാണു് ഞാൻ. അത്തരത്തിൽ ഒരാൾക്കു് ഒരു സംഘടനയെ കിട്ടാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ, അയാൾതന്നെ സംഘടനയായിത്തീരുന്നു."

"രാജ്യത്തിന്റെ ഇന്നത്തെ മനോഭാവത്തിൽ നിങ്ങൾക്കു പൂർണ്ണവിശ്വാസമുണ്ടോ? അതു നിങ്ങളെ അനുഗമിക്കുമോ? സിവിലാജ്ഞാലംഘനംമൂലം ജനങ്ങൾക്കു വളരെ ത്യാഗങ്ങൾ സഹിക്കേണ്ടിവരും. ആരെങ്കിലും നിങ്ങളുടെ ആശയത്തെ എതിർത്തിട്ടുണ്ടോ?"

അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "രാജഗോപാലാചാരിയുടെ പക്കൽനിന്നു് എനിക്കിന്നൊരു കത്തുണ്ടു്. അദ്ദേഹംമാത്രമാണു് എതിർത്ത ഒരാൾ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ എനിക്കറിയാം. എന്നാൽ മുസ്ലിംലീഗിൽ പാക്കിസ്ഥാനെ നശിപ്പിക്കുന്നതിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കുവാൻ ഉദ്ദേശിക്കുമ്പോൾ, മുസ്ലീംലീഗ് തന്നോടു യോജിക്കുമെന്നദ്ദേഹം ആശിക്കുന്നതെങ്ങിനെ?"

"ജിന്ന പാക്കിസ്ഥാൻ കിട്ടിയേ കഴിയൂ എന്നുറച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു നിങ്ങൾ വിശ്വസിക്കുന്നുണ്ടോ? ഹിന്ദുമുസ്ലീംസഹകരണം സാധിച്ചാൽ അദ്ദേഹം ത്യജിച്ചേയ്ക്കാവുന്ന ഒരു തുരുപ്പുശീട്ടായിരിക്കാമതു്."

ഗാന്ധി പറഞ്ഞു: "ഞാൻ മുമ്പുതന്നെ പറഞ്ഞ പോലെ, ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോയാലേ അദ്ദേഹമതു വേണ്ടെന്നു വെയ്ക്കുകയുള്ളു. അന്നു് ആരോടും വാദപ്രതിവാദം നടത്തി മെച്ചം നേടുവാനില്ലാതാകും."

"നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ പ്രസ്ഥാനം ആരംഭിക്കുന്നതു് എപ്പോഴെന്നു ബ്രിട്ടീഷുകാരെ അറിയിക്കാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നുണ്ടോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഉവ്വ്." അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു.

ഞാൻ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു: "വളരെ കാലെക്കൂട്ടി നിങ്ങൾ പറയുന്നതു നന്നായിരിക്കയില്ല."

"അതു നിങ്ങളിൽനിന്നൊരു സൂചനയാണോ?" അദ്ദേഹം ചിരിച്ചുകൊണ്ടു ചോദിച്ചു.

"അല്ല." ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അവർ സമയംപോലെ അറിയും." അദ്ദേഹം എനിക്കുറപ്പുതന്നു.

ഞാൻ പറഞ്ഞു: "ചരിത്രപരമായ ഒരു വീക്ഷണത്തിൽനിന്നു് ഇതിനെ നോക്കുമ്പോൾ, നിങ്ങൾ പുതുതും അതിപ്രധാനമായതുമായ ഒരു സംഗതിയാണു് ചെയ്യുന്നതു്, നിങ്ങൾ ഒരു സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ അവസാനത്തെയാണു് വിധിക്കുന്നതു്."

"ഒരു കുട്ടിക്കുപോലും ചെയ്യാവുന്നതാണു് അതു്." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഞാൻ ജനങ്ങളുടെ ജന്മവാസനകളെ ഉദ്ദീപിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കും. ഒരുപക്ഷേ എനിക്കതു സാധിച്ചേയ്ക്കാം.

ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു: "ലോകത്തിന്റെ അഭിപ്രായം അറിവാൻ ശ്രമിക്കുക. നിങ്ങളുടെ സുഹൃത്തുക്കളായ ചൈനയും റഷ്യയും തന്നെ ഈ സിവിലാജ്ഞാലംഘനം ആരംഭിക്കാതിരിക്കാൻ നിങ്ങളോടഭ്യർത്ഥിച്ചേയ്ക്കാം."

"അവരെന്നോട് അഭ്യർത്ഥിക്കട്ടേ. ഒരുപക്ഷേ അവരെന്നെ പിന്തിരിപ്പിക്കാൻ മതിയായേയ്ക്കാം. എന്നാൽ സമയത്തിന്ന് അവർക്ക് അഭ്യർത്ഥനകളയയ്ക്കുവാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞെങ്കിൽ അവരുടെ അഭിപ്രായം ഞാൻ മാററിയേയ്ക്കാം. ഇവിടെ അധികാരത്തിലിരിക്കുന്നവരോട് അടുത്തിടപെടുവാൻ നിങ്ങൾക്കു കഴിവുണ്ടെങ്കിൽ, അവരോടിതു പറയൂ. നിങ്ങൾ നല്ലപോലെ ശ്രദ്ധിച്ചു കേൾക്കുന്ന ഒരാളാണ്; നിങ്ങൾക്കു കപടനാട്യങ്ങളില്ല. ഇപ്പറഞ്ഞതു് അവരോടു പറഞ്ഞു്, ഈ നിർദ്ദേശത്തിൽ എന്തെല്ലാം കുറവുകളും കുറവുകളുമുണ്ടെന്ന് എന്നോടു പറയുവാൻ അവരോടാവശ്യപ്പെടുക."

"ഇതു വൈസറോയിയോടു പറയുവാൻ എനിക്ക് അധികാരമുണ്ടോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഉവ്വ്," അദ്ദേഹം ഊന്നിപ്പറഞ്ഞു: "നിങ്ങൾക്കു ഞാനതിന്നനുവാദം നല്കുന്നു. അദ്ദേഹം എന്നോടു സംസാരിക്കട്ടെ, എന്റെ അഭിപ്രായം മാറിയേയ്ക്കാം. ഞാൻ യുക്തിപൂർവ്വം ആലോചിക്കുന്ന ഒരാളാണ്. ചൈനയെ ആപത്തിൽപ്പെടുത്തുന്ന ഒരു നടപടിയും ഞാനെടുക്കുകയില്ല."

"അമേരിക്കയെയോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"അമേരിക്കയ്ക്കു വല്ലതും പററിയാൽ അതെല്ലാവക്കും പററുന്നതാണ്." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

"നിങ്ങളുടെ മനോഭാവത്തെപ്പററി പ്രസിഡണ്ട് റൂസ്വെൽട്ടിനെ അറിയിക്കണമെന്നു നിങ്ങൾക്കു മോഹമുണ്ടോ?"

"ഉവ്വ്. ആരോടും അഭ്യർത്ഥിക്കുവാൻ ഞാൻ തയ്യാറില്ല. പക്ഷേ മി. റൂസ്വെൽട്ട് എന്റെ പ്ലാനുകളും അഭിപ്രായങ്ങളും വിട്ടുവീഴ്ചചെയ്യാനുള്ള തയ്യാറും മനസ്സിലാക്കണമെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു. എന്നെ പിന്തിരിപ്പിക്കുന്നതു് എനിക്കിഷ്ടമാണെന്നു നിങ്ങളുടെ പ്രസിഡണ്ടിനോടു പറയൂ."

"നിങ്ങൾ പ്രസ്ഥാനമാരംഭിച്ചാൽ കക്ശണടപടികൾ ഉണ്ടാകുമെന്നു നിങ്ങൾ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നുവോ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

"ഉവ്വ്." അദ്ദേഹം മറുപടി പറഞ്ഞു: "ഞാനതു ദിവസംപ്രതി പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു. ഞാൻ തയ്യാറാണ്. എന്നെ എന്നു വേണമെങ്കിലും അറസ്ററുചെയ്യേയ്ക്കാമെന്ന് എനിക്കറിയാം. ഞാൻ തയ്യാറാണ്."

ഗാന്ധിയുടെ സിക്രട്ടറി മഹാദേവ്ദേശായി ഇന്നുച്ചതിരിഞ്ഞ് എന്നെ കാണാൻ വന്നു. ഗാന്ധിയുടെ 'ആത്മകഥ'യുടെ ഒരു പ്രതിയും എനിക്കു തരുവാൻവേണ്ടി അദ്ദേഹം കൊണ്ടുവന്നിരുന്നു. ഞാൻ ഇവിടെനിന്നു പോയാൽ എന്തെല്ലാം ചെയ്യേയ്ക്കാമെന്നുള്ളതിനെപ്പററി ഗാന്ധി അദ്ദേഹത്തോടു സംസാരിച്ചിരുന്നു. ഞാൻ ഗാന്ധിയുമായി നടത്തിയ സംഭാഷണങ്ങളിലെ ഏതു ഭാഗ

വും വൈസറോയിയോടോ റൂസ്‌വെൽട്ടിനോടോ പറയുവാൻ വിരോധമില്ലെന്നവർ രണ്ടുപേരും കൂടി തീരുമാനിച്ചിരുന്നു. ഇന്നത്തെ സ്ഥിതിയെപ്പററി വൈസറോയിയുമായി സംഭാഷണം നടത്തുവാൻ ഗാന്ധി ഇച്ഛിച്ചിരുന്നുവെന്നു ദേശായി പ്രഖ്യാപിച്ചു.

ഞാൻ പിരിഞ്ഞുപോയാൽ രണ്ടു സംഗതികളുണ്ടാകും എന്നു് ഇന്നു വൈകുന്നേരം ഭക്ഷണം കഴിക്കുമ്പോൾ ഗാന്ധി പ്രസ്താവിച്ചു: "കുർഷെദ്‌ബെന്നിനു നിങ്ങളുടെ അഭാവം വല്ലായ്മയുണ്ടാക്കും; അവക്കു് ആരേയും മേൽനോട്ടത്തിന്നു കിട്ടില്ല. നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ദിവസേന ഉച്ചതിരിഞ്ഞു നീക്കിവെച്ച ആ ഒരു മണിക്കൂറിൽ നിങ്ങളുടെ അഭാവം എനിക്കും അനുഭവപ്പെടും." ഞാൻ വളരെക്കാലം അവിടെ താമസിക്കുവാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനാണെന്നും കോൺഗ്രസ്സ്‌വക്കിങ്ങ്‌കമ്മിററി വാദ്ധ്യയിൽ യോഗം ചേരുമ്പോൾ ഒരുപക്ഷേ തിരിച്ചുവരുന്നതാണെന്നും ഞാൻ ഗാന്ധിയോടു പറഞ്ഞു. വക്കിങ്ങ്‌കമ്മിററി യോഗം സിവിലാജ്ഞാലംഘനത്തെപ്പററിയുള്ള ഗാന്ധിയുടെ തീരുമാനത്തെക്കുറിച്ചാലോചിക്കാനായിരുന്നു. "കമ്മിററി രണ്ടാഴ്ചയ്ക്കകം സമ്മേളിക്കും." ഗാന്ധി എന്നെ തെയ്യപ്പെടുത്തി: "നിങ്ങൾക്കിഷ്ടമുള്ളപ്പോൾ വരിക." ഞാൻ സേവാഗ്രാമത്തിൽ നല്ലപോലെ ഉറങ്ങാറുണ്ടോ എന്നദ്ദേഹം ചോദിച്ചു. ഞാൻ വളരെക്കൊല്ലമായുറങ്ങാറുള്ളതിലും അധികം നല്ലവണ്ണം ഉറങ്ങാറുണ്ടെന്നദ്ദേഹത്തോടു മറുപടി പറഞ്ഞു.

This is a good Book

"നക്ഷത്രങ്ങളെ നോക്കി കിടന്നുറങ്ങുന്നതു നല്ലതാണു്." അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "ഏററവും നല്ല കാര്യമാണതു്. പക്ഷേ അതു റഷ്യയിൽ അസാധ്യമാണെന്നാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്."

റഷ്യയിൽ ചില ഭാഗത്തു ധാരാളം ചൂടുണ്ടെന്നു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു.

"ഓ," ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: "റഷ്യയിൽ എപ്പോഴും തണുപ്പാണെന്നാണു് ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതു്."

ഞാൻ അതിഥിമന്ദിരത്തിൽ കുർഷെദിനോടും നെഹറുവോടുംകൂടി ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. അവർ രണ്ടുപേരും പല പ്രാവശ്യവും ഇന്ത്യയിലെ ജയിലുകളിൽ കിടന്നിട്ടുണ്ടു്. ജയിൽജീവിതത്തെപ്പററി അവരെക്കൊണ്ടു വർത്തമാനം പറയിക്കുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചു. ജയിലധികൃതന്മാർ പ്രധാനനേതാക്കന്മാരോടു നല്ലപോലെ പെരുമാറും, ഗാന്ധിയോടു വളരെ നല്ലപോലെ പെരുമാറും, അദ്ദേഹത്തിന്നിഷ്ടമുള്ള ഭക്ഷണം കിട്ടും എന്നും മററും അവർ പറഞ്ഞു. ഗാന്ധിയും പുറത്തുള്ളവരുമായുള്ള എഴുത്തുകുത്തുകളെ തടസ്സപ്പെടുത്താറില്ല; മററുള്ളവർക്കു സ്വതന്ത്രമായി പുറത്തുള്ളവരുമായി എഴുത്തുകുത്തുകൾ നടത്തിക്കൂടാ. ജയിലിലടയ്ക്കപ്പെട്ട കോൺഗ്രസ്സുമെമ്പർമാർ ചാടിപ്പോവാൻ ശ്രമിക്കാറില്ലെന്നും നെഹറു പറഞ്ഞു. അവർ സ്വമേധയാ നിയമം ലംഘിച്ചു് അറസ്ററു വരിക്കുകയും ജയിലിൽ പോകയും ചെയ്യുന്നു. ബ്രിട്ടീഷ്ഭരണത്തെ എതിർക്കുന്ന ഗാന്ധിയുടെ പ്രസ്ഥാന

ങ്ങളിൽ രഹസ്യമായോ ഒളിച്ചോ യാതൊന്നും ചെയ്യാറില്ല. കോൺഗ്രസ്സ് ആദ്യംതന്നെ എതിർക്കുമെന്നു പ്രഖ്യാപനംചെയ്ത ബ്രിട്ടീഷുഭരണത്തെ എതിർക്കുന്നു. ഒരു കോൺഗ്രസ്സ്തടവുകാരൻ ചാടിപ്പോകുന്നുവെങ്കിൽ അതു വീണ്ടും ഒരു നിയമം ലംഘിച്ചു ജയിലിലേയ്ക്കു മടങ്ങിവരാൻവേണ്ടിമാത്രമാണ്.

ആരംഭിക്കാനിരിക്കുന്ന പ്രസ്ഥാനത്തെക്കുറിച്ച് ഇപ്പോൾ നെഹറു ഗാന്ധിയോടു പൂർണ്ണമായി യോജിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം ആദ്യം ഗാന്ധിയെ അനുകൂലിക്കാൻ മടിച്ചിരുന്നതിന്റെ കാരണം പ്രസിഡണ്ട് റൂസ്വെൽട്ടോ ചിയാങ്ങ്-കൈയ്-ഷേക്കോ മററാരെങ്കിലുമോ ഇന്ത്യൻപ്രശ്നത്തിൽ ഇടപെട്ട്, ഇന്ത്യയും ബ്രിട്ടനും തമ്മിലുള്ള വിഷമസ്ഥിതിയെ പരിഹരിക്കുമെന്നും ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു നേരേയുള്ള എതിർപ്പിനെ സംഘടിപ്പിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ലെന്നും വിശ്വസിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടാണ്. പ്രജായത്തരാജ്യങ്ങളിൽ ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരിൽ പലരും അച്ചുതണ്ടുശക്തികൾക്കെതിരാകുന്നതിനു വളരെ മുമ്പുതന്നെ നെഹറു അവർക്കെതിരാണ്. പ്രജായത്തഭരണങ്ങൾ അച്ചുതണ്ടുശക്തികളെ പ്രീതിപ്പെടുത്തിവന്നിരുന്ന നയത്തെ അദ്ദേഹം എന്നും എതിർത്തിട്ടുണ്ട്. ജപ്പാനും മുസ്സോളിനിക്കും ഹിററ്ലർക്കും അദ്ദേഹം എതിരാണെന്നു രേഖപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അച്ചുതണ്ടുശക്തികൾക്കെതിരായുള്ള യുദ്ധത്തിൽ ബ്രിട്ടനെ ബുദ്ധിമുട്ടിക്കണമെന്നദ്ദേഹത്തിനു മോഹമുണ്ടായിരുന്നില്ല. എന്നാൽ സുദൂരപൂർവ്വപ്രദേശങ്ങളിൽ അവർക്കു പററിയപോലുള്ള പരാ

ജയങ്ങൾ പററാതിരിക്കാൻ വേണ്ടുന്ന നടപടികളെടുക്കുന്നതിന്നു ബ്രിട്ടീഷുകാരെ നിർബ്ബന്ധിക്കണമെന്നദ്ദേഹം വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു സ്വാധീനമായുള്ള സൈന്യശക്തികൊണ്ടു് ഇന്ത്യയെ രക്ഷിക്കാൻ കഴിയുമെന്നദ്ദേഹത്തിന്നു തോന്നിയിരുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടദ്ദേഹം പറഞ്ഞു; ഇന്ത്യയെ രക്ഷിക്കുന്നതിന്നു നാട്ടുകാരുടെ സഹകരണം സമ്പാദിക്കുന്ന നടപടികളെടുക്കുവാൻ വേണ്ടുന്ന ബുദ്ധി അവർക്കുണ്ടാകണമെന്നു്.

This is a good Book.

ജൂൺ 10, 1942.

ഇതു സേവാഗ്രാമത്തിൽ എന്റെ അവസാനദിവസമാണു്. ഞാനഞ്ചുമണിക്കെഴുന്നേററു. നെഹറു എഴുന്നേററു ഗാന്ധിയോടു സംഭാഷണം നടത്തുവാനായി പോയ്ക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അദ്ദേഹം ഏഴുമണിക്കു തിരികെ വന്നു. അദ്ദേഹം കോൺഗ്രസ്സ് പ്രസിഡണ്ടു് ആസാദ് കരുമിച്ചു് ഇന്നു വാർദ്ധയിലേയ്ക്കു പോകുന്നുണ്ടെന്നും കുറച്ചു കഴിഞ്ഞാൽ ഗാന്ധിയും അവിടെ ചില സംഭാഷണങ്ങൾക്കായി എത്തിച്ചേരുമെന്നും പറഞ്ഞു. ഞാൻ അവരൊരുമിച്ചു വാർദ്ധയിൽ പോയി അവിടെനിന്നു ഹൈദരാബാദിലേയ്ക്കു വണ്ടികയറണമെന്നു തീരുമാനിച്ചു. ആശ്രമത്തിലെ അന്തേവാസികൾ എന്നോടു യാത്രപറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞുപോകുവാൻ വന്നുതുടങ്ങി. അവരെല്ലാവരും വളരെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടവരായിരുന്നു. അവരെന്നോടു വളരെ

യധികം ഇഷ്ടമായി പെരുമാറിയിരുന്നുവെന്നും എനിക്കു തോന്നി. മഹാദേവ്ദേശായി വന്നു്, എന്നെ ഒരരികിലേയ്ക്കു വിളിച്ചു ഗാന്ധിയെ അറസ്റ്റുചെയ്യാൻ ഇടയുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. ഗാന്ധി ജൂൺ പതിനേഴാം തിയ്യതി അറസ്റ്റു ചെയ്യപ്പെട്ടേയ്ക്കുമെന്നദ്ദേഹം ഊഹങ്ങൾ കേട്ടതായി പ്രസ്താവിച്ചു. ഞാനതു വിശ്വസിക്കുന്നില്ലെന്നും കോൺഗ്രസ്സ് ഒരു പ്രമേയംമൂലം സിവിലാജ്ഞാലംഘനം തുടങ്ങുവാൻ തീരുമാനിക്കുന്നതുവരെ ബ്രിട്ടീഷുകാർ കാത്തിരിക്കുമെന്നാണെന്റെ അഭിപ്രായമെന്നും ഞാൻ പ്രസ്താവിച്ചു. ഞാൻ നേരിട്ടു ന്യൂഡെൽഹിയിലേയ്ക്കു പോകാത്തതു പരിതാപകരമാണെന്നും ഗാന്ധിക്കു വൈസ്രോയിയെക്കാണണമെന്നുള്ളതുകൊണ്ടു ഞാൻ ആ അഭിമുഖസംഭാഷണത്തിന്നു് ഏപ്പാടുചെയ്യുമെന്നു് ആശിച്ചിരുന്നുവെന്നും പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്നു വൈസ്രോയിയെക്കണ്ടു സംസാരിക്കാൻ സാധിച്ചാൽ അവരൊരു ഒത്തുതീപ്പിൽ എത്തിച്ചേരുമെന്നു ഗാന്ധി വിശ്വസിച്ചിരുന്നുവെന്നും ദേശായി പറഞ്ഞു.

ഉച്ചയോടുകൂടി,—110 ഡിഗ്രി ചൂടു കാണണം—ആസാദ്, നെഹറു എന്നിവരും ഞാനുംകൂടി ഒരു കാറിൽ കയറി വാദ്ധയിലുള്ള കോൺഗ്രസ്സ്ഹോസ്റ്റലിലേയ്ക്കുള്ള ചൂടും പൊടിയും നിറഞ്ഞ നിരത്തിലൂടെ യാത്രചെയ്തു. ദൂരം ഏകദേശം അഞ്ചുനാഴികയോളം കാണും. ആസാദ് ഒരു ക്ലാറൻമനുഷ്യനാണു്. വലിയ ദേഹം, ഊക്കൻ തല, വെട്ടിയ ഊശൻതാടി, നീളം കുറച്ചുവെട്ടിയ നരച്ച മൂടി, ഘനമുള്ള ശബ്ദം—ഇവ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സവി

ശേഷതകളാണ്. നാനൂറുകൊല്ലം മുമ്പാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബക്കാർ അറേബിയയിൽനിന്ന് ഇന്ത്യയിലേയ്ക്കു വന്നതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിറം ഇന്ത്യക്കാരിൽ മിക്കപേരുടേതിനേക്കാളുമധികം വെളുത്തതാണ്. ഇന്ത്യയിൽ സുപ്രസിദ്ധരായ മുസൽമാന്മാരിൽ ഒരാളാണദ്ദേഹം. അദ്ദേഹം ഉർദുഭാഷയിലേയ്ക്കു 'ഖുർആൻ' തർജ്ജമചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അറബിക്ക് ജ്ഞാനസമ്പത്തിലും ഇസ്ലാമിന്റെ ചരിത്രത്തിലും അദ്ദേഹത്തിന്ന് അഗാധമായ പാണ്ഡിത്യമുണ്ട്. എല്ലാവരും അദ്ദേഹത്തെ 'മൌലാനാ' എന്നാണ് വിളിക്കുന്നതു്. അതിന്റെ അർത്ഥം മുസ്ലീംപണ്ഡിതൻ എന്നും മതാധികാരി എന്നുമാണ്.

ഹോസ്റ്റലിലെ ശീതമായ ഒരു മുറിയിലാണ് ഞങ്ങൾ മൂന്നുപേരും ഭക്ഷണം കഴിച്ചതു്. ഒരു വൈദ്യുതപ്പങ്കയുടെ ഉന്മേഷജനകത്വം ഞാൻ എട്ടുദിവസങ്ങളായിട്ട് ആദ്യമായനുഭവിച്ചു. ഉച്ചഭക്ഷണത്തിനുശേഷം ഞാൻ ആസാദുമായി സംഭാഷണം നടത്തി. നെഹറു പരിഭാഷകനായിരുന്നു. ആസാദിന്ന് ഇംഗ്ലീഷ് മനസ്സിലാകും; പക്ഷേ ഇംഗ്ലീഷ് സംസാരിക്കാനദ്ദേഹത്തിന്നു സങ്കോചമുണ്ട്. അതുകൊണ്ടു നെഹറു എന്റെ ചോദ്യങ്ങൾ തർജ്ജിമചെയ്തിരുന്നില്ല; ആസാദിന്റെ മറുപടികളെമാത്രമേ തർജ്ജിമചെയ്തിരുന്നുള്ളു. ക്രിപ്സുമായുണ്ടായ മിക്ക സംഭാഷണങ്ങളും നടത്തിയ ആസാദ് പറഞ്ഞു, ക്രിപ്സ് തങ്ങളെ നിരാശപ്പെടുത്തിയെന്ന്. ക്രിപ്സ് ഇന്ത്യയുടെ ഒരു സുഹൃത്തായിരിക്കുമെന്ന് അദ്ദേഹം പ്രതീക്ഷിച്ചിരുന്നു. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ രാജാവെന്നപോലെ ഇന്ത്യയിൽ

വൈസറോയിയും രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ കയ്യിടാതെ, കേന്ദ്രഭരണം ഉത്തരവാദപ്പെട്ട ഒരു മന്ത്രിസഭയുടെ കയ്യിലായിരിക്കുമെന്നു ക്രിപ്സ് അദ്ദേഹത്തോടു വ്യക്തമായിപ്പറഞ്ഞിരുന്നു ക്രിപ്സുമായുള്ള സംഭാഷണം തുടർന്നുപോന്നതു് ഈ അടിസ്ഥാനത്തിന്മേലാണു്. ഇന്ത്യയിലെ രാജ്യരക്ഷാമന്ത്രിയും ബ്രിട്ടീഷ്സൈന്യാധിപതിയും തമ്മിൽ രാജ്യരക്ഷാകാര്യം എങ്ങിനെ വിഭജിക്കപ്പെടണമെന്നതിനെപ്പററി പ്രായോഗികമായ ഒരു തീരുമാനത്തിൽ അവരേതാണ്ടു് എത്തിച്ചേർന്നതാണു്. അങ്ങിനെയിരിക്കെ, തീരേ അപ്രതീക്ഷിതമായി, പെട്ടെന്നു്, ഏപ്രിൽ ഒമ്പതാംതിയ്യതി ക്രിപ്സ് പറഞ്ഞു വൈസറോയിയുടെ "വീറേറാ" (നിരസനം) അധികാരം അവസാനിപ്പിക്കുവാൻ ബ്രിട്ടീഷുഗവമ്മേണ്ടു് തയ്യാറല്ലെന്നു്. അങ്ങിനെ ക്രിപ്സുമായുള്ള സംഭാഷണങ്ങൾ പരാജയപ്പെട്ടു. ക്രിപ്സ് ഒരു വാഗ്ദാനം ചെയ്തു; ബ്രിട്ടൻ അതു നിലനിർത്തുവാൻ സമ്മതിച്ചില്ല എന്നാണു് ആസാദിന്റെ അഭിപ്രായം. ബ്രിട്ടനും ഇന്ത്യയും തമ്മിൽ ഒരു ഒത്തുതീർപ്പിൽ എത്തിച്ചേരുവാൻ ആദ്യം വേണ്ടതു് ഇന്ത്യയിൽ ഒരു താൽക്കാലികകൂട്ടുമന്ത്രിസഭ രൂപവൽക്കരിക്കുകയാണു് എന്നു് ആസാദ് പ്രസ്താവിച്ചു. ഈ കൂട്ടുമന്ത്രിസഭയിൽ കോൺഗ്രസ്സ്കക്ഷിക്കു ഒരു ഭൂരിപക്ഷം കിട്ടുമെന്ന പ്രതീക്ഷയുമില്ല എന്നും ആസാദ് വ്യക്തമാക്കി.

ക്രിപ്സിന്റെ പരാജയത്തിന്നുശേഷം ഇന്ത്യൻജനതയുടെ മനോഭാവമെന്താണെന്നു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തോടു ചോദിച്ചു. അദ്ദേഹം ഇങ്ങിനെ മറുപടി പറഞ്ഞു: "ഒരിടത്തു നിരാശ്രയത്വം, മറ്റൊരിടത്തു പ്രതിഷേധം. എ

ന്നാൽ പ്രധാനമായി ബ്രിട്ടീഷ് ഗവമ്മേണ്ടുമായി ഒരു യോജിപ്പിൽ എത്താൻ പരിശ്രമിച്ചിട്ടു ഫലമില്ലെന്ന ഒരു തോന്നലാണ്. ഒന്നും വിട്ടുകൊടുക്കില്ലെന്നു ബ്രിട്ടീഷുകാർ തീരുമാനിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. വളരെ മുസൽമാന്മാക്കുമുണ്ട് ഈ അഭിപ്രായം."

ഇന്നത്തെ ഇന്ത്യൻരാഷ്ട്രീയസ്ഥിതിയിൽ ഒരു മുസ്ലിംനേതാവും സ്വാതന്ത്ര്യത്തെ എതിക്കുകയില്ലെന്ന് ആസാദ് പ്രസ്താവിച്ചു. മുസ്ലിംലീഗ് പിന്തിരിപ്പനാണെന്നും ജന്മികളുടെ സഹായത്തിന്മേലാണ് അതു നിലനില്ക്കുന്നതെന്നും അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു. ഇന്ത്യയിലെ മുസൽമാന്മാരിൽ തൊണ്ണൂറഞ്ചു ശതമാനവും ഹിന്ദുക്കളുടെ പരമ്പരകളാണ്. മററുള്ളവർ മുസ്ലീമാക്രമണങ്ങളിൽ വന്നവരാണ്. എന്നാൽ ഇവയും—തൻെറ കുടുംബമടക്കം—ജനങ്ങളിൽ ലയിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഗാന്ധി എന്നോടു പറഞ്ഞതിനെ ആവർത്തിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു, ബംഗാളിൽ ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിമീങ്ങളും ബംഗാളി സംസാരിക്കുന്നു, ഒരേമാതിരി വസ്ത്രധാരണം ചെയ്യുന്നു, ഒന്നുപോലെ ജീവിക്കുന്നു. മദ്രാസിൽ എല്ലാവരും ഒരുപോലെ തമിഴ് സംസാരിക്കുന്നു. ഗ്രാമങ്ങളിൽ മതപരമായ ഈ വ്യത്യാസങ്ങൾ നന്നേ കുറവാണ്. ജിന്നയ്ക്കു പാക്കിസ്ഥാൻ ആവശ്യമില്ല, അതു ഹിന്ദുക്കൾക്കെതിരായ ഒരു തുരുപ്പുശീട്ടാണ്, ഇംഗ്ലണ്ടു ദയാപൂർവ്വം അദ്ദേഹത്തിന്നു നല്കിയതുമാണ് എന്ന് ആസാദ് പ്രസ്താവിച്ചു.

മുസൽമാന്മാർ വിട്ടുപിരിഞ്ഞു പോകുവാനാണ് ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതെങ്കിൽ ഒരു യൂണിയനിൽ നിന്നേ തീരു

എന്നു് ഇന്ത്യയിൽ ആരും അവരോടു ശഠിക്കുന്നില്ല എന്നു് നെഹറുവും ആസാദും എനിക്കുറപ്പുതന്നു.

ആസാദ് പറഞ്ഞു: "ഏതായാലും, വിവാഹത്തിനുമുമ്പു വിവാഹമോചനം നടത്തുന്നതിൽ ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. ഹിന്ദുക്കളും മുസ്ലിമീങ്ങളും ഒരുമിച്ചു ജീവിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു പരാജയപ്പെട്ടാൽ വേറിട്ടു പോകാം. എന്നാൽ മുസ്ലിമീങ്ങളിൽ വളരെ പേർ ഇന്ത്യയുടെ ഏകതയിൽ വിശ്വസിക്കുന്നു. ആ ഏകതയ്ക്കു നല്ലൊരു പരീക്ഷണം നല്കിയല്ലാതെ അതിനെ തകരാറാക്കാൻ അവർ ഇച്ഛിക്കുന്നില്ല."

ഉച്ചതിരിഞ്ഞു മൂന്നുമണിക്കു ഗാന്ധി ആ ഹോസ്റ്റലിൽ പെട്ടെന്നെത്തിച്ചേർന്നു. അദ്ദേഹം എത്തിയപ്പോൾ ഞാൻ വാതില്ക്കലുണ്ടായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു പുഞ്ചിരി കളിയാടിയിരുന്നു. നെഹറുവും ആസാദും ഞാനും ഉപയോഗിച്ച കാർ ഗാന്ധിയേയും ദേശായിയേയും കൊണ്ടുവരാൻ സേവാഗ്രാമത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചുപോയിരുന്നു. വാദ്ധയിൽനിന്നു മുക്കാൽ നാഴിക ദൂരത്തെത്തിയപ്പോൾ ആ കാർ കേടുവന്നു. ഗാന്ധി ഇറങ്ങി കത്തുന്ന വെയിലിൽ ആ ദൂരം നടന്നു. അദ്ദേഹം ഹോസ്റ്റലിൽ എത്തിയപ്പോൾ ഒരു വിജയത്തിന്റെ ഉദ്ഘോഷമുണ്ടായി. "ഇന്നത്തെ വ്യാവസായികയുഗത്തിലെ പുതുമട്ടിലുള്ള കണ്ടുപിടുത്തങ്ങളെ വിശ്വസിച്ചുകൂടെന്നദ്ദേഹം അഭിപ്രായം പാസ്സാക്കി.

കുറച്ചുനിമിഷങ്ങൾക്കുള്ളിൽ ഗാന്ധി നെഹറുവും ആസാദുമായി ഒരു മുറിയിൽ ഇരുന്നു സംഭാഷണമാ

രംഭിച്ചു. ഞാൻ ആ മുറിയിലേയ്ക്കു തുറന്നുകിടന്നിരുന്ന വാതിൽ കടന്നു ചെന്നു. പക്ഷേ അവർ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിലാണു് സംസാരിച്ചിരുന്നതു്. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ പോന്നു. കുറെക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ (അമേരിക്കൻ) അസോസിയേറ്റഡ് പ്രസ്സ് പ്രതിനിധി, ഗ്രോവർ, ഒരഭിമുഖ സംഭാഷണത്തിന്നവിടെ വന്നു. ഇന്ത്യ ഇന്നു് ഒരു മൃതശരീരമാണെന്നും ഒരു മൃതശരീരമെന്ന നിലയ്ക്കു യുദ്ധം ജയിക്കുവാൻ അതിന്നു വളരെയൊന്നും സഹായിക്കാൻ കഴികയില്ലെന്നും ഗാന്ധി അയാളോടു പറഞ്ഞു. ഇന്ത്യ ബ്രിട്ടീഷ്മേധാവിത്വത്തിൽനിന്നു സ്വതന്ത്രമാകണം, എന്നാൽ സ്വയം രക്ഷിക്കാനുള്ള കരുത്തു സമ്പാദിക്കാൻ ഇന്ത്യയ്ക്കു കഴിയുമെന്നും അദ്ദേഹം പ്രസ്താവിച്ചു.

ഞാൻ രാത്രി ഒമ്പതരമണിക്കു വാർധ വിട്ടു. ഗാന്ധി എന്റെ കൈ മുറുകെ പിടിച്ചു കുലുക്കിക്കൊണ്ടു്, ഞാൻ യാത്രപറഞ്ഞപ്പോൾ, തന്നെ വീണ്ടും സന്ദർശിക്കാൻ ക്ഷണിക്കുകയും ചെയ്തു.

ഞാൻ ഇന്ത്യയിൽനിന്നു ന്യൂയോർക്കിലേയ്ക്കു് ഏഴുദിവസംകൊണ്ടു പറന്നെത്തി. തിരിച്ചുവന്ന ഉടനെ ഒരു പത്രപ്രതിനിധി എന്നെ കണ്ടു ചോദിച്ചു, ഞാൻ ഗാന്ധിക്കു് ഔപചാരികമായ ഒരു കത്തെഴുതിയിട്ടുണ്ടോ എന്നു്. അങ്ങിനെ ചെയ്യണമെന്നു് എനിക്കു തോന്നിയിരുന്നില്ല.

അഭിപ്രായക്കുറിപ്പുകൾ

ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗ്രാമം വിട്ടുപോന്നതിന്നുശേഷം ഗാന്ധി പ്രസിഡണ്ട് റൂസ്‌വെൽട്ടിന്നു കൊടുക്കാനുള്ള ഒരു കത്ത് എനിക്കയച്ചുതന്നു. ഈ കത്തിനോടൊന്നിച്ചു സ്വന്തം കയ്യക്ഷരത്തിലുള്ള ഒരു കുറിപ്പിൽ ഗാന്ധി എഴുതി: "ഇതു പററിയില്ലെന്നു നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ചീന്തിക്കളഞ്ഞേയ്ക്കുക. മറെറന്തെങ്കിലുമാണ് വേണ്ടതെങ്കിൽ എനിക്കെഴുതിയയയ്ക്കുക." ഗാന്ധിക്ക് അഹംഭാവം തീരെയില്ല.

ഒരു തെററു സമ്മതിക്കുവാൻ ഗാന്ധിക്കു സങ്കോചമില്ല. അതു പരസ്യമായി സമ്മതിക്കണമെന്നദ്ദേഹം വിശ്വസിക്കുന്നു. 1942 മേയ് മാസത്തിൽ, സർ സ്റ്റാഫോർഡ് ക്രിപ്സിന്റെ ദൌത്യം പരാജയപ്പെട്ടതിന്റെ ഫലമായി ഗാന്ധി "ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോകണം" എന്നു പ്രഖ്യാപിച്ചു. അവർ അവരുടെ സൈന്യങ്ങളെ പിൻവലിക്കണം, അല്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹം ഒരു സിവിലാജ്ഞാലംഘനപ്രസ്ഥാനമാരംഭിക്കും. എന്നാൽ ജൂണിൽ അദ്ദേഹം ഈ ആവശ്യം തിരുത്തി. "എന്റെ ആദ്യത്തെ ലേഖനത്തിൽ വ്യക്തമായ ഒരു വിടവുണ്ട്." അദ്ദേഹം തന്റെ ആഴ്ചപ്പത്രമായ ഹരിജനിൽ സമ്മതിച്ചു: "എന്റെ നിരവധി സന്ദർശകന്മാരിൽ ഒരാൾ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ച ഉടനെത്തന്നെ ഞാൻ ആ വിടവു നികത്തി. എന്തു നഷ്ടം വന്നാലും ശരി, അഹിംസയിൽ തികച്ചും സത്യം ആവശ്യമാണ്. അതെന്റെ ദൌർബ്ബല്യമാണെങ്കിൽ, പൊതു

ജനങ്ങൾ അതെന്നിൽ അനുവദിക്കുകതന്നെ വേണം. തീർച്ചയായും പരാജയം പററുമെന്നുറപ്പുള്ള ഒരു നടപടി എടുക്കാൻ സഖ്യകക്ഷികളോടു് ആവശ്യപ്പെടുന്ന അപരാധം ഞാൻ ചെയ്യുകയില്ല.....സഖ്യസൈന്യങ്ങളെ പെട്ടെന്നു പിൻവലിക്കുന്നതുമൂലം ജപ്പാൻ ഇന്ത്യയെ കൈവശപ്പെടുത്തുകയും ചൈന പരാജയപ്പെടുകയും ചെയ്യേണ്ടതാണ്. എൻെറ പ്രവൃത്തിയിൽനിന്നു് ഇത്രയും വലിയ ഒരു മഹാവിപത്തു സംഭവിക്കുമെന്നു് എനിക്കു തെല്ലും അറിഞ്ഞുകൂടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് (ഇന്ത്യയെ സ്വതന്ത്രമാക്കുവാൻ) എൻെറ പദ്ധതി അംഗീകരിച്ചാലും ജപ്പാൻ ഇന്ത്യയെ കീഴടക്കുന്നതിനെ തടയുവാൻ സഖ്യശക്തികൾ ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ടതാണെന്നു വരികയാണെങ്കിൽ, അവർ അങ്ങിനെ ചെയ്യണം....."

സാധാരണക്കാരനായ ഒരു രാജ്യതന്ത്രജ്ഞൻ സ്ഥാനത്തു കയറാൻ ശ്രമിക്കുമ്പോഴോ തന്ത്രനയം അംഗീകരിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിക്കുമ്പോഴോ സമാധാനത്തേയും അഭിവൃദ്ധിയേയും നികുതിക്കുറവിനേയും അധികം ആദായത്തേയും—ചന്ദ്രനും നക്ഷത്രങ്ങളും എല്ലാററിനേയും—നിങ്ങളയാൾക്കു പിൻതുണ നില്ക്കുകയാണെങ്കിൽ, നിങ്ങൾക്കു വാഗ്ദാനം ചെയ്യും. ഗാന്ധിയുടെ ജീവിതലക്ഷ്യം തൻെറ രാജ്യത്തിൻെറ സ്വാതന്ത്ര്യമാണു്. അതുകൊണ്ടു് ഇംഗ്ലണ്ടിനോടും മററു ലോകത്തോടും തൻെറ ജീവിതലക്ഷ്യം പ്രാപിച്ചാൽ ഇന്ത്യയിൽ എല്ലാം ശരിയായിരിക്കും എന്നാണദ്ദേഹം പറയേണ്ടതു്. നേരേമറിച്ചു്, അദ്ദേഹം പറയുന്നു: "ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോയാൽ അച്ചടക്കമുണ്ടാകുമെന്നു് എനിക്കുറപ്പില്ല. അരാജകത്വമുണ്ടാകാം. ഞാൻ

പറഞ്ഞതു 'ബ്രിട്ടീഷുകാർ അച്ചടക്കത്തോടെ പിൻവാങ്ങി, ഇന്ത്യയെ ഈശ്വരന്റെ കയ്യിൽ ഏല്പിക്കട്ടെ' എന്നാണ്. ഈ അയഥാർത്ഥഭാഷ നിങ്ങൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലായിരിക്കാം. എന്നാൽ അതിന്ന് അരാജകത്വമെന്നു പേരിട്ടു കൊള്ളുക. സംഭവിക്കാവുന്നതിൽ ഏററവും ഭയങ്കരമായതാണിതു്. എന്നാൽ അരാജകത്വമുണ്ടാകണമെന്നില്ല. ഞങ്ങൾ അതിനെ തടയാൻ ശ്രമിക്കും." ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരു പ്രസ്താവന ഗാന്ധിയുടെ വിമർശകർക്ക് ഇങ്ങിനെ പറയാൻ ഇടം കൊടുക്കുന്നു: "ബ്രിട്ടീഷുകാർ പോകയാണെങ്കിൽ, ഗാന്ധി അരാജകത്വത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു."

ബ്രിട്ടീഷുകാർ ഇന്ത്യക്കാർക്ക് അധികാരം കൈമാറിക്കൊടുക്കുമ്പോൾ, ഇന്ത്യൻസൈന്യത്തെ പിരിച്ചുവിടുമെന്നു ഗാന്ധി ഊന്നിപ്പറയുന്നു. എന്നാൽ ഒരു നിമിഷം മുമ്പാണദ്ദേഹം പറഞ്ഞതു്: "ഏതെങ്കിലും ഇന്ത്യക്കാരൻ പണംകൊണ്ടോ ഒരു പടയാളിയായിച്ചേന്നോ സഹായം ചെയ്യുന്നതിന്നെതിരായി ഒരു നിബന്ധനയും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതല്ല." മറെറാരവസരത്തിൽ (1942 ആഗസ്റ്റ് 6-ാംനു-യിലത്തെ ഹരിജനിൽ) അദ്ദേഹമെഴുതി: "ഇന്ത്യയിലെ കോടിക്കണക്കിനുള്ള ജനങ്ങളിൽനിന്നു് എണ്ണമില്ലാത്തത്ര സൈനികരെ പരിശീലിപ്പിച്ചുകൂടേ? നല്ല യോദ്ധാക്കളായി, ലോകത്തിൽ മറെറങ്ങുംപോലെ അവരും വളരുകയില്ലയോ?" ഇതിൻെറയെല്ലാം അർത്ഥമെന്താണ്? ഗാന്ധി പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളായ പ്രസ്താവനകൾ പുറപ്പെടുവിക്കയാണോ? അല്ല, പട്ടിണികൊണ്ടു നിർബ്ബന്ധിതരായി പട്ടാളക്കാരെന്ന നിലയ്ക്കു നല്ലവണ്ണം

തിന്നാമെന്നുറച്ചു ചേന്ന പട്ടാളക്കാർ നിറഞ്ഞ ഇന്ത്യൻ സൈന്യത്തെ പിരിച്ചുവിടുകയാണദ്ദേഹത്തിന്റെ ആവശ്യം. ഇന്ത്യയ്ക്കു് ഇന്ത്യയുടെ ദേശീയസൈന്യം വിളിച്ചു കൂട്ടാവുന്നതാണു്. എങ്ങിനെയും, ഗാന്ധി പറയുന്നതിനെ സന്ദർഭത്തിൽനിന്നെടുത്തുദ്ധരിച്ചു വഴിപിഴപ്പിക്കുവാൻ എത്ര എളുപ്പമാണെന്നു് ഈ ഉദാഹരണം തെളിയിക്കുന്നു.

ഗാന്ധിയോടു് അടുത്തു പെരുമാറുന്നതിലുള്ള സന്തോഷത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗം, അദ്ദേഹം തന്റെ മനസ്സു തുറന്നു് അതിലെ യന്ത്രം എങ്ങിനെ പ്രവർത്തിക്കുന്നുവെന്നു സന്ദർശകനു കാട്ടിക്കൊടുക്കുന്നുവെന്നുള്ളതാണു്. മിക്കപേരും സംസാരിക്കുമ്പോൾ, തങ്ങളുടെ ആശയങ്ങൾ പൂർണ്ണരൂപത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചു്, വിമർശനങ്ങളിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നു. ഗാന്ധി അങ്ങനെയല്ല. തന്റെ ചിന്താഗതിയിലെ ഓരോ പടിയും അദ്ദേഹം ഉറക്കെ പ്രസ്താവിക്കുന്നു. ഒരു കഥാകൃത്തു തന്റെ കഥയുടെ ആദ്യത്തെ കുറിപ്പും രണ്ടാമത്തെ അസ്സലും മൂന്നാമത്തെ അവസാനപ്പതിപ്പും പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നപോലെയാണതു്. വായനക്കാർ പ്രതിഷേധിച്ചേയ്ക്കാം, കഥാവസ്തു മാററിയെന്നാക്ഷേപിച്ചേയ്ക്കാം, ജനങ്ങൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന കഥാപാത്രം നീചമായിത്തീർന്നേയ്ക്കാം. ഗാന്ധി ഇത്തരം പ്രതിഷേധങ്ങളെ വകവെയ്ക്കില്ല. അദ്ദേഹം പറയും: "ശരി, ഞാൻ അഭിപ്രായം മാററി." യഥാർത്ഥമായി, അദ്ദേഹം ഉറക്കെ ആലോചിക്കുന്നു; അതു മുഴുവൻ രേഖയിൽ വരുന്നു. ഇതു ചിലരെ പരിഭ്രമിപ്പിക്കുന്നു. മററു

ചിലരെക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹമൊരു കപടനാട്യക്കാരനാണെന്നും സ്ഥൈര്യമില്ലാത്ത ആളാണെന്നും മററും പറയിക്കുന്നു. ഗാന്ധി ഇതൊന്നും വകവെയ്ക്കുന്നില്ല. ഒരു പക്ഷേ അദ്ദേഹം വ്യക്തിത്വത്തെത്തന്നെ മറന്നിരിക്കുന്നു,—അദ്ദേഹത്തിന്നു് അത്ര പ്രായമായിരിക്കുന്നു—; അദ്ദേഹം ലോകരുടെ ഇടയിൽ ഉളവാക്കുന്ന അഭിപ്രായത്തെക്കുറിച്ച വളരെ മിനക്കെട്ടാലോചിച്ച തല പുണ്ണാക്കുന്നില്ല. ഇന്ത്യയിൽ ഞാൻ പലരോടും അഭിമുഖസംഭാഷണങ്ങൾ നടത്തുകയുണ്ടായി. പല ഇന്ത്യക്കാരും ഇംഗ്ലീഷുകാരും എന്നെ തെയ്യപ്പെടുത്തി, അവർ പറയുന്നതെല്ലാം പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ ഉള്ളതല്ലെന്നു്. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെപ്പററി എന്തെഴുതുമെന്നോ, എങ്ങിനെ അദ്ദേഹം പറയുന്നതെല്ലാം ഉദ്ധരിക്കുമെന്നോ ഗാന്ധി ആലോചിച്ചിട്ടില്ല. അദ്ദേഹം എന്നെ ലക്ഷ്യമാക്കി സംസാരിക്കുകയല്ലാ, എന്നോടു സംസാരിക്കുകയാണു് ചെയ്തിരുന്നതു്. ഞാൻ മൊഹമ്മദാലി ജിന്നയുടെ കൂടെ വളരെ മണിക്കൂറുനേരം ചെലവഴിക്കുകയുണ്ടായി. അദ്ദേഹം നല്ലൊരു നിയമസഭാവാദപ്രതിവാദവിദഗ്ദ്ധനാണു്, ചീത്തപ്പെടുത്തുവാൻ വയ്യാത്ത രാജ്യതന്ത്രജ്ഞനാണു്. പക്ഷേ അദ്ദേഹം എന്നെ ലക്ഷ്യമാക്കിയാണു് സംസാരിച്ചതു്. അദ്ദേഹം എന്നെ ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തുവാനാണു് ശ്രമിച്ചിരുന്നതു്. ഞാനദ്ദേഹത്തോടു് ഒരു ചോദ്യം ചോദിച്ചാൽ അതു് ഒരു ഗ്രാമഫോൺപ്ലാററിന്മേൽ ചെന്നു വീണപോലെ തോന്നി. അതിൻെറ മറുപടിയെല്ലാം ഞാൻ കേട്ടിട്ടുള്ളതാണു്; അല്ലെങ്കിൽ അദ്ദേഹം എനിക്കു തന്ന പുസ്തകങ്ങളിൽനിന്നു വായിക്കാവുന്നതാണു്,

എന്നാൽ ഞാൻ ഗാന്ധിയോട്ട് എന്തെങ്കിലും ചോദിച്ചാൽ പുതിയൊരു സൃഷ്ടിപദ്ധതി സമാരംഭിച്ചപോലെയാണ് എനിക്കനുഭവപ്പെട്ടത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിന്റെ പ്രവർത്തനം എനിക്കു കാണുകയും കേൾക്കുകയും ചെയ്യാമായിരുന്നു. ജിന്നയാണെങ്കിൽ ഗ്രാമഫോൺ പ്ലേറ്റിന്മേൽ സൂചി കൊള്ളുന്ന ശബ്ദം കേൾക്കാം. ജിന്ന തന്റെ തീരുമാനങ്ങളേയും അനുമാനങ്ങളേയും മാത്രമാണെന്നോടു പറഞ്ഞത്. എന്നാൽ ഗാന്ധിയുടെ തീരുമാനത്തിലേയ്ക്ക് എനിക്കദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടെ സഞ്ചരിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം ജിന്നയെക്കാൾ ഏറെ ആവേശംകൊള്ളിക്കും. നിങ്ങൾ ഗാന്ധിയോടു ശരിയായ ഒരു ചോദ്യം ചോദിച്ചാൽ, ചിന്തയുടെ പുതിയ ഉറവു തുറക്കുകയായി. അദ്ദേഹവുമായി ഒരഭിമുഖസംഭാഷണം കാണാത്ത പ്രദേശങ്ങൾ കണ്ടുപിടിക്കാനുള്ള ഒരു യാത്രയാണ്; അദ്ദേഹം പറയുന്ന സംഗതികളിൽ ചിലതു് അദ്ദേഹത്തെത്തന്നെ അത്ഭുതപ്പെടുത്തും. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞിരുന്ന പലതിലേയും പുതുമ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒപ്പമിരുന്നിരുന്ന സിക്രട്ടറിമാരെ പലപ്പോഴും അത്ഭുതപ്പെടുത്തിയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ ഗാന്ധിയിൽനിന്നും ഗാന്ധിയെക്കുറിച്ചും ഇത്രയധികം മനസ്സിലാക്കിയതു്. അദ്ദേഹം വെറും വാസ്തവങ്ങളേയും അഭിപ്രായങ്ങളേയുമല്ല എനിക്കു തന്നതു്. അദ്ദേഹം തന്നെത്തന്നെ തുറന്നുകാട്ടി. തനിക്കെതിരായി ഉപയോഗിക്കാനുള്ള ആയുധവും അദ്ദേഹം മററാൾക്കു കൊടുക്കുന്നു. ഉദാഹരണമായി, തന്റെ മൌനദിനത്തിനില്ലാത്ത ഗുണങ്ങൾ അതിനുണ്ടെന്നു താൻ

വിശ്വസിക്കുന്നതായി എന്നോടു പറയേണ്ടുന്ന ആവശ്യമില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ അതു ഗാന്ധിയുടെ സ്വഭാവമാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധിക്കു സെൻസറുടെ നിയന്ത്രണമില്ല; അദ്ദേഹം സ്വയം സെൻസർചെയ്യുന്നില്ല. ഇതദ്ദേഹത്തെ പകപ്പിക്കുന്നതും ഒരുപക്ഷേ ചില രാജ്യതന്ത്രജ്ഞന്മാരെ ശുണ്ഠിപിടിപ്പിക്കുന്നതുമായ ഒരു വ്യക്തിവിശേഷമാക്കിത്തീർക്കുന്നു. ഉദാഹരണമായി, തനിക്കവസരം കിട്ടിയാൽ താൻ ജപ്പാനിൽപ്പോയി യുദ്ധം അവസാനിപ്പിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുമെന്നദ്ദേഹം പറയുന്നു. ഈ അവസരം തനിക്കു കിട്ടില്ലെന്നദ്ദേഹത്തിന്നറിയാം, അടുത്ത വാചകത്തിൽ അതു പറയുകയും ചെയ്യുന്നു; അദ്ദേഹം പോയാലും ജപ്പാൻ സമാധാനത്തിലേയ്ക്കു പോകയില്ലെന്നും അദ്ദേഹം പറയുന്നു. പിന്നെ എന്തിനാണ് അദ്ദേഹം ജപ്പാനിൽപ്പോകുമെന്നു പറഞ്ഞതു്? കാരണം ഇതാണ്: അദ്ദേഹം അതാലോചിച്ചു. ഒരു സമാധാനവാദിയെന്ന നിലയ്ക്കു യുദ്ധം അവസാനിപ്പിക്കാൻ അദ്ദേഹം ആത്മാർത്ഥമായി മോഹിക്കുന്നു. ഈ ആശ അപ്രായോഗികമാണെന്ന സംഗതി, അതു പറയാതിരിക്കാൻ ഗാന്ധിക്കു മതിയായ കാരണമാകുന്നില്ല.

ചിലപ്പോൾ അപ്രായോഗികമായി, ചരിത്രവാസ്തവങ്ങളെ എതിർക്കുന്ന ആശയങ്ങൾ പറയുന്നതിൽ ഗാന്ധി ആഹ്ലാദിക്കുന്നു. ശാസ്ത്രത്തിന്റെ കണ്ടുപിടുത്തങ്ങളെ അദ്ദേഹം പരിഹസിക്കുന്നു. കാലത്തെ പിന്നോക്കം പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോകുവാൻ കഴിയില്ലെന്നദ്ദേഹത്തിന്നറിയാം. മോട്ടോർകാറില്ലാതാക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു കഴിയില്ല; പക്ഷേ അദ്ദേഹത്തിന്നതിനെ കളിയാക്കാന

റിയാം. ഒരു സംയുക്തഭരണകൂടം കേന്ദ്രത്തിൽ ആവശ്യമില്ലെന്നദ്ദേഹം പറയുന്നു. ഒരു കേന്ദ്രഭരണമില്ലാതിരുന്നാലുള്ള ബുദ്ധിമുട്ടുകളെ നിങ്ങൾ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചാലും അദ്ദേഹം വിശ്വസിക്കില്ല. നിങ്ങൾ തുടർന്നു വാദിച്ചാൽ അദ്ദേഹം അവസാനം പറയും: "എൻെറ സ്വന്തം അഭിപ്രായങ്ങൾക്കെതിരായി, ഒരു കേന്ദ്രഭരണമുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു് എനിക്കറിയാം." ഇതു ഗാന്ധിയുടെ വാദഗതിയുടെ സ്വഭാവമാണു്. അദ്ദേഹം ഒരു തത്വത്തെ നിർവ്വചിക്കുന്നു; ന്യായീകരിക്കുന്നു; ഒടുവിൽ അതു് അപ്രായോഗികമാണെന്നു സമ്മതിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ മനസ്സു വളയ്ക്കാവുന്നതും ഒഴുക്കാവുന്നതുമാണു്. പ്രവർത്തനം ആവശ്യമായി വരുമ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിൽ ഒരു സർവ്വാധിപതിയുടെ സ്വഭാവവിശേഷമുണ്ടു്. അപ്പോൾ എതിരിനെ അദ്ദേഹം തൻെറ യുക്തികൊണ്ടും ബഹുജനനേതൃത്വത്തിൻെറ ശക്തികൊണ്ടും തകർത്തു ഛിന്നഭിന്നമാക്കുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ചിന്തനത്തിൽ സർവ്വാധിപതിയുടെ ഒരംശംപോലുമില്ല. തനിക്കു തെററുപററിയെന്നു് ഒരു സർവ്വാധിപതിക്കും ഒരിക്കലും സമ്മതിക്കുവാൻ കഴികയില്ല; ഗാന്ധിക്കു കഴിയും. പലപ്പോഴും അദ്ദേഹം അതു ചെയ്യുന്നുമുണ്ടു്.

ഗാന്ധിയിൽ ഹിന്ദുവിൻെറ വളരെ അംശങ്ങളുണ്ടു്. ഹിന്ദുമതം വളരെ സഹിഷ്ണുതയുള്ളതും 'സ്പഞ്ചി'നെപ്പോലുള്ളതുമായ ഒരു മതമാണു്. ഹിന്ദുക്കൾ ഒരീശ്വരനിൽ വിശ്വസിക്കുന്നു. കൃസ്തുവിലും ചിലർ വിശ്വസിക്കുന്നു. ചിലർ നിരീശ്വരവാദികളാണു്; ഹിന്ദുമതം ഒരീശ്വരനോടും ബന്ധപ്പെടാതെയുള്ള ഒരു ജീവിതചര്യാ

നിയമസംഹിതയാണെന്നാണവരുടെ വാദം. ചിലർ ബിംബങ്ങളെ ആരാധിക്കുന്നു. ചിലർ പർവ്വതങ്ങളേയും നദികളേയും, ഒരു കാലത്തു സാധാരണ സ്ത്രീകളും പുരുഷന്മാരുമായിരുന്ന ഈശ്വരന്മാരേയും ആരാധിക്കുന്നു. ഒരിന്ത്യക്കാരൻ എന്നോടു പറഞ്ഞു: "നയാഗരാവെള്ളച്ചാട്ടം ഇന്ത്യയിലായിരുന്നെങ്കിൽ, അതൊരു ഈശ്വരനാകുമായിരുന്നു." ഹിന്ദുമതത്തിലെ ഈശ്വരന്മാരുടെ നിവാസസ്ഥാനത്തു ജനസംഖ്യ വളരെ അധികമാണ്; പക്ഷേ മഹാത്മാഗാന്ധിക്ക് അവിടെ ഒരു സ്ഥലം സുരക്ഷിതമായിട്ടുണ്ടെന്നു വളരെ ഹിന്ദുക്കൾ വിശ്വസിക്കുന്നു.

ഗാന്ധിയെപ്പററി പൊതുവെ ഇന്ത്യക്കാരുടെ ഇടയിലെ അഭിപ്രായം അദ്ദേഹം തൻെറ ജീവിതം മുഴുവൻ ജനങ്ങൾക്കുവേണ്ടി നീക്കിവെച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നാണ്. അദ്ദേഹം സാധാരണജനങ്ങളെപ്പോലെ ജീവിക്കുന്നു; അവരുടെ അപരിഷ്കൃതത്വത്തിൽനിന്നുണ്ടാകുന്ന ബുദ്ധിമുട്ടുകളും ദാരിദ്ര്യവും അദ്ദേഹവും അനുഭവിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്നു സ്വത്തുമില്ല, പണവുമില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്നൊന്നേ വേണ്ടു—ഒരു സ്വതന്ത്രഭാരതം. കോടിക്കണക്കിന്ന് ഇന്ത്യക്കാർക്കും അതു വേണമെന്നുള്ളതുകൊണ്ടു ഗാന്ധി ഒരു രാജ്യത്തിനുള്ള ആഗ്രഹത്തിൻെറ മൂർത്തീകരണമായി, അടയാളമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു.

ഞാൻ സന്ദർശിച്ച എവിടെവെച്ചും ഏതു് ഇന്ത്യക്കാരനും ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കു വിരോധമായി സംസാരിച്ചാൽ, എന്തുകൊണ്ടാണ് ബ്രിട്ടീഷുകാർക്കെതിരായതെന്നു വിവരിക്കാൻ ഞാനയാളെ നിർബ്ബന്ധിക്കാറുണ്ട്. ബ്രിട്ടീഷുഗവർമ്മേ

ണ്ടിന്റെ കീഴിൽ ഉയർന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥനായ ഒരു ഇന്ത്യൻ മുസ്ലീമിനോടു ഞാൻ ചോദിച്ചു: "എന്തുകൊണ്ടാണിത്ര വളരെ ഇന്ത്യക്കാർ ബ്രിട്ടീഷുവിരോധികളായിരിക്കുന്നതു്?"

അയാൾ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു ചോദിച്ചു: "എന്തുകൊണ്ടങ്ങിനെ ആയിക്കൂടാ? അതായിരിക്കും അധികം പററിയ ചോദ്യം. തന്നെ ഭരിക്കുന്ന ഏതു വിദേശരാജ്യത്തേയും ഒരു രാജ്യവും ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല"

ഗാന്ധിക്കു ഭക്തന്മാരായി മുസ്ലീമന്മാരായികളുണ്ടു്, ഹിന്ദുവന്മാരായികളുണ്ടു്, പാർസികളും അധഃകൃതരുമുണ്ടു്. അവർ അദ്ദേഹത്തെ വിശ്വസിക്കുന്നു. കാരണം, മററാരേക്കാളുമധികം അദ്ദേഹമാണു് വളരെക്കൊല്ലങ്ങളായി തന്റെ രാജ്യത്തെ സ്വതന്ത്രമാക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടുള്ളതു്. പല പ്രശ്നങ്ങളെക്കുറിച്ചും അവരിൽ പലരും ഗാന്ധിയോടു യോജിക്കുന്നില്ല. അദ്ദേഹം ഹിന്ദുഭരണം സ്ഥാപിക്കാനാണു് ശ്രമിക്കുന്നതെന്നു് ആക്ഷേപിക്കുന്ന മുസൽമാന്മാരുമുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇന്ത്യൻരാഷ്ട്രത്തെ ഉന്നതിയിലേയ്ക്കുയർത്തുവാൻ അദ്ദേഹം ചെയ്തിട്ടുള്ള ശ്രമങ്ങളെ ആരും നിഷേധിക്കുന്നില്ല. ഇദാനീന്തനകാലത്തു്, രാഷ്ട്രമായി വളർന്നുവരാനുള്ള ഇച്ഛ ഓരോ ഭൂപ്രദേശത്തിലും മൌലികവും സ്വതസ്സിദ്ധവും സ്വാഭാവികവുമായിരിക്കുന്നു. ഈ ആഗ്രഹത്തിന്റെ ഏററവും ശക്തിമാനായ ഇന്ത്യൻപ്രവാചകനാണു് ഗാന്ധി.

സേവാഗ്രാമിൽ ഇരുന്നു്, തനിക്കു വരുന്ന എഴുത്തുകൾ വായിച്ചു്, തന്നെ സന്ദർശിക്കുന്ന ഇന്ത്യക്കാർ പറയുന്നതു ശ്രദ്ധിച്ചു കേട്ടു്, ഇന്ത്യക്കാരുടെ ചിന്താഗതിയേയും

ബഹുജനങ്ങളുടെ പ്രാർത്ഥനകളേയും തനിക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുമെന്നാണ് ഗാന്ധിയുടെ വിശ്വാസം. അവർക്ക് എന്താണാവശ്യമെന്നു തനിക്കറിയാമെന്നദ്ദേഹം വിശ്വസിക്കുന്നു; അതുകൊണ്ട് അവരുടെ പ്രതിനിധിയായി പ്രവർത്തിക്കാൻ അദ്ദേഹത്തിനധികാരവുമുണ്ട്. ഗാന്ധി ഇന്ത്യയിൽ മുങ്ങിക്കിടക്കുകയാണ്. അദ്ദേഹവും ഇന്ത്യയും വിഭിന്നമല്ല. തന്റെ എല്ലാ ശക്തികളേയും ഇന്ത്യയുടെ ശബ്ദത്തെ തന്നിലേയ്ക്കു പിടിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം ഉപയോഗിക്കുന്നു. ആ ശബ്ദത്തെ അദ്ദേഹം കേൾക്കുന്നു. അതിനെ താൻ ശരിയായിട്ടാണ് വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതെന്നദ്ദേഹത്തിന്നുറപ്പുണ്ട്. ഇത്തരത്തിലുള്ള ഒരുറപ്പാണ് നേതാക്കന്മാരെ ചലിപ്പിക്കുന്ന ശക്തിയും നയിക്കുന്ന പ്രകാശവും. സാമ്പത്തികശാസ്ത്രത്തെപ്പററിയും സാമൂഹ്യശാസ്ത്രത്തെക്കുറിച്ചും തന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ചു ഗാന്ധിക്കു വളരെ സംശയങ്ങളുണ്ടായേയ്ക്കാം. തന്റെ മാർഗ്ഗങ്ങളേയോ പരിപാടിയേയോ മാററാൻ അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചേയ്ക്കാം. എന്നാൽ അദ്ദേഹം വഴിപിഴയ്ക്കാത്ത ആളാണ്; തലകുനിക്കാത്ത, വിട്ടുവീഴ്ചചെയ്യാത്ത, ആളാണ്—സ്വാതന്ത്ര്യമെന്ന കേന്ദ്രപ്രശ്നത്തെപ്പററി. ഇന്ത്യയ്ക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം സമ്പാദിക്കാനാണ് ഗാന്ധി ജനിച്ചിരിക്കുന്നതു് എന്നാണ് ഇന്ത്യക്കാർ പറയുന്നതു്. അതിനു വേണ്ടി മരിക്കാൻ അദ്ദേഹം തയ്യാറാണ്. ഇന്ത്യക്കാരുടെ ഇടയിൽ സദ്ഗുണങ്ങളുടെ പട്ടികയുടെ വളരെ ഉയന്ന ഒരു സ്ഥാനത്താണ് ത്യാഗവും വൈരാഗ്യവും നില്ക്കുന്നതു്.

ഗാന്ധിയുടെ അറിവ്, കാര്യം മനസ്സിലാക്കാനുള്ള കഴിവ്, അഗാധമായ മതസ്വഭാവം—ലോകത്തിലെ രാ

ഷ്ടങ്ങളിൽവെച്ചു മതത്തിനോട്ട് ഏററവും ബന്ധപ്പെട്ട ഒരു രാഷ്ട്രത്തിൽ—ഇതെല്ലാം അദ്ദേഹത്തിൻെറ പ്രാമാണ്യത്തെ നിങ്ങൾക്കു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിത്തരാൻ സഹായിക്കും. എന്നാൽ ബഹുജനങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ ആരാധിക്കുന്നതു് അദ്ദേഹം ദേശീയസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്നുവേണ്ടി പൊരുതുന്നതുകൊണ്ടാണ്; ആ ഉദ്ദേശത്തിലേയ്ക്കു് അദ്ദേഹത്തെ നയിക്കുന്ന ആവേശത്തെയാണവർ ആരാധിക്കുന്നതു്. ഇന്ത്യൻസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്നുള്ള വാഞ്ഛ, അഹിംസാസിദ്ധാന്തത്തെപ്പോലും അതിലംഘിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തിൻെറ മനസ്സിൽ സ്ഥാനം പിടിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നാണു് ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നതു്. വെറും സമാധാനവാദികളല്ലെന്നദ്ദേഹത്തിന്നറിയാവുന്ന നെഹറു, ആസാദ്, രാജഗോപാലാചാരി എന്നിവരോടും അവരെപ്പോലുള്ളവരോടും സഹകരിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്നു പ്രവർത്തിക്കാൻ കഴിയും. പക്ഷേ ഇന്ത്യൻസ്വാതന്ത്ര്യത്തിൻെറ ശത്രുക്കളോടു സഹകരിക്കുവാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു കഴിയില്ല.

സ്വാതന്ത്ര്യസമ്പാദനശ്രമത്തിൽ ഇന്ത്യയിലെ ബഹുജനങ്ങളും ഗാന്ധിയും തമ്മിൽ ഒരു ഗാനത്തിലെ അംഗാംഗികൾതമ്മിലുള്ള മേളക്കൊഴപ്പുണ്ടു്. മഹാന്മാരായ നേതാക്കന്മാർക്കു് ഈ മേളക്കൊഴപ്പു കിട്ടുന്നുണ്ടു്; അതാണവരുടെ മഹത്വത്തിൻെറ അടിസ്ഥാനം. വിൻസ്റ്റൺ ചർച്ചിൽ തൻെറ പല പ്രസംഗങ്ങളിലും അതു പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. സാധാരണ ഇംഗ്ലീഷുകാർ പരുക്കൻഭാഷയിൽ തങ്ങളുടെ അയൽപക്കക്കാരോടോ തങ്ങളോടോ പറയുന്നതിനെ അദ്ദേഹം ഒന്നാംതരം ഭാഷയിൽ പറയുന്നു.

നിങ്ങളുടെ ഒരു പരിഷ്കരിച്ച പതിപ്പായ ഒരു നേതാവ
നെയാണ് നിങ്ങൾ പിൻതാങ്ങുക. ദേശവ്യാപിയാ
സംഘടിതപ്രവർത്തനംകൊണ്ട് അന്തസ്സും അഭിവൃദ്ധിയു
പ്രാപിക്കേണ്ടുന്ന അദ്ധ്വനഗ്നരും പകുതിപ്പട്ടിണിക്കാര
അധികം ബുദ്ധിശക്തിയില്ലാത്തവരുമായ കോടിക്കണ
ക്കിനുള്ള കൃഷിക്കാരുടേയും തൊഴിലാളികളുടേയും പിത
വും സഹോദരനുമാണ് ഗാന്ധി. അദ്ദേഹം അവരിര
ഒരംശമാണ്. കൂടാതെ, വിദേശാധിപത്യത്തേയും പു
മേനിന്നൊരു മേധാവിയുടെ സാന്നിധ്യത്തേയും വെറു
ന്ന വളരെ സംസ്കൃതരും വലിയ വ്യവസായികളുമായ ന
രവധി ഇന്ത്യക്കാരുടെ ആശകളേയും പ്രാർത്ഥനകളേയ
അദ്ദേഹം പ്രതിനിധീകരിക്കുന്നുണ്ട്.

ഗാന്ധിയുടെ ജീവിതം ഒരൊററയടിപ്പാതയാണ്
അദ്ദേഹത്തിന്നു സ്വതന്ത്രമായ ഒരിന്ത്യയാണാവശ്യം. അ
തും മഹാന്മാരുടെ സ്വഭാവവിശേഷങ്ങളിൽ ഒന്നാണ
ബ്രിട്ടനെ ഒരൊന്നാംകിട ശക്തിയായി നിലനിർത്തുകയ
ണ് ചർച്ചിലിൻെറ ജീവിതോദ്ദേശം. നാടുവാഴിപ്രഭുത്വത്തി
ൻെറ നാറിപ്പുളിച്ച ചതുപ്പുനിലത്തിൽനിന്നു റഷ്യയെ ഉ
യർത്തുകയായിരുന്നു ലെനിൻെറ ജീവിതോദ്ദേശം ലി
ൻേറതു് അമേരിക്കയെ മുറിക്കാതെ കഴിക്കലായിരുന്ന
ഹിററ്ലരുടേതു ലോകം കീഴടക്കലും. ഒരു മഹാൻ, നല്ലൊ
രു ശില്പസൃഷ്ടിയെപ്പോലെ, ഒരേ തുണ്ടിൽനിന്നു വാർത്തെ
ക്കപ്പെട്ടവനാണ്; ആ സൃഷ്ടിയിൽ ഏപ്പുകൾ ഇല്ലതന്നെ

5681

This is a good Book.

5682 LIBRARY

ഒരാഴ്ച

ഗാന്ധിയുടെ കൂടെ

228
5682
5682

ലൂയി ഫിഷർ

Indic Digital Archive Foundation
gpura.org